

БИЛТЕН

4
2002

Интернет адреса
на Министерството за финансии на Република Македонија
<http://www.finance.gov.mk/>

Интернет адреса
на Управата за јавни приходи
<http://www.ujp.gov.mk/>

Интернет адреса
на Агенцијата на Република Македонија за приватизација
<http://www.mpa.org.mk/>

Интернет адреса
на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност
<http://www.mse.org.mk/>

Интернет адреса
на Комисијата за хартии од вредност
<http://www.sec.gov.mk/>

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, април 2002

СОДРЖИНА

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија - Основни макроекономски индикатори	6
Табела 2: Одбрани макроекономски индикатори во земјите - кандидати за прием во Европската Унија	6
Табела 3: БДП според произведен метод	7
Табела 4: БДП според расходниот метод	7
Табела 5: Основни краткорочни економски трендови	8
Бруто домашен производ	10
Цени	10
Надворешно-трговска размена	11
Пазар на работна сила	12
Индустриско производство	14
Цени	15
Надворешно-трговска размена	17
Надворешен долг	19
Табела 6: Состојба на надворешниот долг	19
Буџетски приходи	20
Табела 7: Приходи на Централниот буџет на Република Македонија	21
Буџетски расходи	23
Табела 8: Расходи на Централниот буџет на Република Македонија	24
Табела 9: Буџет - Централна државна власт	25
Табела 10: Функционална класификација на расходите на Централниот буџет на Република Македонија	26
Табела 11: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	27
Табела 12: Фонд за здравствено осигурување	28
Табела 13: Републички завод за вработување	29
Табела 14: Фонд за магистрални и регионални патишта	30
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност	31
Табела 15: Македонска берза - извештај за тргување од 1.3.2002 до 31.3.2002	37
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност	38
Депозити на физичките лица кај банките и штедилниците	39
Краткорочни економски движења - февруари 2002 година	40
Република македонија ваша инвестициона дестинација	51

СТАТИИ

Кратки вести	64
Посветли денови пред нас?	70
Михајло Маневски - Даночен финансиски криминал - мерки за негово сузбивање	72
Светлана Јаневска / Ирена Василеска - Закон за финансиска полиција	77
Владимир Мијалков - Системот на национална платежна картичка	80
Гордана Ивановиќ - Агенција за работа со блокирани сметки	84
Трајко Спасовски - Предлог на Закон за стокови резерви	86
Горан Анчески - Очекувањата за сукцесијата	89
Мирослав Јовановиќ - Е-концептот во Република Македонија	93
Никица Мојсоска / Александар Стојков - Конкурентски предности на нациите	95
Марија Јанева / Маја Богдановска - Министерството за финансии - учител и лидер во трезорското работење	102
Марија Ангеловска - Перење на пари	107
Тахир Шакири - Програма за јавни инвестиции во Република Македонија, 2002-2004	112
Финансискиот систем во Република Македонија	115

ПОЧИТУВАНИ,

Април е месец кога работите во економијата продолжија да се подобруваат, со што постепено економијата заздравува од минатогодишната безбедносна криза, иако последиците сè уште се чувствуваат и ќе се чувствуваат веројатно цела оваа година. За несреќа, Парламентот работеше неефикасно, па голем број закони кои уште од јануари и февруари се таму, сè уште не се поминати.

Од она што помина се Законот за супервизија на осигурувањето, дополнувањата на Законот за Фондот за осигурување на штедните влогови, со кој овој фонд кој се финансира од неговите основачи, банки и штедилници, а зад кој стои и Буџетот, гарантира за штедните влогови до 10 илјади евра до 90% од влогот и до 3 илјади евра 100 проценти од влогот.

Сепак, во Министерството во април се подготвија и нови проекти. Законот за финансова полиција веќе е испратен во Парламентот. Законот е базиран врз основа на италијанскиот и грчкиот закон, а беа земени предвид и други закони. Новата институција која ќе се формира согласно со овој закон ќе претставува финансова инспекција со некои полициски овластувања, специјализирана за откривање на најтешки форми на финансиски криминал од секаков тип.

Во април, Бордот на Светската банка ѝ го одобри ПСМАК аранжманот на Република Македонија, аранжман за реформа на јавната администрација. Аранжманот ќе стане ефективен откако Парламентот ќе го усвои Законот за задолжување за овој заем, под ИДА услови во висина од 15 милиони долари. Ова е прв аранжман од ваков тип и воопшто прв обид за реформа на државната администрација во Македонија.

Во април продолжи процесот на решавањата на загубарите. Владата почнувајќи од крајот на минатата година делумно продаде, а делумно затвори / ликвидира поголема група проблематични, непреструктурирани државни компании, кои носат загуби, практично ги затвори најголемите загубари. Меѓутоа, интересно е што за речиси сите ликвидирани загубари од овој период постои интерес од инвеститорите да ги откупат средствата (кои како и во секоја држава како дел од ликвидационата маса ги продава судот), и да ги реактивираат. Ова значи дека, може да се очекува, почнувајќи од јуни па до септември, голем дел од овие поранешни загубари да проработат повторно, со враќање на голем дел од вработените на работа, но сега раководени и поседувани од приватни инвеститори со нови пазари и јасна визија за иднината, и се раз-

г-дин Никола
ГРУЕВСКИ

Министер за финансии

бира, со нула долгови. Практично, ова покажува дека главниот проблем кај овие компании, освен лошиот менаџмент, била и презадолженоста. Такви се случаите со производителот на автобуси ФАС 11 Октомври, Југохром, Злетово батерии, Годел, итн. Се разбира, овој болен процес остави без работа повеќе илјади работници кои иако добија 12 плати отпремина од Буџетот, социјална помош и можност за бесплатна преквалификација, сепак со чувството на неизвесност за иднината, излегоа организирани од Синдикатот на улица и протестираа повеќе пати, зголемувајќи ги социјалните тензии до големи димензии. Сепак, овие проблеми нема да ја поколебаат Владата да продолжи со реформите во секторот на претпријатијата. Патем, овие зафати ни донесоа можност да ги исполниме условите за повлекување на втората транша од ФЕСАЛ 2 аранжманот со Светската банка, која најверојатно ќе се повлече во почетокот на јуни и е во износ од 20 милиони долари под ИДА услови.

Во април формално заврши реформата на платниот промет со распуштањето на комитетот за реформа на платен промет. Поуспешно отколку што веруваа најголемите оптимисти. Како и во секоја реформа важно беше да се издржат критиките од стравот од непознато или оние злонамерните и да се дојде до финишот каде резултатот е очигледен.

Од оваа реформа остана уште еден сегмент, кој се води одвоено и независно од другите процеси на реформата, а тоа е операционализацијата на свичинг и процесинг центарот - националната платежна картичка. Овој проект, се надеваме, дека ќе профункционира до септември, што би било една година откако почна да се прави и што е за две години пократко од вообичаените три години за изградба и профункционирање на ваков проект секаде во светот. Во јули треба да заврши и неговата приватизација и докапитализација со странски капитал во ова акционерско друштво.

Во овој месец продолжи да се работи на новиот Закон за јавни финансии и на Стратегијата за намалување на сиромаштијата во земјата која треба да се заврши кон крајот на мај оваа година. Се најде решение и за долгогодишниот проблем на пропаднатите штедилници ТАТ, Алфа С и Лавци.

Овие штедилници пропаднаа во 1997 година како класични пирамидални штедилници и најголем дел од вината за изгубените пари на штедачите лежи во самите нив, кои се залетаа по енормно високите камати кои ги нудеа овие штедилници. Сепак, **дел од вината имаше и тогашната власт, која всушност и го призна тоа со излегувањето на тогашниот премиер на говорницата во Парламентот, говорејќи дека се работи за организиран криминал и дека тој ќе се бори со него.** Голем придонес за сето тоа имаше слабата супервизија на НБРМ во тоа време и инволвираноста на луѓе од власта или јавно подржани од власта во овие штедилници. Решението кое во мај треба да го утврди Парламентот значи исплата во готово на сите штедачи до 1000 евра, а за останатите Владата ќе издаде конвертибилни потврди со кои сопствениците на потвдите ќе можат да купат државни акции по нивен избор преку македонската берза. **Со ова компромисно решение, државата (иако сега друга власт) го плаќа својот дел од лошото и криминално работење во тоа време, што значително придонесе за оваа дефини-**

тивно најголема финансиска измама во земјата од нејзината независност.

Ова е четврто големо финансиско решавање (тешко околу 70 милиони евра) на големи дубиози од минатата власт, откако претходно во последните две години се реши проблемот со т.н. старо девизно штедење тешко околу 550 милиони евра, преку издавање државни обврзници, проблемот со незаконски одземените 8 проценти од пензиите на пензионерите во период од 4 години (тешко околу 17 милиони долари годишно) и денационализацијата за која конечната проценка сè уште ја немаме, но со сигурност може да се каже дека вредносно е многу поголема од сите гореспоменати износи заедно. **Практично, во целиот четиригодишен мандат оваа Влада решава стари наследени финансиски дубиози,** при што истовремено ги дуплира (и повеќе од тоа) девизните резерви на земјата и скромно, но сепак успеа, да го намали надворешниот долг на земјата **(за разлика од поранешната Влада која значително го зголеми).**

Во мај, се очекува Мисијата на ММФ која треба да ги прегледа првите три месеци од сегашната Програма и да започне преговори за нов Stand-by аранжман. Ние подготвено ги очекуваме, иако сите информации говорат дека сепак Мисијата ќе се обиде да најде причина да го одложи новиот аранжман по изборите (за октомври). Доколку се склучи аранжман, тој би се нашол пред нивниот Борд пред крајот на август, што е петнаесетина дена пред парламентарните избори во Република Македонија и во такви ситуации, вообичаено, Фондот избегнува склучување какви и да било аранжмани пред избори.

Уживајте во страниците на априлскиот број на Билтенот на Министерството за финансии.

Со почит,

Никола Груевски

ИЗВЕСТУВАЊЕ

Министерството за финансии Ве известува дека **секоја недела во 10:00 часот** на интернет страницата на министерството <http://www.finance.gov.mk>, министерот за финансии Никола Груевски во одделот **вести/став на министерот** го објавува својот

став за актуелни теми, прашања и настани поврзани со работата на министерството за финансии.

За секоја објавена информација/став на министерот можете да дадете и Ваш коментар:

Доколку се зачлените на листата за автоматска дистрибуција на информации добивате одредени привелегии, како на пример автоматска дистрибуција на сите известувања за ставот на министерот директно на Вашата e-mail адреса во моментот на нивното објавување.

Тоа најлесно ќе го направите на следниов начин:

Листа за пријавување

E-mail адреса

☒ Пријавување ☐ Одјавување

Powered by [EternalMart](#)

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
<http://www.finance.gov.mk>

ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ
годишни податоци за Република Македонија

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Реален БДП	%	-9.1	-1.8	-1.2	0.8	1.5	3.4	4.3	4.6 *	-4.1 *
Инфлација (просек)	%	362	128	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5
Инфлација (крај на период)	%			8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7
Имплицитен дефлатор	%	442.1	151.9	17.1	2.9	3.4	1.4	2.7	8.2 *	4.2 *
Буџетско салдо (централен буџет и фондови)	% БДП	-13.4	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.7	0.0	2.5 *	-5.7 *
Девизен курс, просек	ДЕН/1USD	23.6	43.2	38.0	40.0	49.8	54.5	56.9	65.9	68.1
Девизен курс, крај на период	ДЕН/1USD	44.6	40.6	38.0	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3	69.2
Извоз (F.O.B.)	USD млд.	1.06	1.08	1.20	1.15	1.20	1.31	1.19	1.32 *	1.16 *
Увоз (C.I.F.)	USD млд.	1.01	1.27	1.42	1.46	1.59	1.91	1.78	2.08 *	1.68 *
Трговски биланс	USD млд.	0.05	-0.19	-0.22	-0.31	-0.39	-0.60	-0.59	-0.76 *	-0.52 *
Биланс на тековна сметка (со грантови)	USD млд.	0.02	-0.16	-0.22	-0.28	-0.27	-0.31	-0.11	-0.11 *	-0.35 *
како % од БДП	%	0.8	-4.7	-4.9	-6.3	-7.2	-8.7	-3.0	-3.1 *	-10.1 *
Девизни резерви	USD млд.	0.12	0.16	0.27	0.27	0.28	0.33	0.48	0.71	0.79
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.4	1.6	2.3	2.2	1.9	2.1	3.2	4.1	4.9 ²⁾
Надворешен долг ¹⁾	USD млд.	1.14	1.26	1.44	1.17	1.13	1.44	1.49	1.49 *	1.44 *
како % од БДП	%	45.5	37.2	32.3	26.5	30.3	40.1	40.6	41.5 *	41.5 *

1) Почнувајќи од 1998 година, согласно новата методологија препорачана од Светската Банка, вкупниот надворешен долг ги опфаќа краткорочните, среднорочните и долгорочните кредити.

* Проценка или прелиминарни податоци.

Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија.

ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ ВО ЗЕМЈИТЕ-КАНДИДАТИ ЗА ПРИЕМ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

	Реален БДП				Потрошувачки цени ¹⁾				Тековна сметка (салдо) ²⁾			
	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002	1999	2000	2001	2002
Кандидати за прием во Европската унија	-	4.8	0.2	3.4	25.3	24.4	21.5	18.1	-4.1	-5.2	-3.0	-3.9
Бугарија	2.4	5.8	4.5	3.8	2.6	10.4	7.2	4.2	-5.3	-5.8	-7.1	-5.7
Чешка Република	-0.4	2.9	3.3	3.1	2.1	4.0	3.9	3.8	-2.9	-4.8	-5.5	-5.2
Естонија	-0.7	6.9	4.5	4.1	3.3	4.0	5.7	3.0	-4.7	-6.4	-6.8	-6.8
Унгарија	4.5	5.2	3.7	3.5	10.0	9.8	9.2	5.5	-4.3	-3.3	-2.2	-2.6
Латвија	1.1	6.6	7.0	4.5	2.4	2.6	2.5	3.0	-9.8	-6.9	-7.1	-7.0
Литванија	-3.9	3.9	3.9	4.3	0.8	1.0	1.4	2.2	-11.2	-6.0	-6.0	-5.8
Полска	4.1	4.1	1.5	2.2	7.3	10.1	5.7	5.1	-7.5	-6.3	-4.0	-4.3
Романија	-2.3	1.6	4.8	4.6	45.8	45.7	34.1	25.9	-4.1	-3.7	-6.0	-5.6
Словачка	1.9	2.2	2.7	3.1	10.7	12.0	7.5	4.1	-5.7	-3.7	-8.6	-7.7
Словенија	5.2	4.6	3.0	3.0	6.2	8.5	6.5	6.0	-3.9	-3.2	-0.1	-2.5
Турција	-4.7	7.2	-6.1	4.1	64.9	54.9	53.9	46.4	-0.7	-4.9	1.6	-1.4

¹⁾ Годишен просек.

²⁾ Процент од БДП.

Извор: World Economic Outlook, International Monetary Fund, Washington D.C., December 2001, стр. 46.

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД СПОРЕД ПРОИЗВОДНИОТ МЕТОД

Во милиони денари

По тековни цени

НКД сектор	Назив	1999	2000 ¹⁾	2001 ¹⁾	Индекси 2001/2000
А	Земјоделство, лов и шумарство	23.094	23.339	21.617	92.6
Б	Рибарство	29	29	29	100.0
В	Вадење на руди и камен	1.620	2.071	1.932	93.3
Г	Преработувачка индустрија	36.764	41.589	38.788	93.3
Д	Снабдување со електрична енергија, гас и вода	9.203	10.085	9.682	96.0
Ѓ	Градежништво	10.880	11.675	11.497	98.5
Е	Трговија на големо и мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата	22.383	28.596	27.928	97.7
Ж	Хотели и ресторани	3.984	4.176	3.630	86.9
З	Сообраќај, складирање и врски	17.233	19.569	21.330	109.0
С	Финансиско посредување	6.977	7.697	8.744	113.6
И	Активности во врска со недвижен имот, изнајмување и деловни активности	5.890	6.498	7.096	109.2
Ј	Јавна управа и одбрана, задолжителна социјална заштита	14.351	14.779	17.748	120.1
К	Образование	8.769	8.883	8.883	100.0
Л	Здравство и социјална работа	8.592	8.644	8.815	102.0
Љ	Други комунални, културни, општи и лични услужни активности	4.967	5.116	5.584	109.1
	Импутирани станарини	9.597	10.537	11.713	111.2
	Минус: импутирани банкарски услуги	5.017	5.535	6.288	113.6
А.	Додадена вредност по основни цени	179.316	197.749	198.726	100.5
Б.	Нето даноци на производство	29.694	37.732	34.364	91.1
А + Б	БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД	209.010	235.481	233.090	99.0

1) Проценети податоци.

Извор: Државен завод за статистика

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД СПОРЕД РАСХОДНИОТ МЕТОД

	Во милиони денари			Во %		
	1997	1998	1999	1997	1998	1999
БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД	186.019	194.979	209.010	100,0	100,0	100,0
(по тековни цени)						
Финална потрошувачка	172.187	180.582	188.702	92,6	92,6	90,3
Финална потрошувачка на домаќинствата	135.487	141.078	145.693	72,8	72,4	69,7
Финална јавна потрошувачка	36.700	39.504	43.009	19,7	20,3	20,6
Бруто-инвестиции	39.014	43.408	41.171	21,0	22,3	19,7
Инвестиции во основни средства	32.236	33.982	34.710	17,3	17,4	16,6
Пораст на залихи	6.778	9.426	6.461	3,6	4,8	3,1
Извоз на стоки и услуги	69.408	80.343	88.143	37,3	41,2	42,2
Извоз на стоки	61.630	70.618	67.988	33,1	36,2	32,5
Извоз на услуги	6.393	7.147	14.367	3,4	3,7	6,9
Набавки на нерезидентите во земјата	1.385	2.579	5.788	0,7	1,3	2,8
Увоз на стоки и услуги	94.590	109.355	109.007	50,8	56,1	52,2
Увоз на стоки	80.872	92.845	90.554	43,5	47,6	43,3
Увоз на услуги	13.718	16.510	18.543	7,4	8,5	8,8

Извор: Државен завод за статистика.

ОСНОВНИ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ТРЕНДОВИ

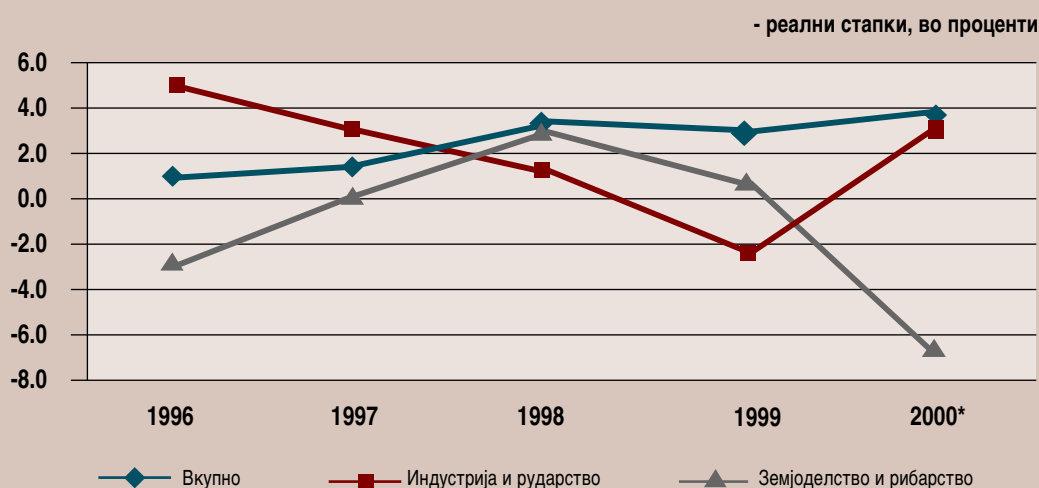
Процентуална промена во однос на истиот период од претходната година, освен ако не е поинаку назначено

	2000	2001	2001				2001		2002
			Q1	Q2	Q3	Q4	Дек.	Јан.	
РЕАЛЕН СЕКТОР									
Производство									
<i>реални промени</i>									
Бруто домашен производ	4.6	-4.1	-6.3	-4.8	-6.9	-1.2			
Индустриско производство	3.5	-3.1	-1.3	-3.2	-9.4	1.3	-17.8	-21.6	-15.4
Индустриско производство месечни стапки на пораст (десезонирани)							-21.4	-3.5	10.7
<i>номинални промени</i>									
Инвестиции во машини и опрема	20.8	-16.9	-57.6	-0.5	13.2	13.5			
Цени									
Трошоци на живот	5.8	5.5	5.0	4.4	6.0	4.1	3.7	4.2	3.2
Цени на производители на индустриски производи	8.9	2.0	4.6	3.8	1.6	-1.8	-2.4	-1.2	-2.3
Конкурентност на индустријата									
Продуктивност	6.0	-6.7					-20.5	-16.8	-7.7
Трошоци за работна сила по единица производ	-4.7	7.0					13.1	25.4	
Реални трошоци за работна сила по единица производ	-12.5	4.9					16.0	27.0	
Берзански цени на најважните извозни и увозни производи									
<i>цени во САД \$</i>									
Сурова нафта-бrent	28.3	24.4	25.8	27.3	25.3	19.3	18.6	19.5	20.3
Јагнешко месо	261.9	291.2	285.8	291.3	283.9	303.7	307.7	311.8	311.0
Никел	8638.0	5944.7	6551.0	6677.0	5495.0	5055.7	5264.0	6043.0	6029.0
Бакар	1813.0	1578.3	1764.0	1652.0	1471.7	1425.7	1472.0	1504.0	1562.0
Олово	45.4	47.6	49.3	46.3	47.0	47.9	48.3	51.3	48.0
Цинк	112.8	88.6	102.0	93.4	82.6	76.3	75.5	79.3	77.1
Ладно валани челични лимови	385.8	299.2	319.6	302.0	295.0	299.2	280.0	280.0	280.0
Топло валани челични лимови	295.8	216.5	231.3	224.0	210.8	216.5	200.0	200.0	200.0
НАДВОРЕШЕН СЕКТОР									
<i>номинални промени на доларски вредности</i>									
Извоз на стоки (ФОБ)	10.7	-12.5	-11.8	-10.0	-14.2	-13.7	-29.0	-16.8	-17.0
Увоз на стоки (ЦИФ)	17.4	-19.6	-34.6	-14.7	-19.8	-6.9	-8.7	32.0	9.4
Трговски биланс (милиони САД \$)	-766	-521	-105	-125	-81	-209	-90	-87	-60
Тековна сметка на Платниот биланс (милиони САД \$)	-108	-351	-55	-127	-74	-96	-	-	-
Промена во девизните резерви									
(милиони САД \$) „-“ значи намалување	236	38	203	-126	-53	13	-	-	-
Надворешен долг средночен долгорочен									
(крај на период во милиони САД \$)	1436	1378	1417	1382	1413	1378	1378	1384	1378
Курсеви									
денар / ЕУРО	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2
денар / САД \$	15.8	3.3	7.2	7.0	2.2	-2.6	1.1	6.6	6.1
ВЛАДИНИ ФИНАНСИИ									
<i>номинални промени</i>									
Приходи	22.5	-10.3	8.5	-29.4	-15.1	-0.7	-6.1	-6.5	51.2
Даночни приходи	22.1	-6.9	6.4	-26.7	-14.4	8.7	21.6	-4.7	56.8
ДДВ	75.2	-1.8	63.9	-34.7	-19.3	5.4	46.8		

	2000	2001	2001				2001		2002
			Q1	Q2	Q3	Q4	Дек.	Јан.	
Расходи	12.7	27.0	13.4	40.7	41.0	15.4	8.5	-9.5	99.1
Тековни расходи	1.8	31.9	17.5	35.2	49.0	25.9	27.2	-5.2	36.6
Капитални расходи	94.5	28.3	-20.9	108.2	24.7	22.4	10.3	74.0	236.6
Салдо на централниот буџет (во милиони денари)								233	-1283
Салдо на консолидираниот буџет (во милиони денари)								154	-1241
МОНЕТАРЕН СЕКТОР									
<i>номинални промени (крај на период)</i>									
Нето девизни средства	65.8	56.7	-	-	-	-	56.7	3.8	2.9
Кредити на приватен сектор	17.2	7.3	-	-	-	-	7.3	5.4	3.4
Готови пари во оптик	16.6	48.5	-	-	-	-	48.5	35.7	27.2
M1	-	5.6	-	-	-	-	5.6	8.7	17.9
M2	-	61.9	-	-	-	-	61.9	47.4	49.9
M4	25.6	56.7	-	-	-	-	56.7	43.0	43.9
Однос на девизните резерви спрема M4 денарски дел	-	117.4	161.4	158.0	136.6	117.4	117.4	124.4	123.3
Однос на девизните резерви спрема M1	-	188.2	263.9	256.5	230.9	188.2	188.2	202.9	195.0
СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР									
Пазар на работна сила									
Стапка на невработеност (APC)	32.2	30.5							
Број на нововработени	101 996	90 308	28 226	21 103	19 520	21 459	5 850	7 113	9241
Број на нововработени на неопределено време	63 987	63 346	18 960	14 927	13 646	15 813	4 225	4 714	5815
Отпуштени поради стечај и технолошки вишок	-	10 125	1 797	1 949	1 892	4 487	734	3 196	926
Плати									
Номинални нето плати	5.5	3.5	-	-	-	-	0.6	5.2	-
Реални нето плати	-0.3	-1.9	-	-	-	-	-3.0	1.0	-
Потрошувачка кошница	2.4	4.9	-	-	-	-	7.2	9.7	7.1
Социјална заштита									
Број на пензионери	238 162	244 035	241 795	243 287	244 773	246 286	247 200	247 094	247 419
Број на домаќинства кои примаат социјална заштита	75 277	77 309	77 989	76 492	76 062	78 692	80 167	79 790	-
Број на лица кои примаат надомест за невработени	34 618	36 975	36 685	36 606	36 230	38 381	41 375	41 618	41 698

Извор: Државен завод за статистика, Народна банка на Македонија, Министерство за финансии, Министерство за труд и социјала, Завод за вработување, World Development Prospects (Pink Sheets), пресметки на Министерството за финансии

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

- во мил. САД долари

	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾	2001 ²⁾
Бруто домашен производ ¹⁾	3,351	3,390	3,458	3,575	3,730	3,923	3,775

Извор: Државен завод за статистика

- во САД долари

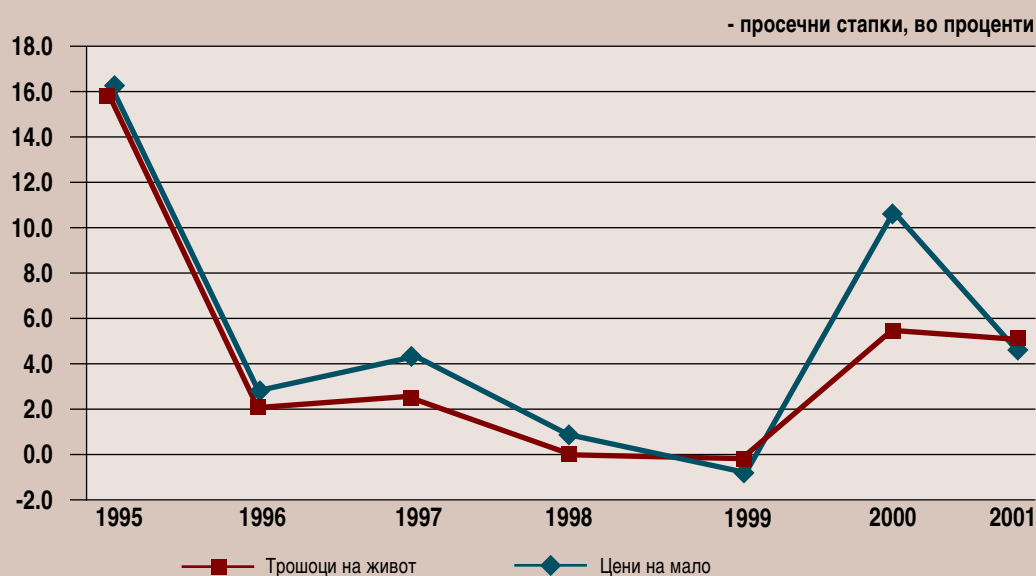
	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ²⁾	2001 ²⁾
Бруто домашен производ по жител ¹⁾	1,705	1,709	1,732	1,781	1,848	1,936	1,853

Извор: Државен завод за статистика

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. При тоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година.

2) Проценка.

ЦЕНИ

- просечни стапки, во проценти

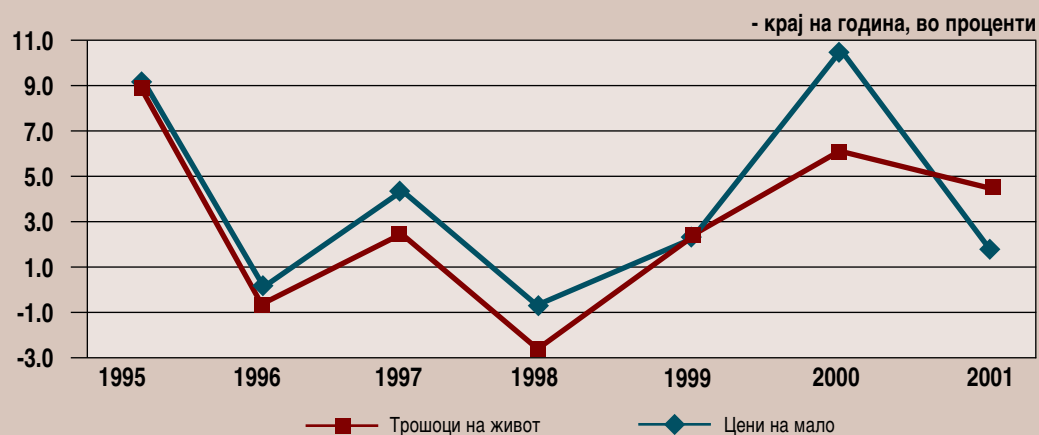
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Трошоци на живот	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5
Цени на мало	15.9	3.0	4.4	0.8	-1.1	10.6	5.2

Извор: Државен завод за статистика

- крај на година, во проценти

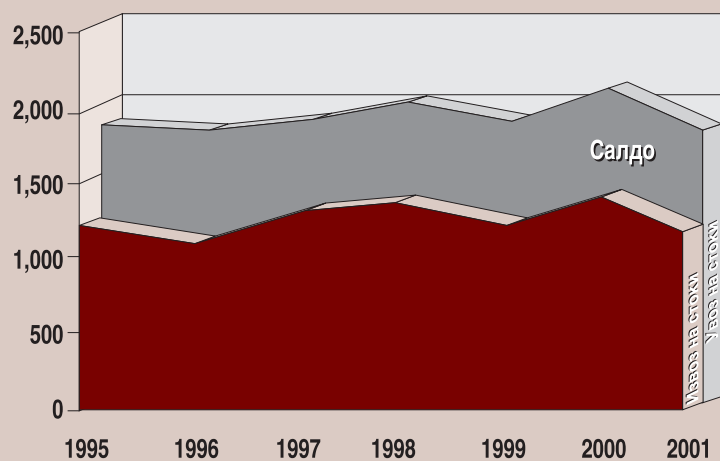
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Трошоци на живот	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7
Цени на мало	9.2	0.2	4.5	-1.0	2.3	10.8	1.2

ЦЕНИ

Извор: Државен завод за статистика

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Извор: Државен завод за статистика

	- во мил. САД долари						
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Извоз на стоки	1,204	1,148	1,237	1,311	1,192	1,319	1,155
Увоз на стоки	1,719	1,627	1,779	1,915	1,796	2,085	1,688
Салдо	-715	-634	-686	-777	-671	-766	-533

* Прелиминарни податоци

ПАЗАР НА РАБОТНА СИЛА

Според претходните податоци добиени од Анкетата за работната сила, спроведена од Државниот завод за статистика во октомври 2001 година, вкупната работна сила изнесува 863 илјади лица, од кои 599 илјади се вработени и 263 илјади се невработени лица.

Од вкупното население на возраст над 15 години, според претходните податоци, 44,5% се неактивни.

Стапката на активност изнесува 55,5%, стапката на вработеност 38,6%, а стапката на невработеност 30,5%.

РАБОТНА СИЛА (според Анкетата на работната сила)

	- во илјади лица					
	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Активно население	789.1	800.5	823.8	806.7	811.6	862.5
Вработени	537.6	512.3	539.8	545.2	549.8	599.3
Невработени	251.5	288.2	284.1	261.4	261.7	263.2

Население на возраст над 15 години според економската активност, по возраст и пол, октомври 2001 година

Возраст	Вкупно Население	Работна сила			Неактивно население
		вкупно	вработени	невработени	
Вкупно	1554420	862504	599308	263196	691916
15-24	330237	131804	57808	73996	198434
25-49	739141	579253	411092	168161	159889
50-64	299949	134831	114305	20526	165118
65 и повеќе	185093	16619	16104	515	168474

Стапки на активност на населението на возраст над 15 години, според возраста и полот, октомври 2001 година

Возраст	Стапка на активност	Стапка на вработеност	Стапка на невработеност
Вкупно	55.5	38.6	30.5
15-24	39.9	17.5	56.1
25-49	78.4	55.6	29.0
50-64	45.0	38.1	15.2
65 и повеќе	9.0	8.7	3.1

МЕТОДОЛОШКИ ОБЈАСНУВАЊА И ДЕФИНИЦИИ

Анкетата за работната сила е едно од најсеопфатните истражувања на пазарот на трудот. Целта на оваа Анкета е да се соберат податоци за големина, структурата и карактеристиките на работната сила во Република Македонија според меѓународните стандарди. Анкетата се спроведува во согласност со методолошките препораки на Меѓународна-

та организација на трудот (ИЛО) и препораките на Европското статистичко биро (ЕУРОСТАТ) и претставува најважен извор на меѓународно споредливи податоци во областа на статистиката на трудот. Анкетата е спроведена во периодот од 01 до 07 октомври, 2001 година. Извештаен период на кој се однесуваат прашањата за економската активност е 24-30 септември 2001 година. Анкетата е спроведена на примерок од 7200 домаќинства на територијата на целата земја, со исклучок на Дебар.

Економски активното население ги вклучува вработените и невработените на возраст од 15 до 80 години.

Вработени се оние кои:

- за време на извештајната недела работеле за пари (во готов или во натура) или профит, најмалку 1 час;
- за време на извештајната недела не работеле (според горенаведените критериуми);
- активно барале работа, т.е. преземале конкретни активности за наоѓање работа;

- биле подготвени да прифатат работа во извештајната недела или во наредната недела.

Стапката на активност се пресметува како учество на работната сила во вкупното население над 15 години.

Стапката на вработеност се пресметува како учество на бројот на вработените во вкупното население на возраст над 15 години.

Стапката на невработеност се пресметува како учество на бројот на невработените во вкупната работна сила.

Извор: Државен завод за статистика (Одделение за пазар на труд), декември 2001 година

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

Јануари

Започнувајќи од јануари 2002 година Државниот Завод за статистика ги објавува индексите според Националната класификација на дејностите (НКД), како и со примена на Националната номенклатура на индустриските производи (ННИП), врз основа на препораките на ЕУРОСТАТ и значи целосна хармонизација со Регулацијата на ЕУ бр. 1165/98.

Индустриското производство во јануари 2002 година, во споредба со претходниот месец, е намалено за 25,5%. Од аспект на главните групи, тоа се должи на опаѓањето на индустриската активност кај трајните производи за широка потрошувачка (за 62,%%), кај интермедијарните производи, освен енергијата (за 39,4%), кај нетрајните производи за широка потрошувачка (за 28,7%) и кај капиталните производи (за 4,1%). Истовремено, енергијата бележи зголемување за 25,5%.

Анализирано по сектори, негативен индекс на индустриско производство има само кај преработувачката индустрија за 29,1%, пред сè, како резултат на намаленото производство во одделите: производство на прехранбени производи; производство на текстилни ткаенини; производство на предмети за облека, доработка и боене на крзно и производство на хемикалии и хемиски производи.

Од друга страна, пак, кај Секторот вадење на руди и камен производството во однос на претходниот месец е поголемо за 0,5%, додека кај Секторот снабдување со електрична енергија, гас и вода, зголемувањето е 3,2%.

Индустриското производство во јануари 2002 година во споредба со просечното производство во 2001

година е пониско за 30,1%, а во однос на јануари 2001 година за 21,6%.

Февруари

Во февруари 2002 година индустриското производство во споредба со претходниот месец е поголемо за 25,5% и тоа поради зголемената активност кај сите главни групи: кај капиталните производи за 104,5%, кај трајните производи за широка потрошувачка за 66%, кај интермедијарните производи, освен енергијата, за 38,1%, кај нетрајните производи за широка потрошувачка за 17,2% и кај енергијата за 5,4%.

Гледано од аспект на секторите, движењето на производството е во идентична насока, со исклучок на Секторот снабдување со електрична енергија, гас и вода, каде производството е намалено за 31,4%. Така, производството во Секторот вадење руди и камен бележи зголемување за 26,5% како резултат на поголемото производство во два оддели. Секторот преработувачка индустрија, во однос на јануари 2002 година, има зголемено производство за 34,5%, пред сè, поради поинтензивната активност во следните оддели: производство на моторни возила, приколки и полуприколки за 616,8%, производство на производи од други неметални минерали за 228% и производство на производи од гума и производи од пластични маси за 100%.

Анализирајќи го периодот февруари 2002 година, во споредба со февруари 2001 година, индустриското производство е намалено за 15,4%, а во однос на просечното производство во 2001 година за 12,3%.

ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

2001 и 2002 година (по месеци)													
- индекси													
Индустриско производство	I-2001	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I-2002
Тековен месец / претходен месец	75.5	104.7	106.2	101.0	94.4	98.2	96.1	99.4	103.0	126.5	91.7	85.6	74.5
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година	100.4	96.6	91.3	92.5	92.8	91.2	90.7	90.4	89.4	90.4	91.2	89.9	78.4
Тековен месец / ист месец претходна година	100.4	93.2	83.1	96.0	93.8	84.2	87.6	87.7	82.6	98.0	99.6	76.7	78.4

ЦЕНИ

Во текот на март 2002 година **трошоците на живот** пораснаа за 0,5% во однос на претходниот месец. Во тие рамки најголем месечен пораст е забележан кај групите „исхрана“ и „облека и обувки“ (0,8%), „тутун и пијалоци“ и „стоки“ (0,5%). На ниво на претходниот месец останаа индексите во групите: „стан“, „хигиена и здравје“, „сообраќајни средства и услуги“ и „услуги“.

Во однос на минатогодишниот март, индексот на трошоците на живот во март оваа година изнесува 3,6%, при што најважни детерминанти на ваквиот пораст се зголемувањата на трошоците за облека и обувки (7,3%) и исхрана (6,2%). Споредено со истоветната релација минатата година (март 2001/март 2000), кога порастот изнесуваше 6,0%, оваа година е остварено намалување за 2,4 процентни поени.

Просечниот пораст на животните трошоци во првото тромесечие од годината изнесува 3,7%, што е за 1,8 процентни поени помалку во однос на просечната стапка на

инфлација за 2001 година. Според тоа, ценовната стабилност започната во втората половина на 2001 година продолжува и Република Македонија и натаму се вбројува во групата на најуспешни земји во транзиција.

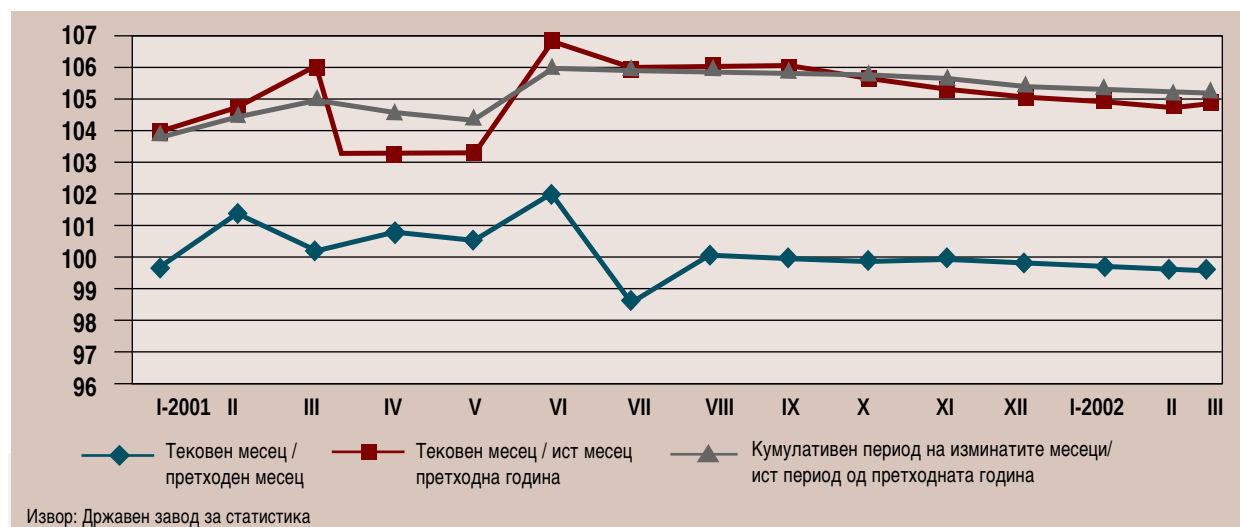
Цените на мало во текот на март остварија поумерен месечен пораст во однос на трошоците на живот, при што зголемувањето изнесува 0,2%. Структурно, пораст на малопродажните цени во однос на претходниот месец е забележан во групите: „земјоделски производи“ (2,7%), „пијалоци“ (2,0%), „прехранбени производи“, (0,7%).

Вкупниот индекс на цените на мало во март 2001 година, во однос на истиот месец од претходната година е повисок за 1,8% (пред сè заради високиот пораст на цените на земјоделските производи за дури 23,9%), што е за 0,2 процентни поени помалку во однос на февруари оваа година.

Во првите три месеци од годината, просечниот пораст на цените на мало изнесува 1,7%, и е за 0,5 процентни поени повисок во однос на крајот на 2001 година.

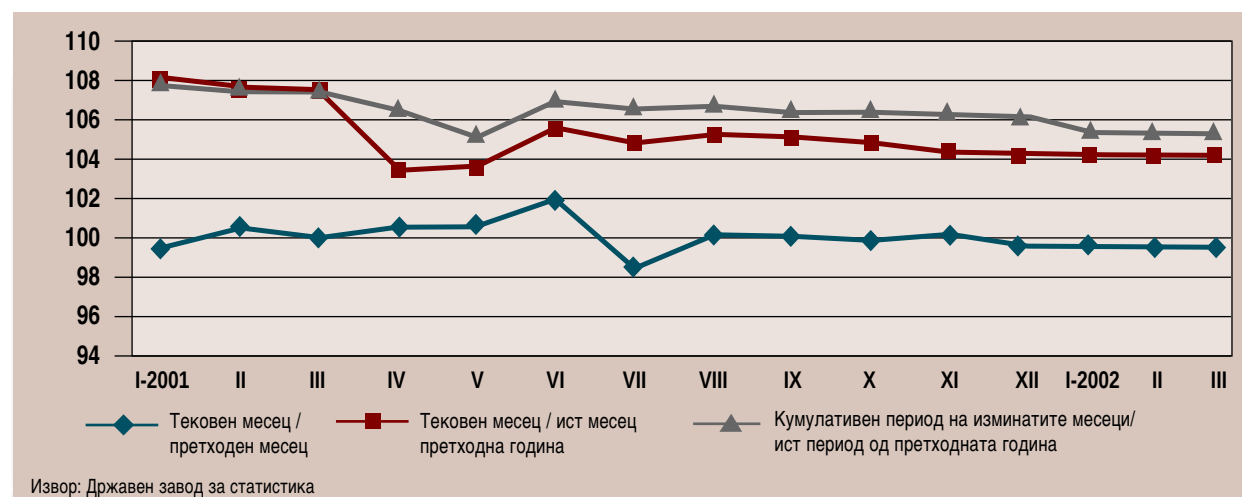
ТРОШОЦИ НА ЖИВОТ

2001 и 2002 година (по месеци)															
- индекси															
Трошоци на живот	I-2001	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I-2002	II	III
Тековен месец / претходен месец	99.7	101.3	100.1	100.9	100.5	102.0	98.3	100.2	99.9	99.8	100.7	100.2	101.1	100.1	100.5
Тековен месец / ист месец претходна година	104.1	104.7	106.0	103.2	103.2	106.9	106.0	106.6	105.5	104.7	103.9	103.7	104.2	103.2	103.6
Кумулативен период на изминатите месеци/ист период од претходната година	104.1	104.4	105.0	104.7	104.6	106.0	106.0	106.0	105.9	105.8	105.7	105.5	104.2	103.7	103.7

ЦЕНИ НА МАЛО

Цени на мало	2001 и 2002 година (по месеци)														
	- индекси														
	I-2001	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I-2002	II	III
Тековен месец / претходен месец	99.5	100.4	100.0	100.3	100.5	101.9	98.6	100.4	99.9	99.5	100.4	99.8	100.7	100.3	100.2
Тековен месец / ист месец претходна година	108.0	107.4	107.5	103.5	103.2	105.8	104.7	105.4	104.7	103.9	101.7	101.2	101.5	101.6	101.8
Кумулативен период на изминатите месеци / ист период од претходната година	108.0	107.7	107.6	106.7	104.6	106.9	106.5	106.3	106.2	105.9	105.5	105.2	101.5	101.6	101.7

НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

Обемот на стоковната размена на Република Македонија со странство во јануари 2002 година изнесува 223,4 милиони долари и е за 12,1% помал во однос на претходниот месец, односно за 11,1% повеќе во споредба со јануари минатата година. Во текот на јануари извозот на македонски стоки изнесуваше 68,3 милиони долари, што е 16,7% помалку во однос на претходниот месец. Тоа е вообичаено со оглед дека се работи за почеток на годината и дека една третина од јануари се неработни денови заради новогодишните и божиќните празници. Истовремено, во јануари реализиран е увоз на стоки во вредност од 155,2 милиони долари, односно 9,8% помалку споредено со декември претходната година. Стапката на покриеност на увозот со извоз е 44,0%, а салдото на размената е негативно и изнесува 86,9 милиони долари, што е за 3,2 милиони долари помалку во однос на претходниот месец од 2001 година.

Во периодот јануари-февруари 2002 година, беа разменети стоки во вредност од 447,1 милиони долари, при што извозот учествува со 33,6%, а увозот со 66,4%. Покриеноста на увозот со извоз е 50,6%, а салдото на рзмената е негативно и изнесува 146,7 милиони долари. Извозот на стоки во февруари оваа година достигна 81,9 милиони долари, зголемувајќи се за 13,6 милиони долари, односно 20,1% на месечна основа. Вредноста на увезените стоки во февруари изнесуваше 141,7 милиони долари, односно на месечна основа се намали за 13,5 милиони долари, или за 8,7%. Ваквото движење на извозот и увозот на стоки во февруари 2002 година резултираше со дефицит во стоковната размена со странство во износ од 59,8 милиони долари. Притоа, во однос на претходниот месец дефицитот се намали за 27,1 милиони долари, а во однос на јануари 2001 година е зголемен за 24,4 милиони долари.

Во поглед на економската намена на стоките, во првиот месец од годината, најголемо учество во структурата на извозот имаа стоките за широка потрошувачка (35,8 милиони долари, односно 52,6% од вкупниот извоз) и производите за репродукција (30,5 милиони долари т.е. 44,9%). Во првите два месеци од

годината учеството на стоките за широка потрошувачка изнесува 51,5%, а на производите за репродукција 69,7% од вкупниот извоз. Состојбите на страната на увозот се поповолни, бидејќи во јануари поголемо е учеството на производите со понизок степен на обработка, односно производите за репродукција (50,1%), по што следат средствата за работа (36,6%) и стоките за широка потрошувачка (13,2%). Меѓутоа, во периодот јануари-февруари 2002 година, производите за репродукција учествуваат со 65,5% во вкупниот извоз, стоките за широка потрошувачка со 20,5%, а на средствата за работа отпаѓаат 13,9%.

Набљудувано според поодделни производи, во првите два месеци од годината најголеми девизни приливи се остварени од извоз на женски блузи и кошули (10,9 милиони долари), машки кошули од памук (9,3 милиони долари), неизжилен тутун (9,0 милиони долари) и топовалани производи од железо (8,3 милиони долари). На страната на увозот, во разгледуваниот период најмногу девизни средства се потрошени за нафта и нафтени деривати (37,6 милиони долари), моторни возила (14,5 милиони долари) и електрична енергија (5,8 милиони долари).

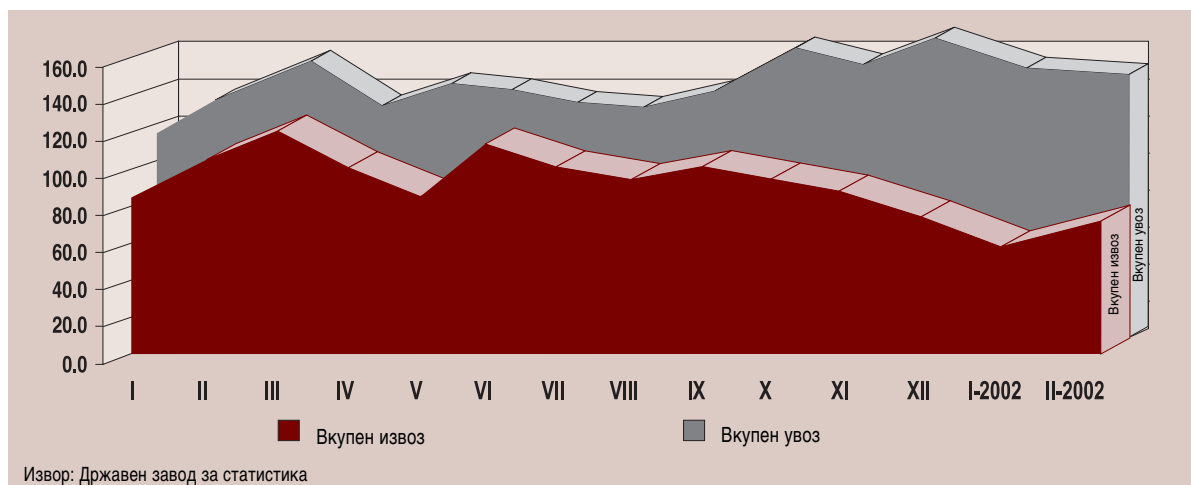
Прегледот на стоковната размена со странство по сектори во периодот јануари-февруари 2002 година покажува дека најголемо учество во извозот имаат разните готови производи (36,8%), производите класирани според материјалот (26,9%) и пијалочите и тутунот (13,8%). Истовремено, најзначајно влијание врз увозот има секторот машини и транспортни уреди (21,5%), како и секторот минерални горива и мазира (20,6%).

Од аспект на географската насоченост на надворешно-трговската размена на Република Македонија, во првите два месеци од оваа година продолжи доминацијата на групацијата развиени земји и тоа со учество од 64,9% кај извозот и 50,1% кај увозот. Притоа, најголем дел од извозот на македонски стоки се остварува во земјите членки на ЕУ (53,0%), а на републиките од поранешна СФРЈ отпаѓаат 27,5%. Што се однесува до увозот, тој главно е насочен во три правци, и тоа: земјите на ЕУ со учество од 38,9% во вкуп-

2001 и 2002 година (по месеци)

- во милиони САД долари

Надворешно - трговска размена	I - XII 2000	I - XII 2001	I-2001	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I-2002	II
Вкупен извоз	1319	1155.0	82.0	98.8	110.8	95.6	88.9	100.6	96.7	92.3	106.3	102.6	97.9	82.0	68.3	82.0
Вкупен увоз	2085	1687.6	117.6	129.5	150.0	130.5	141.5	137.9	130.6	115.5	126.3	160.8	158.4	172.1	155.2	141.7
Салдо	-766	-532.6	-35.6	-30.7	-39.2	-34.9	-52.6	-37.3	-33.9	-23.2	-20.0	-57.1	-60.5	-90.1	-86.9	-59.7

ниот македонски увоз, земјите на Централна и Источна Европа и поранешниот СССР со 28,6% и републиките од поранешна СФРЈ со 14,6%.

Набљудувано по поодделни земји, интересно е што најзначаен трговски партнер на Република Македонија во јануари оваа година е Јапонија, со учество од 22,7% во вкупната размена (со 0,0% во извозот и 30,0% во увозот). Германија, која традиционално е најзначаен партнер на македонската економија во ја-

нуари го зазема второто место со учество од 11,9% (25,9% кај извозот и 7,4% кај увозот). Меѓутоа, анализирајќи го периодот јануари-февруари кумулативно, Германија е повторно најважниот трговски партнер, со учество од 16,9% (25,5% во извозот и 12,6% во увозот). Потоа следат Србија и Црна Гора (со 11,6%), Грција (9,5%), Русија (9,3%).

НАДВОРЕШЕН ДОЛГ

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на користени среднорочни и долгорочни кредити, на крајот на февруари 2002 година изнесува 1377,9 милиони долари и бележи намалување од 0,5% или 5,8 милиони денари во споредба со јануари 2002 година.

Во структурата на долгот по кредитори, најголем дел отпаѓа на официјалните кредитори - мултилатерални и билатерални кредитори и тоа 69,5%, додека останатиот дел од 30,5% отпаѓа на приватните кредитори. Најголем поединичен доверител на Република Македонија и понатаму е Лондонскиот клуб со 258 милиони долари и IDA (International Development Association) со 254 милиони долари.

Во февруари 2002 година, отплатени се 7,5 милиони долари обврски спрема странство, при што 5,1 милион долари претставуваат главнина, а останатите 2,4 милиони долари претставуваат камата по земени кредити и заеми. Споредено со јануари 2002 година кога се исплатени 33,1 милиони долари, отплатата на обврските во

февруари бележи значително намалување. Најголем дел од платените обврски се спрема мултилатералните кредитори (73%), додека 24% се платени обврски спрема приватните кредитори. Гледано по должници, речиси 55% од исплатените обврски се од приватниот сектор.

Врз основа на повлечените средства и сервисирањето на обврските, нето трансакциите или нето задолжувањето (кое претставува користење на странски кредити и заеми), намалено со отплатите на главницата на долгот во февруари 2002 година, изнесува -4,3 милиони долари.

Во текот на февруари 2002 година, склучени се среднорочни и долгорочни заеми и кредити во износ од 7,5 милиони долари со Меѓународната агенција за развој (IDA), при што 5 милиони долари се наменети за проектот за развој на општините и културата, а 2,5 милиони долари за проектот за развој на деца и младинци.

Надворешен долг на Република Македонија по кредитори

(во милиони САД, \$ на крај на периодот)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	31.03.2001	30.06.2001	30.09.2001	31.12.2001 ³⁾	28.02.2002 ³⁾
ВКУПНО: Среднорочен и долгорочен долг ¹	1,062	1,123	1,141	1,380	1,438	1,436	1,417	1,382	1,413	1,377	1,377
Мултилатерални кредитори	399	468	490	687	714	715	703	670	704	686	687
ИМФ	69	80	103	114	113	82	75	73	74	71	69
ИБРД / ИДА	178	206	237	296	339	373	360	362	380	378	377
ИФЦ	5	2	0	56	57	57	56	37	39	33	33
ЕИБ	82	76	37	54	68	67	70	67	78	75	73
ЕБРД	15	69	83	90	72	72	74	65	65	61	58
ЕУРОФИМА	40	29	25	23	17	17	14	14	14	14	14
Совет на Европска развојна банка	10	6	5	5	5	7	6	6	6	6	5
ЕУ				48	41	37	44	42	46	44	54
ИФАД				1	2	3	3	4	4	4	4
Билатерални кредитори²	412	402	377	289	317	316	308	305	292	281	270
Комерцијални банки (Лон. кл.)	251	253	274	404	407	405	406	406	416	410	421
Комерцијални банки	229	229	241	243	250	253	258	258	262	262	258
Други	22	24	33	161	157	152	148	148	155	148	163
Вкупно, без ММФ	993	1,043	1,038	1,266	1,325	1,355	1,341	1,309	1,339	1,306	1,309
Краткорочен долг	60	55	52	33	47	50	58				
Среднорочен и долгорочен долг (како % од вкупно)											
Мултилатерални кредитори	37.6	41.7	42.9	49.8	49.7	49.8	49.6	48.5	49.9	49.8	49.9
Билатерални кредитори	38.8	35.8	33.0	20.9	22.0	22.0	21.8	22.1	20.7	20.4	19.6
Приватни кредитори	23.6	22.5	24.0	29.3	28.3	28.2	28.6	29.4	29.5	29.8	30.5

¹ Само среднорочен и долгорочен долг.

² Вклучувајќи го и долгот гарантиран или осигурен само од Владата или државните агенции.

³ Прелиминарни податоци.

БУЏЕТСКИ ПРИХОДИ

Основна карактеристика на вкупните буџетски приходи во изминатите три месеци од оваа година е нивниот континуиран месечен пораст. Притоа, остварените приходи на Централниот буџет во март 2002 година во износ од 7.292 милиони денари, се само уште една потврда на констатацијата за нормализирање на состојбите и враќање на македонската економија на преткризните текови. Така, во периодот јануари-март 2002 година, вкупните приходи на Централниот буџет на Република Македонија достигнаа ниво од 17.942 милиони денари, што е за цели 30% повеќе во однос на остварувањето во истиот период од минатата година. Истовремено, ваквото ниво на реализација на приходите претставува остварување од 27.1% од планираните буџетски приходи за 2002 година.

И во овој период, во структурата на вкупните приходи доминираат даночните приходи, задржувајќи го просечното ниво на учество од 70-тина проценти во вкупно остварените приходи, што е карактеристика на изминатото тримесечие. Набљудувано по одделни категории на приходи, состојбата е следна:

л персонален данок на доход - во периодот јануари-март 2002 година, по основ на персоналниот данок на доход наплатени се вкупно 1.680 милиони денари, или 22.8% од вкупно планираните. Споредено со истиот период од минатата година, овие приходи бележат намалување од 10.3%. Меѓутоа, потребно е да се истакне дека споредбата со трите месеца од 2001 година не дава реална слика за наплатата на приходите по овој основ, имајќи ја во предвид редукцијата на даночните стапки на персоналниот данок на доход извршена на крајот на февруари минатата година. Традиционално, структурата на приходите од персоналниот данок на доход има константен облик, при што преовладуваат приходите остварени од данокот од плати и други лични примања од работен однос (79.2%), заедно со данокот на примања остварени по основ на договор за дело (12.4%).

- данок од добивка - приходите од данокот од добивка во март 2002 година го задржаа речиси истиот износ од минатиот месец и се искачија на ниво од 1.033 милиони денари во првите три месеци. На тој начин, остварено е зголемување од 5% споредено со истиот период лани, што во исто време претставува остварување од 34.1% од планираните приходи од данокот на добивка за оваа година. Најголемиот дел од приходите од овој данок - повеќе од 98% доаѓаат од данокот на добивка од трговски друштва, јавни претпријатија и други правни лица.
- данок на додадена вредност - од данокот на додадена вредност, кој претставува најзначен извор

на приходи и од кој се алиментираат највеќе средства во Буџетот на РМ, во разгледуваниот период се наплатени 4.661 милион денари, што е за дури 16.8% повеќе од планираните приходи за овој период. Се чини дека недоразбирањата иницирани од воведувањето на трезорскиот систем, кои беа присутни во првите два месеца од оваа година во поглед на уплатата на ДДВ на погрешна сметка од страна на даночните обврзници и задоцнетото распоредување на средствата од преодната царинска на трезорската сметка, многу брзо се надминати, така да наплатата и евиденцијата на приходите од ДДВ тече со вообичаена динамика. Како резултат на закрепнувањето на македонската економија и порастот на индустриското производство, приходите од ДДВ полека но сигурно ги достигнуваат приходите карактеристични за предкризниот период.

- акцизи - во првиот квартал од 2002 година, приходите од акцизи бележат зголемување од 9.8% во однос на вкупно планираните акцизни приходи, достигнувајќи притоа ниво од 2.326 милиони денари. Зголемените приходи од акцизи од тутунски преработки во износ од 538 милиони денари, повторно се иницијатор на ваквото зголемување, имајќи го во предвид фактот дека акцизните приходи од нафтени деривати и од алкохолни пијалаци се на ниво на планираните. Кога станува збор за акцизните приходи, карактеристика на месец март се приходите од акцизи на патнички автомобили во висина од 72 милиони денари, што е драстично повеќе во однос на планираните 30 милиони денари по овој основ. Ваквото остварување може да се толкува како знак дека планираната продажба на нови автомобили, која претставуваше база за планирање на приходите по овој основ, сепак ќе се реализира во наредниот период. Инаку, во структурата на акцизните приходи доминираат приходите од нафтените деривати (65.8%) и тутунските преработки (23.2%), додека сосема мал дел отпаѓа на алкохолните пијалаци и патничките автомобили.
- данок од меѓународна трговија и трансакции - во периодот јануари-март 2002 година, по основ на царините и другите увозни давачки, во Буџетот на Република Македонија евидентирани се 1.589 милиони денари, што е за 15.1% повеќе во однос на истиот период од минатата година. Зголемувањето на приходите од царините, секако е поврзано со стабилизирање на македонската економија, нормализирање на индустриското производство, а следствено на тоа и зголемување на обемот на надворешно-трговската размена. Го-

ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2000, 2001 и 2002 година)

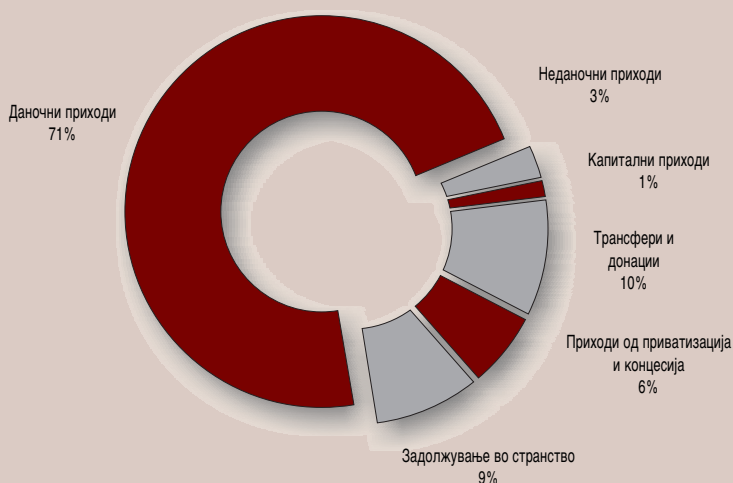
(во милиони денари)

Вид на приходи	Остварено во Јануари-Декември 2000	Остварени приходи по месеци												Октомври 2001	Ноември 2001	Декември 2001	Јануари 2002	Февруари 2002	Март 2002
		Јануари 2001	Февруари 2001	Март 2001	Април 2001	Мај 2001	Јуни 2001	Јули 2001	Август 2001	Септември 2001	Октомври 2001	Ноември 2001	Декември 2001						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17			
БИЛАНС НА ПРИХОДИТЕ	63,097	4,508	4,156	5,139	4,021	4,833	6,819	4,718	4,893	4,332	6,434	5,121	8,146	4,550	6,100	7,292			
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	56,760	4,446	3,504	4,704	3,738	3,828	3,311	4,310	3,577	3,945	5,363	4,916	5,325	2,725	5,328	5,405			
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	51,120	4,261	3,256	4,091	3,463	3,310	3,059	4,016	3,405	3,739	5,173	4,691	5,102	2,613	5,106	5,167			
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	13,586	926	890	1,041	768	745	802	756	746	728	954	889	1,009	710	1,018	984			
Персонален данок од доход	10,793	715	575	583	587	558	591	551	559	521	613	631	764	460	621	599			
Данок од добивка	2,793	211	315	458	182	188	211	205	187	207	341	257	245	251	397	385			
Домашни даноци на стоки и услуги	29,733	2,900	1,859	2,544	2,362	1,906	1,602	2,401	1,821	2,111	2,976	2,614	2,717	1,398	2,786	2,803			
Данок на промет и ДДВ (од 1.04.2000)	17,452	2,252	1,042	1,585	1,298	1,056	655	1,383	1,148	1,225	2,080	1,644	1,765	621	2,055	1,985			
Акцизи	12,281	647	817	960	1,064	850	947	1,019	673	886	896	970	952	777	731	818			
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	7,733	424	457	500	289	655	649	364	387	429	641	604	713	12	754	823			
Увозни давачки	6,040	338	361	365	215	509	528	291	290	338	526	490	570	12	600	670			
Други увозни давачки и такси	1,693	86	96	135	74	146	121	72	97	91	115	114	143	0	154	153			
Други даноци	63	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1			
Други даноци кои не се класифицирани на друго место	63	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1			
Даноци од специфични услуги	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
Комунални даноци	5	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	0	11	50	6	44	3	6	17	2	18	58	37	23	41	17	24			
Дозволи за вршење дејност	0	10	48	4	43	2	5	15	0	17	56	35	22	39	16	22			
Такса за моторни возила	0	1	2	2	1	1	1	2	2	1	2	2	1	1	2	2			
Данок на финансиски трансакции	-	-	-	-	-	-	-	477	449	453	544	548	640	451	530	532			
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	3,023	185	248	613	275	518	252	294	172	206	191	225	223	112	222	238			
Претприемачки приход и приход од имот	1,133	84	124	395	152	381	126	167	87	100	61	93	53	32	45	107			
Профит од дополнителни активности на Владини институции	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
Приход од јавни финансиски и нефинансиски институции	697	52	70	320	67	296	54	96	17	47	18	38	20	0	14	95			
Други приходи од имот	421	33	54	75	85	85	72	71	69	53	43	55	33	32	32	12			
Такси и надоместоци	1,216	70	69	109	92	89	90	91	58	79	91	94	127	47	132	102			
Парични казни	170	17	5	8	9	8	8	14	4	7	11	11	42	4	10	15			
Судски такси	495	17	32	48	40	40	38	36	23	39	43	46	46	21	41	44			
Административни такси	551	35	32	53	43	41	44	42	31	34	37	37	39	22	81	43			
Други Владини услуги	325	28	47	105	27	47	33	38	26	29	37	32	37	31	42	27			
Други неданочни приходи	349	3	8	3	3	2	2	-2	1	-2	2	5	6	2	3	2			
КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ	2,617	62	33	32	27	29	31	21	25	32	41	49	78	46	41	49			
Продажба на капитални средства	2,617	60	31	31	27	28	30	20	19	30	39	48	76	40	36	41			
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	0	2	3	1	0	1	1	1	6	2	3	1	2	6	5	8			
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	4,155	0	12	0	0	78	310	9	0	0	0	0	2	4	945	130			
Трансфери од други нивоа на власт	717	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0			
Донации од странство	3,438	0	12	0	0	78	310	9	0	0	0	0	2	4	945	130			
Општи и тековни донации	3,438	0	12	0	0	78	310	9	0	0	0	0	2	4	945	130			
ПРИХОДИ ОД ПРИВАТИЗАЦИЈА И КОНЦЕСИЈА	-	-	-	403	255	897	1,498	378	1,291	345	1,030	154	2,583	60	602	388			
ПРИХОДИ ОД СУКЦЕСИЈА	-	-	-	-	-	-	1,669	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	2,182	0	607	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	156	774	0			
Меѓународни развојни агенции	2,182	0	607	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	156	774	0			

лемата дискрепанца во поглед на остварените приходи присутна во јануари и февруари оваа година, како резултат на задоцнетото распоредување на средствата од царинската на трезорската сметка, е веќе надмината за што сведочат и наплатените царински приходи во разгледуваниот период.

- данок на финансиски трансакции - продолжената примена на данокот на финансиски трансакции ги искачи приходите по овој основ на ниво од 1.513 милиони денари, односно 29% од планираните приходи за оваа година. Основната цел при

Структура на приходите на Централниот буџет
(јануари-март 2002 година)

воведувањето на овој данок беше поддршката на монетарната политика и креирањето дополнителен простор за финансирање на нараснатите трошоци поврзани со безбедноста на земјата. Доколку се задржи ваквата динамика, се очекува надминување на планираните приходи од данокот на финансиски трансакции.

Кај втората компонента на изворните приходи - неданочните приходи - продолжува вообичаениот интензитет на наплата карактеристичен за изминатиот неколкумесечен период. По овој основ, во периодот јануари-март 2002 година, во Буџетот на Република Македонија евидентирани се средства во износ од 573 милиони денари, или 20.3% од планираните. Притоа, половина од приходите или 281 милион денари претставуваат наплатени средства од такси и надоместоци (парични казни, судски и административни такси), а другата половина се средства по основ на приходи од јавни финансиски и нефинансиски институции (профит од агенција за санација на банките и камата на депонирани средства во Народна банка), како и приходи од други владини услуги.

Покрај изворните приходи, во првиот квартал од 2002 година, значаен прилив на средства е евидентиран кај ставката трансфери и донации. Така, во првите три месеци од оваа година, по овој основ се реализирани средства во износ од 1.715 милиони денари, од кои, само во март 639 милиони денари. Мартовските приходи се резултат на донации од два извора: а/ донација од Владата на Велика Британија во износ од 3 милиони британски фунти, или 298 милиони денари; и б/ донација од Владата на Кралството Холандија во износ од 5.6 милиони евра, односно 342 милиони денари.

Во март 2002 година евидентирано е дополнително задолжување кај меѓународните развојни агенции во вредност од 810 милиони денари, со што вкупното задолжување во странство на Република Македонија во првиот квартал достигна висина од 1.584 милиони денари. Притоа, средствата повлечени во март претставуваат средства по основ на Кредитот за итна економска обнова од Светската банка (Emergency Economy Recovery Credit - EERC) како поддршка на буџетот на Република Македонија.

БУЏЕТСКИ РАСХОДИ

Расходите на централниот буџет во првиот квартал од 2002 година изнесуваа 16.979 милиони денари, што во однос на истиот период од минатата година претставува зголемување од 30,4%. Споредено со вкупно проектираните расходи за 2002 година, податоците за првите три месеци од оваа година упатуваат на речиси рамномерна квартална дистрибуција на расходите (25,6% од расходите се остварени во првиот квартал). Иако буџетската потрошувачка вообичаено се карактеризира со послаб интензитет во првиот квартал, сепак и во 2002 година, како и минатата, сезонската динамика беше делумно нарушена поради присуството на трошоците за национална безбедност.

Вкупно исплатената маса на плати од централниот буџет во периодот јануари-март 2002 година изнесуваше 4.278 милиони денари (или 25,2% од вкупните расходи), што претставува зголемување од 1,5% во однос на истиот период минатата година, или 24,2% во однос на годишниот план. Минималниот пораст се должи на ефектот од префрлањето на дел од вработените од веќе трансформираниот Завод за платен промет во органите на државната управа и новите вработувања во составот на безбедносните сили на Република Македонија.

При тоа, континуираните напори на Министерството за финансии за зајакнување на контролата на платите од централниот буџет придонесоа за исполнување на еден од „најтешките“ критериуми според кои се оценува успехот во реализацијата на договорената програма со ММФ - кварталниот лимит на исплатените средства за плати, наемнини и надоместоци.

Трошоците за стоки и услуги во првите три месеци од оваа година изнесуваа 3.757 милиони денари, што во споредба со првиот квартал од 2001 година претставува зголемување од 2 пати. Порастот исклучиво се должи на несоодветната споредбена основа, односно на отсуството на зголемените трошоци за национална безбедност во најголем дел од првиот квартал од минатата година. При тоа, позначајно зголемување во рамките на оваа категорија трошоци бележат трошоците за материјали (во првиот квартал се повисоки за 2,2 пати во однос на истиот период минатата година), чие учество во структурата на вкупните трошоци за стоки и услуги изнесува 61,1%.

Тековните трансфери во периодот јануари-март 2002 година изнесуваа 4.422 милиони денари, што претставува пораст од 8,9% во однос на првиот квартал од минатата година. Структурно набљудувано,

најголем дел од тековните трансфери беа наменети за Фондот за пензиско и инвалидско осигурување (1471 милиони денари или 33,3%), за Заводот за вработување на Република Македонија (1.097 милиони денари или 24,8%), потоа за социјални програми (839 милиони денари или 19,0%) и сл. Истовремено, како поддршка на структурните реформи во економијата беа исплатени 99 милиони денари (или 9,7%), додека трошоците за спроведување на реформата на јавната администрација изнесуваа 136 милиони денари, односно 35,0% во однос на годишниот план.

Каматните плаќања во првиот квартал од 2002 година изнесуваа 1.190 милиони денари, односно 7,0% од вкупните расходи или 32,8% во однос на годишниот план. За камати по надворешен долг беа исплатени 1.116 милиони денари, од кои најголемиот дел беа каматни плаќања кон Лондонскиот и Парискиот клуб на кредитори, како и кон Светската банка. Истовремено, беа исплатени 74 милиони денари како камати по т.н. голема обврзница, односно обврзниците издадени за извршената санација на Стопанската банка.

За капитални трошоци, поточно за купување на ка-

Континуираните напори на Министерството за финансии за зајакнување на контролата на платите од централниот буџет придонесоа за исполнување на еден од "најтешките" критериуми според кои се оценува успехот во реализацијата на договорената програма со ММФ - кварталниот лимит на исплатените средства за плати, наемнини и надоместоци

питални средства и за капитални трансфери во текот на првите три месеци од годинава се исплатени 1.494 милиони денари или 17,5% од вкупно планираниот годишен износ. Тоа воопшто не изненадува, со оглед на тоа дека инвестиционата активност вообичаено е поинтензивна во втората половина од годината, кога се финализираат поголем дел од проектите. Во рамките на капиталните трансфери, како позначајни расходни категории во споменатиот период се издвојуваат трансферите наменети за програмата за патишта и трансферите наменети за програмата за инвестиции во земјоделието.

Во анализираниот период, отплатена е главнина по надворешен долг во висина од 1.666 милиони денари. При тоа, најголем дел (или 86,4%) од исплатените средства беа наменети за сервисирање на надворешниот краткорочен долг.

РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2000, 2001 и 2002 година)

(во милиони денари)

Вид на расходи	Остварено во			Остварени расходи по месеци															Остварено во		
	2000	2001	Јануари-Декем.	Јануари	Февруари	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Август	Септември	Октомври	Ноември	Декември	Јануари	Февруари	Март			
1	2	3		4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18			
ВКУПНИ РАСХОДИ ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ Плати, наемнини и надоместоци Нето основни плати и наемнини Придонеси од плати и персонален данок Стоки и услуги	57,689	68,885	5,185	3,444	5,058	5,267	5,353	6,527	7,294	5,633	6,185	5,321	5,321	5,259	8,360	5,726	5,269	5,984			
	46,895	57,955	4,197	3,153	4,395	4,687	4,658	5,938	5,916	5,165	4,486	4,896	4,896	4,304	6,160	4,116	4,442	5,024			
	16,285	16,407	1,424	1,342	1,426	1,330	1,346	1,350	1,368	1,173	1,346	1,436	1,436	1,432	1,434	1,282	1,526	1,471			
	14,383	14,437	1,240	1,150	1,231	1,153	1,174	1,171	1,199	1,170	1,186	1,259	1,259	1,257	1,247	834	979	948			
	1,902	1,970	183	193	195	176	172	179	169	3	160	177	177	176	187	448	547	522			
	6,294	19,990	380	347	1,313	1,641	1,921	2,674	1,926	2,563	1,537	1,746	1,746	1,282	2,660	804	1,341	1,612			
	300	3,192	25	25	181	217	205	270	367	443	360	438	438	326	335	31	31	47			
	375	753	25	26	75	49	65	70	59	72	47	76	76	66	123	24	35	20			
	486	742	46	87	136	43	71	44	23	11	20	78	74	74	109	84	147	117			
	3,076	12,632	196	99	750	1,094	1,582	2,047	1,235	1,617	847	946	946	583	1,636	55	73	62			
Трошоци за транспорт Тековно (ругинско) одржување Договорни услуги Други оперативни трошоци Резерви	199	700	15	22	54	49	59	61	80	53	90	71	71	54	92	504	910	883			
	126	128	8	3	10	13	19	8	10	11	9	7	7	15	15	16	12	38			
	819	855	54	59	64	69	101	81	82	59	81	64	64	76	65	65	90	104			
	913	991	11	26	43	109	59	93	70	59	82	65	65	88	286	19	35	323			
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	8	17			
	22,790	17,345	1,197	1,317	1,544	1,404	1,363	1,735	1,441	1,348	1,366	1,396	1,396	1,486	1,748	1,077	1,474	1,807			
	2,386	2,063	95	52	157	162	206	229	171	124	107	139	139	180	441	869	902	883			
	13,328	13,616	1,077	1,094	1,077	1,060	1,047	1,323	1,171	1,052	1,207	1,156	1,156	1,165	1,187	204	562	7			
	7,076	1,667	25	172	309	181	111	184	98	173	52	101	142	119	-	-	-	-			
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	917			
Трансфери до непрофитни институции Каматни плаќања Камати по домашен долг Камати по надворешен долг КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ Купување на капитални средства Купување на земјишта и нематеријални средства Купување на градежни објекти Мебел и канцелариска опрема Купување на моторни возила Физибилити студии, подготовка на проекти и дизајн Машинска опрема	1,616	4,211	1,196	146	112	313	28	179	1,171	81	237	318	318	113	317	954	101	135			
	0	1,069	1	40	0	284	18	111	18	0	27	280	280	28	262	25	25	23			
	1,616	3,146	1,195	106	112	29	9	69	1,153	91	211	38	38	78	55	928	75	112			
	5,186	7,134	179	208	383	549	668	517	510	326	588	425	425	725	2,056	331	651	512			
	3,231	5,111	64	208	254	248	441	265	391	233	416	282	282	616	1,693	232	488	322			
	0	20	0	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8			
	590	574	0	4	77	30	178	5	6	16	25	48	48	43	142	0	93	19			
	225	518	9	7	10	27	39	32	12	23	15	31	31	33	280	12	70	39			
	185	157	0	4	11	10	4	1	29	4	6	4	4	29	55	0	0	2			
	4	19	0	0	0	0	0	6	0	0	0	1	1	1	11	4	0	0			
Изградба, реновирање и унапредување Основно и специјално одржување Купување на стокковни резерви Капитални трансфери Капитални трансфери до Владини институции Капитални трансфери до други нивоа на власт Капитални трансфери на поединци и непрофитни организации ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИЦА Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност Домашни заеми и учество во капитал Странски заеми и учество во капитал Амортизација (отплата на главница) Отплата на главница по домашен долг Отплата на главница по надворешен долг	177	1,150	0	130	39	75	67	59	210	33	205	25	25	114	193	0	0	0			
	951	1,638	51	46	66	51	59	87	75	108	117	123	123	209	646	162	285	181			
	1,099	1,037	4	18	52	56	88	60	59	48	48	50	50	188	366	26	39	67			
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	0	6			
	1,956	2,023	115	0	129	301	227	252	119	93	172	143	143	109	363	99	162	190			
	1,771	1,822	115	0	129	301	227	240	110	78	116	123	123	76	307	11	143	130			
	185	201	0	0	0	0	0	12	9	15	56	20	20	33	56	89	19	60			
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0			
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
	8	7	3	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0			

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

(во денари)

	1999	2000	2001	2002
	Завршна сметка	Завршна сметка	Ребаланс	Буџет
ВКУПНИ ПРИХОДИ	50,478,031,862	63,096,945,248	75,842,074,000	66,310,000,000
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	44,728,175,441	56,760,081,178	64,334,443,000	52,836,000,000
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	41,858,828,319	51,120,246,281	50,484,000,000	50,009,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	12,793,078,777	13,585,772,246	10,166,000,000	10,415,000,000
Персонален данок од доход	10,233,016,110	10,792,594,721	7,191,000,000	7,384,000,000
Данок од добивка	2,559,325,945	2,793,156,390	2,975,000,000	3,031,000,000
Други даноци од доход, од добивка и од капитални добивки	736,722	21,135	0	/
Домашни даноци на стоки и услуги	20,631,883,947	29,733,381,929	30,251,000,000	28,840,000,000
Данок на промет	9,958,866,206	7,055,788,708	0	/
Данок на додадена вредност (од 1.04.2000)	0	10,396,551,663	18,251,000,000	17,898,000,000
Акцизи	10,673,017,741	12,281,041,470	12,000,000,000	10,942,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	8,302,773,971	7,733,381,467	7,500,000,000	5,321,000,000
Увозни давачки	6,802,005,702	6,040,495,875	5,900,000,000	4,330,024,000
Други увозни давачки и такси	1,500,768,269	1,692,885,592	1,600,000,000	990,976,000
Други даноци	123,627,594	62,644,972	0	0
Даноци од специфични услуги	7,464,030	5,065,667	10,000,000	10,000,000
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	-	-	260,000,000	199,000,000
Данок на финансиски трансакции	-	-	2,297,000,000	5,224,000,000
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	2,869,347,122	5,639,834,897	13,850,443,000	2,827,000,000
Претприемачки приход и приход од имот	798,125,658	1,133,367,383	2,063,000,000	1,087,000,000
Такси и надоместоци	1,156,606,788	1,215,770,217	1,200,000,000	1,200,000,000
Други Владини услуги	127,316,281	324,812,933	500,000,000	500,000,000
Други неданочни приходи	632,921,803	349,306,600	45,000,000	40,000,000
Продажба на капитални средства	154,376,592	2,616,577,764	10,027,443,000	5,123,000,000
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	-	-	15,000,000	15,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	2,419,089,626	4,155,269,452	6,896,631,000	4,736,000,000
Трансфери од други нивоа на власт	32,283,095	716,822,828	5,871,631,000	0
Донации од странство	2,386,806,531	3,438,446,624	1,025,000,000	4,736,000,000
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	3,330,766,795	2,181,594,618	4,611,000,000	3,600,000,000
Меѓународни развојни агенции	3,330,766,795	2,181,594,618	4,611,000,000	3,080,000,000
ВКУПНИ РАСХОДИ	49,761,209,034	57,689,326,703	75,842,074,000	66,310,000,000
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	42,088,365,187	46,985,485,342	60,981,237,000	51,096,213,000
Плати, наемнини и надоместоци	15,996,631,927	16,285,267,541	16,491,970,000	17,709,161,000
Стоки и останати услуги	5,646,765,633	6,293,788,729	20,769,555,000	12,145,890,000
Тековни трансфери	18,227,967,627	22,790,409,470	19,405,712,000	17,612,162,000
Каматни плаќања	2,217,000,000	1,616,019,602	4,314,000,000	3,629,000,000
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	2,407,296,601	5,186,477,309	11,210,837,000	8,499,787,000
Купување на капитални средства	1,312,799,356	3,230,738,464	8,894,794,000	5,877,702,000
Капитални трансфери	1,094,497,245	1,955,738,845	2,316,043,000	2,622,085,000
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИТЕ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,265,547,247	5,517,364,053	3,650,000,000	6,714,000,000
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	2,942,547,247	3,956,462,261	579,500,000	382,000,000
Амортизација (отплата на главнина)	2,323,000,000	1,560,901,792	3,070,500,000	6,332,000,000

Забелешка:

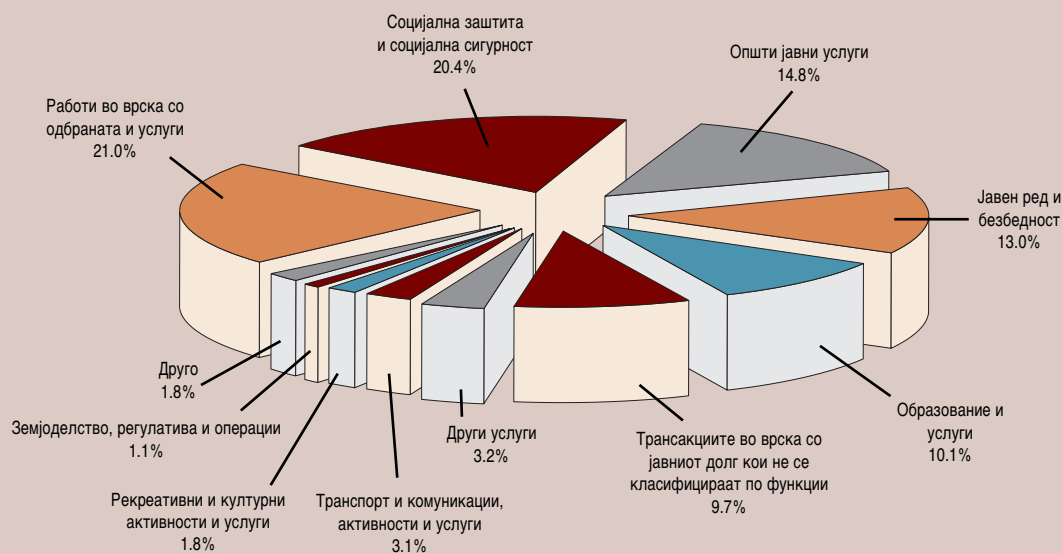
Приходите во 1999 и 2000 година, се рекласифицирани според новиот Правилник за класификација на приходите.

ФУНКЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЈА НА РАСХОДИТЕ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ

	Завршна сметка 1999	Завршна сметка 2000	Буџет за 2001	Буџет за 2002	1999	2000	2001	2002
	Структура							
ВКУПНО	49,761	57,689	75,842	66,310	100.0	100.0	100.0	100.0
1 Општи јавни услуги	8,707	12,985	11,214	13,365	17.5	22.5	14.8	20.2
2 Работи во врска со одбраната и услуги	3,804	4,613	15,909	6,049	7.6	8.0	21.0	9.1
3 Јавен ред и безбедност	4,634	5,741	9,855	6,807	9.3	10.0	13.0	10.3
4 Образование и услуги	7,905	8,055	7,672	7,591	15.9	14.0	10.1	11.4
5 Здравствени услуги	291	314	333	332	0.6	0.5	0.4	0.5
6 Социјална заштита и социјална сигурност	14,671	14,410	15,458	14,951	29.5	25.0	20.4	22.5
7 Домување и одржување на урбаната средина	157	303	337	266	0.3	0.5	0.4	0.4
8 Рекреативни и културни активности и услуги	1,206	1,346	1,348	1,280	2.4	2.3	1.8	1.9
9 Активности со гориво и енергија	15	5	5	5	0.0	0.0	0.0	0.0
10 Земјоделство, регулатива и операции	527	743	853	859	1.1	1.3	1.1	1.3
11 Рударство, индустрија и градежништво	250	264	88	151	0.5	0.5	0.1	0.2
12 Транспорт и комуникации, активности и услуги	1,545	2,297	2,324	1,720	3.1	4.0	3.1	2.6
13 Други различни услуги	2,241	2,843	2,461	2,086	4.5	4.9	3.2	3.1
14 Мулти функционални трошоци	478	593	600	888	1.0	1.0	0.8	1.3
15 Трансакциите во врска со јавниот долг кои не се класифицираат по функции	3,331	3,177	7,385	9,961	6.7	5.5	9.7	15.0

Забелешка: Функционалната класификација на расходите на централниот буџет е подготвена според меѓународните стандарди.

Функционалната класификација на расходите на централниот буџет (Ребаланс на Буџетот за 2001 година)

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија, во период јануари - март 2002 година, оствари приходи во износ од 5.835 милиони денари, што претставува зголемување од 2.3% компарирано со истиот период од 2001 година. Притоа, значајно зголемување во однос на минатата година бележат приходите од Буџетот на Републиката по основ на редовни трансфери и ретроактивна исплата на 8% за пензионерите, и тоа во износ од 30.7%, додека зголемување бележат и приходите на Заводот за вработување на невработени лица, во износ од 15.6%. Приходите од индивидуални земјоделци се зголемени за 30.7%, заедно со приходите од приватниот сектор - за 14.9%, додека намалување од 81% бележат приходите од дивиденди и од продажба на хартии од вредност.

Од друга страна, расходите на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија во периодот јануари- март достигнаа ниво од 6.222 милиони денари, што претставува зголемување од 2% споредено со истиот период од минатата година. Ваквото зголемување, пред сè е резултат на зголемената исплата на редовни пензии. Во исто време, позначајно зголемување бележи и придонесот за здравствена заштита.

Оттука, во периодот јануари - март 2002 година, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија оствари дефицит од 387 милиони денари, со што дефицитот во првиот квартал од 2002 година е за 1.3% помал во споредба со минатогодишниот.

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јануари-Март Извршено
ПРИХОДИ	20,717	21,229	22,883	24,289	5,835
Придонес од плати	13,373	14,316	15,722	15,671	3,556
Придонес од доходот	239	311	311	331	66
Приходи од Буџетот на Републиката	3,618	3,266	4,174	5,744	1,599
Приходи од приватен сектор	400	439	404	377	100
Приходи од индивидуални земјоделци	74	65	58	41	17
Приходи од акцизи	691	632	804	716	151
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	961	868	1,101	1,126	319
Други приходи	122	45	74	73	4
Приходи од дивиденди и од продажба на хартии од вредност	50	67	53	209	23
Приходи по основ на нови вработувања	419	841	167	0	0
Пренесени приходи од претходна година	201	201	0	0	0
РАСХОДИ	20,521	20,669	22,940	24,697	6,222
Пензии	17,730	17,756	19,774	21,278	5,394
Редовни пензии	16,912	16,977	18,948	19,041	4,822
Воени пензии	464	458	505	514	125
Земјоделски пензии	354	321	321	297	70
Ретроактивна исплата на 8%	0	0	0	1,167	284
Предвремено пензионирање според Законот од 2000 година	0	0	0	112	26
Предвремено пензионирање според Законот од 2001 година	0	0	0	148	67
Надоместок за телесно оштетување	63	69	72	72	18
Надоместоци од инвалидско осигурување	98	95	94	91	19
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	15	13	12	7	2
Придонес за здравствена заштита	2,321	2,450	2,672	2,805	706
Надоместок на стручната служба	133	132	141	153	39
Други расходи	161	154	175	254	44
Капитални средства	-	-	-	37	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	196	560	-57	-408	-387

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Во првиот квартал од 2002 година, вкупните приходи на Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија забележаа намалување од 3.3% во однос истиот период од минатата година, достигнувајќи ниво од 2.820 милиони денари. Ваквото намалување е резултат на пониското остварување кај речиси сите видови на приходи, кое се движи од 1.5% кај придонесите од плати, до 5.1% кај придонесите од Заводот за вработување. Инаку, во структурата на приходите на Фондот за здравствено осигурување доминираат придонесите од плати (62.6%), кои во разгледуваниот период достигнаа износ од 1.766 милиони денари и придонесите од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, во износ од 584 милиони денари, или 20.7%.

Во исто време, Фондот за здравствено осигурување во периодот јануари - март 2002 година оствари расходи во висина од 2.877 милиони денари, со што вкупни-

те расходи во разгледуваниот период се намалени за 87 милиони денари или 2.9% споредено со лани. Ваквото намалување е резултат пред сè на: а/ намалените трошоци за болничко лекување; и б/ намалените трошоци за кредити и камати. Инаку, намалување на трошоците е реализирано речиси кај сите категории на расходи, со исклучок на амбулантните трошоци кои единствено забележаа пораст од 54 милиони денари, или 9.2%. Во структурата на расходите на Фондот и понатаму доминираат трошоците за болничко лекување и амбулантните трошоци, чие заедничко учество во овој период изнесува 69.2%.

Во првите три месеца од 2002 година, Фондот за здравствено осигурување на Република Македонија оствари дефицит од 57 милиони денари, што е за 10 милиони денари повеќе во однос на минатогодишниот.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јануари-Март Извршено
ПРИХОДИ	11,087	12,068	12,790	12,295	2,820
Придонеси	6,7736	7,363	7,745	7,528	1,766
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,309	2,417	2,649	2,616	584
Придонеси од Заводот за вработување	1,037	1,350	1,941	1,554	470
Придонеси од Министерството за труд и социјална политика	45	0	0	48	0
Други приходи	851	938	455	70	0
Приходи по договори за сини картони	109	0	0	0	0
Средства од Буџетот на РМ за задолжително здравствено осигурување	-	-	-	166	0
Пренесен вишок од претходната година	-	-	-	313	0
РАСХОДИ	13,689	11,692	12,463	12,205	2,877
Амбулантни трошоци	5,303	2,491	2,486	2,505	640
Болничко лекување	4,702	5,482	5,737	5,919	1,350
Трошоци по програми	214	125	105	306	11
Лекови	1,214	1,249	1,681	1,555	400
Забна заштита	638	667	687	522	153
Ортопедски трошоци	208	154	143	111	36
Лекување во странство	290	161	70	90	13
Друг вид лекување (надоместоци)	719	801	694	769	198
Администрација	326	288	250	268	58
Опрема и одржување	36	39	90	44	4
Други трошоци	41	234	200	48	8
Кредити и камати	0	0	321	71	6
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	-2,602	376	326	90	-57

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Вкупните приходи на Републичкиот завод за вработување во периодот јануари-март 2002 година достигнаа ниво од 1,427 милиони денари, што претставува 27,6% од планираните приходи за оваа година. Во споредба со истиот период од 2001 година забележано е зголемување од 7,9%, кое главно се должи на зголемувањето на дотациите од Буџетот на Република Македонија, кои имаат високо учество во остварените приходи на Заводот за вработување (81,2% во разгледуваниот период), наспроти приходите од придонеси и другите приходи чие учество во вкупните приходи изнесува 18,5% односно 0,3% респективно за истиот период.

Структурната анализа на дотациите од Буџетот на Република Македонија покажува дека исто како и во изминатиот период најголемиот дел од дотациите е наменет за покривање на тековниот дефицит на Републичкиот завод за вработување (1,002 милиони денари).

Вкупните расходи на Републичкиот завод за вработување во периодот јануари-март 2002 година изнесуваат 1,433 милиони денари или 27,7% во однос на планот за оваа година. Во однос на истиот период минатата година, расходите на Републичкиот завод за вработување бележат пораст од 10,2%, при што расходите за функција се зголемиле за 10,7%, а расходите за стручната служба се намалиле за 2,1%.

Во рамките на расходите за функцијата, средствата за обезбедување паричен надоместок на невработените лица, бележат пораст од 17,7%, средствата за придонес за здравствено осигурување бележат намалување од 2,8%, а средствата за придонес за пензиско и инвалидско осигурување бележат пораст од 17,0%, во однос на истиот период минатата година.

Републичкиот завод за вработување во периодот јануари-март 2002 година има остварено дефицит во износ од 6,0 милиони денари.

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

(во илјади денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јануари-Март Извршено
ПРИХОДИ	4,260	4,129	5,119	4,827	1,427
Приходи од придонеси	990	1,058	1,121	1,136	264
Придонес од плати	969	1,037	1,098	1,113	262
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	22	21	22	23	2
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	0	0	0	0	0
Дотации од Буџетот на Републиката	3,261	3,066	3,990	3,677	1,159
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,737	2,575	3,470	3,170	1,002
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	524	490	516	481	149
Реформа на јавната администрација	–	–	–	26	8
По други основи	0	0	3	26	0
Други приходи	9	6	8	13	4
РАСХОДИ	4,264	4,135	5,110	4,749	1,433
Расходи за функцијата	4,084	3,970	4,913	4,571	1,387
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,073	1,755	1,875	1,879	551
Придонеси за здравствено осигурување	1,039	1,347	1,936	1,555	482
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	972	868	1,102	1,138	337
Расходи за стручната служба	180	165	198	178	46
Основни плати и наемнини	99	105	118	116	29
Надоместоци	14	17	19	18	5
Стоки и останати услуги	43	34	54	43	12
Тековни трансфери	0	0	0	0	0
Каматни плаќања	0	0	1	0	0
Капитални трошоци	24	8	6	2	0
Дел од хартиите од вредност и отплата на главницата	0	0	0	0	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / Суфицит	–4	–6	9	78	–6

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

Во периодот јануари - март 2002 година, Фондот за магистрални и регионални патишта реализираше приходи во износ од 498 милиони денари, што претставува 9,1% од вкупно планираните приходи со Буџетот за 2002 година. Истовремено, вкупните реализирани расходи изнесуваат 672 милиони денари, што претставува 14,7% од вкупно планираните со Буџетот за 2002 година (односно 30% помалку во однос на истиот период од минатата година), со што во првите 3 месеци од годината, Фондот оствари дефицит во износ од 174 милиони денари.

Во анализираниот период, најголем дел од приходите на Фондот за магистрални и регионални патишта (46,2%) претставуваат приходи од Буџетот на Република Македонија, при што истите се за 15 милио-

ни денари повисоки во споредба со минатата година. Втори по големина се приходите од годишниот надоместок за патни моторни возила, реализирани во износ од 154 милиони денари, што е за 19 милиони денари пониско во однос на истите за периодот јануари - март 2001 година.

Заклучно со март 2002 година, најголем дел од расходите отпаѓаат на расходите за зимско одржување на патиштата и тоа во износ од 411 милиони денари, што е за 245 милиони денари повеќе во однос на истиот период лани. Ова се должи на непрекинатите снежни врнежи и воопшто на лошите временски услови во периодот јануари и февруари оваа година, поради што се вршеа постојани интервенции, со цел да постигнување константна проодност на патиштата.

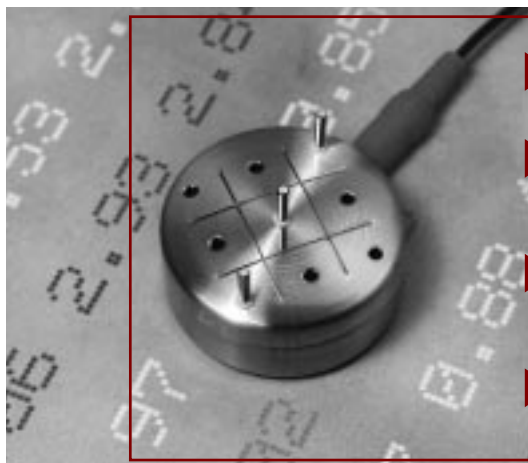
ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јануари-Март Извршено
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506	4,012	498
Приходи од Буџет	668	924	1,590	1,655	230
Надоместок за употреба на патишта што ги користат странските моторни возила	49	54	82	73	18
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746	704	154
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537	375	63
Странски кредит	939	1,793	538	1,098	32
Други приходи	12	13	14	21	1
Грантови	-	-	-	87	0
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506	4,013	672
Инвестиции	1,203	1,985	1,662	1,756	116
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179	286	80
Одржување на патиштата	784	790	952	926	411
Зимско одржување	101	220	261	259	
Редовно одржување	153	148	196	156	
Инвестиционо одржување	291	194	261	204	
Одржување на мостови	65	39	43	109	
Други работи сврзани со одржувањето	173	189	192	199	
Отплата на кредити	264	148	212	299	0
Средства за локални патишта	321	386	502	596	65
Останати трошоци	89	142	0	0	0
Обврски од претходната година	0	342	0	0	0
Обврски спрема Агенцијата за санација на банки	0	0	0	150	0
РАЗЛИКА					
Дефицит / суфицит	0	0	0	-1	-174

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

МАКЕДОНСКА БЕРЗА ЗА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

- ▶ **Вкупниот промет намален за 21,2%;**
- ▶ **Државата продаде 8 пакети на резидуални акции во вредност од 79 милиони денари;**
- ▶ **Реализирани 7 блок трансакции во вредност од 36,8 милиони денари;**
- ▶ **Берзанскиот индекс МБИ порасна за 3,2%.**

Повод - Шест годишнината од постоењето на Македонската Берза АД Скопје

Пазарот на капитал е барометар на секоја економија, можност да се штеди, можност да се инвестира, можност да се заработи, и можност да се позајмат средства. Неговата маргинализираност е сопирачка за развојот на секоја економија. Слаба и неликвидна берза не може да биде сериозен конкурент на банките, ниту атрактивна за странските инвеститори.

Република Македонија постепено, но сигурно, го развива својот пазар на капитал, градејќи современа регулатива и основајќи финансиски институции директно инволвирани во спроведувањето на оваа цел. Така, со донесувањето на Законот за хартии од вредност -2000-та година, Законот за инвестициони фондови-2000-та година и Законот за преземање на Акционерски друштва-2002-та година, во процес е надградбата на регулативата во областа на пазарот на капитал и нејзино хармонизирање со современите западни трендови во операциите со хартии од вредност.

Од почетокот на оваа година како членки на берзата покрај брокерските куќи се вклучија и банките. Сепак, периодот во кој со оваа дејност можеа да се занимаваат само брокерски куќи даде позитивен ефект, при што оваа професија се издиференцира и доби сопствена позиција која засекогаш ќе остане. Новата промена само ќе ја зголеми конкуренцијата која, како и да е, носи квалитет. Дополнителен аргумент за вклучување на банките како членки на Берзата претставува капиталната сила и кадровската екипираност на банките за поквалитетна понуда на одреден вид услуги во работењето со хартии од вредност.

Со измените на Законот за хартии од вредност во 2001 година, Берзата од непрофитно премина во профитно акционерско друштво. Тоа значи дека секој може да купува акции од акционерското друштво

„Македонска берза за долгорочни хартии од вредност“, со тоа што мора да ги прифати правилата и условите за работа на ова друштво. Преоѓањето на Берзата во профитна институција, ќе даде нов импулс на креативност, нови и подобри услуги и поголема динамика на самата берза, која ќе доживее трансформација на нејзиното работење.

Во услови на сè поголема глобализација малите берзи немаат голема иднина. Соработката меѓу берзите, по примерот на светските трендови подразбира широк спектар на интеграциони активности почнувајќи од дуална котација на хартиите од вредност, вкрстено тргување и вкрстено членство на повеќе берзи истовремено, па сè до еднострано или меѓусебно учество во сопственичката структура на берзите.

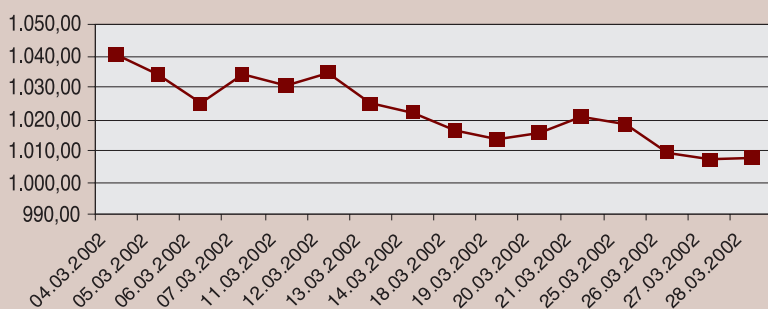
Во таа насока е и интензивната соработка со Љубљанската берза. Контактите се воспоставени и волјата на двете страни постои. Овој проект се очекува да биде заокружен до средината на оваа година, со надеж набрзо да се надоврзат и други берзи и целиот проект да добие мултилатерална регионална димензија.

Берзански показатели - март 2002

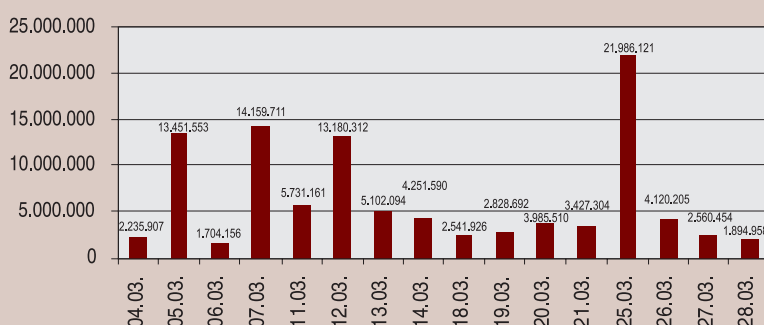
	Февруари 2002	Март 2002
❑ Вкупен промет во денари:	130.906.330	103.161.023
❑ Вкупен промет во акции:	1.135.660	173.090
❑ Вкупен промет во обврзници во ЕВРА:	1.068.481	970.939
❑ Вкупен број на трансакции:	1.179	971
❑ Вкупен број на денови на тргување:	16	16
❑ Државен сегмент (во денари)	6.525.874	79.064.275
❑ Блок трансакции (во денари):	86.861.560	36.802.071
➤ Просечен дневен промет (во денари):	8.181.646	6.447.564
➤ Просечен број на трансакции дневно:	73	61
➤ Просечна вредност на една трансакција (во денари):	111.032	106.242
МБИ	1.020,74 (04.02.2002)	1.040,30(04.03.2002)
МБИ	1.051,55 (28.02.2002)	1.007,75(28.03.2002)

Од почетокот на оваа година започнати се активности за соработка со Атинската берза/Берзанскиот Центар-Солун. Основа на овој предлог е воведување на двојна котација на наши и грчки фирми истовремено на двете берзи, сопственички удел на Холдингот на Грчките берзи во Македонската берза-АД-Скопје и обратно и воведување на вкрстено тргување на двете берзи. Со реализација на овој проект ќе се овозможи воспоставување на контакти меѓу берзите, брокерските куќи и банките од двете земји. Тоа ќе значи взаемно запознавање со националните пазари, најдобрите хартии од вредност, регулативните режими, а сето тоа е предуслов за крајната цел на секоја соработка меѓу берзите, не само котацијата, туку и инвеститорите, односно тргувањето да одат во два правци и да се зголеми пазарниот потенцијал на двата пазари.

Движење на Македонскиот берзански индекс - МБИ

Промет по денови на тргување Март 2002

Голям придонес во развојот на пазарот на капитал имаше издавањето на обврзниците за исплатување на депонираните девизни влогови на граѓаните. Обврзниците дадоа голема раздвиженост и нови моменти и можности на пазарот на капитал. Тие значително го зголемија прометот на берзата и ќе бидат предмет на постојани трансакции во оваа и идните години.

Со измените на даночните закони, се овозможи извонреден дополнителен стимул за котирање на берза.

Сега, ако некоја компанија се котира на официјалниот пазар на берзата, во првите три години е ослободена од данокот на добивка за цели 50 проценти. Истовремено, со овие измени сите трансакции со акции и обврзници се ослободени од било каков данок, па така ако некој заработи тргувајќи на берза, за неговиот профит не плаќа данок на државата.

Во 2000 година Македонската берза оствари пет пати поголем обрт од претходната година, и кумулативно поголем обрт од сите претходни 4 години на нејзино постоење. Заради неповолната безбедносна состојба во земјата во 2001 година, отсутствуваа во поголем број инвеститорите во земјата, а особено оние од странство што влијаеше на опаѓање на побарувачката на хартии од вредност на македонскиот пазар на капитал. Како резултат на ваквата состојба во земјата во 2001 година вкупниот промет на Македонската берза беше за околу 40% помал во споредба со 2000 година.

Ова е период кога веќе неколку значајни македонски компании се подготвуваат за котација на официјалниот пазар на берзата. Прв е македонскиот Телеком кој не само што набрзо ќе оди на котација, туку Владата одлучи преку берзата да продаде 10 проценти од своите акции во оваа компанија. Покрај ова, Владата одлучи овие акции да може да се купат и со горе споменатите обврзници кои пак на пазарот се продаваат со дисконт помеѓу 25 и 30 проценти, во овој период.

Најважниот момент во подобрувањето на амбиентот на македонскиот пазар на капитал е основањето и започнување со работа на Централниот депозитар за хартии од вредност. Централниот депозитар не само што ќе спречи понатамошни грешки, пропусти, неправилности, неефикасности, бавност и слично, туку ќе преставува вистинска револуција во правата на малцинските акционери на компаниите. Сите акционерски друштва своите акционерски книги ги пренесоа на управување во централниот депозитар за хартии од вредност. Со ова се анулира еден од главните мотиви за избегнување на котација на берза на македонските компании.

Во насока на понатамошен развој на пазарот на капитал е и претстојната измена на Законот со хартии од вредност. Поради инертниот однос на акционерските друштва кон нивно вклучување на пазарот на капитал, се предлагаат измени на Законот за хартии од вредност, со цел во рок од 6 месеци, оние фирми кои ги исполнуваат условите за котација да започнат со котирање на своите хартии од вредност. Оваа обврска е привремена, односно до 31.12.2003 година, но со единствена намера акционерските друштва да ги почувствуваат доблестите од активното учество на

пазарот на капитал, а со тоа и зголемување на можноста за добивање дополнителни финансиски средства надвор од банкарскиот систем и зголемување на репутацијата на самото друштво. Со предложеното решение се очекува да се зголеми бројот на компаниите кои ќе учествуваат на пазарот на капитал и кои кога ќе ги осетат позитивните страни од учество на пазарот на капитал ќе настојуваат и понатаму да учествуваат во тргувањето со хартиите од вредност.

На понатамошниот развој на пазарот на капитал во Република Македонија, големо влијание ќе има и издавањето на обврзниците за денационализацијата. Согласно Предлог законот, Република Македонија ќе издаде обврзници за намирување на обврските по основ на надоместот кој во постапката за денационализација се дава во вид на обврзници. Република Македонија во наредните шест години се предвидува да врши еднаш годишно по една емисија на обврзници за денационализација.

27,8 милиони денари, при тоа достигнувајќи вредност од 103.161.023,00 денари. Во прилог на ова движење претставува и просечниот дневен промет кој е помал за 21%, при тоа изнесувајќи 6,4 милиони денари. Истовремено, и прометот со обврзниците по кои гарант е Република Македонија во овој месец бележи пад за 9% во однос на февруари.

Официјалниот берзански индекс (МБИ), како индикатор на движењето на цените на акциите, чија што вредност на последниот ден на тргување во март (28 март) достигна износ од 1.007,75, односно намалување за 3% во споредба со почетокот на месецот, кога изнесуваше 1.040,40.

Како и во претходниот месец најголем промет и во март 2002 година е остварен на неофицијалниот пазар (трет пазар) кој изнесува 59 милиони денари, односно 58% од вкупниот промет. На официјалниот пазар (прв пазар) на Берзата, од друга страна, е остварен промет во вкупна вредност од 44 милиони денари, што е 42% од вкупниот промет на Берзата.

Промет по пазари во Март 2002 година

Пазарен сегмент	Промет во денари	%	Промет во хартии од вредност	%
ПРВ ПАЗАР	43.763.839	42,42	973.299	85,08
ТРЕТ ПАЗАР	59.397.184	57,58	170.730	14,92
ВКУПНО СИТЕ ПАЗАРИ	103.161.023	100,00	1.144.029	100,00

При определувањето на условите под кои ќе се издаваат обврзниците за денационализација се тргна од тоа оваа обврзница да биде издадена според истите услови под кои се издадоа обврзниците за старото девизно штедење, за да не се предизвика конкуренција меѓу двете обврзници, така што едната да биде повеќе барана од другата а тоа да доведе до нивна различна цена на берзата. Тоа значи обврзницата за денационализација да се отплатува во 10 годишни рати со камата од 2% годишно. Исплатата на номиналната вредност и каматата на обврзниците ќе се врши на 1 јуни секоја година, започнувајќи од 1 јуни 2003 година.

На крај, Министерството за финансии, уште еднаш, ја честита шест годишната од успешното работење на Македонската Берза АД Скопје со надеж во 2002 година прометот да се зголеми повеќекратно.

Во март 2002 година прометот на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност е намален за 21,2% во споредба со претходниот месец, односно за

Агенцијата на Република Македонија за приватизација во март продаде 8 пакета на акции на државниот сегмент на Берзата, во вкупна вредност од 79 милиони денари и тоа на следниве претпријатија: Аутомакедонија Скопје, Рудници Бањани Скопје, 11 Октомври-Еуроламинат Прилеп, 11 Октомври-Еуромеханика Прилеп, Енергомонт Скопје, МЗТ Енергомонтинвест Скопје, МАК-Тутун Ресен и Сигурносно стакло Прилеп.

Во анализираниот период реализирани се 7 блок трансакции во вредност од 36,8 милиони денари, при тоа, најзабележителни се тргувањата со акциите на Реплек Скопје и Порцеланка Велес.

Како најликвидни хартии од вредност на Берзата во континуитет продолжуваат да бидат обврзниците издадени од Република Македонија по основ на „старото“ штедење (чија што последна цена во март изнесува 66%), како и обичните акции на Топлификација АД Скопје и Макпетрол АД Скопје.

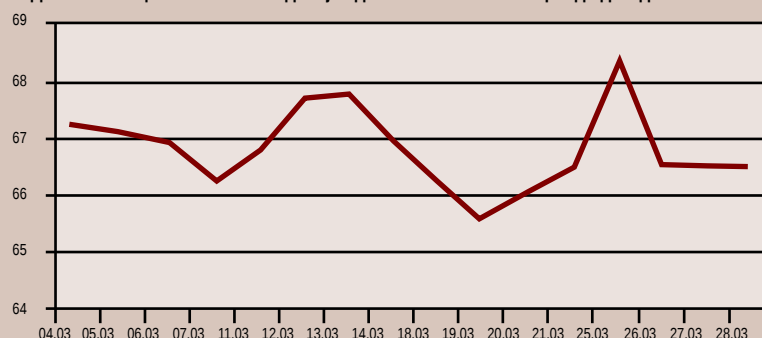
ПРЕГЛЕД НА РЕАЛИЗИРАНИ БЛОК ТРАНСАКЦИИ

Назив на издавачот	Датум на трансакцијата	Номинална вредност	Цена по акција (во денари)	% од основната главнина	Промет (акции)	Промет (денари)
АМАК СП Охрид	11.03.2002	50 ЕУР	60,95	24,12	23.362	1.423.914
Реплек Скопје	12.03.2002	1.100 ДЕМ	17.050	5,31	905	15.430.250
Порцеланка Велес	15.03.2002	100 ДЕМ	43,27	63,61	216.401	9.363.671
АМАК СП Охрид	15.03.2002	50 ЕУР	60,95	24,12	23.363	1.423.975
АМАК СП Охрид	18.03.2002	50 ЕУР	60,95	24,12	23.362	1.423.914
АМАК СП Охрид	20.03.2002	50 ЕУР	60,95	24,12	23.363	1.423.975
Галеб Охрид	21.03.2002	50 ЕУР	2.134	7,34	2.958	6.312.372
Вкупно:					313.714	36.802.071

Република Македонија - девизни влогови

Број на денови на тргување	14
Највисока цена	69,5%
Најниска цена	65%
Почетна цена	67,2%
Последна цена	66,1%
Број на трансакции	570
Промет /ден/	39.990.389
Промет /ЕМУ/	970.939

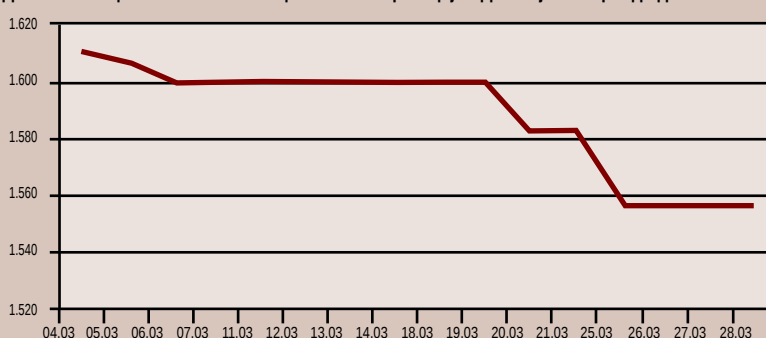
Движење на цените на Р. Македонија - девизни влогови во период од 01 до 31.03.2002

Топлификација АД Скопје

Број на денови на тргување	11
Највисока цена	1.610
Најниска цена	1.551
Почетна цена	1.609
Последна цена	1.551
Број на трансакции	32
Промет /ден/	3.773.450
Промет /хв/	2.360

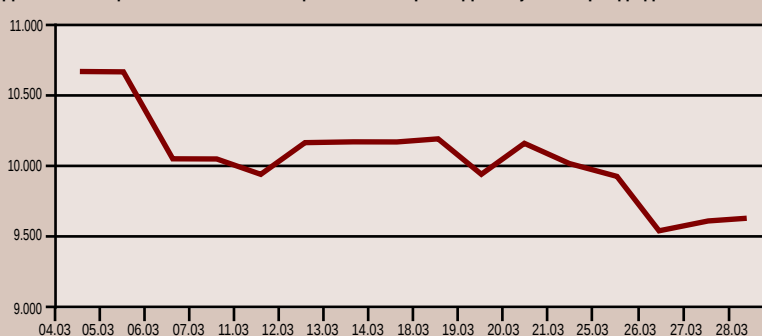
Движење на цените на обични акции на Топлификација АД Скопје во период од 01- 31.03.2002

Макпетрол АД Скопје

Број на денови на тргување	14
Највисока цена	10.700
Најниска цена	9.600
Почетна цена	10.700
Последна цена	9.700
Број на трансакции	44
Промет /ден/	3.224.329
Промет /хв/	321

Движење на цените на обичните акции на Макпетрол АД Скопје -во период од 01 - 31.03.2002

ПРОМЕТ НА ЧЛЕНКИТЕ НА МАКЕДОНСКАТА БЕРЗА АД СКОПЈЕ

Март 2002 година

Промет во денари

Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Државна сопственост	% од државна сопственост	Блок	% од блокови	Вкупно
БД	22.786.790	11,04	52.978.705	33,5036	21.575.170	29,3124	97.340.665
ТН	69.556.888	33,71	10.052.976	6,35747	0	0	79.609.864
КБ	39.814.807	19,30	15.513.588	9,81074	15.472.572	21,0213	70.800.967
ФР	18.310.207	8,87	15.306.960	9,68007	30.860.500	41,9277	64.477.667
МИ	14.643.591	7,10	38.822.280	24,5511	2.847.950	3,86928	56.313.821
СБ	8.647.077	4,19	15.306.960	9,68007	0	0	23.954.037
ПТ	19.337.384	9,37	0	0	0	0	19.337.384
МК	6.720.759	3,26	8.256.985	5,22169	0	0	14.977.744
СК	3.205.728	1,55	1.890.096	1,19529	2.847.950	3,86928	7.943.774
ББ	3.298.814	1,60	0	0	0	0	3.298.814

Број на трансакции

Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Државна сопственост	% од државна сопственост	Блок	% од блокови	Вкупно
КБ	609	31,36	5	31,25	4	28,57	618
ТН	225	11,59	2	12,50	0	0,00	227
ПТ	211	10,87	0	0,00	0	0,00	211
БД	173	8,91	4	25,00	4	28,57	181
МИ	177	9,11	1	6,25	2	14,2857	180
ФР	175	9,01	1	6,25	2	14,29	178
МК	166	8,55	1	6,25	0	0,00	167
СБ	128	6,59	1	6,25	0	0,00	129
ББ	46	2,37	0	0,00	0	0,00	46
СК	32	1,65	1	6,25	2	14,2857	35

Промет по пазари во Март 2002 година

Пазарен сегмент	Промет во денари	%	Промет во хартии од вредност	%
Прв пазар	43.763.839	42,42	973.299	85,08
Трет пазар	59.397.184	57,58	170.730	14,92
Вкупно сите пазари	103.161.023	100,00	1.144.029	100,00

Државен сегмент

Назив на издавачот	Датум на трансакција	Номинална вредност	Цена по акција	Промет (акции)	Промет (денари)
Аутомакедонија Скопје	26.03.2002	87 ДЕМ	1.356	28.630	38.822.280
Рудници Бањани Скопје	25.03.2002	50 ДЕМ	780	6.548	5.107.440
11 Октомври – Еурола. Прилеп	06.03.2002	10 ДЕМ	96	85.030	8.162.880
11 Октомври – Еурома. Прилеп	13.03.2002	10 ДЕМ	63	11.518	725.634
Енергомонт Скопје	26.03.2002	100 ДЕМ	2.200	360	792.000
МЗТ Енергомонтинвест Скопје	27.03.2002	100 ДЕМ	1.180	12.972	15.306.960
МАК – Тутун Ресен	18.03.2002	100 ДЕМ	624	3.029	1.890.096
Сигурносно стакло Прилеп	27.03.2002	100 ДЕМ	935	8.831	8.256.985
Вкупно:				156.918	79.064.275

ЛЕГЕНДА

БД - БРО - ДИЛ АД Скопје

СБ - Брокер - СБ АД Скопје

МИ - Макос - Инвест Брокер АД Скопје

ТН - Тутунскаброкер АД Скопје

КБ - КБ - Брокер АД Скопје

ФР - ФЕРШПЕД - БРОКЕР АД Скопје

МК - МАК Брокер АД Скопје

ББ - Битола Брокер АД Битола

Саксес Брокерс АД Скопје

МАКЕДОНСКА БЕРЗА НА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ А.Д. СКОПЈЕ

Извештај за тргување од 01.03.2002 до 31.03.2002

Опис на хартијата од вредност	Номинална вредност	Највисока цена	Најниска цена	Почетна цена	Последна цена	Бр. на трансакции	Вредност	Количина	Бр. ден. на тргув.
Официјален пазар									
Прв пазар - Обични акции									
Топлификација Скопје	100 ДЕМ	1.630	1.600	1.600	1.610	34	4.905.231	3.050	12
Прв пазар - Обврзници									
Р. Македонија – девизни влогови		70	67,1	70	68	837	45.153.164	1.068.481	16
Вкупно Официјален пазар						871	50.058.395	1.071.531	
Неофицијален пазар									
Трет пазар - Обични акции									
Агромеханика Скопје	100 ДЕМ	1.200	980	980	1.000	33	4.465.909	4.439	9
АДОР Македонија Скопје	100 ДЕМ	650	650	650	650	1	65.000	100	1
Алкалоид Скопје	50 ДЕМ	1.352	1.220	1.352	1.300	41	3.148.778	2.434	13
Рудници Бањани Скопје	50 ДЕМ	610	610	610	610	1	61.000	100	1
Благој Ѓорев Велес	50 ДЕМ	300	210	230	210	9	1.211.150	5.319	6
Живин. фарма Белимбегово Скопје	10 ДЕМ	47	47	47	47	1	1.029.535	21.905	1
Велес табак Велес	20 ДЕМ	150	150	150	150	2	220.200	1.468	1
Европа Скопје	100 ДЕМ	1.450	1.360	1.360	1.395	19	1.684.543	1.215	7
Жито Лукс Скопје	100 ДЕМ	799	750	751	750	5	331.447	437	4
Жито Скопје Скопје	100 ДЕМ	310	310	310	310	1	41.230	133	1
ЗК Кичево Кичево	100 ДЕМ	750	750	750	750	1	342.000	456	1
Земјод. комб. Пелагонија Битола	100 ДЕМ	450	450	450	450	4	318.600	708	3
ЗС Илинден Скопје	10 ДЕМ	93	93	93	93	39	539.958	5.806	7
Јака табак Радовиш	100 ДЕМ	1.240	1.100	1.240	1.100	3	203.000	175	2
Југотутун Штип	200 ДЕМ	155	155	155	155	2	578.150	3.730	1
Караорман Скопје	100 ДЕМ	150	150	150	150	5	200.700	1.338	3
Клириншка кука Клир. интерб. си. Ск.	10.000 ден	10.000	10.000	10.000	10.000	1	1.000.000	100	1
Комерцијална банка Скопје	5000 ДЕН	2.200	2.100	2.100	2.100	19	5.713.610	2.628	8
Комунапроект Тетово	10 ДЕМ	315	315	315	315	4	802.935	2.549	2
Ловец Тетово	190 ДЕМ	100	100	100	100	1	8.100	81	1
Лотарија на Македонија Скопје	100 ДЕМ	1.280	1.280	1.280	1.280	4	820.480	641	4
АД За угос.туриз.и трг.Македонија Бт.	100 ДЕМ	3.100	3.100	3.100	3.100	1	744.000	240	1
Македонска банка Скопје	4000 ДЕН	2.700	2.700	2.700	2.700	1	56.700	21	1
Младина Скопје	37 ДЕМ	372	372	372	372	1	84.816	228	1
Макпетрол Скопје	1000 ДЕМ	10.700	9.600	10.700	9.700	44	3.224.329	321	14
Македонија Турист Скопје	50 ДЕМ	780	600	640	600	4	390.680	627	3
ОХИС Скопје	100 ДЕМ	380	380	380	380	1	47.500	125	1
Пелагонија Транс Прилеп	100 ДЕМ	900	900	900	900	1	18.000	20	1
Раде Кончар Скопје	25 ЕУР	160	160	160	160	8	92.000	575	2
Реплек Македонија Скопје	1100 ДЕМ	17.050	17.050		17.050	1	170.500	10	2
РЖ Техничка контрола Скопје	10 ДЕМ	60	60	60	60	6	83.220	1.387	1
Скопски саем Скопје	100 ДЕМ	1.990	1.990	1.990	1.990	1	298.500	150	1
Стопанска банка Битола	3000 ДЕН	1.200	1.200	1.200	1.200	3	44.400	37	3
Силекс Кратово	85 ДЕМ	62	62	62	62	1	12.648	204	1
Скопска Пивара Скопје	283 ДЕМ	12.001	12.001	12.001	12.001	2	168.014	14	1
Словин Југоокта Скопје	10 ДЕМ	249	249	249	249	3	24.435.366	98.134	3
Скопски Пазар Скопје	100 ДЕМ	2.150	2.000	2.000	2.150	6	2.055.160	970	4
Тајмиште Кичево	100 ДЕМ	1.600	1.600	1.600	1.600	47	1.580.800	988	6
Тиквеш Експрес – Кавадарци	10 ДЕМ	156	156	156	156	2	1.482.624	9.504	1
Текстил Скопје	190 ДЕМ	1.600	1.600	1.600	1.600	4	121.600	76	2
Транс Велес Велес	10 ДЕМ	310	310	310	310	2	27.900	90	1
Фершпед Скопје	1199 ДЕМ	19.050	19.050	19.050	19.050	2	419.100	22	2
Трет пазар - Приоритетни акции									
Комерцијална банка Скопје	1000 ДЕН	888	840	860	860	32	1.053.002	1.225	12
Вкупно Неофицијален Пазар						369	59.397.184	170.730	
Вкупно сите пазари						971	103.161.023		

ПАЗАР НА ПАРИ И КРАТКОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

На пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност и во март 2002 година е евидентирана зголемена активност во споредба со претходниот месец, манифестирана преку поголемиот вкупен промет и поголемата просечна дневна реализација. Вкупниот промет реализиран на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во анализираниот период во однос на февруари е поголем за 1.498 милиони денари, односно за 44% и достигна износ од 4.888,6 милиони денари.

Истовремено, просечната дневна реализација во март (21 работен ден) изнесува 232 милиони денари и во споредба со февруари (20 работни дена) бележи зголемување за 37 %.

Состојбата на зголемен промет на пазарот на пари во март 2002 година се должи на евидентниот поголеми износ на месечно ниво на понудата и на побарувач-

ката на ликвидни средства. Така, вкупната побарувачка на ликвидни средства, бележи пораст од 1.627 милиони денари, или за 45%, при што таа во март изнесува 5.269,7 милиони денари. Истовремено, вкупната понуда за ликвидни средства на пазарот на пари изнесува 5.021 милиони денари, што е за 1.430 милиони денари, односно за 40%, поголема во споредба со претходниот месец.

Поволните движења на Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност, детерминирани, пред сè, од зголемената ликвидност на банките, продолжија и во март 2002 година. Тоа резултираше со дополнително намалување на просечната пондерирана каматна стапка на пазарот на пари за 0,78 процентни поени, при што во март таа се сведе на 10,84% на годишно ниво.

Пазар на пари - 2001 и 2002 година (по месеци)

	I-2001	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I-2002	II	III
Вкупен промет (во милиони денари)	1011.8	1942.8	2072.7	1596.8	1788.9	1033.4	580.9	746.8	654.2	1067.4	1542.9	2323.4	2491.6	3390.2	4888.6
Каматна стапка (% , на годишно ниво)	721	739	808	929	1087	1375	1715	1844	1934	1855	1258	1192	1203	1162	1084

ДЕПОЗИТИ НА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА КАЈ БАНКИТЕ И ШТЕДИЛНИЦИТЕ

Депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците на крајот на февруари 2002 година достигнаа ниво од 33.949 милијарди денари, или 557 милиони ЕВРА. Споредено со претходниот месец, депозитите на физичките лица бележат мало намалување од 5%.

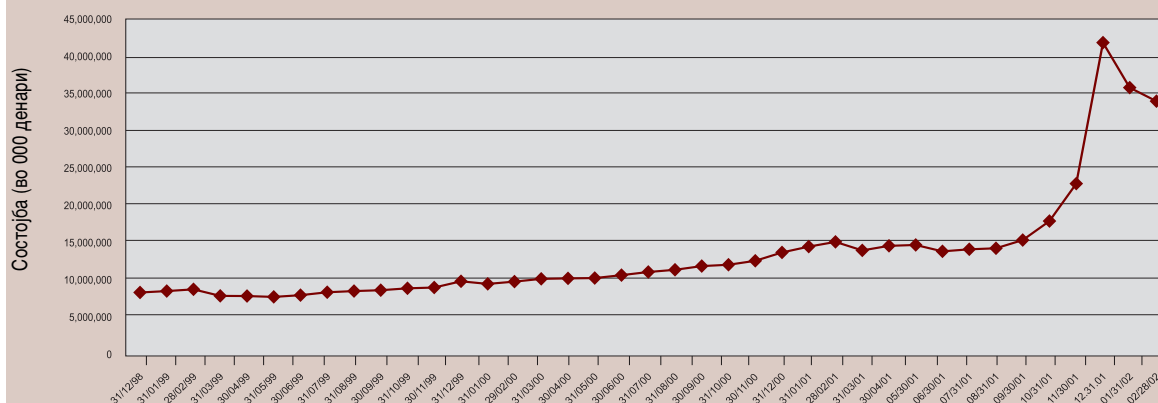
Иако временскиот период од два месеца е релативно краток за посериозна анализа, сепак, податоците за јануари и февруари 2002 година покажуваат дека проценките за повлекување на минимум 60% од депонираните девизни средства на крајот од 2001 година, во првите неколку месеци од 2002 година, се нереални и премногу песимистички. Така, доколку се изврши споредба со декември 2001 година, кога депозитите во банките и штедилниците го достигнаа највисокото ниво досега, депозитите на крајот на февруари оваа година се намалени за само 18%, што е доказ за стабилноста и сигурноста на банкарскиот сектор и за враќање на довербата во него од страна на граѓаните.

Во однос на истиот месец од претходната година, во февруари 2002 година депозитите на граѓаните се поголеми за дури 18,9 милијарди денари, односно за 126%.

Од аспект на валутната структура на депозитите, 24% од вкупните депозити се денарски, додека 76% се девизни депозити. Во споредба со претходниот месец, денарските депозити се поголеми за 400 милиони денари, додека девизните депозити бележат намалување од 2 милијарди денари.

Што се однесува до рочноста на депозитите во февруари 2002 година, 19 милијарди денари, или 58% претставуваат депозити по видување, со што овие депозити белеат пад од 1,9 милијарди денари. Од друга страна пак, орочените депозити, изнесуваат 14 милијарди денари, или 42%, што претставува намалување од 500 милиони денари во однос на претходниот месец.

Динамика на состојбата на депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците

КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

Февруари 2001 година

РЕЗИМЕ НА НАЈВАЖНИТЕ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА ВО ФЕВРУАРИ 2002 ГОДИНА

- Пораст на индустриското производство во однос на јануари
- Но, сèуште пониско од февруари 2001 година
- Оптимизам на менаџерите на индустриските компании
- Годишната инфлација е намалена од 4,2% во јануари на 3,2% во февруари
- Буџетскиот дефицит далеку помал од проектираниот
- Пораст на сите монетарни агрегати
- Забавено повлекување на девизните депозити
- Каматните стапки на пазарот на пари паѓаат, но сèуште се високи
- Сèуште слаб извоз
- Благо намалување на надворешниот долг
- Намален е бројот на регистрираната невработеност
- Остварени се 9200 вработувања
- 900 лица ја загубиле работата поради стечај и технолошки вишок

1. Општи економски движења

Во февруари продолжуваат мешаните економски движења од претходниот месец, при што позитивните економски индикатори полека ја преземаат доминацијата од негативните. Иако индустриското производство во февруари сèуште е пониско од истиот пе-

риод во минатата година, порастот забележан во однос на јануари покажува дека започнуват да слабеат првичните негативни ефекти од реформите во претпријатијата загубари. Паралелно со закрепнувањето на производството се подобрува и продуктивноста во индустријата што е особено значајно за конкурентноста на македонскиот извоз. Намалената продуктивност во минатата година беше компензирана со падот на цените на производителите со негативен ефект врз продуктивноста. Од почетокот на годината се забележува и благ пораст на берзанските цени на најзначајните македонски извозни производи од металургијата, освен челикот чии цени веќе неколку месеци се стабилни на ниско ниво. Во февруари годишната инфлација се спушти на 3,2% што е најниско ниво во последните 8 месеци. Сепак во наредниот период се очекува притисок врз цените од растечкиот тренд на цената на суровата нафта на светските берзи.

Буџетските приходи и расходи на почетокот на годината покажуваат подобри резултати од очекуваните, што доведе и до значително понизок јаз од проектираниот. Дополнително позитивно влијание извршија и пристигнатите донации кои целосно го затворија дефицитот во првите два месеци. Ваквите фискални движења овозможуваат поголем маневарски простор за монетарната политика. Каматната стапка на пазарот на пари продолжи да се намалува иако сèуште е значително повисока од времето пред започнувањето на безбедносната криза. Во февруари се намали темпото на повлекување на девизните депозити. Имено, по јануарското повлекување на 20% од вкупните девизни депозити, во февруари се повлечени само 7%. Банките веќе можат да размислуваат како да го употребат зголемениот кредитен потенцијал бидејќи е очигледно дека најголем дел од депозитите депозирани заради конверзијата во еврото граѓаните ќе ги задржат во банкарскиот систем.

Социјалните тензии иницирани од реформите во загубарите започнаа да влегуваат во најострата фаза.

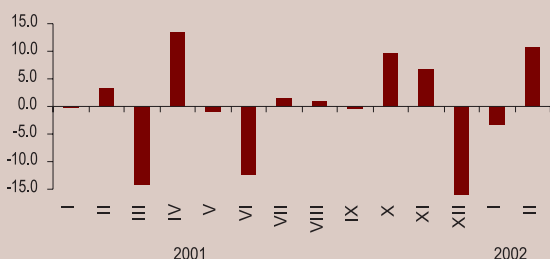
Но, со оглед на добрите изгледи за влез на стратешки инвеститор во некои загубари, се очекува од мај тие полека да се намалуваат.

2. РЕАЛЕН СЕКТОР

2.1. Индустриско производство

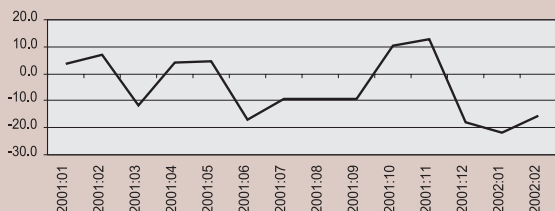
Десезонираното индустриско производство во февруари забележа месечен пораст од 10,7% во однос на претходниот месец. Со тоа се прекинати двомесечните негативни краткорочни движења предизвикани од реформите во претпријатијата загубари. Сепак, на годишно ниво сèуште се присутни негативните тенденции. Споредено со февруари 2001 година, индустриското производство е намалено за 15,4%. Половина од падот е последица на слабите резултати во индустријата за производство на основни метали каде доминираат негативните ефекти од затворањето на Југохром¹ и проблемите на светскиот пазар за челик. Позначајно намалување на производството во однос на февруари 2001 година е остварено и кај тутунската, хемиската и неметалната индустрија. Наспроти тоа, прехранбената индустрија забележа пораст од скоро 20% во однос на истиот месец од претходната година и со тоа е најуспешната индустриска гранка на почетокот на 2002 година.

Месечни стапки на индустриско производство, м/м-1
(десезонирани податоци)

Извор: Министерство за финансии

Индустриско производство
(% промени, м/м-12)

Извор: Државен завод за статистика

Иако се чинеше дека во октомври 2001 година индустријата започна да излегува од рецесијата во која западна за време на безбедносната криза, реформите во претпријатијата загубари го одложија пресвртот во економскиот циклус за уште неколку месеци. Но,

оптимизмот искажан во февруарската анкета (види рамка 2) на менаџерите на најзначајните индустриски компании и зголемените извозни нарачки најавуваат дека во март конечно ќе започне долго очекуваниот пресврт на економскиот циклус. Сепак, до јуни сèуште се можни повремени месечни колебања на производството, по што во втората половина на годината се очекува стабилен благ пораст.

Продуктивноста на трудот во индустријата

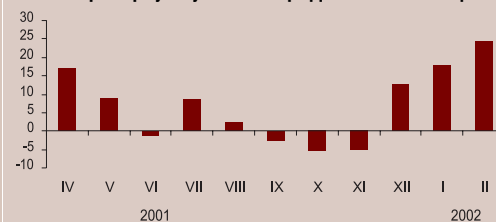
По јануарските негативни движења, во месец февруари индустриското производство забележа висок пораст кој резултираше со пораст на продуктивноста за 34,5% (тековен/претходен месец). На годишна основа (февруари 2002/февруари 2001), падот на индустриското производство е релативно поголемо од намалувањето на бројот на работници, така што продуктивноста е намалена за 7,7%.

Падот на продуктивноста негативно влијае врз меѓународната конкурентност на македонските производители, но ова влијание делумно е неутрализирано од намалувањето на цените на производителите на разменливи стоки (2,7% на годишна основа).

Анализа на деловните тенденции во индустријата во февруари

Довербата на менаџерите во краткорочните перспективи на македонската економија продолжува да расте веќе трет месец по ред (графикон 1). Оптимизмот на првите луѓе на македонските индустриски компании е поткрепен со поволните оценки за тековната економска состојба во нивните компании.

Очекувања за обемот на производство на претпријатијата во наредните 3-4 месеци

Извор:
Државен завод
за статистика

Резултатите од февруарската анкета на деловните тенденции во индустријата навестуваат дека по тримесечни слаби резултати на индустриското производство и извозот, во март можеби ќе започне долго-очекуваниот пресврт во деловниот циклус.

¹ Затворањето на Југохром ќе има негативно влијание врз индексот на индустриско производство и извозот во текот на целата година. Меѓутоа, неговото директно влијание врз бруто домашниот производ е многу мало поради ниската новосоздадена вредност на оваа компанија.

2.2. Земјоделство

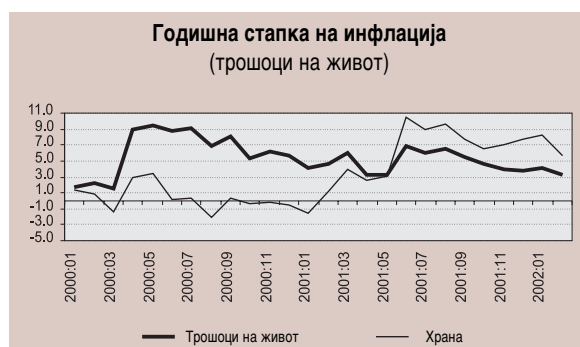
Во земјоделството во тек се активностите за прихранување на есенските посеви и успешно и навремено извршување на пролетната сеидба. Временските услови се задоволителни, а засега нема недостиг од репроматеријали потребни за успешно и навремено извршување на пролетната сеидба. Се смета дека оваа сеидба ќе биде успешно извршена и ќе бидат засеани површините во оптималните сеидбени рокови.

Досега под пролетни култури се засеани околу 24% од планираните површини.² Во тие рамки, во досегашниот период засеани се околу 26% од површините под житни култури. Кај одредени есенски култури кај кои се евидентни оштетувања, како на пример јачменот (25%-30% оштетувања) и пченицата (5% оштетувања) зголемен е обемот на пролетна сеидба со цел да се надополни штетата. Така, со пролетен јачмен се засеани 30% повеќе од планираните површини, а со пролетна пченица досега извршена е сеидба на 1377 ха иако било планирано вкупно да се засеат 475 ха. Сеидбата на градинарски култури е извршена на околу 22%, а на крмни култури на 52% од планираните површини. Со последните врнежи од дожд подобрена е состојбата кај есенските посеви, кои не се оштетени од острата зима.

3. ЦЕНИ

3.1. Трошоци на живот (инфлација)

По јануарскиот месечен пораст на цените од 1,1%, во февруари тие повторно мируваат. Тоа придонесе годишната инфлација да се спушти од 4,2% во јануари на 3,2% во февруари што е најниско ниво по мај 2001 година.

Извор: Државен завод за статистика

² Извор на податоците: Министерство за земјоделство.

Во прегледот за пролетната сеидба недостигаат податоците од: Крушево, Дебар, Струмица, Радовиш, Велес, Струга и Кавадарци, што значи дека обемот на извршување фактички е поголем.

³ За 2002 година е проектирана стапка на инфлација од 2.5%. Во проекцијата се користени тогашните очекувања за значителен пад на цената на суровата нафта на светските берзи.

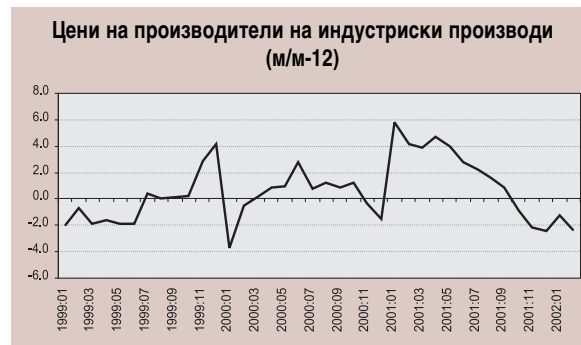
3.2. Цени на производители на индустриски производи

Мирувањето на цените во февруари е резултат на стабилните цени на прехранбените производи кои во претходната година беа генератор на растот.

Ниското ниво на цените на нафтените деривати на крајот на 2001 година има стабилизирачко дејство врз инфлацијата на почетокот на 2002 година. Меѓутоа, присутните тенденции на пораст на цената на суровата нафта на светските берзи веќе од април ќе започнат да вршат притисок врз домашната стапка на инфлација. Доколку набрзо не дојде до смирување на политичката криза на блискиот исток и смирување на турбуленциите на светскиот нафтен пазар можно е да дојде до пробивање на проекцијата за инфлацијата³ за околу половина процент.

3.2. Цени на производители на индустриски производи

Цените на нафтените деривати продолжуваат да го определуваат трендот на цените на производители на индустриски производи. Во февруари берзанските цени на нафтата продолжија да растат што соодветно се рефлектира и врз месечниот пораст од 0,6% на цените на производители на индустриски производи. Но, годишните цени на индустриски производители продолжуваат да се движат во зоната на дефлација. Во февруари 2002 година цените на производители се за 2,3% пониски споредено со истиот месец од претходната година. Основна причина за тој резултат повторно се цените на нафтените деривати кои до средината на 2001 година беа на исклучително високо ниво, за да по 11. септември започнат стрмоглаво да паѓаат се до декември кога го достигнаа нивото од 18,6 САД \$ за барел. Оттука, февруарското ниво на домашните цени на производители на нафтни деривати беше за 23% пониско од истиот месец во 2001 година.

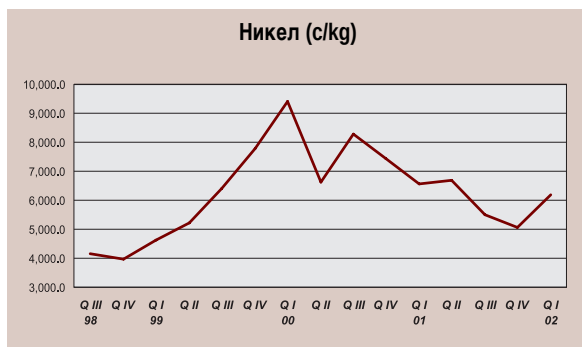
Извор: Државен завод за статистика

Имајќи го предвид најновиот тренд на брз пораст на берзанските цени на нафтата, треба да се очекува цените на производители на индустриски производи

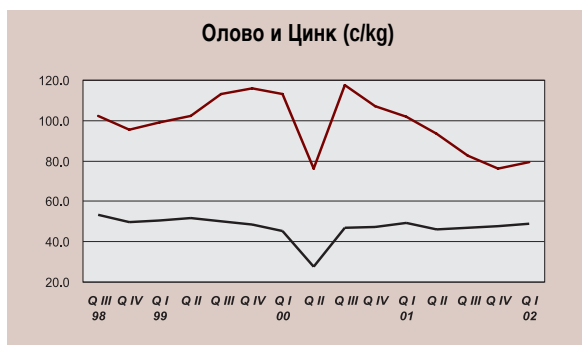
да излезат од зоната на дефлација во периодот на мај и јуни.

3.3. Берзански цени на главните македонски извозни производи

Производите кои имаат најголемо значење во извозот на Република Македонија, во февруари 2002 година имаа различни ценовни тенденции на светските берзи. Така на пример, од основните метали со најголемо извозно значење за Република Македонија, споредено со претходниот месец, пораст на берзанските цени е остварен само кај бакарот и тоа за 3,9%. Зголемувањето на цената на бакарот во овој месец претставува континуитет на порастот на цената на овој метал на светските берзи, започнат во ноември минатата година. Во овој период од само 4 месеци, цената на бакарот порасна за 13,4%. Од друга страна, по мошне високиот пораст од 14,8% во минатиот месец, во февруари 2002 година никелот речиси ја задржа истата цена, со мало намалување од 0,2%. Меѓутоа, со оглед на движењата во претходните месеци, со голема сигурност се очекува натамошно зголемување на берзанската цена на овој метал, што секако е факт кој поволно ќе се одрази врз профитабилноста на македонските производители. Што се однесува до оловото и цинкот, продолжуваат нивните месечни варијации, при што во овој месец цената на цинкот забележа намалување од 2,8%, додека цената на оловото е намалена за 6,4%.

Извор: World Development prospects

Извор: World Development prospects

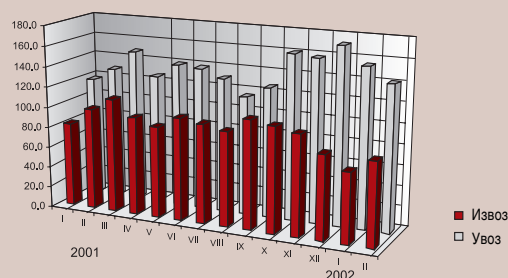
Кај топоваланите и ладноваланите челични лимови, нема промена во берзанските цени. Овие производи го задржаа истото ценовно ниво формирано уште во октомври минатата година и сеуште не реагираат на најавените протекционистички мерки од страна на Соединетите Американски Држави.

4. НАДВОРЕШЕН СЕКТОР

4.1. Надворешно трговска размена

После достигнувањето на најниското ниво во јануари, извозот во февруари порасна за 20,1% во однос на претходниот месец. Наспроти тоа, увозот забележа месечен пад од 8,7% споредено со јануари. Ваквите движења на надворешно-трговската размена делуваа на намалување на трговскиот дефицит од 87 милиони долари во јануари на 60 милиони долари во февруари.

Остварени движења на извозот и увозот на стоки во 2001 и 2002 (во милиони долари претходни податоци)

Извор: Државен завод за статистика

Зголемување на извозот е присутно кај производи за храна и тоа, пред сè: месо и преработки, живи животни, шеќер и преработки, маслодајно семе и плодови, пијалоци и тутун, вештачки ѓубрива, изработки од неметални минерали и транспортна опрема.

И покрај зголемувањето на извозот во февруари во однос на јануари 2002 година, сèуште се бележат негативни годишни стапки на пораст на извозот, односно тој во однос на февруари 2001 година забележа намалување за 17%. Причините за ова секако произлегуваат од познатите проблеми наследени од минатата година, но и од реформите во претпријатијата загубари.

Анализата на економската намена на производите укажува на продолжување на тенденцијата на пораст на извозот на производи за репродукција за над 27% споредено со јануари, додека извозот на стоки за широка потрошувачка забележа поскумен пораст од 15,6%.

Увозот на стоки забележа намалување од околу 8,7% во однос на јануари 2002,⁴ додека во однос на февруари 2001 е зголемен за околу 8%. Карактерис-

⁴ Намалениот увоз во однос на јануари се должи пред сè на помалиот увоз на нафта и нафтни деривати, електрична енергија, минерални горива и мазила, производи за храна - шеќер и преработки, добиточна храна, риби и преработки.

тичен е високиот месечен пораст од околу 52% на стоките за широка потрошувачка што резултираше со зголемување на нивното структурно учество на сметка на учеството на увозот на опрема и увозот на производи за репродукција.

Гледано по економски групации на земјите, увозот од Европската унија во февруари 2002 забележа зголемување за околу 9% во однос на претходниот месец, додека во однос на февруари 2001 година е зголемен за околу 17%. Увозот од поранешниот СССР бележи намалување за околу 65%, како резултат на помалиот увоз на нафта во февруари во однос на претходниот месец за околу 19 милиони долари. Висок месечен пораст на увозот од над 30% е остварен од бившите Ју-републики, меѓутоа структурното учество во вкупниот увоз е намалено за околу 10%.

Тенденцијата на зголемување на увозот од Бугарија е задржана и во февруари со истата динамика, со што е зголемен и дефицитот во трговската размена кој во првите два месеци изнесува 18 милиони долари. Слична е состојбата и во надворешно-трговската размена со Република Словенија, што укажува на неискористување на предностите што ги нудат склучените договори за слободна трговија со овие земји.

Извор: Државен завод за статистика

4.2. Надворешен долг

Надворешниот долг на Република Македонија врз основа на користени среднорочни и долгорочни заеми⁵ на крајот на февруари 2002 година изнесува 1378 милиони долари, што во споредба со јануари 2002 година претставува намалување за 0,5%.⁶ Најголем поединичен доверител на Република Македонија и понаатаму е Лондонскиот клуб со 258 милиони долари и ИДА⁷ со 254 милиони долари.

⁵ Според предходните податоци на Народната Банка на Република Македонија

⁶ Податокот на надворешниот долг со состојба на 31.1.2002 година е ревидиран од Народната банка на Република Македонија од 1357,6 на 1383,7 милиони долари.

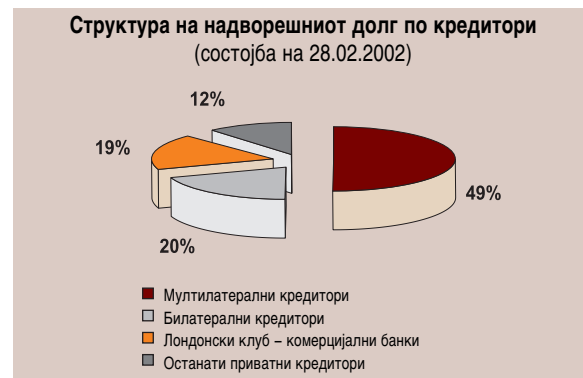
⁷ Меѓународна агенција за развој (IDA-International Agency for Development)

Извор: Народна Банка на Република Македонија

Надворешната задолженост на Република Македонија во февруари 2002 година се остварува со намалено користење на заеми, при редовно сервисирање на обврските спрема странските кредитори.

Во структурата на долгот најголем дел отпаѓа на официјалните кредитори од 69,5%, а останатиот дел на приватните кредитори.

Извор: Народна Банка на Република Македонија

Од странските кредитори во февруари 2002 година повлечени се само 0,8 милиони долари врз основа на веќе одобрени кредити и заеми, што е значително помалку повлечени средства во споредба со јануари 2002 година. Најголем дел од средствата (85%) се повлечени од мултилатералните кредитори, и тоа од ИДА.

Во февруари 2002 година отплатени се 7,5 милиони долари обврски спрема странство, од кои 5,1 милиони долари главнина и 2,4 милиони долари камата, што претставува значително помал износ во споредба со јануари 2002 година, кога се исплатени 33,1 милиони долари. Најголем дел од платените обврски 73% се спрема мултилатералните кредитори, а 24% се спрема приватните кредитори. Гледано по должници околу 55% од отплатените обврски се од приватниот сектор.

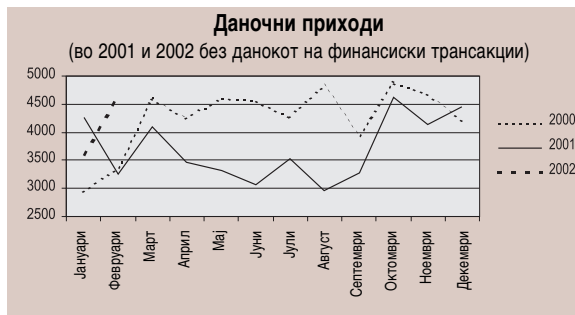
Извор: Народна Банка на Република Македонија

Врз основа на повлечените средства и сервисирање на обврските, нето трансакциите или нето задолжувањето кое претставува користење на странски кредити и заеми намалено со отплатите на главницата на долгот во февруари 2002 година изнесува -4,3 милиони долари, што е значително помалку од јануари 2002 година кога тоа изнесуваше -14,3 милиони долари.

Во текот на февруари 2002 година склучени се среднорочни и долгорочни заеми и кредити во износ од 7,5 милиони долари при што целиот износ е од ИДА Од таа сума, 5 милиони долари се наменети за проектот за развој на општините и културата и 2,5 милиони долари за проектот за развој на деца и младици.

5. Фискален сектор

Наплатените приходи на консолидираната државна власт (буџет и фондови) во периодот јануари-февруари 2002 година изнесуваа 14,5 милијарди денари, од кои 10,5 милијарди денари (или 72,7%) беа приходи на централниот буџет. Споредено со првите два месеца од 2001 година, забележлив е пораст на приходите на централниот буџет од 30,7%, кој главно се должи на несоодветната споредбена основа и на зголемениот прилив од грантови. Меѓутоа, дури и кога ќе се изземат приходите од данокот на финансиски трансакции во вкупен износ од 981 милион денари, кој привремено се воведо во јули 2001 година, и грантовите во февруари 2002 година, повторно е остварен пораст од 7,0%. Тоа е потврда дека даночните бази полека закрепнуваат по минатогодишната безбедносна криза, при што, со исклучок на данокот на додадена вредност, најголем дел од даночните приходи веќе ги достигнаа минатогодишните нивоа. Приливот од грантовите, како реализација на дел од ветената поддршка од страна на меѓународната донаторска заедница, изнесуваше 945 милиони денари.

Извор: Министерство за финансии

Приходите на вонбуџетските фондови се приближно еднакви на минатогодишните нивоа, со исклучок на Фондот за магистрални и регионални патишта, чии приходи беа пониски за 32,3% во однос на првите 2 месеца од 2001 година, поради понискиот буџетски трансфер.

Истовремено, вкупните расходи на консолидиранот буџет изнесуваа 14,6 милијарди денари, при што расходите на централниот буџет изнесуваа 11 милијарди денари или 75,2%. Во споредба со истиот период од претходната година, вкупните расходи на централната државна власт забележаа пораст од 27,4%. Тоа најмногу се должи на зголемувањето на тековните трошоци на централниот буџет (16,4%), кои имаат доминантно учество во структурата на вкупните трошоци (77,8%).

И покрај префрлувањето на дел од вработените од поранешниот Завод за платен промет во органите на државната управа и новите вработувања во составот на безбедносните сили на Република Македонија, трошоците за плати и надоместоци во периодот јануари-февруари 2002 година се речиси идентични во споредба со истиот период минатата година (скромно пораст од 1,5%), што е резултат на спроведувањето на реформските активности во рамките на стратегијата за намалување на бројот на вработени во јавната администрација.

Во анализираниот период, исплатените средства за стоки и услуги се повисоки за речиси 3 пати во споредба со истиот период во 2001 година, што во најголема мера беше резултат на порастот кај трошоците за материјали (4,8 пати повеќе), кои во структурата на овие трошоци учествуваат со 65,9%. И покрај стабилниот политичко-безбедносен амбиент во земјата, трошоците за стоки и услуги се одржуваат на релативно повисоко ниво во однос на вообичаеното, поради сè уште присутната потреба од ангажман на резервниот состав на полицијата, чија демобилизација се очекува да се заврши до средината на 2002 година.

Тековните трансфери од централниот буџет во периодот јануари-февруари 2002 година се на минатого-

дишното ниво, односно остварија незначителен пораст од 1,4%. Во согласност со планот за сервисирање на обврските по домашниот и надворешниот долг, во првите два месеца од 2002 година за каматни плаќања беа исплатени 1.055 милиони денари, или 21,4% помалку во однос на истиот период од минатата година, при што најголемиот дел се однесуваше на каматите по странски кредити (95,2%).

Капиталните трошоци во првите два месеци од 2002 година изнесуваа 982 милиони денари, односно 2,5 пати повеќе во споредба со истиот период минатата година. Порастот се должи на зголемената инвестициона активност на државниот сектор, главно, преку приоритетните проекти во јавната инфраструктура, финансирани со приходите од приватизацијата на „Македонски телекомуникации“.

Извор: Министерство за финансии

Во рамките на расходите на вонбуџетските фондови, единствено кај расходите на Фондот за здравствено осигурување е забележан пораст од 4,8% кој се должи на зголемените каматни плаќања во анализираниот период. Потрошувачката на другите вонбуџетски фондови е приближно еднаква на минатогодишните нивоа.

Според прелиминарните податоци, дефицитот на консолидираниот буџет во периодот јануари-февруари 2002 година изнесуваше 109 милиони денари и главно беше финансиран од домашни извори, преку повлекување на депозитите на државата од централната банка. Со оглед на врамноженоста на фискалните операции на вонбуџетските фондови, остварениот дефицит во најголема мера потекнуваше од централниот буџет (105 милиони денари).

6. МОНЕТАРНИ ДВИЖЕЊА

6.1. Монетарни агрегати

Во февруари 2002 година паричната маса $M1^8$ во однос на февруари 2001 година се зголеми за 15% и изнесуваше 26552 милиони денари. Зголемувањето на паричната маса се должи на зголемувањето на готовите пари во оптек за 38%, при истовремено намалување на депозитите по видување за 7%. Сепак, во однос на јануари 2002 година депозитите по видување забележаа пораст од 7% што претставува позитивно структурно поместување во паричната маса $M1$.

Монетарниот агрегат $M2^9$ во февруари 2002 година забележа пораст од 40% на годишно ниво што првенствено се должи на зголемувањето на квази депозитите.¹⁰ Притоа, беше забележано значително зголемување на девизната компонента,¹¹ при благо зголемување на денарскиот дел.

Во февруари исто како и во јануари дојде до заслабнување на процесот на монетарната мултипликација при што монетарниот мултипликатор на монетарната маса $M2$ во февруари 2002 година изнесуваше 3,5, наспроти 4,2 во претходниот месец. Причината е во благото повлекување на девизните депозити што доведе до намалување на паричната маса $M2$, при истовремено зголемување на примарните пари. Треба да се има во предвид дека зголемувањето на примарните пари пред се е резултат на промената во нивната евиденција. Имено, од 11 февруари задолжителната резерва заедно со жиро сметките се претставуваат на една сметка.

Извор: Пресметки на Министерството за финансии врз основа на податоци на НБРМ

Брзината на парите во оптек (Implicit velocity)¹² исто така беше под влијание на растот на девизните депозити кои го зголемија нивото на паричната маса $M2$. Во февруари 2002 година брзината на парите во оптек изнесуваше 4 што на годишно ниво (во февруари 2001 година изнесуваше 5,2) претставува значително намалување.

⁸ Паричната маса $M1$ е најтесно дефиниран монетарен агрегат кој ги опфаќа готовите пари во оптек и денарските депозити по видување.

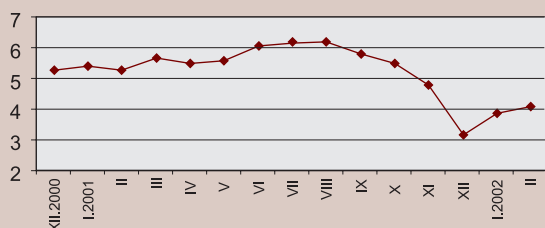
⁹ Монетарниот агрегат $M2$ ги опфаќа монетарната маса $M1$ и орочените депозити до една година.

¹⁰ Квази депозити се денарските депозити орочени од 3 месеци до една година и сите девизни депозити.

¹¹ Девизната компонента се зголеми како резултат на конверзијата на еуровалутите во евро.

¹² Брзината на пари во оптек (implicit velocity) се пресметува како однос помеѓу номиналниот БДП и паричната маса, а всушност претставува број кој ни покажува колку пати монетарната маса ќе се сврти во дадено време за да го финансира номиналниот БДП.

Брзина на парите во оптек
(implicit velocity)

Извор: Пресметки на Министерството за финансии врз основа на податоци на НБРМ

Паричната маса $M4^{13}$ во февруари на годишно ниво забележа пораст од 30 милијарди денари или 37%. Порастот е карактеристичен за речиси сите нејзини делови. Така, кредитите на приватниот сектор се зголемени за 3 милијарди денари или 2%, додека порастот на нето девизната актива изнесуваше 2 милијарди денари како резултат на зголемените девизни депозити на граѓаните во комерцијалните банки и штедилниците. Во истиот период (февруари 2002 споредено со февруари 2001 година), кредитите на државата се значително зголемени како последица на повлекувањето на средствата од приватизацијата на Телеком заради финансирање на планираните инвестициони проекти.

Парична маса M4 и нејзините составни делови
(во милиони денари)

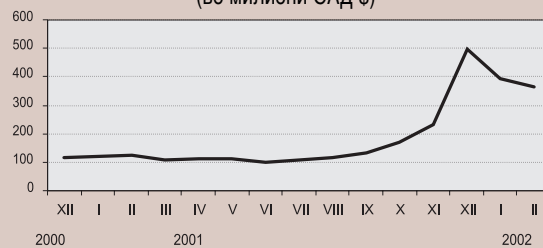

Извор: Пресметки на Министерството за финансии врз основа на податоци на НБРМ

6.2. Депозити на граѓаните

Благото повлекување на девизните депозити на населението од комерцијалните банки и штедилници продолжи и во февруари. Вкупниот износ на девизни депозити беше намален од 393 милиони САД \$ на крајот на јануари, на 364 милиони САД \$ на крајот на февруари, односно за 7.5%. Со тоа, вкупното повлекување за првите два месеци изнесува околу 29% од девизните депозити на крајот на декември 2001 година.

Девизни депозити на граѓаните
(во милиони САД \$)

Извор: Народна банка на Република Македонија

Вкупните депозити на граѓаните (денарски и девизни) се поголеми за дури 18,9 милијарди денари, односно за 126% во однос на истиот месец од претходната година, како резултат на повисоките девизни депозити. Од аспект на валутната структура на депозитите, 24% од вкупните депозити се денарски, додека 76% се девизни депозити.

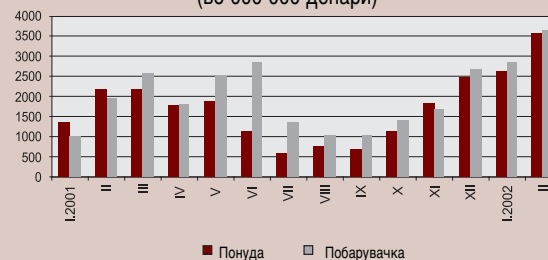
Што се однесува до рочноста на депозитите во февруари 2002 година, 19 милијарди денари, или 58% претставуваат депозити по видување, со што овие депозити белжат пад од 1,9 милијарди денари. Од друга страна, орочените депозити изнесуваат 14 милијарди денари, или 42%, што претставува намалување од 500 милиони денари во однос на претходниот месец.

6.3. Пазар на пари

На пазарот на пари вкупната понуда и побарувачка достигнаа највисоко ниво во последните три години. Имено, вкупната понуда на пазарот на пари во февруари 2002 година изнесуваше 3571 милиони денари што претставува зголемување за 36% во однос претходниот месец и 64% во однос на февруари 2001 година. Побарувачката на пазарот на пари изнесуваше 3642 милиони денари и беше за 28% поголема од претходниот месец и 87% во однос на февруари 2001 година.

Каматната стапка го задржа надолжниот тренд, намалувајќи се од 12% во јануари, на 11,6% во февруари 2002 година. И покрај тоа, каматната стапка на пазарот на пари е исклучително висока.

Пазарот на пари
(во 000 000 денари)

Извор: Народна банка на Република Македонија

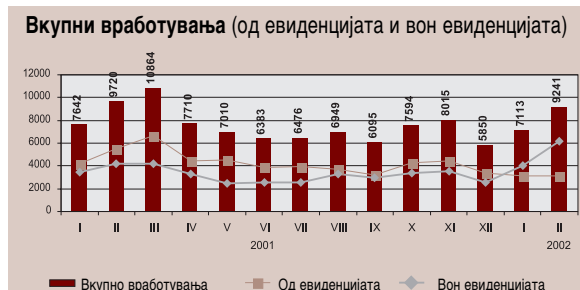
¹³ Најшироко дефинираниот монетарен агрегат M4 покрај паричната маса M2 ги вклучува ограничените депозити и долгорочно орочените депозити.

7. Пазар на работна сила

На пазарот на работна сила во февруари 2002 година забележани се охрабрувачки, позитивни тенденции: пораст на бројот на нови вработувања, намалување на бројот на лицата кои останале без работа по основ на стечај, и намалување на бројот на лицата кои првпат бараат работа. После подолг период на пораст во февруари е забележано намалување на вкупниот број на лица кои бараат работа.

Во месец февруари 2002 година во Заводот за вработување вкупно се регистрирани 9,2 илјади вработувања (63% на неопределено и 37% на определено време), што е скоро за една третина повеќе во однос на претходниот месец. Со тоа, по рецесиониот период бројот на вработувања се враќа на нивото од преткризните месеци.

Во тие рамки, вработувањата вон евиденцијата на Заводот за вработување во февруари се повисоки за половина во однос на претходниот месец. Забележливо е дека во првите два месеци од годината тие се доминантна категорија и во вкупните вработувања учествуваат со две третини. Тоа значи, дека поголем дел од регистрираните вработувања се резултат на флукуацијата, односно повторно вработување на веќе вработените, при што вистинските нови вработувања од евиденцијата се сведени само на една третина.

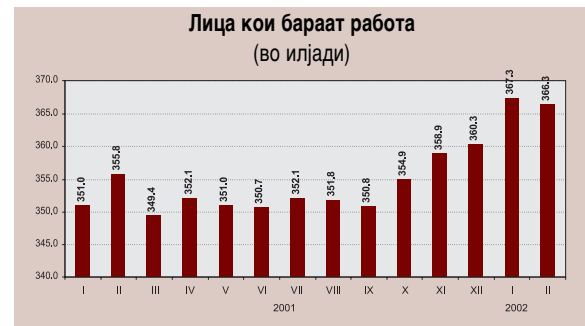
Извор: Завод за вработување на Република Македонија

Бројот на лица кои го изгубиле работното место по основ на стечај и технолошки вишок во февруари 2002 година е скоро трипати помал во однос на јануари оваа година, пред сè како резултат на помалиот број на лица кои останале без работа по основ на стечај.

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

Високата регистрирана невработеност според Заводот за вработување, во февруари 2002 година бележи скромно намалување од илјада лица, односно 0.3% во однос на јануарското достигнуто рекордно ниво (367.3 илјади лица).

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

8. СОЦИЈАЛНИ ДВИЖЕЊА

8.1. Корисници на пензии

Во февруари 2002 година дојде до натамошен пораст на бројот на пензионери за 325 корисници,¹⁴ со што вкупниот број достигна 247.419 корисници на пензија. Порастот на бројот на пензионерите е уште поизразен во однос на февруари 2001 година тој изнесува 5556 лица односно 2,3%.

Извор: Фонд на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија

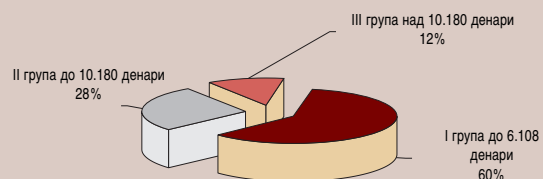
Просечната пензија во февруари 2002 година изнесуваше 6.531 денари. Соодносот на просечната пензија во февруари 2002 година, со вкупната просечна плата во јануари¹⁵ 2002 година изнесува 59,2%, и во однос на истиот период минатата година е намален за околу 3 процентни поени.

Од 247.419 корисници на пензија, 148.810 или 60% примаат пензија до 6.108 денари (приближен износ до просечната пензија), 69.532 корисници или 23% примаат пензија од 6.108 до 10.180 денари, а само 29.077 корисници или 12% примаат пензија над 10.180 денари, од кои 1.147 или 0,5% примаат највисок износ на пензија.

¹⁴ Според последните податоци, пораст се остварува кај корисниците на семејните пензии (205 корисници) и старосните (142 корисници), а се намалува кај корисниците на инвалидски пензии. Гледано по групи, нивниот број се зголемува кај пензионерите од I и II група.

¹⁵ Споредбата се врши со јануарската плата бидејќи податокот за платите во февруари излегува со еден месец задоцнување.

Структура на корисници на пензии

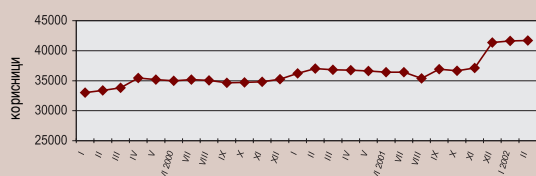
Извор: Фонд на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија

Во февруари 2002 година за пензии се исплатени 1,5 милијарди денари на 247,4 илјади корисници на пензии, од кои: 52% старосни, 21% инвалидски и 27% семејни пензии.

8.2. Корисници на надомест за невработени

Во февруари нема позначајни поместувања во бројот на корисниците на надомест за невработени споредено со претходниот месец. Меѓутоа, како последица на реформите во претпријатијата загубари и зголемувањето на бројот на невработените по основ на технолошки вишок и стечај во последните месеци од 2001 година, годишниот пораст (февруари 2002/ февруари 2001) на бројот на корисници на паричен надоместок за невработени изнесува 13% или 4.670 лица. Со овој пораст вкупниот број на невработени лица кои добиваат надомест достигна 41,6 илјади. Со оглед на продолжувањето на високиот прилив на лица кои ја изгубиле работата по основ на стечај и технолошки вишок и на почетокот на 2002 година, се очекува бројот на корисници на надомест за невработени да продолжи да расте и во наредните неколку месеци. Ваквите движења ќе продолжат да го зголемуваат социјалниот товар врз буџетот.

Број на корисници на надомест за невработени

Извор: Завод за вработување на Република Македонија

8.3. Потрошувачка кошница

Вредноста на потрошувачката кошница за исхрана и пијалаци¹⁶ во месец февруари 2002 година изнесува 10.461 денар, што е на ниво од претходниот месец, додека во однос на февруари 2001 година таа е повисока за 7,1%.

Притоа, зголемување на вредноста е забележано кај следните производи:

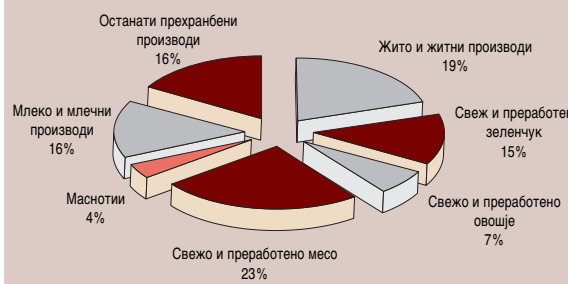
- Маснотии (1,0%),
- Свежо и преработено месо (0,8%),
- Млеко и млечни производи (0,2%) и
- Останати прехранбени производи (0,2%).

Намалување на вредноста е остварено кај:

- Свежо и преработено овошје (2,0%) и
- Свеж и преработен зеленчук (1,1%)

Вредноста на кошницата во групата жито и производи од жито е на ниво на претходниот месец.

Потрошувачка кошница

Извор: Државен завод за статистика

9. Заклучоци и препораки

Крајот на рецесијата која започна со безбедносната криза, а продолжи со реформите во најголемите претпријатија загубари е на повидок. Сега се очекува подолг период на економски раст. На почетокот, односно во текот на оваа година растот ќе биде резултат на привремени фактори, како што се нормализирањето на економијата по минатогодишната безбедносна криза, и донаторската поддршка. Но во наредната година, македонската економија конечно треба да влезе во фаза кога ќе биде способна да генерира долгорочни одржливи стапки на економски раст. За тоа постојат две големи кочници: високите активни каматни стапки и внатрешните слабости на компаниите, односно некавалитетен менаџерски кадар, непостоење на маркетинг стратегии за освојување на странските пазари, застарени технологии и нефункционирање на корпоративното управување.

Реформите кои интензивно се спроведуваат во финансискиот сектор и нефинансиските претпријатија загубари, во последните две години се во насока на креирање на поволен амбиент за намалување на банкарските каматни стапки. Преземањето на две од трите најголеми македонски банки од странски бан-

¹⁶ Сите производи од категоријата „исхрана и пијалаци“, кои ја сочинуваат кошницата, се одредени како просечни месечни потреби на едно четиричлено неземијалско домаќинство и тој список на производи е константен (исти производи-исти количества), во текот на една година.

ки, промената на законската регулатива во финансискиот сектор во насока на поголема заштита на доверителите, зајакнатата банкарска супервизија од страна на НБРМ, вратената доверба во банкарскиот систем, реформата на системот на платен промет, и елиминирањето на најголемите претпријатија загубари значително ја подобрија финансиската дисциплина и го зголемија кредитниот потенцијал на македонските банки. Сето ова, дополнето со повторно воспоставената фискална рамнотежа, наскоро, неминовно ќе доведат до релаксирање на монетарната политика, зголемена ликвидност и пад на активните каматни стапки.

За целосен успех на македонската економија потребно е конечно да дојде и до долго очекуваното реструктурирање на нефинансиските компании. Иако Македонија со склучените договори за слободна трговија има создадено пазар од околу 500 милиони потрошувачи, тоа воопшто не се забележува во македонскиот извоз. Очигледно, поради споменатите вна-

трешни слабости, македонските компании не се способни да се пробијат на странските пазари. Недостатокот од знаење е основната причина за слабиот извоз. Реструктурирањето може да се постигне единствено со концентрирање на акционерскиот капитал и јасна дистинкција помеѓу акционерите, менаџерите и работниците, при што секој ќе го гледа својот интерес, а менаџерите постојано ќе го чувствуваат притисокот од акционерите. Тогаш, тие ќе сфатат дека најважен фактор за успехот на некоја компанија е знаењето. Ако можат врвните менаџери на најуспешните светски корпорации секоја година да присуствуваат на скапите курсеви на најпознатите бизнис школи во светот, можат и македонските менаџери да признаат дека им треба едукација. За почеток, нека ги прашаат нивните колеги од неколкуте навистина успешни македонски компании, колку млад стручен кадар вработуваат секоја година и колку вложуваат во едукација на вработените.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

1. НОВА ЕКОНОМИЈА ВО ПОДЕМ

Последната деценија од минатиот век беше во знакот на високите стапки на економски раст на земјите од Централна Европа. Оние кои беа храбри да инвестираат во тогаш несигурниот но ветувачки пазар профитираа.

Првата деценија од новиот век ќе биде обележана со високиот економски раст во земјите на Југоисточна Европа. По десет изгубени години проткаени со болни реформи, во регионот на Југоисточна Европа завладеа духот на соработка, економска обнова, отварање на границите и слободна трговија.

Република Македонија е во центарот на Југоисточна Европа. Високиот економски раст веќе започна.

- 4.3% реален раст на БДП во 1999 година
- 4.6% реален раст на БДП во 2000 година

Европската банка за обнова и развој, Европската инвестициона банка, Меѓународната финансиска корпорација инвестираат во Република Македонија и во целиот регион. Повеќе од 150 странски директни инвеститори веќе се во Македонија.

Инвестирајте и вие. Бидете лидери.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

2. СТРАТЕШКА ПОЗИЦИЈА ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА

Република Македонија со стратешка позиција во средиштето на Балканот претставува транспортен и комуникациски крстопат кој ги поврзува Европа, Азија и Африка.

Два европски коридори минуваат низ Македонија:

- Коридорот север-југ (број 10) кој ги поврзува Европа и пристаништето во Солун Република Грција (на само 80 км од македонската граница) располага со паралелна автопатска патна мрежа и електрифицирана железничка линија.
- Коридорот исток-запад (број 8) на кој се преземаат интензивни активности за подобрување на патната мрежа и железничко поврзување

Република Македонија располага со добро развиена патна мрежа во вкупна должина од 9400 км, со добро одржани асфалтни патишта и автопати. Железничката мрежа е долга 900 км, од кои 315 км се електрифицирани.

Република Македонија има два меѓународни аеродроми (Скопје и Охрид), чија инфраструктура и опременост во последните години ги достигна европските стандарди. Две домашни и повеќе странски компании имаат директни летови кон и од голем број западноевропски градови каде се стигнува за најмногу два часа.

Република Македонија денес располага со модерен телекомуникациски систем.

Во Македонија, вие сѐ во Европa, а свeтoт ви e на дофaт.

www.finance.gov.mk

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

3. МИР, СТАБИЛНОСТ И ДЕМОКРАТИЈА

Република Македонија цврсто чекори на патот на мирот и стабилноста. Со исклучок на безбедносната криза во минатата година, граѓаните на Република Македонија не паметат друга војна, освен Втората светска војна. Дури и минатогодишниот конфликт беше режиран и отпочнат однадвор. Конфликт, како и секој друг, ирационален. Се трага по заблудите, с' додека сите повторно не дојдат до заедничките основи на живеењето. А, идеите, дури и да се заблуди, може слободно да се артикулираат и верифицираат во цврсто изградените демократски институции. Република Македонија веќе одамна ја следи политиката на либерална, повеќепартиска демократија во политичката сфера, како и отворен пазар во економската сфера и почитување на човековите права и слободи. На тој пат ниту имало, ниту ќе има компромиси.

Од осамостојувањето до денес, граѓаните на Република Македонија никогаш не биле толку решителни за градење на траен мир и соживот како сега, политичкиот консензус за спроведување на мировната спогодба - никогаш толку цврст, поддршката од меѓународната заедница - никогаш толку безрезервна.

Закрепнувајќи по политичката криза, македонската економија повторно се враќа на патеката на економскиот раст. Ако можевме во 2000 година, ќе можеме и сега. Сите предуслови се исполнети.

Ние инвестираме во изградбата на евройска Македонија. Придружете ни се!

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

4. МАКРОЕКОНОМСКА СТАБИЛНОСТ - ПРЕДУСЛОВ ЗА СИГУРНОСТ ВО ИНВЕСТИРАЊЕТО

Република Македонија повеќе години наназад одржува ценовна стабилност и стабилен девизен курс.

Инфлацијата е најниска меѓу економиите во транзиција и се движи од околу 2% до 6%.

Одличната координација на монетарната и фискалната политика придонесуваат за постигнување на одржлива макроекономска стабилност.

Оваа политика остана цврста и непроменета, во сите изминати политички кризи низ кои помина земјата.

Република Македонија спаѓа во групата на умерено задолжени земји. Надворешниот долг од 1,3 милијарди долари изнесува 40% од бруто домашниот производ. Не постои опасност за приближување до критичното ниво и појава на должничка криза.

Девизните резерви се одржуваат на задоволнително ниво и во декември 2001 година достигнаа еквивалент од 5,5 месечен увоз и 120% од паричната маса М4.

Инвестирајте во земја со докажана макроекономска стабилност. Инвестирајте во Македонија.

www.finance.gov.mk

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

5. ПАЗАР ОД 500 МИЛИОНИ ПОТРОШУВАЧИ

Република Македонија, како мала земја, со стратешка геоположба во средината на Балканскиот Полу-остров, и трајна ориентација кон отворена пазарна економија, ги следи меѓународните процеси за либерализација на светската трговија.

Република Македонија, приклучувањето кон глобалната економија го остварува преку склучените Договори за слободна трговија со:

- Словенија,
- Хрватска,
- Србија и Црна Гора,
- Бугарија,
- Турција,
- земјите членки на ЕФТА,
- Украина,
- Албанија и

● Привремената спогодба за трговија и трговски прашања меѓу Република Македонија и Европската Унија.

Со ова, хендикепот на мал пазар е надминат и Република Македонија не е веќе земја со пазар од 2 милиони потрошувачи, туку таа овозможува бесцарински (или со мало царинско оптоварување) пласман на производите на пазар од околу 500 милиони потрошувачи.

Република Македонија е асоцијативна членка на Европската унија од април 2001 година.

Кон крајот на 2002 година се очекува прием на Република Македонија во Светската трговска организација. Во тек се билатерални разговори со одделни земји - членки.

Не двоумете се, искористете ги предностите на Договорите за слободна трговија, инвестирајте во пазар од 500 милиони потрошувачи!

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

6. СЛОБОДНИТЕ ЕКОНОМСКИ ЗОНИ НУДАТ ПРЕФЕРЕНЦИИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ

Уставот на Република Македонија им гарантира правна сигурност и национален третман на странските директни инвеститори.

Слободната економска зона е утврдена како дел од територијата на Република Македонија, во која според пропишани услови се вршат економски дејности и на која важат посебни даночни, царински и други погодности.

Утврдени се четири локации кои имаат третман на слободни економски зони:

- Бунарцик - Скопје (150 ха расположива површина),
- Фринко - Битола (30 ха),
- Прогрес - Штип (40 ха),
- Прдејци - Гевгелија (70 ха).

Сите локации имаат исклучително поволна географска положба и инфраструктурна поврзаност. Државата ја обезбедува надворешната инфраструктура додека реализацијата на внатрешната инфраструктура ја изведува основачот на зоната.

Повелете, искористете ги погодностите што ги нудат слободните економски зони! Вашиот профит ќе биде и наш успех!

www.finance.gov.mk

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

7. ОСНОВАЊЕТО КОМПАНИЈА Е НАВИСТИНА ЛЕСНО

Најновите измени во Законот за трговски друштва го скратуваат непотребното арбитраже и административање.

Регистрацијата и основањето на Трговските друштва се врши на еден формулар за регистрација, без право на судот да бара други документи освен оние утврдени со Законот за трговски друштва.

Воведено е законско решение идентитетот на содружниците во друштвото за ограничена одговорност да биде заштитен, во случај кога нивниот идентитет е регистриран кај нотар.

Постапката за упис во Трговскиот регистар е итна. Со новите законски решенија предвиден е рок од осум дена во кој судот е должен да донесе решение за прифаќање или одбивање на уписот, освен ако пријавата не е вратена на подносителот заради исправка и дополнување.

Во глобалната економија капиталот постојано се движи барајќи поплодна почва. Ако барем дел од ова го привлече вашиот интерес, не двоумете се, бидете мудри и искористете ги предностите.

ИНВЕСТИРАЈТЕ, зошто сега тоа е лесно во Македонија!

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

8. КОНКУРЕНТНА ДАНОЧНА ПОЛИТИКА

Доколку барате земја со даночен систем компатибилен со даночните системи во развиените земји, а во исто време ниски даночни стапки, потрагата ќе ве одведе во Република Македонија. Се прашувате дали е тоа можно.

Да. Можно е. Во Република Македонија, стапката на данокот на добивка изнесува 15%. Точно, тоа е најниска стапка во Европа. Покрај тоа, се нудат и голем број стимулации за нови компании, за странски инвеститори и за компании кои котираат на Македонската берза.

Но тоа не е сè. Во Република Македонија стапките на персоналниот данок на доход се меѓу најниските во Европа. По минатогодишната реформа, даночните стапки изнесуваат 15% и 18%.

Ве интересираат царините? Во 2001 година, просечната пондерирана царинска стапка изнесуваше 4.6%. Со привршување на преговорите за влез на Македонија во СТО, се очекува нејзино натамошно намалување.

Што се однесува пак, до индиректните даноци (ДДВ и акцизите), тие се во целост хармонизирани и компатибилни со европските даночни системи.

Со ваква даночна политика, во 2000-та година, Република Македонија постигна даночно оптоварување на БДП од 33.2%, што ја сместува во групата на земји со најнизок даночен товар.

Комбинирано со интензивираните инспекциски контроли во последните неколку години кои овозможува намалување на сивата економија, а соодветно на тоа и даночната евазија, во Република Македонија се креира амбиент за здрава пазарна конкуренција.

Па, зошто да чекаме?

www.finance.gov.mk

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

9. ЕВТИНА И ОБРАЗОВАНА РАБОТНА СИЛА

Република Македонија располага со евтина, образована и квалификувана работна сила.

30% од работната сила е невработена.

43% од невработената работна сила се млади лица до 30 години.

Скоро половина од работната сила е со средно и високо образование.

Просечната месечна нето плата е околу 150 .

Преку радикални реформи во законодавството постигната е целосна либерализација на пазарот на работна сила, согласно современите пазарни економии.

Работната сила е конкурентна предност во Република Македонија. Ставете ја во функција на вашиот профит.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

10. ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА НА ДЕВИЗНИТЕ ТРАНСАКЦИИ

Почнувајќи од 1 август оваа година, девизното работење во Република Македонија ќе доживее силна либерализација. Согласно парафираната Спогодба за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Македонија и Европската унија донесен е нов Закон за девизно работење. Законот предвидува целосно ослободување од ограничувањата кај тековните трансакции и постепена либерализација кај капиталните трансакции.

Директните инвестиции на резидентите во странство и директните инвестиции на нерезидентите во Република Македонија ќе бидат целосно слободни. Посебно е значајно за странските инвеститори што се обезбедува сигурност на нивните вложувања, при што преносот на добивката и преносот на финансиските средства добиени со отуѓување и продажба на сопственички дел во директната инвестиција е комплетно слободен.

Први август наближува. Искористете ги предностите што ви носи.

www.finance.gov.mk

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

11. БЕНЕФИЦИИ ЗА ВЛОЖУВАЊЕ ВО НЕРАЗВИЕНИТЕ РЕГИОНИ

Доколку вложувате во економски недоволно развиените региони на Република Македонија имате можност да користите дополнителни погодности:

- регрес на дел од каматата по користените кредити од земјата и странство
- премии за новоотворени производни работни места
- поддршка во обуката на кадри
- гаранција на користени кредити за навбавка на жива стока
- неповратна финансиска поддршка на инвестициони проекти кои се однесуваат на пробивање и приспособување на пристапни патишта, довод на електрична енергија, довод на вода и изградба на водопоила за овчарски, козарски, краварски фарми и за рибници.

Размислете.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВАША ИНВЕСТИЦИОНА ДЕСТИНАЦИЈА

ЗОШТО? ВИ НУДИМЕ ДВАНАЕСЕТ ОДГОВОРИ!

12. СЕУШТЕ МОЖЕ ДА УЧЕСТВУВАТЕ ВО ПРИВАТИЗАЦИЈАТА

Приватизацијата во Република Македонија сèуште не е завршена. Сèуште има државни компании кои се продаваат преку Македонската берза и Агенцијата за приватизација. Многу од нив можат да бидат интересни за Вас.

Иако над 95% од компаниите се приватизирани, огромен број од нив бараат стратешки инвеститори, затоа што во минатото се приватизирале од страна на сите вработени (employees buy-out) или од менаџерскиот тим (management buy-out). Вредноста на нивните акции на пазарот е прилично ниска.

Во последните две години бројни странски инвеститори го вложија својот капитал во Македонија. Сепак, конкуренцијата од странски инвеститори сèуште не е преголема. Сега е вистинскиот момент да инвестирате. Ангажирајте консултант и/или брокер.

Ако сте во можност дојдете во Република Македонија. Таа пријатно ќе Ве изненади, а Вие набрзо ќе го смените Вашето мислење кон многу попозитивно.

Не чекајте, отворете ја Web страницата на Министерството за финансии.

www.finance.gov.mk

Анализа на деловните тенденции во Македонија

Февруари 2002 година

Вовед

Неодамна Државниот завод за статистика започна да го спроведува истражувањето за деловните тенденции во македонската индустрија. Тоа е месечна анкета со која од менаџерите на индустриските компании се добиваат субјективни оценки за нивната тековна активност и очекувањата за наредниот период. Овој вид на анкети (business confidence survey кога се анкетаат менаџерите и consumer confidence survey кога се анкетаат домаќинствата) во развиените пазарни економии го најавуваат економскиот циклус. И покрај тоа што оваа анкета во Македонија е нова и резултатите треба да се земат со извесна резерва, сметаме дека анализата на резултатите може да понуди интересни информации за трендот во македонската економија.

Толкување на резултатите

Резултатите од анкетата на деловните тенденции се презентираат како пондерирани биланси од одговорите на менаџерите на секое поединечно прашање. Негативниот резултат значи дека доминираат негативните одговори на тоа прашање. Во извлекувањето на заклучоците најбитен е трендот на појавата.

Анализа

Довербата на менаџерите во краткорочните перспективи на македонската економија продолжува да расте веќе трет месец по ред (графикон 1). Оптимизмот на првите луѓе на македонските индустриски компании е поткрепен со поволните оценки за тековната економска состојба во нивните компании. Според овие оценки, после подолго време во февруари дошло до значително подобрување на општата економска состојба во индустријата (графикон 2).

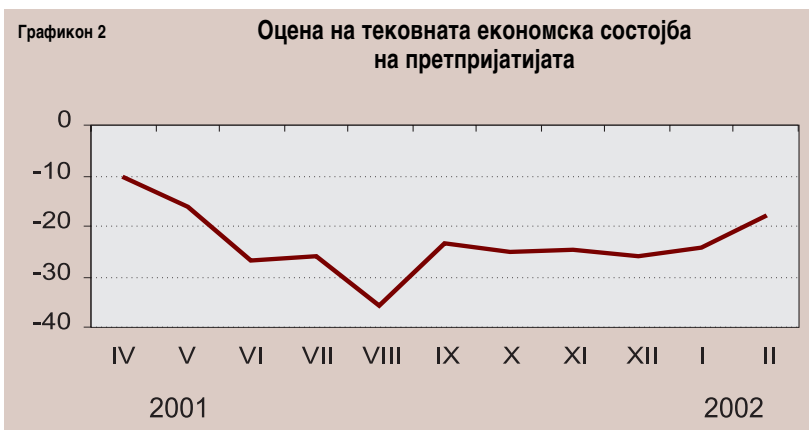
Особено охрабрувачки делува значителниот пораст на порачките од странство кои во февруари достигнаа највисока вредност од април 2001 година (периодот кога започна спроведувањето на анкетата). Сепак, сè уште преовладуваат негативните оценки од што може да се заклучи дека тие не се на задоволително ниво. Спротивно на позитивниот тренд на странските порачки, се чувствува слабеење на домашната побарувачка која закрепнуваше во изминатите неколку месеци. По смирувањето на безбедносната криза заврши периодот на воздржување на домаќинствата од потрошувачка по што дојде до брз по-

раст на домашната побарувачка. Но, за кратко време од неколку месеци беа исцрпени ефектите од промената на сентиментот на потрошувачите по што повторно дојде до израз ниската куповна моќ на домаќинствата.

Очекуваниот пораст на производството во наредните 3-4 месеци е следен и со очекувања на менаџерите за поголема потреба од работници. Со тоа, за првпат после подолго време се даваат сигнали за позитивни движења на пазарот на работна сила.

Извор: Државен завод за статистика

Извор: Државен завод за статистика

Резултатите од февруарската анкета на деловните тенденции во индустријата навестуваат дека после тримесечни слаби резултати на индустриското производство и извозот, во март можеби ќе започне долгоочекуваниот пресврт во деловниот циклус. Но, како што кажавме и на почетокот, поради тоа што се работи за нова анкета чии предвидувања не се доволно потврдени во праксата, ваквата прогноза треба да се земе со претпазливост.

КРАТКИ ВЕСТИ

СВЕТСКАТА БАНКА ОДОБРИ КРЕДИТ ОД 15 МИЛИОНИ ДОЛАРИ ЗА МАКЕДОНИЈА

Бордот на директори на Светска банка на Македонија и одобри кредит во висина од 15 милиони американски долари. Средствата од кредитот ќе бидат наменети за реализација на Проектот за реформи на јавната администрација. Кредитот е одобрен под ИДА услови што значи рок на враќање од 35 години, со вклучен грејс-период од 10 години. Средствата од кредитот ќе бидат повлечени во една транша и тие се наменети за поддршка на среднорочната реформска стратегија на Владата во делот на управувањето со јавниот сектор.

ВО СКОПЈЕ СЕ ОДРЖА МАКЕДОНСКО - АВСТРИСКИ ЕКОНОМСКИ ФОРУМ

„Не може да постои трајна економска стабилност ако не постои трајна политичка стабилност. Постои и обратна врска, економската криза и социјалните потреси може да генерираат и да ја продлабочат политичката нестабилност. За таа цел иницирав „пролет-

на економска офанзива“, изјави претседателот на Република Македонија Борис Трајковски на Македонско-австрискиот економски форум што се одржа на 11 април во Скопје. Според претседателот на Република Австрија, Томас Клестил, постојат големи можности за политичка и за економска модернизација и дека двете земји треба да работат на интензивирање на економските односи. Министерот за економија Бесник Фетаи како домаќин на форумот, повикувајќи ги австриските инвеститори да вложуваат кај нас, како посебна можност ја истакна приватизацијата на

„Електростопанство на Македонија“. Австрискиот министер за стопанство и труд, Мартин Бартенштајн, вети дека ќе го поддржи членството на нашата земја во ЕУ и во СТО. Во рамките на посетата, се оствари и средба на претставници на Стопанските комори на Македонија и Австрија.

ВРАЧЕНО 21 РЕШЕНИЕ ЗА ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА

Гевгелија, 5 април - Премиерот Љубчо Георгиевски и министерот за финансии Никола Груевски, на 21 домаќинство од подрачјето на општините Гевгелија, Валандово, Свети Николе, Градско и Стар Дојран им врачја решение за денационализација на земјоделски површини, куќи, подруми, дуќани и друг движен и недвижен имот.

„По нецели 2 години откако го донесовме законот за денационализација, успешно го имплементираме. Цврсто сме решени да истраеме до неговата целосна реализација и да го завршиме процесот за пет години“, рече претседателот на Владата на Република Македонија, Љубчо Георгиевски. Министерот за финан-

сии Никола Груевски во оваа прилика истакна: „цврсто сме решени да ја исправиме неправдата на граѓаните на кои пред 50-тина години им беа одземени имотите. Досега се добиени над 4.000 барања за денационализација, а решени се 64“.

ХОЛАНДИЈА ЈА ПРЕФРЛИ ПОСЛЕДНАТА ТРАНША ОД ПОМОШТА ЗА МАКЕДОНИЈА

Кралството Холандија ја префрли на Република Македонија последната транша од неповратната

помош за поддршка на платниот биланс, во висина од над 4.7 милиони американски долари, соопшти Министерството за финансии. Со оваа помош, се ко-финансира кредитот за итна економска обнова, одобрен од Светската банка. Оваа е последната рата од 25-те милиони американски долари што Холандија ги вети на Донаторската конференција за Република Македонија, со што целосно е реализирана помошта од оваа земја.

ПОТПИШАН ДОГОВОР ЗА СЛОБODНА ТРГОВИЈА МЕЃУ МАКЕДОНИЈА И АЛБАНИЈА

Министерот за економија Бесник Фетаи во Тирана го потпиша Договорот за слободна трговија меѓу Република Македонија и Република Албанија, парафиран на 11 јануари годинава во Скопје. Во согласност со принципите на Светската трговска организација, Договорот предвидува постепена либерализација на трговијата со индустриски производи во период од шест години од неговото стапување на сила. Меѓусебно се доделени значајни концесии во трговијата со земјоделски производи. Потпишувањето на Договорот претставува натамошен чекор кон либерализацијата на трговијата на Република Македонија со европските земји и со земјите во регионот. Македонија е водечка земја во регионот според бројот на склучени договори за слободна трговија.

Освен со Албанија на која ова и е прв договор, Македонија има склучено уште осум договори за слободна трговија и тоа со Словенија, Хрватска, СР Југославија, Бугарија, Турција, земјите - членки на ЕФТА, Украина и Времената спогодба со Европската унија.

МАКЕДОНИЈА ЌЕ ДОБИЕ 75 МИЛИОНИ ЕВРА ОД ГРЧКИОТ ПЛАН ЗА РЕКОНСТРУКЦИЈА НА БАЛКАНОТ

Македонскиот министер за финансии Никола Груевски и министерот за Македонија и Тракија на Република Грција, Георгиос Паскалидис, расправаа за реализацијата за грчкиот план за реконструкција на Балканот, преку кој оваа земја во следните 4 години треба да вложи 75 милиони евра во Република Македонија на име грантови, кредити и инвестиции. Најголемиот дел од средствата ќе бидат наменети за финансирање на проекти од социјалната и економската инфраструктура, додека дел за проекти од областа на

производството. Паскалидис соопшти дека, од оваа сума, 15 милиони евра ќе бидат издвоени годинава, при што македонскиот министер за финансии како приоритетни проекти ги наведе: изградба на автопатот Демир Капија - Гевгелија, реконструкција на железничката пруга Лерин - Битола, проектите поврзани со Дојранското Езеро, граничните премини и продолжување на нафтоводот кон Косово.

МИНИСТЕРОТ ЉУПЧО БАЛКОВСКИ ВО ПОСЕТА НА ГРЦИЈА

Министерот за транспорт и врски на Република Македонија, Љупчо Балковски во Атина се сретна со грчкиот министер за транспорт, Христос Верелис, при што разговараше за реализацијата на Проектот за Коридорот 10, за чија изведба минатата година во Солун беше потпишан Меморандум. На состанокот присуствуваа и менаџерите од градежните фирми: Бетон, Гранит, Пелагонија и Маврово и претставници на Фондот за магистрални и регионални патишта, како и повеќе грчки градежни компании.

Министерот Балковски изрази надеж дека средствата од грчкиот План за обнова на Балканот ќе бидат вистински ефектуирани во реализација на проектите од патната инфраструктура. Грчкиот министер Верелис рече дека Грција инатаму ќе и помага на Македонија, особено на планот на унапредување и имплементација на проектите кои се од важност за поврзување на Македонија со другите земји од регионот.

Стопанствениците заклучија дека Македонија и Грција ќе мора да работат на привлекување странски инвеститори со чии средства би се забрзала изградбата на Коридорот 10.

ДОГОВОР ЗА СЛОБОДНА ТРГОВИЈА МЕЃУ МАКЕДОНИЈА И БИХ

Делегации на Република Македонија и на Босна и Херцеговина, на 4 април во Сараево го парафираа Договорот за слободна трговија меѓу двете земји, додека неговото потпишување е во Скопје. Целта на Договорот е воспоставување либерализиран режим на надворешна трговија меѓу двете држави, како темел за успешна деловност и зголемување на трговската размена.

„Со договорот, Република Македонија ги штити само оние производи кои се од национален интерес, додека по две и пол години нашите стоки во БиХ ќе се извезуваат без царина“ истакна министерот за економија Бесник Фетаи. Во 2001 година, трговската размена меѓу двете земји изнесуваше 20.4 милиони долари, што е за околу 70% помалку од 1992 година, кога биле регистрирани над 56 милиони долари. Договорот е симетричен во корист на БиХ, односно сите производи на оваа држава од денот на неговата примена ќе имаат нулта царинска стапка, освен нафтните деривати, картонската амбалажа, млекото, сирењето и кашкавалот.

ДАЛИ СКОПЈЕ ЌЕ ДОБИЕ КРЕДИТ ОД СВЕТСКАТА БАНКА ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ВОДОСНАБДУВАЊЕТО?

Најдоцна до 27 јуни, Светската банка треба да донесе одлука дали Скопје ќе го добие кредитот во висина од 29 милиони долари, неопходни за рехабилитација

на водоводната и атмосферската мрежа и подобрување на водоснабдувањето. По преговорите со претставници од Градот, Министерството за транспорт и врски и Управниот Одбор на Јавното претпријатие „Водовод и канализација“, Светската банка треба да го проанализира новиот предложен модел за трансформација на претпријатието, односно ќе треба да ги согледа можностите и перспективите на идното претпријатие за водоснабдување на Скопје, во кое доминантна сопственост би имал Градот со 51% од акциите, додека странскиот оператор би поседувал 49% од управувачкиот пакет.

Градските власти тврдат дека, на преговорите што се одржаа на 15 април во Скопје, на светските банки јасно им било предочено дека во Македонија не постои расположение приватен оператор да управува со водоводното претпријатие, поради што на маса е ставен нов предлог.

ОДБЕЛЕЖАН ДЕНОТ НА ЦАРИНСКИТЕ СЛУЖБЕНИЦИ - 14 АПРИЛ

„14 април е особено значаен, бидејќи на овој датум 1992 година Република Македонија стекна сувереност и контрола врз царинското подрачје на целата територија“ рече директорот на Царинската управа, Драган Даравелски, при одбележувањето на Денот на царинските службеници - 14 април и 10 годишниот јубилеј од постоењето на Царинската управа.

На свеченоста присуствуваа претседателот на Владата на Република Македонија Љубчо Георгиевски, министрите за финансии, за внатрешни работи и за

економија, Никола Груевски, Љубе Бошковски и Бесник Фетаи, како и членови на раководствата на царинските испостави во државава. Свое обраќање имаше и директорот на Царинската управа на Бугарија, Асан Асанов, кој во свое и во името на колегите од Југославија и од Албанија истакна дека овие земји во македонската економска администрација гледаат рамноправен и ценет партнер, способен да се соочи со предизвиците во професијата.

Директорот на Царинската управа на царинските службеници, за особен придонес во работењето им го додели највисокото царинско признание „царинска плакета“.

СТРАТЕГИЈА ЗА ПОГОЛЕМА КОНКУРЕНТНОСТ НА МАКЕДОНСКОТО ЗЕМЈОДЕЛСТВО

„Земјоделството е сектор со долгорочни перспективи и претставува витална сила во економијата на Македонија. Над 41% од населението живее на село, а специфичните природни услови и разновидниот релјеф овозможуваат широк асортиман на земјоделски производи“, истакна министерот Марјан Ѓорчев.

Во иднина, основна цел на аграрната политика ќе биде преземање на активности за враќање на ценовните субвенции во форма на директни прашања, како и прилагодување на останатите инструменти за поддршка и развој на македонското земјоделство според моделот на успешните земји во транзиција.

Цениме дека е потребно да се реализираат заштитната цена на пченицата и тутунот, премијата за млеко, сончоглед и шеќерна репа, регресот за семе, ѓубриво, заштитни средства и нафта, како и донацијата за преработувачите на добиточна храна, рече Ѓорчев. Постојаниот претставник на Светската банка во Македонија - Мари Елен Брикнел, ги изнесе клучните задачи што треба да се преземат од страна на македонската Влада и донаторите. Тие се однесуваат на развојот и модернизацијата на јавните и приватните земјоделски институции, намалување на сиромаштијата преку зголемување на вработувањето и семејните приходи заедно со подобрување на инфраструктурата.

НАЦИОНАЛНАТА ПЛАТЕЖНА КАРТИЧКА ЌЕ СЕ ПРИВАТИЗИРА

Владата одлучи А. Д. Национална платежна картичка, преку тендер да се понуди на деловните банки

во Република Македонија. Исто така, се очекува да се изврши докапитализација во висина од 35% од вредноста на акционерското друштво, со тоа што еден купувач не може да купи повеќе од 51% од новата емисија на акции вредна околу 1,5 милиони евра.

Номиналниот износ на акција се проценува на едно евро. Вкупната цена на проектот е околу осум милиони евра. Јавниот повик за докапитализација ќе биде ограничен за меѓународни финансиски организации како ЕБРД и ИФЦ. Тендерот за продажба на делов-

ните банки ќе се објави во најмалку два дневни весници, додека оној за докапитализација во најмалку еден македонски дневен и еден странски, меѓународен весник.

БИЛАНС ОД АКЦИЈАТА НА УПРАВАТА ЗА ЈАВНИ ПРИХОДИ

По контрола на 160 даночни обврзници од областа на трговијата на мало, извршена од страна на даночните инспектори на Управата за јавни приходи на почетокот на април, одземена е стока во вредност од 343.508 евра, бидејќи сопствениците не поседувале доказ за нејзино потекло. Управата за јавни приходи изврши физички попис и увид во книговодствената документација и констатираше незаконитости и неправилности во нивното работење, за што следат кривични и прекршочни пријави согласно позитивните законски прописи.

ПОЧНУВА ИЗГРАДБАТА НА ЦЕВКОВОДОТ ЗА СПАС НА ДОЈРАНСКОТО ЕЗЕРО

Стартува изградбата на цевководот за водоснабдување на Дојранско Езеро, која треба да заврши во септември оваа година. Со тоа почнува спроведувањето на проектот за спас на езерото, за кој Владата одобри 10.5 милиони евра. Од овие средства, 2.5 милиони евра се обезбедени од продажбата на „Македонски телекомуникации“. Другите средства се од државниот буџет, преку одвојување од буџетите на Министерството за земјоделство и други буџетски институ-

ции. Инаку, издашноста на изворите од месноста „Гавачко Поле“ која е оддалечена 22 километри од Дојран, е околу 100 литри вода во секунда. Според проценките од студијата, езерото ќе се полни седум-осум години, а годишно во него би се влевале околу 10 милиони кубни метри вода. Езерото мора да се полни постепено, за да се одржи биолошката рамнотежа на живиот свет во водата.

СКОПЈЕ - ДОМАЌИН НА БАЛКАНСКАТА ТУРИСТИЧКА БЕРЗА

На Скопскиот саем, од 10 до 12 април годинава, се одржа Балканската туристичка берза, на која се претставија повеќе од 40 учесници од Македонија, Словенија, Црна Гора и Србија. На БТБ 2002, беше промовирана туристичката содржина за 2002 година, туристичката инфраструктура, како и можностите во авионскиот и другите видови сообраќај.

Туристичките агенции кои учествуваа на БТБ 2002 претежно беа од Македонија, со тоа што ги претставуваа и понудите од Грција, Бугарија, Турција и Словенија. Од авиопревозниците, на Саемот беа присутни „Адриа“, „ЈАТ“ и „Туркиш ерлајнс“.

"МАКЕДОНСКИ ЖЕЛЕЗНИЦИ" СО СЕДУМ МИЛИОНИ ЕВРА ЗАГУБА

Јавното претпријатие „Македонски железници“ ќе се трансформира во холдинг-компанија составена од два дела. Едниот ќе се организира патничкиот и товарниот сообраќај, а другиот дел ќе се грижи за одржување на инфраструктурата. Според најавите на Владимир Соколовски, генерален директор на „Македонски железници“ во мај ќе се доработи моделот на трансформација и ќе се бара решение за социјалното прашање, во што ќе се вклучат и синдикатите.

Владата формираше посебна комисија која заедно со Светска банка ќе го следи процесот на трансформација на железницата. Најголем дел од приходите во железницата (околу 90 %) доаѓаат од транспортот

преку коридорот 10, односно пругата Гевгелија - Табановце. Лани од транспортот преку оваа делница е остварена добивка од 4, 2 милиони евра. Загубата на Македонски железници во 2001 година изнесува седум милиони евра и се објаснува со потрошените 11 милиони евра за одржување на железничката инфраструктура. Процесот на трансформација на ова претпријатие, според договорот со Светска банка, требаше да биде завршен до крајот на минатата година, но поради воената криза истиот е пролонгиран до крајот на 2004 година.

КОМОРИТЕ БАРААТ ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА НА РАЗМЕНАТА

Во Стопанската комора на Македонија на 9 април се одржа Петтиот работен состанок на претседателите на стопанските комори на државите од поранешна СФРЈ. Беа разгледани перспективите на стоконната размена на овие држави, при што заеднички беше констатирано дека станува збор за голем потенцијал. Според претседателот на Стопанската комора на Македонија, Душан Петрески, тие можности, од објективни причини, западнаа во криза и сега се остваруваат на едно минимално ниво. Како последица на кризата, соработката меѓу некои земји од регионот е намалена за 15 до 20 насто, а меѓу некои таа е целосно прекината. Поради тоа како што истакна Петрески

работењето на коморите треба да биде насочено кон поголема либерализација, но не само преку договори за слободна трговија. Претседателот на Стопанската комора на Словенија, Јошко Чук, констатира дека покрај поголемата соработка на коморите од регионот, во последните години е зголемена довербата и е подобро психосоцијалната клима. „Во интерес на сите земји е зачувување на коморското организирање. Ние не сакаме да бидеме над Владата и Парламентот, туку сакаме да дадеме свој став по прашања кои се од интерес за стопанството“ нагласи Чук.

Потпретседателот на Стопанската комора на Буга-

рија, Ѓорѓи Чернев, побара проширување на Асоцијацијата на балканските комори и поголема поддршка на националните тела надлежни за решавање на прашањата поврзани со увозот и извозот на стока. Заклучок: Процесот на либерализација на трговската размена е основен предуслов за економска стабилност. Основните насоки за натамошното работење на коморите ќе биде забрзувањето на процесот на хармонизација на законодавството со оние на ЕУ, како и унификација и поедноставување на процедурите при царинењето, транспортот и прекуграничната со-работка.

ЗАОСТРУВАЊЕ НА КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ДОБИВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНА ПОМОШ

Владата одлучи да се заострат критериумите и условите за стекнување на правото за социјална помош. Корисниците на социјална помош кои работно се ангажирани, го губат правото за користење на овие средства, сè до престанокот на работниот ангажман. После тоа, повторно ќе имаат право на добивање на овој државен надоместок. Ваквата одлука на Владата е со цел да се стимулираат социјалните случаи да најдат работа, без разлика дали станува збор за повремена или сезонска.

ШТРАЈК НА ВРАБОТЕНИТЕ ВО ПРЕТПРИЈАТИЈАТА - ЗАГУБАРИ

На 4 април оваа година, пред Парламентот и Владата, работниците од претпријатијата-загубари одржаа генерален штрајк, изразувајќи го незадоволството од одложувањето и недонесувањето на законот за измени и дополнувања на Законот за осигурување и вработување во случај на невработеност. Раководството на Синдикатот беше примено од претседателот на Собранието Стојан Андов, како и од заменик-

премиерот Зоран Крстевски и министерот за финансии Никола Груевски. На средбите беа разгледани барањата на ССМ за обезбедување социјален надоместок за работниците од фирмите загубари со 25 години работен стаж до нивно повторно вработување или до пензионирање. Овие барања, за Владата се неприфатливи, меѓудругото и поради ограничувањата што ги поставува Светската банка, која има аранжман со Македонија. Владата спасот го гледа во рестартирање на претпријатијата, кое треба да започне најдоцна до крајот на август, а ќе се одвива сукцесивно. Дијалогот меѓу Владата и Синдикатот за изнаоѓање решение за загубарите продолжува.

ПРОЛЕТНА СЕИДБА

Новата производствена сезона во земјоделството започна. Според планот, таа ќе се организира на површина од околу 190.000 хектари, на кои ќе бидат зас-

тапени пролетните култури. Тука се опфатени и неза-сеаните површини од претходната есенска сеидба, околу 40.000 до 50.000 хектари, како резултат на долготрајната суша и недостигот на влажност во почвата. Овој производствен план не е за потценување, посебно ако се има предвид дека најголемиот дел од сеидбените површини се планирани со пченицата - како стратегиска агрокултура, потоа јачмен, тутун, сончоглед, шеќерна репа и други култури.

ПОСВЕТЛИ ДЕНОВИ ПРЕД НАС?

Експертите ги презентираат нивните ставови за иднината на глобалните финансиски пазари и влијанието на новата трговска рунда врз деловните активности од Nik de Souza

Што ги загрижува пазарите?

Работите не се толку лоши, барем не толку лоши колку што би можеле да бидат. Тоа е ставот на претседателот на британската Financial Services Authority - Хауард Дејвис, кој зборуваше околу глобалните финансиски пазари, за време на појадокот на годишното собрание на WEF чиј домаќин беше World Link. „Земајќи ги во предвид предизвиците со кои се соочуваме во текот на последниве 18 месеци - 11 септември, најголемиот корпоративен банкрот досега („Енрон“), најголемата задолженост на една суверена држава (Аргентина) и распрснувањето на технолошкиот балон - пазарите на капитал и не се во толку лоша состојба“, смета тој. Управниот директор и претседател на Bank of America Securities Картер Меклиланд, се согласува со оваа констатација, наведувајќи ги неодамнешните оптимистички изјави од Федералните резерви на САД и робустната лична потрошувачка во САД. Исто така, тој е изненаден дека „некои латиноамерикански земји не се толку многу погодени од кризата во Аргентина како што првично се сметаше“. Меѓутоа, господинот Дејвис е загрижен за исцрпувањето на тековите на странски инвестиции во Латинска Америка, во случај ако континентот како целина биде казнет за погрешниот финансиски менаџмент на една земја. „Проблемот на Аргентина се чини дека е самоконтролирачки, но не е јасно дали пазарот ќе ја забележи разликата меѓу Бразил и Аргентина кога ќе се размислува за нови инвестиции“.

Потрошувачкиот долг исто така претставува извор на загриженост. Во Велика Британија и САД, персоналниот долг како процент од БДП достигна рекордни нивоа. „Луѓето се високо задолжени и доколку тоа не стане проблем во 2002 година, би можело да стане во 2003 година“, предвидува Меклиланд. Господинот Дејвис тврди дека нивото на долг на Обединетото кралство е одржливо, сè додека пазарот на недвижности остане одржлив, а невработеноста ниска.

Што се однесува до настаните на 11 септември, двајцата дискутанти забележуваат дека најтешките ефек-

ти се врзани за одреден сектор. „За осигурителните компании, од суштествено значење е обновување на нивната капитална основа“, вели господинот Дејвис, кој очекува период на консолидација на индустријата.

Колапсот на „Енрон“ исто така, повеќе ќе влијае врз одредени области, во споредба со други. На пример, во сметководството ќе мора да се донесат голем број нови регулативи. „Ова е повеќе неуспех на управувањето и обид на Владата да создаде слика за добивка“, инсистира Меклиланд. „Ова всушност не е прашање поврзано со пазарите на капитал“. Господинот Дејвис се согласува, иако песимистички признава дека „пазарите го бараат следниот Енрон“.

Неуспех за трговијата

За некои луѓе, започнувањето на новата трговска рунда во Доха претставува пресврт за земјите во развој и за деловните активности. Но, историјата ќе биде дефинирана од она што ќе следи. Сите учесници на трговскиот и деловен појадок на годишното собрание, чиј домаќин е World Link, се свесни дека важни се резултатите - доколку воопшто постојат. Општа согласност е дека преговорите во Доха би можеле, или да потфрлат, или да завршат без решавање на важните прашања.

„Мултилатералните правила кои влијаат врз конкуренцијата и инвестициите се она што е значајно“, тврди претседателот и управниот директор на Goldman Sachs International, Питер Садерленд. „Сепак, фокусот беше повеќе на животната средина и пристапот до лекови. Тие прашања не се толку важни за деловните активности“. Дали политиките на инвестирање и конкуренција ќе бидат вклучени во трговската рунда преговори, ќе се реши на Средбата на министри во Мексико во 2003 година. Исто така, во врска со политиката за олеснување на трговијата, господинот Садерленд изразува особена загриженост. „Ова се претвори во дебата меѓу север и југ, но корисно е сите да се осигураат дека, царинските процедури не ѝ штетат на трговијата“. Сигурноста дека испораките нема да

се блокираат непотребно, „ќе им биде од корист дури и на оние земји кои се главни виновници, бидејќи ќе ги намали трошоците за нивните потрошувачи“.

Професорот по економија и политички науки и на Универзитетот „Колумбија“, Јадиш Багвати, како причина за загриженост го наведува недостатокот на интерес за деловните активности. Според UPS Europe Business Monitor, половина од европските компании сметаат дека успешната трговска рунда е од мало значење. Господинот Багвати, исто така, се сомнева во нејзиниот успех. „Да не беше 11 септември, можеби немаше да започнеме нова трговска рунда во Доха“. Доминацијата на билатералните договори, тврди тој, ги попречува глобалните договори за слободна трговија, бидејќи засегнатите земји се помалку подложни на „поделба на пазарите откако некој друг се погрижил за нивниот“. За неодамнешниот трговски договор меѓу САД и Јордан, се смета дека има штетни последици за мултилатералниот трговски систем, при што се определуваат правила кои ги раководат трудовите и еколошките врски.

Назначениот генерален директор на СТО, Супачаи Паничпакди, инсистира дека „целосниот успех на преговорите во Доха не треба да се зема здраво за готово“. Создавањето ситуации што резултираат во сигурен успех е клучно, смета тој. Во земјоделството, „Европската унија треба да добие нешто за возврат“, доколку сака да ги намали извозните субвенции и конечно да ја реформира Заедничката земјоделска политика. Господинот Супачаи нагласува дека на посиромашните земји исто така им е потребна техничка помош за да се подготват за странската конкуренција.

Земајќи ги во предвид предизвиците со кои се соочувавме во текот на последниве 18 месеци - 11 септември, најголемиот корпоративен банкрот досега ("Енрон"), најголемата задолженост на една суверена држава (Аргентина), како и распрснувањето на технолошкиот балон - пазарите на капитал и не се во толку лоша состојба

ја. „Но не треба да се очекува дека СТО ќе стане развојна институција... Мора да постојат некакви напори за координирање на техничката помош со Светската банка и други мултилатерални агенции“. Во суштина, помошта мора да ја олеснува трговијата.

ДАНОЧЕН ФИНАНСИСКИ КРИМИНАЛ - МЕРКИ И АКТИВНОСТИ ЗА НЕГОВО СУЗБИВАЊЕ

Појдовна основа за сузбивање на финансискиот криминал и даночното затајување е транспарентното, одговорно и објективно работење. Никој несмее да биде амнестиран од одговорност за финансиски криминал и богатење преку злоупотреба на службената положба на штета на државата, без оглед на статусот, положбата во општеството, политичката или економска моќ. Никој не е посилен од законите

Михајло
МАНЕВСКИ

Михајло Маневски е прв заменик на јавниот обвинител на Република Македонија. Дипломирал на Правниот факултет во Скопје во 1960 година. Работел како основен јавен обвинител во Велес, заменик окружен јавен обвинител во Окружното јавно обвинителство – Скопје, заменик на јавниот обвинител на Македонија, претседател на Окружниот суд – Скопје, член на Извршниот совет на Собранието на Македонија, министер за правда и Државен советник во Владата на Република Македонија.

Сузбивањето на финансискиот криминал и даночното затајување како основа на тој криминал, се наоѓа во фокусот на вниманието на јавноста, посебно на органите на откривањето, гонењето и пресудувањето, пред сè поради големите и тешки негативни последици за државата кои ги предизвикува извршувањето на ова кривично дело.

Со објективна оценка на состојбите, неминовно се доаѓа до констатацијата дека и покрај сите мерки и активности кои ги презема државата и надлежните државни органи, сепак, даночното затајување и одбегнувањето на разни начини да се плаќаат даноци, придонеси, акцизи, царина и други јавни давачки, и понатаму е присутно во значителна мерка.

Притоа, во врска со причините за ваквата состојба се поставуваат неколку клучни прашања:

1. Дали недостасува потребната законска регулатива?
2. Дали во организацијата на службите или на државните и управните органи постојат недостатоци кои влијаат на поефикасното извршување на функцијата?
3. Каква е кадровската екипираност, едуцираност, стручност, техничка опременост и способност за вршење на сложените и доста тешки работи за сузбивање на фискалната евазија и обезбедување поефикасна наплата на даноците и другите јавни давачки?

4. Кои непосредни мерки и задачи престојат во наредниот период?

Реформите во областа на финансиите заземаат доминатно место во вкупните реформи во државата. Во последните две години, забележителна е интензивна законодавна иницијатива што ја диктира Министерството за финансии и Владата на Република Македонија. Континуирано се предлага донесување на нови закони или изменување и дополнување на постојните, со основна цел хармонизирање на нашето законодавство со европското и создавање на современ стабилен и компактибилен финансиски елемент и доверба. Донесени се повеќе од 20 темелни закони од областа на финансиите, посебно даноците и придонесите, или пак е извршено нивно изменување и дополнување.

Законите определуваат прецизни и јасни решенија како права и обврски на даночните обврзници, со прецизирање и утврдување на адекватни санкции за кршење на законските одредби, предвидени како прекршоци или како кривични дела (во законите се предвидени преку 250 прекршоци и повеќе кривични дела). Дел од законите имаат нагласен превентивен карактер, особено за регистрирање на готовинските плаќања и за податоците во електронски облик и електронски потпис.

Готовинските плаќања во огромни износи се многу значаен индикатор и можност за одбегнување на даночни обврски. Најчесто станува збор за перење на валкани пари стекнати со криминални дела, како на пример: трговија со дрога, оружје и муниција, трговија со луѓе, проституција и сл. Во таа насока, Законот за спречување перење на пари е од посебно значење

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

и во него се утврдуваат мерки и дејствија за спречување и откривање на перење пари, организирање и контрола на плаќањето, а паралелно со тоа се преземаат мерки и активности за доследно спроведување на законите.

Законите и големиот број подзаконски прописи, објективно, треба да претставуваат стабилен фундамент чие доследно спроведување се очекува да претставува цврста брана, која ќе ја оневозможи фискалната евазија или ќе ја сведе на најмала можна мера.

Законодавната иницијатива и доуредувањето на законските и други прописи ќе биде присутно и во наредниот период. Меѓутоа, мора да бидеме искрени и да истакнеме дека одредени неповолни состојби во фискалната сфера, како и несुзбивањето во целост на фискалната евазија, не е резултат на непостоењето на прописи од оваа област.

Обем на кривично гонење

За кривичното дело - даночно затајување, во 1998 година биле поднесени пријави против 293 лица, во 1999 година против 264 лица и во 2000 година против 271 лице. Во 2001 година овој број се зголемува, при што се поднесени кривични пријави против 436 лица. Тоа значи дека по три години речиси идентичен број пријавени лица, во 2001 година се забележува значително зголемување на бројот на поднесени кривични пријави и тоа за 60,9 %.

Зголемениот обем на кривични пријави во 2001 година се должи пред се на мерките и активностите што се преземени на планот на јакнењето на финансиската дисциплина и одговорност, на реформите и на правната регулатива, како и на зајакнатата контролна функција на Министерството за финансии - Управата за јавни приходи, Министерството за внатрешни работи, како и зголемениот интерес и ангажирање на јавните обвинителства во согледување на состојбите, насочување на натамошните активности на органите преку непосредна соработка и координација на активностите.

Карактеристично е тоа што до 2001 година, речиси 2/3 од пријавите за кривичното дело - даночно затајување, се поднесени од Министерството за внатрешни работи, 8 - 10% од Управата за јавни приходи и сосем незначителен број од други органи и инспекции. Во 2001 година состојбата е целосно променета. Имено, во 2001 година, 74,6% од пријавите се поднесени од Управата за јавни приходи и 20,2% од Министерството за внатрешни работи. Во натамошниот период, во врска со откривањето на посложените и потешки даночни затајувања извршени во еден подолг временски период и на пошироко подрачје, потребна е непосредна и директна соработка на Министерството за

внатрешни работи, Управата за јавни приходи, Царинската управа, инспекциите и други органи, секако во координација со јавниот обвинител кој треба да остварува перманентна грижа за откривање на сторителите на кривичните дела.

Зајакнатата активност и контрола на приходите не смее да се разбере како создавање на атмосфера на акција од краток век, туку на нормална и перманентна активност која произлегува од законските обврски на надлежните државни органи, заедно со обврската на даночните обврзници уредно да ги подмируваат своите обврски.

Во врска со обемот на поднесените кривични пријави, се поставува прашањето дали она што е пријавено за кривично гонење претставува вистинска рефлексива на извршувањето на ова кривично дело. Објективниот одговор на ова прашање сепак не би бил потврден, бидејќи очигледно нападот на сторителите врз законските обврски и настојувањето целосно или делумно да се одбегне плаќањето на данок, е поголемо во споредба со откриеното и пријавено за кривично гонење. Секогаш ќе постои намера да се затаи испол-

Зајакнатата активност и контрола на приходите не смее да се разбере како создавање на атмосфера на акција од краток век, туку на нормална и перманентна активност која произлегува од законските обврски на надлежните државни органи, заедно со обврската на даночните обврзници уредно да ги подмируваат своите обврски

нувањето на определена даночна обврска. Свесни за тој факт, мора, со законски средства да се одговори решително во правец на намалување и оневозможување на потенцијалните сторители, со јасно ставање до знаење дека тоа што го чинат нема да остане неоткриено и дека за стореното ќе сносат законски последици. Најдобар начин да се спречи одбегнувањето на плаќање данок или друга давачка е да се обезбеди целосна и детална евиденција на приходите и обврските за плаќање на даноците, надополнето со перманентна финансиска контрола.

Притоа, треба постојано да се има во предвид фактот дека основен елемент при поднесување на пријавите мора да биде целосно и квалитетно документирање на случајот со потребни докази. Покрај основните елементи и грижата за перманентна едукација на кадрите и нивно остручување, која во ниту еден момент не треба да се испушта од предвид, исто така, многу значајна е и техничката определменост на службите и, се разбира, надоместокот кој ќе биде адекватен на сложеноста и тежината на функцијата што се врши.

Истражна постапка и донесени пресуди

Истражната постапка е бавна, бидејќи истрагите во текот на годините се завршувани од 30,9% до 43,4% во 2001 година. Во ниту една година не е завршен половината од вкупниот број истражни предмети во работа, а секоја година се бележи и зголемен број на незавршени истраги од 56,6% до 69,1% од вкупниот број истражни предмети во работа. Секоја година остануваат нерешени истражни предмети за околу 300 до 370 лица. Очигледно е дека станува збор за голема бројка на незавршени истраги, а што е уште пострашно, постојат и незавршени истраги за кои истражната постапка трае по една, две или повеќе години. Како причини за вак долготраење на постапката, најчесто се истакнуваат квалитетот на пријавите и доказите.

Реформите во областа на финансиите заземаат доминантно место во вкупните реформи во државата. Во последните две години, забележителна е интензивна законодавна иницијатива што ја диктира Министерството за финансии и Владата на Република Македонија. Континуирано се предлага донесување на нови закони или изменување и дополнување на постојните, со основна цел хармонизирање на нашето законодавство со европското и создавање на современ стабилен и компактибилен финансиски елемент

Слична е состојбата и со непресудените обвиненија. Во повеќе претходни години не биле пресудени ниту половината од поднесените обвиненија, додека во 2000 и 2001 година се забележува извесно подобрување на состојбата, со пресудени повеќе од половина од поднесените обвиненија во годината. Во контекст на ова, карактеристично е постоење на непресудени обвиненија од поранешни години по кои постапката на пресудувањето трае и по неколку години.

Што се однесува до изречените казни, од вкупно донесените пресуди против 332 лица во анализираниот период, 267 или 87,4% се осудителни пресуди, 23 или 62% од пресудите биле ослободителни, додека 12,6 % од пресудите биле одбивателни. Од изречените казни против 267 осудени лица, против 91 лице или 34,1% била изречена казна затвор, на 37 лица или 13,9% била изречена парична казна, додека против 139 лица или 52 % била изречена условна осуда.

Нови облици на организирање

Тргувајќи од обврските на државата кои произлегуваат од меѓународните договори и конвенции за сузбивање на организираниот финансиски криминал,

корупцијата и другите видови на тежок организиран криминал (особено Конвенцијата на ООН од Палермо за транснационалниот организиран криминал), нужно се поставуваат и други темелни прашања за поефикасно организирање и спречување на даночниот криминал, како на пример:

- создавање на одделение на финансиска полиција со специјално обучени лица за истраги на случаи на даночно затајување;
- создавање на одделение за специјални истраги на даночно затајување при Управата за јавни приходи;
- создавање на специјално одделение во јавното обвинителство и специјализирана обука на обвинители во оваа област;

Овие прашања во исто време претставуваат и начин за поефикасно организирање во спречувањето на финансискиот криминал, познат во законодавствата на државите ширум Европа. Од тој аспект, и Република Македонија мора да размислува за воведување на вакви организациони облици, посебно за создавање на одделение на финансиска полиција, со цел побрзо престојување и држење чекор со современите правни системи.

Соработка помеѓу надлежните органи

За успешно откривање на кривичните дела, посебно се укажува на потребата од неопходна соработка помеѓу органите и тоа: Јавното обвинителство, Управата за јавни приходи, Царинската управа, Министерството за внатрешни работи, инспекциските и други државни органи. Делотворната соработка ќе ги намали проблемите со кои се среќаваме од аспект на квалитетот на пријавите, доказите, траењето на постапката и другите елементи, како би можело да се одлучи по пријавата и да се спроведе ефикасна судска постапка. Доминантна е позицијата на јавниот обвинител, кој согласно Законот е должен да се грижи за откривање на кривичните дела и сторителите и за насочување на органите на откривањето и гонењето. Канцеларијата на јавниот обвинител мора секогаш да биде отворена за соработка. Во точка 1 од Препораката на Комитетот на министри на Советот на Европа, за „Улогата на јавното обвинителство во кривично-правниот систем“, се наведува дека на јавните обвинители лежи одговорноста да се грижат за ефикасноста на кривичното судство во целина повикувајќи се на концептот на општиот интерес.

Облици на извршување на кривичното дело

Начините за извршување на кривичното дело се различни. Како сторители на кривично дело најчесто се јавуваат извршители од областа на трговијата, услужните дејности, градежништво и во значително помал број - други области и дејности. Најчести форми на извршување на кривично дело во практиката се: неводење евиденција за пресметувањето на приходите, прометот и услугите, неистинита или лажна евиденција, користење на двојна документација особено при увозот на стоки, лажно прикажување на видот, количината и квалитетот на стоката со намера да се одбегне целосно или делумно плаќање на даноци, акцизи или други давачки, исплата на плати во готово без пресметување на придонеси, неистинитото прикажување на минимални плати, продажба на стоки во готово без да се води евиденција за тоа, користење на писма за репродукција и разни други начини на извршување.

Плаќањето во готово и на големи износи е еден од најсигурните индикатори за даночно затајување и одбегнување на други обврски. При увозот на стока, делото честопати се извршува во организиран круг на извршители, преку темпирање царинењето да го врши определено лице, заедно со други начини на искористување на службената положба. Корупцијата и затајувањето на даноците, царината, акцизата или другите давачки, често одат рака под рака, во организиран круг на финансискиот и корупцискиот криминал.

Темелни прашања од посебно значење за активности во наредниот период

Појдовна основа за сузбивање на финансискиот криминал и даночното затајување е транспарентното, одговорно и објективно работење. Никој несмее да биде амнестиран од одговорност за финансиски криминал и богатење преку злоупотреба на службената положба на штета на државата, без оглед на статусот, положбата во општеството, политичката или економска моќ. Никој не е посилен од законите.

Притоа, секогаш кога поинтензивно се покренуваат прашања во врска со затајувањето на даноците, се јавуваат и приговори и отпори во смисла: во чиј интерес е тоа што се чини, дали тоа може да има негативно влијание врз производните, услужните или други области и дејности. Одговорот на ова прашање е еден и единствен. **Покренувањето на прашањата за плаќање на даноците и придонесите е секогаш во интерес на даночните обврзници, посебно на оние даночни обврзници кои уредно и редовно ги извршуваат даноч-**

ните обврски, наспроти оние кои го одбегнуваат целосно или делумно плаќањето на даноците и на тој начин незаконито се богатат.

Дали доволно се препознава овој криминал? Ниту една област или дејност не смее да остане надвор од интересот на даночните органи. Што станува на пример, со даночното затајување при: посредување и провизии во комерцијални зделки; визуелна продукција на филмски и видео касети, софтверски и слични дејности; купување на недвижности; градење или реновирање заради продажба на стамбени и деловни објекти со баснословни продажни цени во услови на ефтина работна сила и градежен материјали; вршење на лекарска, сметководствена, архитектонска, адвокатска, нотарска или друга професија; банкарството и осигурувањето; хотелски и ресторански услуги; сервис за информации, маркетинг и други комерцијални активности; игрите на среќа; трговија со хартии од вредност; сивата економија на која неоправдано и се придава нагласена социјална компонента; продажбата на алкохол и цигари; услуги поврзани со туризмот и други области и дејности. Некои од овие наброени области или дејности се сосема незначително или воопшто не се присутни во казненото гонење. Таму изгледа дека се е во ред во врска со плаќањето на даноците, но дали е така?

За успешно откривање на кривичните дела, посебно се укажува на потребата од неопходна соработка помеѓу Јавното обвинителство, Управата за јавни приходи, Царинската управа, Министерството за внатрешни работи, инспекциските и другите државни органи. Делотворната соработка ќе ги намали проблемите со кои се среќаваме од аспект на квалитетот на пријавите, доказите, траењето на постапката и другите елементи, како би можело да се одлучи по пријавата и да се спроведе ефикасна судска постапка

Државата неможе и не смее од никого да се стави во положба на лесен плен и да се користи или злоупотребува за лична корист и богатење. Мораме да се бориме со сите сили, Република Македонија неоправдано да се сврстува во редот на оние држави, во кои не претставува посебна тешкотија да се исперат валканите пари од дрога, шверц со оружје, трговија со луѓе и слично. За организираниот финансиски криминал и корупцијата, должност е да се говори објективно и одговорно. **Секој кој го прекршил законот мора да сноси законска казнена одговорност во пропишана постапка.** Мора отворено и критички да се изнесуваат криминалните појави и состојби во државата и со нив да се соочат органите надлежни за откривање на казнените дела и нивните сторители. **Во правната држава мораат да владеат правото и законите.**

Борбата против организираниот криминал не е ниту лесна, ниту едноставна. Таа може успешно да се води со примена на систем на ефикасни законски мерки и овластувања од мобилни, способни и добро едуцирани кадри. Мора многу повеќе да се работи на оспособувањето на кадрите за да може со успех да се одговори на сложените и тешки облици на организиран финансиски криминал и корупција.

Дали го препознаваме перењето на пари? Како се спроведуваат законските овластувања за контрола на законитоста на приватизацијата во дел од фирмите каде се прекршени законите? Се покренаа иницијативи, на кои сега оправдано се инсистира, но тоа оди доста тешко и бавно, бидејќи неоправдано се прилепува етикета дека со тоа се сака да се изврши ревизија на приватизацијата. Иако доста фирми во минатите

колкукратно повреден имот со баснословни лихварски камати? На тој начин такви големи објекти и цели фирми се земаа за багателни суми!

Преземањето на законски мерки од страна на надлежните органи, за откривање и гонење на кривичните дела и нивните сторители, неможе и несмее да се квалификува како некаква хајка, туку како надлежна уставна обврска, без притисоци и без мешање во работата на овие органи. Ова се некои од позначајните отворени прашања, а одговорот е должен да го бара и даде секој орган во рамките на своите овластувања и надлежности заради постигнување на единствената цел, а тоа е сузбивање на криминалот.

За успешно сузбивање на организираниот финансиски криминал треба да се остварува интензивна меѓународна соработка, да се црпат искуствата од по-

неколку години смислено се обезвреднија и се доведоа до стечај, никој не одговарал за тоа. Треба ли, и може ли некој да се праша од каде е толкавото богатство и толкав имот стекнат готово преку ноќ, или барем да се види колку и дали се плаќа данок? Дали не се познати случаи на смислено обезвреднување на вреден имот на фирми, под форма давање на мали „позајмици за плата“ со ставање под хипотека на не-

напредните земји како на законодавен план, така и во практичното постапување. Во Република Македонија има образувани и стручни кадри, кои можат со професионална организација и одговорност во извршувањето на професионалните обврски да го понесат тој тежок товар и со поголем успех да се борат против најголемото зло на современиот свет - организираниот криминал.

ЗАКОН ЗА ФИНАНСИСКА ПОЛИЦИЈА

Со цел да се избегне една од рак - раните на современото општество - даночната евазија, да се открие и спречи перењето на пари, да се сузбие и секаков друг финансиски криминал, Министерството за финансии го подготвува Законот за финансиска полиција

Ирена
ВАСИЛЕСКА

Од своето формирање како самостојна и независна држава, па сè до денес, Република Македонија успешно го поминува трнливиот пат на опстојување и задржување на европската, односно меѓународната политичка сцена. Сето ова, е пред сè, благодарение на цврстата подлога која во својот кодекс на однесување и во својата легислатива ја има Република Македонија. Меѓутоа, во овој период на транзиција, дури и како редовна појава стануваат нус-појавите, кои во извесна мера можат да ја разлишаат оваа веќе зајакната арматура принципи, како и да ја успорат и оневозможат секојдневната комуникација меѓу луѓето, воопшто. Во овој контекст, треба да се спомене корелацијата во соработката меѓу државните органи и организациите и другите субјекти во и вон правниот промет.

Економската и правна структура на ова наше милје, се сведува пред сè на доверба и соработка. Со цел да се избегнат сите недостатоци на современото живеење, кое не вклопува и нас како држава, од страна на Министерството за финансии се превземаат одредени потези за следење на трендот на современо живеење. Имено, со цел да се избегне една од рак - раните на современото општество - даночната евазија, да се открие и спречи перењето на пари, да се сузбие и секаков друг финансиски криминал, Министерството за финансии го подготвува Законот за финансиска полиција.

те на современото општество - даночната евазија, да се открие и спречи перењето на пари, да се сузбие и секаков друг финансиски криминал, Министерството за финансии го подготвува Законот за финансиска полиција.

Со донесување на Законот за финансиска полиција, се воведуваат нови можности и се создаваат непречени услови за контрола на пазарното работење од страна на државата и нејзините органи, посебно

при наплатата на даноците и нејзиното подобрување. Се избегнува големиот процент на даночно затајување, се активира борбата против корупцијата и перењето на пари, се зајакнува конкуренцијата на пазарот, со што принципот на еднаквост на субјектите на пазарот сè повеќе ќе се потврдува.

Финансиската полиција се основа како правно лице, односно како орган на државната управа во состав на Министерството за финансии. Својата работа таа ја извршува преку Главната централа и своите регионални дирекции. Со работата на финансиската полиција раководи Главен инспектор кој го именува и разрешува Владата на Република Македонија, на предлог на Министерството за финансии.

Во соработка и координација со другите одделенија на Министерството за финансии, Министерството за внатрешни работи, Јавното обвинителство, Царинската Управа и Дирекцијата за спречување на перење на пари, припадниците на финансиската полиција имаат за задача да прибираат и обработуваат информации и податоци, со цел откривање на прекршителите на законот, вклучени во одредени активности поврзани со даночното затајување, перењето на пари, недозволената трговија со стоки и производи или друг вид на кривични дела кои вклучуваат големи суми на данок, царина и други приходи. Врз основа на собраните податоци, припадниците на финансиската полиција можат да покренат истрага против физички или правни лица, доколку се сомневаат дека истите вршат недозволените дејствија, или се инволвирани во недозволените финансиски активности кои се против економските интереси на земјата. Исто така, можат: да покренат истрага и за финансиски криминал кој не може да се докаже непосредно со постоечките докази и вклучува методи на посредно докажување; да вршат контрола во законското работење на физичките или правни лица; да вршат експертска компјутер-

Ирена Василеска - Шалевик е родена во 1971 година во Скопје, а дипломирала на Правниот факултет во Скопје во 1997 година. Оттогаш, па се до 2000-та година ја обавува волонтерската пракса во Основниот суд Скопје I - Скопје. Од декември 2001 година е вработена во Министерството за финансии - Скопје, како помлад соработник во Секторот за даночна политика и администрација.

Светлана
ЈАНЕВСКА

Светлана Јаневска е Државен советник во Министерството за финансии. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во 1981 година. Во Министерството за финансии е од јуни 2000 година. Претходно работела во Собранието на Град Скопје, во секретаријатот за стопанство, потоа во Министерството за стопанство како советник на министерот за трговска политика и во Министерството за трговија како помошник на министерот за надворешно трговска политика и режим. Учесувала на повеќе семинари курсеви и форуми во земјата и странство, од областа на цените, надворешно трговската политика и подготовки за пристапување на Р Македонија во СТО.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ска анализа на одземените докази во форма на компјутерски податоци и слично; да воведат база на податоци за потенцијално опасни даночни обврзници, односно лица кои биле веќе осудувани за тешки кривични дела или заради друга причина се сметаат за опасни, со цел да се заштитат вработените во службата од физички напад, односно телесна повреда.

Финансиската полиција при вршење на работите од својата надлежност има право да врши: увид и контрола на финансиската и друга документација кај лицето што е предмет на иследување; да испрашува и зема изјави од осомничените и сведоците кои се однесуваат на деловните книги; да испитува и води истрага на книги, документи, записници, меморандуми и компјутерски податоци, како и податоци добиени од други електронски медиуми, а кои се однесуваат на елементите на даночните пријави на лицето кои е под истрага; да обезбедува примероци од ракопис за спорекување и докажување на автентичноста и потеклото на документите; да претресува деловни простории на обвинетиот; со судски налог да претресува во живеалиштето на лицето; да претресува возила кои се користат за транспорт на стока, или да вршат претрес на магацини. Исто така, финансиските инспектори има-

Финансиската полиција се основа како правно лице, односно како орган на државната управа во состав на Министерството за финансии. Својата работа таа ја извршува преку Главната централа и своите регионални дирекции. Со работата на финансиската полиција раководи Главен инспектор кој го именува и разрешува Владата на Република Македонија, на предлог на Министерството за финансии

ат надлежност да приведат лице кое е предмет на иследување, за било кое дело кое е во спротивност со постојните закони, да конфискуваат стока која се транспортира или продава без доказ за платени јавни давачки или без уредна документација, како и да одземат пари, хартии од вредност, предмети, документи, компјутери и слично, кои можат да послужат како докази за извршено кривично дело.

Заради вршење на соодветна анализа, проверка на податоци и разни видови на вештачења, во рамките на финансиската полиција се формира посебна единица - лабораторија.

Кога финансиската полиција ќе утврди дејствија кои имаат обележје на кривично дело, ќе поднесе пријава до надлежниот јавен обвинител или пак до колку станува збор за прекршок, поднесува барање за поведување прекршочна постапка до надлежниот суд. Истражните дејствија финансиската полиција ги спроведува по барање на јавниот обвинител или по барање од останатите органи на управата. Сето ова,

докажува само едно: дека постои огромна соработка на финансиската полиција со другите државни органи како што се Министерството за внатрешни работи, Јавното обвинителство, Царинската управа и други, во сузбивањето на финансискиот криминал, како и во смисла на тоа дека истите се должни на финансиската полиција да и обезбедат помош, без одлагање во вршење на нејзината работа.

Кога зборуваме за таа координација на работата на финансиската полиција и другите државни органи, мораме да го споменеме и фактот кој им создава обврска на правните и физички лица кај кои финансиската полиција врши контрола, да ги обезбедат потребните услови за вршење на контрола од страна на финансиската полиција, со тоа што се должни да ги предадат или дадат на увид финансиските документи, работните книги и другите исправи потребни за утврдување на фактичката и правна состојба. Такви обврски имаат и органите на државната управа, органите на локалната самоуправа и другите органи и организации и институции, кои се должни на финансиската полиција да и дадат податоци и да доставуваат документи и деловни книги, како и други исправи во врска со предметот на контрола.

Честопати во истрагите, кои ќе бидат предмет на работа на финансиската полиција, инспекторите ќе се среќаваат со умни и вешти криминалци кои обично имаат доволно финансиски средства за ангажирање на адвокати и сметководители, кои ќе се погрижат нивните сметководствени книги и документи да ги поминат сите контроли. Обично, своите криминални активности тие ги бележат надвор од книгите и редовните активности на своите компании. Исто така, тие се вешти во перењето на пари и знаат како да ги уништат доказите пред да започне формалната постапка на гонење.

Поради сето ова, во Министерството за финансии се планира да се обрне посебно внимание на ваквите дејствија, односно да се пристапи кон изучување и користење на „посредни методи на докажување на приход“. Истовремено, Министерството за финансии планира овие посредни методи да ги стави во законска рамка, како и да обезбеди стручна обука на инспекторите во финансиската полиција за нивно спроведување со помош на експерти од странство.

Во финансиската полиција, работите ги вршат овластени лица - инспектори. Тие имаат службена униформа, значка и легитимација и се мобилна екипа која работи секој ден без ограничување на работното време, а имаат право да носат и во одредени случаи и да употребуваат огнено оружје. За инспектор во финансиската полиција може да биде именувано лице

кое е државјанин на РМ, кое не е осудувано, психофизички здраво и не постаро од 35 години. Инспекторите на финансиската полиција имаат право на заштита на личноста и нивниот интегритет, за време на вршење на работите од делокругот на финансиската полиција, како и право на бенифициран стаж.

За преземените дејствија во постапката што ја спроведува инспекторот, се составува записник, додека за поделни делови на постапката се составува службена белешка. Целосниот извештај со соодветните докази, сведочењето и записникот, се подготвува за Јавниот обвинител при поднесувањето на пријавата за кривично гонење.

Вака конструиран, Законот за финансиска полиција ги зајакнува целите на глобално формираниот правен и оперативен систем на нашата земја, притоа да-

вајќи му строг и можеби репресивен отпор на финансискиот и секаков друг вид на криминал, кој на овие простори е сè позачестен.

Законот за финансиска полиција ги зајакнува целите на глобално формираниот правен и оперативен систем на нашата земја, притоа давајќи му строг и можеби репресивен отпор на финансискиот и секаков друг вид на криминал, кој на овие простори е сè позачестен

Согледувајќи ги искуствата на земјите кои ја имаат воведено финансиската полиција, со право можеме да констатираме дека Законот за финансиска полиција, може да биде само една придобивка плус во натамошната демократизација на системот и негово подобрување.

Владимир
МИЈАЛКОВ

Според целите на основањето, Националната платежна картичка е друштво кое за примарна цел има унапредување на платниот промет со употреба на современа информатичка технологија, а дури потоа остварување на профит за своите сопственици. Секундарната цел ќе стане примарна по сопственичката трансформација на друштвото

Владимир Мијалков е директор на Национална Платежна Картичка АД. Роден е во Скопје 1967-та каде и го заврши Економскиот факултет. На местото Директор на НПК АД доаѓа од Царинската управа на РМ каде раководел со Секторот за контрола и истраги, при што бил член на највисокото меѓувладино тело на земјите од Регионот за сузбивање на прекуграничниот криминал, комитетот за соработка во СЕКИ Центарот, Букурешт, Република Романија; член на координативното тело на Проектот РИЛО за Источна и Западна Европа на Светската Царинска мрежа за разузнавање; член на комитетот за истраги при Светската Царинска организација во Брисел; координатор за Евро-царина, проект за имплементација на обуки и техничка помош во областа на царински истраги, регионален координатор на работната група за финансиски криминал. Има завршено обука во областа на комерцијални и финансиски измами под покровителство на Eurocard, Mastercard во организација на Тајната служба на САД со специјалност во областа на фалсификување пари, чекови и хартии од вредност како и злоупотреба и изработка на лажни кредитни картички. Активно ги говори Англискиот и Чешкиот јазик.

Системот на национална платежна картичка по својата генеза претставува поврзување на повеќе ентитети, во рамките на глобалниот платен систем во земјава, заради остварување на зедничка цел преку единствени правила на функционирање и употреба на зедничка инфраструктура.

Основна премиса на проектното решение е соработка во полето во кое конкуренцијата не е оправдана и пожелна. Втемелено на оваа премиса, создавањето на оваа компанија имаше за цел да обезбеди единствена инфраструктура за функционирање на системот на електронско плаќање, во кој банките нема да се натпреваруваат во полето на информатичката технологија, туку ќе си конкурираат во полето на банкарските услуги.

Оваа идеја за оживување на системот за електронско плаќање, Владата на Република Македонија ја реализираше со одлука за основање на Акционерското друштво - НАЦИОНАЛНА ПЛАТЕЖНА КАРТИЧКА АД СКОПЈЕ, донесена на 24.7.2001 година, каде Акционерското друштво е во 100% сопственост на државата, а основано е заради создавање и управување со системот на електронско плаќање, во согласност со прописите со кои се регулира платниот промет во Р. Македонија.

Согласно Одлуката за основањето, дејноста на НПК АД ги опфаќа следниве процеси:

- **Свичинг** (постапка на спојување, што овозможува имателот на платежна картичка на било која банка корисник во платниот систем НПК, да може без ограничување да изврши плаќање на сите продажни места каде што има инсталирано (ПОС)¹ или да користи банкомат кој е инсталиран во НПК мрежа (циркулација на платежни картички во мрежата);
- **авторизација на трансакции** (постапка на спојување, што овозможува имателот на платежна картичка на било која банка корисник во плат-

ниот систем НПК, да може без ограничување да изврши плаќање на сите продажни места каде што има инсталирано (ПОС) или да користи банкомат кој е инсталиран во НПК мрежа (циркулација на платежни картички во мрежата).

- **процесирање на трансакции** (проверка на податоците на имателот на картичка, евидентирање на податоците за секоја трансакција, вклучувајќи го и податокот за салдото на имателот на картичка, евидентирање на настанатите трошоци, пресметка на провизијата и други надоместоци во врска со сметката на имателот на картичка и давателот на услуги.
- **чување на документацијата** која се однесува на имателите на картички, деловните банки, како и на рекламациите кои настануваат при користење на платежната картичка;
- **клиринг**, постапка на собирање на поединечни трансакции од еден учесник и доставување до друг учесник. Клирингот во системот НПК го врши НПК АД и автоматски ја праќа збирната информација во системот за порамнување.
- **порамнување** (постапка на пресметка и утврдување на нето финасиската состојба за секој учесник за сите трансакции за кои е извршен клиринг.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

¹ POS = point of sale, место на продажба, н.з.

- **извештаи** за банките од извршените трансакции;
- организација на **дежурен центар** 24 часа на ден, секој ден од годината;
- **техничко одржување** на банкоматите, во договор со одговорниот сервисер;
- давање на **сертификат** за ПОС терминалите кои треба да се вклучат во НПК мрежата;

По основ на статусот и целта на основање, се работи за друштво на капитал (по логика на функционирање друштво, од сферата на приватното право).

По сопственичкиот статус се работи за друштво во целосна сопственост на државата, но кое се планира во иднина да биде приватизирано од страна на деловните банки во РМ, некои заинтересирани меѓународни финансиски институции како и сродни процесинг центри кои ќе ги исполнат условите кои ќе бидат зададени од страна на Владата на РМ.

По целите на основањето, се работи за друштво кое за примарна цел има унапредување на платниот промет со употреба на современа информатичка технологија, а дури потоа остварување на профит за своите сопственици. Секундарната цел ќе стане примарна по сопственичката трансформација на друштвото.

За услугите што ги нуди НПК АД постои пазарна потреба која е истовремено и законски дефинирана (НПК е дел од платниот промет, а картичката е законска категорија - меѓуим за плаќање).

Организациската структура на системот НПК е составена од повеќе ентитети, од кои секој за себе претставува микроорганизација и има самостоен правен субјективитет, во постојниот правен систем. Во тој контекст организациската структура на НПК претставува рамка на меѓусебни односи кои се втемелени на следните фактори:

- законските правила важечки за платниот промет;
- заедничката инфраструктура (технологија);
- техничките стандарди и процедури;
- со заедничкиот интерес за максимално ефектуирање на расположливите ресурси кои се секогаш ограничени во квалитативна и квантитативна смисла;
- добрата деловна соработка значително ги амортизира негативните ефекти на пазарното делување.

Во контекст на погоре опишаното поимање, системот НПК од аспект на носители на поедини функции го сочинуваат:

- НПК АД како сопственик на процесинг центарот и на банкоматите (АТМ машините);

- деловните (комерцијалните) банки кои ќе влезат во системот;
- давателите на услуги (трговците - сопственици на ПОС терминалите);
- имателите на платежни картички.

Во поширока смисла, во системот НПК учествува и Македонскиот Интербанкарски Платежен Систем (МИПС), но не во организациска, туку во функционална смисла, бидејќи неговата организација и надлежност се дефинирани со закон, како организационен дел од Народна банка на Република Македонија (НБРМ).

Во втората фаза, во системот НПК ќе се појават и други субјекти (ентитети), во прв ред меѓународните мрежи EUROPAY и VISA и др. Но, нивната поврзаност ќе биде на партнерска, а не на организациска основа.

НПК АД- Скопје е носител на организацијата во која се остваруваат функциите на системот. Сопстве-

Банките постојано се натпреваруваат на подрачјето на услугите, но соработуваат на полето на инфраструктурата

ник е на процесинг центарот и банкоматите и носител на активностите за изработка на платежна картичка.

По основа (логиката) на своите функции стапува во договорни односи со деловните банки за кои ќе ги извршува работите на изработка и дистрибуција на платежните картички како и сџитцинг, авторизација и процесирање на трансакциите; извршува пресметка на надоместоците и провизиите; во меѓусебна размена ги прима податоците за потребите на авторизација и ги праќа податоците за извршените трансакции и пресметките за меѓусебните обврски (клиринг с.т.).

Деловните банки во состав на НПК учествуваат во повеќе улоги:

- како издавачи на платежни картички (Банка - издавач);
- како даватели на капитал (готовина) за полнење на банкоматите (банка -АТМ);
- како договарач за прифаќање на платежните картички на ПОС-овите кај трговците (Банка - опслужувач);
- како депозитна институција (ги води депозитите за своите клиенти);
- како носител на платниот промет.

Давателот на услуги учествува во системот НПК како продавач на стоки и услуги и/или давател на услуги кој од купувачот наместо во готовина наплаќа од платежна картичка, а истиот е и сопственик на ПОС терминалот.

По основ на својот статус во системот НПК влегува во договорни односи со:

- деловните Банки (банка - ПОС) која за сметка на имателот на картичката плаќа надомест за купената стока, користената услуга, или прима провизија за подигната готовина на ПОС.
- добавувачот на ПОС терминалите за испорака и инсталирање на терминалите.

Имател на платежна картичка е правно или физичко лице имател на тековна сметка кај одредена банка, со која склучува договор за користење на картичката. Со тој договор имателот на картичка и банката ги регулираат своите меѓусебни односи по основ на користење на платежната картичка.

ПРОВИЗИИ

Воведувањето на провизиите во НПК системот начелно е предодредено од фактот што сите учесници во системот, вклучувајќи го и НПК АД се профитни организации, односно целта на основање и постоење е остварување и максимизирање на профитот. Од самото ова произлегува дека се работи за пазарни односи во кои се остварува размена на добра и услуги по пазарно прифатливи цени. Од гледна точка на при-

НПК е постојано вклучена во два процеса: додека ја гради иднината - ја подобрува сегашноста

марната цел на системот, унапредување на платниот промет со користење на современа информатичка технологија, се јавува неопходна потреба, да се дејствува координирано во утврдувањето на провизиите, што директно влијаат на успешното функционирање на системот. Од тука учесниците во системот во утврдувањето на провизиите покрај целите на својата деловна политика ќе водат сметка и за целите на системот, изразени во следниве начела:

- унифицирани интербанкарските провизии;
- изедначен третман за имателите на картички;
- утврдени рамки за висината на провизиите што банките ги договараат со трговците;
- висина на провизиите утврдена на начин да не продуцира загуба за ниту една страна во даден однос;
- секој реален трошок мора да се надомести на местото на настанување;
- провизијата секогаш да го терети корисникот на услугата;
- провизијата е вистински еквивалент на извршената услуга.

ПРАВНА ПОСТАВЕНОСТ

Организацијата и начинот на функционирање на системот НПК е утврден со ПРАВИЛНИКОТ за организација и начинот на функционирање на НПК системот.

Во овој правилник се уредуваат базичните односи во системот и процедури, стандарди и услови за негово користење.

Сите прашања што имаат карактер на обврски се утврдени во форма на услови и стандарди, а стануваат обврзувачки после потпишување на договор со НПК АД за учество во системот.

„Правилникот“ е правен акт од потраен карактер и не ги регулира деталите во врска со поедини односи, процеси и дејствија. Сите овие детали кои се уредуваат во посебни прирачници кои имаат карактер на прилози кон правилникот и се задолжителни за сите субјекти кои имаат договор за учество во системот. Сите обврски кои Правилникот за организација и начинот на функционирање, директно ги предвидува за субјекти со кои НПК АД не стапува во договорни односи, претставуваат обврска за субјектите кои се директни договарачи со НПК АД, да ги пренесат во договорите со своите комитенти.

ЦЕЛИ

Барањата на учесниците во системот НПК во насока на обезбедување ефикасност, доверливост и сигурност при реализирањето на безготовинското плаќање и исплатата на готовина во картичното работење претставуваат постојан предизвик за НПК да обезбеди квалитет во развојот и функционирањето на центарот.

Бизнис ориентациите на НПК ќе се движат во правец на следење на развојните трендови на модерните платежни системи, желбите и потребите на банките, и барањата на меѓународните организации за картички. Главната и крајна цел е остварување и одржување на растежот, кој би се постигнал преку остварување на долгорочните цели:

- ширење на обемот на работа;
- развивање на нови активности и со тоа да нуди комплетни услуги;
- воведување рационализација и ефикасност како постојани бизнис процеси;
- адаптирање на кадарот и организациската структура на условите, диктирани од пазарот и новите технологии;
- промовирање на услугите на компанијата во пошироки социјални рамки.

Целокупната поставеност на системот НПК во смисла на негово егзистирање, функционирање и овозможување на безготовинско плаќање е базирана на основа на заедничко работење и унапредување на електронските плаќања кои се од интерес на сите учесници во системот, деловните банки во Р. Македонија, имателите на картички и давателите на услуги како и на самата НПК

Целокупната поставеност на системот НПК во смисла на негово егзистирање, функционирање и овозможување на безготовинско плаќање е базирана на основа на заедничко работење и унапредување на електронските плаќања кои се од интерес на сите учесници во системот, деловните банки во Р. Македо-

нија, имателите на картички и давателите на услуги како и на самата НПК.

Растењето на НПК мрежата ќе значи и заедничко паралелно растење на сите учесници во системот НПК за заедничка добробит.

АГЕНЦИЈА ЗА РАБОТА СО БЛОКИРАНИ СМЕТКИ

Гордана
ИВАНОВИЌ

Гордана Ивановиќ е директор на Агенцијата за работа со блокирани сметки. Родена е во Скопје во 1974 година. Во 1998 година ги завршува студиите на Економскиот факултет во Скопје – насока Деловна (бизнис) економија, смер Финансиско – сметководствен менаџмент. Кариерата ја започнува во Министерството за финансии во август 2000 година во Секторот за трезор, а потоа од март 2001 година во Кабинетот на министерот. Од почетокот на оваа година е именувана за директор на АБС. Има посетувано голем број семинари во земјата и во странство. Одлично го владее англискиот јазик.

Агенцијата за работа со блокирани сметки, согласно со Одлуката за основање, на крајот на 2001 година ги презеде од Заводот за платен промет жиро сметките на блокираните правни лица и самостојните вршители на дејност кои не мигрирале во банките, неизвршените налози и основи за наплата и евиденциите за блокираните правни лица, како и целокупната документација за последните три години

Со реформата на платниот систем во Република Македонија, работите и задачите кои ги вршеше Заводот за платен промет, како носител на платниот промет, преминаа во надлежност на новоформирани институции, и тоа:

- Клириншка куќа на Република Македонија;
- Централен депозитар на хартии од вредност;
- Централен регистар на Република Македонија;
- Агенција за работа со блокирани сметки и
- Национална платежна картичка.

Агенцијата е формирана со Законот за трансформација на Заводот за платен промет, а задачите се утврдени со Одлуката за основање на Агенција за работа со блокирани сметки на учесниците во платниот промет.

Агенцијата, согласно со Одлуката за основање, на крајот на 2001 година ги презеде од Заводот за платен промет жиро сметките на блокираните правни лица и самостојните вршители на дејност кои не мигрирале во банките, неизвршените налози и основи за наплата и евиденциите за блокираните правни лица, како и целокупната документација за последните три години.

Почнувајќи од 1.01.2002 година, Агенцијата го врши платниот промет за правните лица и самостојните вршители на дејност во Агенцијата.

Агенцијата е правно лице со кое раководи директор именуван од Владата на Република Македонија и е учесник во платниот промет за сметка на блокираните правни лица и самостојните вршители на дејност, кои не мигрирале во банка, преку своја сметка во Балканска Банка.

Агенцијата за работа со блокирани сметки, заклучно со 31.12.2001 година, презеде од Заводот околу

40.000 сметки, од кои 19.500 се блокирани правни лица и самостојни вршители на дејност.

На сметката во Агенцијата, уплатувачи за сметка на правните лица и самостојните вршители на дејност можат да бидат доверителите, работодавачите и основачите, а Агенцијата врши плаќање за сметка на истите по основ на налози и основи за наплата на редослед.

Уплатувачите на средства на сметките кои се наоѓаат во Агенцијата треба во инструментот за уплата (налог или уплатница) во делот примач, во полето повикување на број да ја впишат жиро - сметката, која била регистрирана во Заводот за платен промет на блокираното правно лице или самостоен вршител на дејноста, кои не преминале во деловна банка.

Агенцијата е должна налозите за плаќање издадени од учесниците во платниот промет во корист или на товар на овие сметки да ги евидентира истиот или најдоцна наредниот ден од денот на приемот на налогот. Доколку се евидентира уплата на сметката на одредено правно лице или самостоен вршител на дејност, кое што е блокирано се врши распределба на средствата на доверителите.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Исплатата на средствата се врши врз основа на евиденцијата на редослед каде што се регистрирани сите долгови на одредени правни лица и самостојни вршители на дејност, а која евиденција е преземена од Заводот за платен промет. Освен оваа евиденција, Агенцијата од Заводот ги презема и акцептните налози кои се однесуваат на правните лица и самостојни вршители на дејност, кои до 31.12.2001 година не премина во деловните банки.

Агенцијата, за правните лица и самостојните вршители на дејност кои се во Агенцијата, е должна од 01.01.2002 година и да прима и да ги извршува судските одлуки со дозвола за извршување, извршните решенија на Управата за јавни приходи, извршните решенија за казни за прекршоци и извршните решенија од орган и организации кои со Закон се овластени за донесување на решенија.

Агенцијата, доколку правното лице или самостојниот вршител на дејноста не е блокиран, на барање на правното лице или самостојниот вршител на дејност врши пренесување на средствата во деловна банка, која ќе ја избере правното лице или самостојниот вршител на дејност.

Правното лице или самостојниот вршител дејност за миграцијата во деловна банка потребно е да поднесе писмено барање до Агенцијата. Агенцијата по добивањето на барањето за миграција врши проверка дали правните лица или самостојните вршители на дејност се блокирани или не, како и дали се усогласени (регистрали) според новиот Закон за трговски друштва. Проверката на неблокираноста на правното лице или самостојниот вршител на дејноста се врши со увид во евиденцијата на редослед, а со увид во досиејата за отворање на сметка во Заводот за платен промет, кои Агенцијата ги презема од него на 01.01.2002 година, се проверува дали правното лице или самостојниот вршител на дејноста е пререгистриран според новиот Закон за трговски друштва. Доколку определено правно лице или самостоен вршител на дејност не е блокиран, по надмирувањето на обврските кон Агенцијата, утврдени во Тарифата за работа на Агенцијата донесена од страна на Владата на Република Македонија, му се издава потврда дека не е мигриран. По добивањето на потврдата правното лице или самостојниот вршител на дејност ја поднесува во деловната банка, во која тој сака да ја мигрира својата сметка.

Агенцијата, на писмено барање на банката, врши пренесување на средствата на правното лице или самостојниот вршител на дејност во деловната банка. Барањето за миграција кое го поднесува банката до

Агенцијата потребно е да содржи: назив на учесникот во платниот промет, бројот на старата жиро сметка (жиро сметката по која одреденото правно лице, односно самостојниот вршител на дејност се води во Агенцијата) и бројот на новата сметка. Агенцијата по добивањето на овие податоци ќе изврши пренос на средствата на новата сметка, која банката ја навела во барањето.

Агенцијата со пренесувањето на паричните средства во деловна банка издава потврда дека паричните средства на одредено правно лице или самостоен вршител на дејност (кое е наведено во потврдата) се пренесени во банката, која е исто така наведена во потврдата. Оваа потврда служи за отворање на сметка во друга банка.

Покрај овие активности, Агенцијата врши и прием на рекламации од работењето на Заводот за платен промет до 31.12.2001 година за безготовинскиот, готовинскиот како и извршениот платен промет на жиро сметките во Заводот и решава по истите.

Од почетокот на своето постоење Агенцијата има мигрирано околу 1000 сметки, при што радува фактот дека голем дел од компаниите со блокирани сметки, по надмирувањето на обврските кон доверителите и Агенцијата, ја мигрираа својата сметка во деловна банка и на тој начин се вклучија во платниот промет

Со цел да се зголеми ефикасноста во извршувањето на работата на Агенцијата за работа со блокирани сметки, таа има отворено и подрачни единици во повеќе градови низ територијата на Република Македонија

Со цел да се зголеми ефикасноста во извршувањето на работата на Агенцијата за работа со блокирани сметки, таа има отворено и подрачни единици во повеќе градови низ територијата на Република Македонија. Со помош од страна на вработените во Клириншката кука, најголемиот дел од подрачните единици се оспособени целосно за работа, а се очекува за период од две недели да се завршат сите активности околу софтверот и целокупниот систем да функционира беспрекорно низ целата земја.

Од почетокот на своето постоење Агенцијата има мигрирано околу 1000 сметки, при што радува фактот дека голем дел од компаниите со блокирани сметки, по надмирувањето на обврските кон доверителите и Агенцијата, ја мигрираа својата сметка во деловна банка и на тој начин се вклучија во платниот промет. Се надеваме дека оваа тенденција на миграција ќе продолжи и во иднина и дека Агенцијата успешно ќе ги изврши задачите доделени од страна на Владата, во периодот на нејзиното постоење.

СТОКОВНИТЕ РЕЗЕРВИ И ХАРМОНИЗАЦИЈАТА СО ЗАКОНОДАВСТВОТО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Трајко
СПАСОВСКИ

Новиот Закон за стоконите резерви, се заснова врз следните начела: обезбедување на трајно и непречено основно снабдување во услови на војна, природни и други несреќи и поголема нестабилност на пазарот; обезбедување на трајно финансирање при формирањето на стоконите резерви; социјална и материјална сигурност; хуманост, солидарност и правичност

Вовед

Трајко Спасовски е помошник на министерот кој раководи со Секторот буџет и фондови и Централната внатрешна ревизија во Министерството за финансии. Роден е 1955 година, а дипломирал на Економскиот факултет во Скопје – насока макроекономија. Пред стапување на оваа должност работел во Бирото за стоконите резерви, како советник на министерот и раководел со Секторот за стоконите резерви од индустриски производи. Учествовал на повеќе меѓународни семинари и студиски престој на тема „Финансиски менаџмент и контрола“ во Институтот за јавна администрација во Даблин (Република Ирска) како и семинарот за внатрешна ревизија организиран во рамките на Пактот за стабилност од Банкакадемијата, од Франкфурт, Германија.

Министерството за финансии како надлежен орган за стоконите резерви на Република Македонија, во чиј состав е и Бирото за стоконите резерви, со Програмата за работа во 2002 година ја покренала иницијативата за подготвување на Предлог - Законот за стоконите резерви, поради оценетата потреба за менување на стариот Закон за стоконите резерви кој е донесен во 1987 година („Службен весник на СРМ“ бр.47/87), а е изменет и дополнет во делот на казнените одредби во 1993 година („Службен весник на РМ“ бр.47/87).

Причина за подготвување на новиот Закон за стоконите резерви е неопходноста постојната законска регулатива што се однесува на обврските и правата на државата при програмирањето на државните стоконите резерви да се регулира на посовремени основи усогласени со европското законодавство и Светската трговска организација, чија членка наскоро очекуваме да станеме, како и поради потребата на посоодветен начин да се утврди обезбедувањето на потребите од основно снабдување при поголеми пречки и нестабилност на пазарот, природни и други несреќи и во војна.

Новиот Закон за стоконите резерви, се заснова врз следните начела:

- обезбедување на трајно и непречено основно снабдување во услови на војна, природни и други несреќи и поголема нестабилност на пазарот;

- обезбедување на трајно финансирање при формирањето на стоконите резерви;
- социјална и материјална сигурност;
- хуманост и,
- солидарност и правичност.

Под основно снабдување, според новиот закон се подразбира снабдување со основни прехранбени и непрехранбени производи, кои се неопходно потребни за животот на населението, како и со стратешките сировини и материјали за репродукција, кои се потребни за обезбедување на производство-то или кои се од посебно значење за одбраната на државата.

Враќање на основната мисија на стоконите резерви

Основна карактеристика на новиот Закон за стоконите резерви е ставање нагласок на основната мисија (задача) на стоконите резерви во функција на нивно користење исклучиво во услови на војна, при природни и други

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

несреќи и пречки и нестабилност на пазарот од поголем обем.

При ова исклучена е можноста:

- Стоковните резерви да се користат за поттикнување на нелојалната конкуренција со селективно обезбедување на „помош“ на одделни претпријатија од приватниот сектор. Ова се очекува да се спречи со строга примена на Законот за јавни набавки при извршувањето на планираните набавки и продажби на стоконните резерви согласно со среднорочните и годишни програми за формирање на стоконните резерви и при обновувањето на стоките.
- Обезбедување на „помош“ на приватниот сектор преку давање на позајмици на стоки од стоконните резерви на претпријатијата во тешка материјално-финансиска состојба, не само поради фактот дека тоа претставува огромен расход на државата, туку поради тоа што обично тоа се претпријатија загубари со што се одолговлекува процесот на структурните реформи и определбата овие претпријатија или да се продадат или ликвидираат, бидејќи тие претставуваат опасност која може да ја уништи целата економија и,
- Правење на зделки кои не се поврзани со програмите за формирање и користењето на стоконните резерви со што на одделни претпријатија од приватниот сектор им се овозможува користење на најразлични поволности, поради фактот што во најголем дел од таквите трансакции државата се покажува како лош домаќин, а главните актери во овој процес можно е да бидат обвинети за корупција.

Од горе изнесеното не треба да произлезе заклучокот дека државата не треба со стимулативни мерки да ја поддржува економијата во земјата. Таа треба да го прави тоа согласно со Законот за државна помош (кој е во собраниска процедура) и на начин усогласен со европското законодавство и одредбите на Светската трговска организација, при што не смее да се наруши здравата конкуренција, бидејќи во пазарна економија таа претставува основен двигател на развојот.

За оваа цел по примерот на Република Словенија и во Република Македонија во рамките на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство треба да се формира Агенција за земјоделство и развој на селото.

Оваа агенција треба да го подготви македонскиот земјоделец за големиот европски пазар од над 400 милиони потрошувачи, кој е подготвена да плаќа добра цена за квалитетни земјоделски производи и прера-

ботки. Но, за да се оствари ова потребно е да се изврши реструктурирање на земјоделското производство и зголемување на продуктивноста, при што истовремено ќе се изврши намалување на трошоците и исполнување на европските стандарди во рамките на земјоделската политика, а стимулациите на земјоделското производство државата ќе ги исплатува не преку учество во цената (обично на откупната), туку на пример врз основа на: обработена земјоделска површина, глава на говедо и слично. Со исполнувањето на

По примерот на Република Словенија, и во Република Македонија во рамките на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство треба да се формира Агенција за земјоделство и развој на селото

овие и други услови на Република Македонија ќе и се овозможи користење и на специјалните структурни фондови на Европската унија формирани за овие намени.

Фонд за задолжителни резерви на нафта и нејзини деривати

Согласно со новиот Закон за стоконни резерви за обезбедување на задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати. Република Македонија се основа Фонд за задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати за следните групи на производи:

- моторен бензин;
- авионско гориво на бензиска основа и авионско гориво на керозинска основа;
- дизел гориво;
- масла за горење (екстра лесно масло за греење и мазут).

Владата на Република Македонија со уредба ќе го пропишува начинот и условите за формирање на задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати, нивното одржување и управување и рокот до кога ќе се обезбедат количини на резерви, кои одговараат на 90 дневна просечна потрошувачка од изминатата година, а Фондот за задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати, ќе може да склучува договори за складирање на задолжителните резерви на нафта и нафтени деривати со домашни субјекти, како и со странски субјекти врз основа на претходно склучена меѓудржавна спогодба.

Формирањето и обезбедувањето на задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати, ќе се финансира од посебен надоместок, кој како задолжителна членарина ќе го плаќаат корисниците, а корисници ќе

бидат дистрибутерите и увозниците, кои во претходната година увезле повеќе од 25 тона нафта и/или нафтени деривати и истите ќе имаат право, во случај на донесување на одлука за користење, да се снабдуваат од задолжителните резерви со намена за понатамошна продажба, односно за сопствено снабдување.

Формирањето и обезбедувањето на задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати, ќе се финансира од посебен надоместок, кој како задолжителна членарина ќе го плаќаат корисниците - дистрибутерите и увозниците

Корисниците ќе ја плаќаат членарината на Фондот за задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати, а од тие средства ќе се обезбедуваат потребните количини на нафта и нафтени деривати, како и резервоарски капацитети за чување на истите.

Основица за пресметување и плаќање на членарина, ќе бидат продадените количини на нафта и нафтени деривати. Висината на членарината и начинот на пресметување, за секоја наредна календарска година,

по одделни производи и среднорочната и годишната програма за формирање на овие резерви ќе ги утврдува Владата на Република Македонија, на предлог на министерот за финансии по претходно прибавено мислење од министерот надлежен за енергетиката.

Основа за формирање на овие задолжителни стокровни резерви е усогласувањето со законодавството на ЕУ, односно со директиви на Советот на европската заедница и тоа: број 68/414/ЕЕЗ од 20.12.1968 година, 73/238/ЕЕЗ од 24.07.1973 година и 98/93/ЕЗ од 14.12.1998 година со која се изменува и дополнува директивата број 68/414/ЕЕЗ од 20.12.1968 година, како и мерките кои ЕУ ги презема за единствена заштита од шоките кои циклично се јавуваат во снабдувањето со нафта и нафтени деривати на светскиот пазар предизвикани од земјите членки на ОПЕК и другите големи производители на сурова нафта. Во случај на интервенција, која се врши исклучиво по претходно донесена одлука од Европската унија предност во купувањето имаат компаниите во висина на уплатените членарини, со претходно обезбедени финансиски инструменти за плаќање.

СПОГОДБА ЗА СУКЦЕСИЈА НА ИМОТОТ НА СФРЈ

По својата суштина, парафираниот документ содржи израз на политичка волја на петте земји наследнички спогодбено да го решат прашањето на сукцесија

Горан
АНЧЕВСКИ

По завршувањето на долгогодишниот и мачен процес на преговори околу прашањата на наследство на поранешна СФРЈ, започнат во 1992 година, во јуни 2001 година во Виена беше потпишана Спогодбата за сукцесија меѓу земјите наследнички на поранешната СФРЈ. Притоа, пресудна улога во завршницата на преговорите имаше настојувањето на меѓународната заедница, преку дипломатски средства и специјалниот преговарач, да се постигне спогодбено решение.

По својата суштина, парафираниот документ содржи израз на политичка волја на петте земји наследнички спогодбено да го решат прашањето на сукцесија. За да стапи во сила, документот треба да биде ратификуван од парламентите на сите земји потписнички. Досега, Спогодбата за сукцесија на имотот на СФРЈ ја имаат потпишано само Македонија и Босна и Херцеговина, парламентот на Србија и Црна Гора се очекува тоа да го стори во најскоро време, а нешто подоцна и Парламентите на Словенија и Хрватска.

Содржина на Спогодбата за сукцесија

Со Спогодбата, се уредува сопственоста врз движниот и недвижен државен имот, обемот и начинот на поделба на имотот на дипломатските и конзуларни претставништва во странство, поделба на депозитите на поранешната Народна Банка на Југославија во Банката за меѓународни порамнувања во Базел (БИС), обемот и начинот на поделба на останатиот дел од девизните ре-

зерви на поранешна СФРЈ и на дел од побарувањата и обврските спрема странство, поделбата и користењето на архивите на поранешната СФРЈ, уредувањето на пензиите, на стекнатите права на граѓаните и на поделбата на другите права и обврски на поранешната држава.

Во текот на преговорите, задоволително решение не се изнајде за прашањето околу гаранциите на банките во однос на девизните штедни влогови на граѓаните, па за ова прашање, во февруари 2002 година започнаа преговори под покровителство на БИС во Базел.

Составен дел на Спогодбата за сукцесија се еден Апендикс и седум Анекси, со кои се одредуваат условите под кои одредена проблематика ќе биде разрешена.

Апендикс: Одлука за распределба на средствата во Банката за меѓународни порамнувања

Поделбата на средствата на поранешна СФРЈ депонирани во БИС (злато, други резерви и акции), се изврши според клучот предложен од страна на ММФ и тоа спред следните пропорции:

● Македонија	5,40 %
● Босна и Херцеговина	13,20 %
● Хрватска	28,49 %
● Словенија	16,39 %
● СР Југославија	36,52 %

Анекс А: Движен и недвижен имот

Со овој Анекс се определува дека, имотот на поранешна СФРЈ преоѓа на земјите наследнички и тој останува на територијата на која бил лоциран во времето на осамостојувањето, што е во согласност со Виенската конвенција за сукцесија на државите во областа на државниот имот, архивите и долговите. Исклучок е направен единствено по однос на имотот кој прет-

Горан Анчевски е роден во Тетово во 1966 година. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје. Краток период како прво вработување минува во „Маком“, Скопје, а потоа од 1992 па се до 1999 година работи во „Тетекс“ АД. Тетово на неколку различни места. Започнува од Секторот за комерција, Секторот за централен увоз и набавка – шеф на одделение за увоз на сировини, репроматеријали и опрема, и краток период во „Тетекс банка“, АД. Скопје. Во 1999 година преминува во Министерството за трговија на Република Македонија, на работното место Советник на министерот, Сектор за меѓународна билатерална соработка, каде е учесник во преговарачкиот тим за склучување на Договори за слободна трговија со други земји (ЕФТА, ЕУ, Договорот за текстил РМ – САД). Во периодот март–јули 2000 година е Советник на министерот за финансии, по што станува Раководител на Сектор за меѓународни финансии, функција која и во моментот ја обавува. Во рамките на својот делокруг на работа, постојано е вклучен во сите преговори за склучување на договори со ЕУ, ММФ и Светската Банка. Одлично го владее англискиот јазик.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

ставува дел од културното наследство, кој би требало да биде идентификуван од секоја земја и вратен од страна на земјата во која се наоѓа.

Анекс Б: Дипломатски и конзуларни имоти

Анексот Б ја утврдува вкупната поделба според правилото на поделба на згради, како и првичната распределба на дипломатско-конзуларните претставништва, при што секоја земја доби по еден имот од оние кои се на располагање. Република Македонија е во постапка на преземање на зградата на Генералниот конзулат на поранешната СФРЈ во Париз, како дел од вкупните 8% кои треба да и припаднат со поделба на имотот регулиран со овој Анекс.

Со Спогодбата, се уредува сопственоста врз движниот и недвижен државен имот, обемот и начинот на поделба на имотот на дипломатските и конзуларни претставништва во странство, поделба на депозитите на поранешната Народна Банка на Југославија во Банката за меѓународни порамнувања во Базел, обемот и начинот на поделба на останатиот дел од девизните резерви на поранешна СФРЈ и на дел од побарувањата и обврските спрема странство

Анекс В: Финансиска актива и пасива (финансиски средства кои не се третирани во Апендиксот кон Спогодбата)

Овој Анекс ги опфаќа преостанатите и лоцирани девизни резерви на поранешна СФРЈ, како и побарувањата спрема трети земји (при што најголем дел отпаѓа на клириншките побарувања од поранешниот СССР). Треба да се напомене дека, состојбата дефинитивно е расчистена во врска со преземениот надворешен долг на СФРЈ, кој се состои од: 1/ обврски кон службени кредитори - меѓународни финансиски институции; 2/ надворешен долг кон комерцијални кредитори; 3/ незавршени меѓубанкарски клириншки аранжмани; и 4/ надворешен долг кон неспоменати кредитори, доколку се утврдат дека такви постојат.

По однос на финансиската пасива, Македонија како и другите земји наследнички, освен заедничката држава на Србија и Црна Гора, ги има преземено своите обврски по основ на алоциран долг - надворешниот долг на СФРЈ и ги сервисира своите обврски кон Парискиот и Лондонскиот клуб на кредитори на редовна основа, што претставува најголема годишна обврска на буџетот на Република Македонија по основ на сервисирање на обврските кон странските доверители. Под алоциран долг се подразбира кога крајниот

корисник на долгот (кредитот) е лоциран на територијата на конкретната држава-наследник, или на група држави наследници. Алоцираниот долг не подлежи на сукцесија и мора да биде прифатен од страна на секоја држава наследник моментот кога тој ќе биде утврден. Во исто време, Македонија треба да преземе и 5,4% од неалоцираниот надворешен долг на СФРЈ кон Парискиот и Лондонскиот клуб на кредитори.

Со потпишувањето на оваа Спогодба, државите-наследнички треба да прекинат со сите постојни правни постапки или финансиски побарувања една против друга во однос на обврските кон Парискиот и Лондонскиот клуб, како и да не започнат со нови постапки во иднина, без разлика на исходот од преговорите на СР Југославија со Парискиот и Лондонскиот клуб на кредитори.

По однос на побарувањата од странство, утврден е клучот со кој на Република Македонија треба да и припадне 7,5% од вкупната финансиска актива на поранешна СФРЈ. Тоа значи дека Македонија треба да добие 7,5% од:

1. Поделба на средствата на нето основа кои вклучуваат:

а/ сопственост на СФРЈ на 27% влог во капиталот на ЈУБМЕС пред нејзината трансформација во комерцијална банка;

б/ нето сумата која треба да се плати на НБЈ од банки од други земји, како резултат на незавршени меѓубанкарски клириншки аранжмани.

2. Поделба на странски финансиски средства (готови пари, злато, депозитни сметки и хартии од вредност), без разлика дали се чувани од страна на СФРЈ или НБЈ, директно или кај странски банки, југословенски мешовити банки и агенции на југословенски банки во странство, кои вклучуваат:

а/ монетарно злато во вредност од 70,18 милиони долари (Македонија веќе доби 7,5% или 5,3 милиони УСД во злато);

б/ девизни сметки чувани кај странски комерцијални банки со вредност од 307,61 милион долари. Треба да се напомене дека овие средства се предмет на истрага и утврдување на конечната состојба, односно висината на овие средства.

в/ девизни сметки чувани кај мешовити банки на СФРЈ во странство, со вредност од 645,55 милиони долари. За жал, висината на овие средства и конечната состојба со салдата на овие сметки, исто така се предмет на истрага и утврдување.

г/ злато, порано чувано од страна на Комисијата за злато на Франција-В.Британија-САД со вредност од 343.760 долари.

Треба да се напомене дека претходно идентификуваните странски финансиски средства, ќе бидат поделени според следните пропорции:

● Македонија	7,50%
● Босна и Херцеговина	15,50 %
● Хрватска	23,00 %
● Словенија	16,00 %
● СР Југославија	38,00%

Доколку во период од 5 години се пронајдат дополнителни странски финансиски средства, истите треба да бидат поделени веднаш штом тоа ќе биде можно, согласно утврдените пропорции.

Претставници на Централните банки на земјите наследнички во соработка со претставници на министерствата за финансии, формираа Комитет кој треба да ги договори аранжманите за спроведување на механизмот на брза распределба на почетно идентификуваните состојби на сметките. Комитетот исто така треба да поготи конечна листа на целиот надворешен долг на СФРЈ и севкупните побарувања. Овој Комитет има овластување да побара слободен пристап до сите неопходни податоци и информации кои се во сопственост на која било од земјите наследнички, а се однесуваат на финансиските средства и обврски на СФРЈ, со исклучок на сметките на НБЈ отворени по датумот на наметнување на санкции од страна на Обединетите Нации на СРЈ. Исто така, на состаноците на овој Комитет треба да се разменуваат информации за сметките и финансиските средства чувани од страна на банки на трети држави, а кои припаѓаат на поврзани лица согласно регулативата која ги уредува овие меѓубанкарски односи.

За сите претходно наведени ставки на побарувања од Анексот Ц, веќе се интензивирани паралелни активности, при што во последно време особено внимание се посветува на конечно утврдување на вкупните побарувања по основ на клириншката размена на СФРЈ со СССР.

Имено, во периодот на 80-тите и 90-тите години на минатиот век, пазарот на „големиот брат“ СССР беше значаен извозен вентил за југословенските стоки. Притоа, механизмот на наплата на реализираниот извоз по пат на порамнување на клириншките сметки, во минатото беше поволен за извозниците и производителите од Југославија, бидејќи со презентирање на документацијата во НБЈ, тие веднаш ја наплатуваа динарската противвредност на извозот. Вака склуче-

ните спогодби, од политички причини секогаш биле во корист на СССР, што е несфатлива состојба на кредитирање на големиот СССР од страна на економски послаба земја. Ваквиот механизам тогаш, а уште повеќе сега, бара многу прецизни ревизорски анализи за извршената реализација.

Сите земји наследнички на СФРЈ, посебно се заинтересирани да ги регулираат своите односи со Русија, од аспект што сите имаат одредени обврски кон неа настанати по основ на увоз на гас и нафта во периодот по 1992 година. Речиси сите земји и во иднина ќе имаат вакви финансиски обврски кон Русија, па оттука се посебно заинтересирани да си го наплатат својот дел од клириншките побарувања.

За наплата на новонастанатите побарувања од земјите наследнички на СФРЈ (во исто време занемарувајќи ги обврските кон СФРЈ), во овој период во рамките на Финансискиот комитет за имплементација на Анексот Ц, под притисок на Русија се водат интензив-

Анексот Б ја утврдува вкупната поделба според правилото на поделба на згради, како и првичната распределба на дипломатско-конзуларните претставништва, при што секоја земја доби по еден имот од оние кои се на располагање. Република Македонија е во постапка на преземање на зградата на Генералниот конзулат на поранешната СФРЈ во Париз, како дел од вкупните 8% кои треба да и припаднат со поделба на имотот регулиран со овој Анекс

ни преговори, истражувања и анализи за утврдување на вредноста на вкупниот долг на Руската Федерација кон СФРЈ. Целта на преговорите е да се утврди платформа за понатамошните преговори на земјите сукцесори на бившата СФРЈ со Руската Федерација, за конечно утврдување на побарувањата и долговите на бивша СФРЈ спрема СССР.

Врз основа на нецелосната анализа на, исто така, нецелосните податоци и извештаи добиени од СР Југославија, може да се очекува дека вкупните побарувања од Руската Федерација ќе се движат во номинален износ помеѓу 1,3 и 1,4 милијарди клириншки долари. Барањето на земјите наследнички е овој износ да претставува и конвертабилно побарување, што и' ќе биде предмет на преговори (малку веројатно дека ќе биде прифатено од Русија Федерација).

Во некој од идните изданија на Билтенот на министерството за финансии, со дополнителна анализа ќе се навратиме на ова прашање и други прашања од Анексот Ц.

Анекс Г: Архиви

Поделбата на архивите ќе се одвива на тој начин што архивите кои директно се однесуваат на една држава наследничка, кои се произведени на територијата на една држава и кои се состојат од меѓународни договори директно поврзани со една од државите наследнички, ќе преминат во сопственост на таа земја наследничка. Во Република Македонија меѓу другите, треба да преминат оригиналите на Договорот за водостопански прашања меѓу СФРЈ и Грција што е тесно поврзано со проблемите на Дојранското езеро, како и Договорот за заштита и обновување на граничните обележја на југословенско (сега македонско) грчката граница.

Во согласност со членот 4 на Спогодбата, Владата на Република Македонија треба да биде првиот претседавач на Постојаниот заеднички комитет, составен од високи претставници на државите сукцесори во чија надлежност е следењето на ефективната имплементација на Спогодбата

Анекс Д: Пензии

Секоја земја сукцесор презема обврска за редовно исплаќање на пензиите кои имала обврска да ги исплатува како република на поранешната СФРЈ. Ова соодветствува на досегашната фактичка состојба и преземените обврски на билатерална основа.

Анекс Ѓ: Други права, интереси и обврски

Со овој анекс се регулираат сите права кои не се опфатени со Спогодбата за сукцесија, а се однесуваат на патенти, жигови, авторски права и други побарувања на СФРЈ. Овие обврски ќе бидат поделени меѓу земјите сукцесори по принципот утврден во Анексот Ц

Анекс Е: Приватниот имот и стекнатите права

Приватната сопственост и стекнатите права на државјаните на поранешната СФРЈ треба да бидат заштитени од страна на државите сукцесори, при што, основно е примена на правилото на недискриминација во кој било случај, посебно во поглед на станарското право и склучените договори меѓу државјаните и правните лица на СФРЈ

Треба да се истакне дека сите прашања се во надлежност на Постојаниот комитет. Во согласност со членот 4 на Спогодбата, Владата на Република Македонија треба да биде првиот претседавач на Постојаниот заеднички комитет, составен од високи претставници на државите сукцесори во чија надлежност е следењето на ефективната имплементација на Спогодбата (заедно со Анексите) и форумот за одредени прашања за кои треба да се предложат соодветни препораки до владите на државите-наследнички. Покрај овој комитет, со Анексите е предвидено и формирање на други заеднички поткомитети надлежни за одделни прашања кои се регулираат со Анексите.

Е - КОНЦЕПТОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Можеби некому сето ова ќе му изгледа премногу далечно или пак премногу Орвеловски, но факт е дека тоа е тренд кој се движи и трасира во земјите кои се лидери или пак фаќаат приклучок со водечките земји во правец на искористување на ИТ технологијата во полза на граѓаните и општеството во целина

Мирослав
ЈОВАНОВИЌ

Во некој од претходните броеви на овој билтен веќе зборував за е-концептот, и тоа пред заживувањето на новиот платен систем. Со оглед на тоа дека сега работите, една по една се кристализираат, а поимот за е-концептот нашироко се користи и спомнува, чувствувам потреба да дадам нов осврт на истата тема.

Да видиме како изгледа ситуацијата од оваа перспектива. Како што сите знаеме, од 1-ви јануари 2002 година, платниот промет работи по ново. При воведување на вака големи промени сосема нормално е да се очекува дека ќе дојде до појава на одредени мали проблеми во функционирањето. За среќа, тие беа многу мали и бргу решени, доколку се исклучат турканиците пред банкарските шалтери настанати поради замената на евро валутите во евра и познатиот ни менталитет за завршување на работите околу мигрирањето на сметките во пет до дванаесет.

Банките сериозно си ја сфатија новата улога, и некои од нив побрзаа со проширување и унапредување на услугите со цел привлекување нови клиенти. Иако лично очекував дека е-банкарството можеби малку подоцна ќе се појави, факт е дека првите ластовички веќе се појавија. Кога зборувам за е-банкарство, не зборувам за одредени веб сервиси (изводи и состојби на тековни сметки) туку за вистинско е-банкарство, со кое можете да извршите плаќања и да раководите со своите сметки од својот дом или канцеларија. На ова поле ќе има уште играчи кои се надевам дека ќе понудат квалитетни и издржани решенија.

Корисно би било доколку од првите веб сервиси се соберат сите позитивни и негативни согледувања, кои ќе овозможат подобри и

посигурни решенија. На ова поле треба да се употреби народната „двапати мери еднаш сечи“, бидејќи со неуспешна имплементација или пропусти во истата се нарушува и губи реномето на банката, а тоа не минува без казна од страна на коминтентите. Притоа, сигурноста, односно безбедноста на податоците претставуваат основа на секоја банкарска услуга.

Кога зборуваме за е-трговијата, и тука мозаикот полска се склопува. Она што некои го знаат, а некои не, е дека главна работа за остварување на електронската трговија е всушност платежната картичка (кредитна или дебитна). Концептот на е-трговија всушност е заснован на овој принцип, додека воведувањето на електронскиот потпис, односно сертификат само уште повеќе ја зголемува сигурноста на трансакциите, со што драстично се намалуваат злоупотребите и загубите кај учесниците на овој вид трговија.

Не треба да се залажуваме дека електронската трговија кај нас во сегментот на B2C (Business to Citizens) веднаш ќе направи бум. Бројот на жители, малата територија, малиот број на интернет корисници, како и малиот број на платежни картички имаат свое влијание.

Ситуацијата се подобрува со поголемата пенетрација на платежните картички (значителен импулс се очекува по стартувањето на домашната НПК, која треба драстично да ја промени ситуацијата) како платежен инструмент, зголемувањето на бројот на интернет корисници (кој иако е во нагорна линија и со

Мирослав Јовановиќ е раководител на Секторот за информатика. Роден е 1968 година, а дипломирал на Електронскиот факултет во Ниш, СР Југославија, насока „Компјутерска техника и информатика“. Учествовал на повеќе семинари, обуки и курсеви од областа на информатиката и економијата во земјата и странство. Во Министерството за финансии е од почетокот на 2000 година. Претходно работел во Министерството за трговија. Одлично го владее англискиот јазик.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

значително подоброени услови за раст, сепак не е со саканото темпо) и секако појавувањето на веб сајтовите и порталите каде ќе се нудат услуги и добра. Секако важен сегмент е и постоењето на издавач на електронски потписи, со кој е-трговијата станува многу посигурна.

Моја проценка е дека на почетокот во овој сегмент B2B (Business to Business) ќе биде позастапен, со што и компаниите - барем оние кои имаат визија и стратешки план за развој - ќе ги намалат трошоците и ќе го поуспешат процесот на набавка, продажба и планирање, со што се намалуваат и трошоците за складирање и транспорт. Оние што се извозно ориентирани или пак имаат такви планови, би требало многу полесно да најдат пазар за своите производи или пак деловни партнери.

Последен но секако не и најмалку битен сегмент е и електронската влада. Тоа е дел од посебен интерес кој треба да доведе до значително подобрување на услугите и сервисите кои државната администрација ги дава на граѓаните и компаниите. Целта е компактна, ефикасна и услужлива јавна администрација. Во овој сегмент се кристализираат 3 подсегменти:

Не треба да се залажуваме дека електронската трговија кај нас во сегментот на B2C (Business to Citizens) веднаш ќе направи бум. Бројот на жители, малата територија, малиот број на интернет корисници, како и малиот број на платежни картички имаат свое влијание

- G2G (Government to Government, односно влада со влада)
- G2C (Government to Citizens, влада со граѓани)
- G2B (Government to Business, влада со компании)

G2G ќе ја подобри и забрза интерната комуникација, што значи и внатрешната ефикасност и информативност. Манипулацијата со документите кои внатрешно циркулираат значително ќе се олесни, автоматизира и класифицира. Најдобрите резултати ќе се добијат во интеграцијата на електронскиот потпис и сеопфатен DMS (Document Management System). На тој начин и самите седници на Владата ќе се водат електронски, а самото физичко присуство и не е неопходно, поради можноста електронски да се присуствува од било кое место.

Она што најмногу ги интересира граѓаните е секако G2C, односно што може државната администрација да подобри и да стори за да го олесни секојдневно-

то комуницирање и нудење на сервиси на граѓаните. Замислете си државна институција која има отворени шалтери 24 часа!? Наутро вработените доаѓаат и ги обработуваат сите пристигнати барања. Немате повеќе фрустрации од чекање, турканици и губење на време. Можеби уште поголема придобивка е консолидацијата и централното располагање со податоците со кои располага државата, со што прибирањето на поголемиот број на потврди и документи (кои се пропратен елемент) за одредено барање (како на пример: жителство, државјанство, извод од матичната книга на родени, извод од матичната книга на умрени, извод од матичната книга на венчани, потврди за платен данок и слично), едноставно автоматски ќе се влечат од централизираните бази на податоци, а сето врз основа на вашиот електронски потпис. На тој начин, граѓаните ќе бидат ослободени од шетањето од шалтер до шалтер за тривијални потврди.

Сите овие чекори и придобивки бараат и организирање на базите по принцип на единечни регистри со строго дефинирани нивоа на пристап. Не треба да изгледа како научна фантастика и електронската здравствена легитимација, каде со вашиот електронски потпис му дозволувате пристап на лекарот до историјата на вашата болест, што го поедноставува лечењето и промената на личниот лекар. Можностите навистина се извонредни (електронски катастар со ГИС систем, централен регистар на возила и слично) и зависат само од инентивноста и способноста за имплементација.

G2B има сличности со претходниот подсегмент, но во овој случај се овозможува и електронско пријавување и плаќање на даноците, поднесување на барања за разни контингенти, увозни дозволи и слично. Тука секако ќе се најде и електронската шпедиција, која во значителна мерка ќе го убрза и поедностави протокот на стоки, со зголемена контрола и евиденција. Ова секако е само дел од она што може да се направи, при што веќе сме сведоци за имплементација на идеите со одредена динамика.

Можеби некому сето ова ќе му изгледа премногу далечно или пак премногу Орвеловски, но факт е дека тоа е тренд кој се движи и трасира во земјите кои се лидери или пак фаќаат приклучок со водечките земји, во искористувањето на ИТ технологијата во полза на граѓаните и општеството во целина. Сите овие работи носат и огромна потреба од домашни ИТ стручњаци, кои ќе работат на самиот развој, имплементација и одржување на системот. Тоа е уште една шанса да се задржи домашниот ИТ потенцијал и да се спречи неговото одлевање во странство.

КОНКУРЕНТСКИ ПРЕДНОСТИ НА НАЦИИТЕ

Никица
МОЈСОВСКА

Александар
СТОЈКОВ

"Националниот просперитет се креира, не се наследува". Тоа е спротивно на тврдењата на приврзаниците на класичната економија, според кои просперитетот не се раѓа надвор од природниот капацитет на земјата, нејзината работна сила, надвор од нејзините каматни стапки, штедењето и инвестициите, надвор од вредноста на нејзината валута

Вовед

Во мај 1990 година, еден професор од Харвардскиот универзитет, Мајкл Портер, за кој малкумина имаа слушнато претходно, ја издаде својата студија насловена како „Конкурентски предности на нациите“ (Competitive Advantages of Nations). Оттогаш па до денес, фокусот на економската јавност кон Портеровите дијаманти на национални предности се' уште не стивнува.

Станува збор за модел кој ги изучува факторите кои влијаат врз конкурентноста на националните економии, и кој комбинира одредени елементи од чисто дескриптивните и апстрактните модели. Според професорот Џеф Пју,¹ моделот на Портер е одлична теоретска рамка, во која „четирите дијаманти (на националните предности, н.з.) не се стриктно формулирани, во нив може да се вклучи сето она на што би се сетиле економистите, а влијае врз конкурентноста“. Тој ја развива својата теорија анализирајќи ги водечките светски компании, без притоа да

чувствува обврзаност кон традиционалната идеологија или современата економска мисла. Неговата идеја е да го испита она што навистина функционира успешно, не чувствувајќи нималку обврзаност кон постојната парадигма.

Напротив, теоријата на Портер ѝ се спротивставува на конвенционалната вистина според која трошоците за

работна сила, каматните стапки, девизниот курс и економијата на обем се најзначајни детерминанти на националната конкурентност. Како резултат на преовладувањето на ова мислење (главно во САД), спојувањето на компаниите, алијансите, стратешките партнерства и супранационалната глобализација, се најактуелните бизнис случувања во развиените земји. Менаџерите на моќните компании прават притисок врз владите за помагање на одредени гранки. Така, владите се приморани да експериментираат со различни политики за зголемување на националната конкурентност - од обиди за управување на девизниот курс до обиди за целосно регулирање на трговијата или обиди за намалување на рестриктивноста на анти-труповските мерки - што завршува со нејзино вложување. Според Портер, ваквите политики, иако фаворизирани од компаниите и владите, погрешно ги разбираат вистинските извори на конкурентност. Нивното спроведување, и покрај позитивните ефекти на кус рок, е гаранција дека САД (и некои други развиени земји) никогаш нема да достигнат реални и одржливи конкурентски предности.

„Националниот просперитет се креира, не се наследува“. Тоа е спротивно на тврдењата на приврзаниците на класичната економија, според кои просперитетот не се раѓа надвор од природниот капацитет на земјата, нејзината работна сила, надвор од нејзините каматни стапки, штедењето и инвестициите, надвор од вредноста на нејзината валута.

Александар Стојков е помошник на раководителот на Секторот за макроекономска и развојна политика во Министерството за финансии. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 1999 година како најдобар студент во својата генерација. Истата година се запишува на постдипломски студии од областа на меѓународната економија при Економскиот институт во Скопје, каде во моментот го подготвува магистерскиот труд. Воедно, ангажиран е на Правниот факултет во Скопје како демонстратор по предметот „Економика“. Покрај тримесечното стручно усовршување во во 2001 година во Здружениот Виенски Институт (JVI) од областа на Применетата економска политика, ги посетил и семинарите за Макроекономската анализа и политика (во организација на ММФ) и Балканот - дел од Европа (Универзитет во Тесалија, Грција). Александар Стојков е прв заменик главен и одговорен уредник на Билтенот во Министерството за финансии.

Никица Мојсowska е дипломиран економист - насока Општа економија, одсек Меѓународни односи. Започнала со работа во Министерството за финансии сектор Трезор, а сега работи во Секторот за макроекономска и развојна политика. Поседува Сертификат за Европска Унија и процес на пристапување на Источно-европските земји кон Европската интеграција. Во моментот, запишана е на докторски студии на Универзитетот во Стафордшир, Велика Британија. Одлично го владее англискиот јазик, а го изучува и францускиот.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

¹ Професорот Џеф Пју е доктор по применета економија и професор на Staffordshire University Business School и Универзитетот во Антроп, Белгија.

Моделот на Мајкл Портер е изведен врз основа на 4-годишна студија на 10 значајни трговски нации: Данска, Германија, Италија, Јапонија, Кореја, Сингапур, Шведска, Швајцарија, Велика Британија и САД. Три од овие нации, САД, Јапонија и Германија се најмоќни светски индустриски производители; десетте нации заедно оствариле 50% од светскиот извоз во базната година за оваа анализа, 1985 година. Истражувачкиот тим бил сочинет од 30 истражувачи, главно со потекло од земјите кои ги испитувале. Студијата во секоја поодделна земја се одвивала во две фази. Во првата фаза се испитувале сите гранки во кои националните компании биле меѓународно конкурентни. Конкурентноста подразбира поседување на конкурентски предности во однос на најдобрите светски ривали. Потоа е направен профил на сите гранки во кои економијата е меѓународно конкурентна во три временски точки: 1971, 1978 и 1985 година. Промените во конкурентноста се покажале како неслучајни, а целта била да се објаснат факторите кои ги иницирале промените низ времето. Од посебен интерес за истражувачкиот тим биле и врските помеѓу конкурентските гранки во националната економија.

Во вториот дел од студијата, фокусот е свртен кон историјатот на конкурентноста во избраните гранки (оние кои биле меѓународно конкурентски) за да се утврди како тие ги стекнале предностите. Анализата започнала со времето на формирање на дадената гранка, како таа се развивала, кога и како компаниите од гранката стекнале меѓународна конкурентност, и процесот преку кој конкурентноста е одржувана со тек на време или пак е изгубена. Примерокот на гранките на секоја нација бил составен од најзначајните групи на конкурентски индустрии во економијата. Анализирани гранки, во секоја земја, имале големо учество во вкупниот извоз. Испитувани се и најпознатите и најинтересните случаи на меѓународен успех: германските автомобили и хемикалии, јапонските локомотиви и видео рекордери, швајцарските банки и фармацевтски производи, италијанските чевли и конфекција, американските филмови и комерцијални авиони, како и некои недоволно објаснети, но конкурентски индустрии: пијаното во Северна Кореја, италијанските чевли за скијање и англиските бисквити.

Теоријата на Портер ѝ се спротивставува на конвенционалната вистина според која трошоците за работна сила, каматните стапки, девизниот курс и економијата на обем се најзначајни детерминанти на националната конкурентност

Националната конкурентност зависи од способноста на домашната индустрија за континуирани иновации и напредок; компаниите стекнуваат предност во однос на конкурентите како резултат на притисокот и предизвикот кои им се наметнати. Понатаму, компаниите имаат корист од постоењето на моќни домашни ривали, агресивни домашни добавувачи и локални потрошувачи со високи стандарди. Така, во услови на силна глобална конкуренција, нациите стануваат повеќе, а не помалку важни. Со поместување на тежиштето на конкуренцијата кон способноста за создавање и асимилација на знаење, улогата на нациите станува поголема. Создавањето и одржувањето на конкурентските предности е целосно локализиран процес: различните национални системи на вредности, различната култура, економска структура, институции и историја се елементи на националниот успех. Ниту една нација не може да биде конкурентна во сите индустрии или пак во повеќето од нив. Спротивно, нациите успеваат во определени сектори каде нивното домашно окружување е најдинамично, раководено од перцепцијата за идните настани и со многу предизвици.

Зошто и како компаниите успеваат на меѓународните пазари?

Стратегиите на компаниите кои се успешни во меѓународни рамки, се сосема различни во секој поглед, меѓутоа начинот на нивно делување е ист. Компаниите стекнуваат компаративни предности преку актот на иновација. Тие ја сфаќаат иновацијата во поширока смисла, вклучувајќи нови технологии, но и нови начини на вршење на работите; наоѓаат нови полиња за натпревар или само подобри средства за старите начини на конкуренција. Иновацијата може да биде нов дизајн на производ, нов произведен процес, нов маркетинг пристап, или нов начин на спроведување на обука. Повеќето иновации настануваат како резултат на кумулирање на мали промени, а не врз основа на една „фасцинантна“ промена. Иновациите секогаш вклучуваат инвестирање во знаење и квалификации како и во физички средства и заштита на трговската марка. Некои иновации создаваат конкурентски предности преку перцепција на нови пазарни можности или преку услужување на пазарен сегмент запоставен од другите. Доколку конкурентите не реагираат брзо, ваквите иновации креираат предности. На пример, во автомобилската индустрија и белата техника, јапонските компании стекнаа предност преку фокусирање кон помали и компактни модели на автомобили, со понизок капацитет, кои странските ривали ги сметаа за непрофитабилни, помалку важни и неатрактивни.

За да создаде една иновација конкурентски предности на меѓународниот пазар таа мора да ги почитува

ва и домашните и странските потреби, а иновациите кои ги антиципираат само домашните околности може да ја нарушат меѓународната конкурентност. Така, силниот развој на американската воена индустрија го сврте вниманието на домашните компании за суровини и машини од атрактивните глобални комерцијални пазари правејќи ги помалку конкурентни и повеќе ранливи. Големо значење за процесот на иновација имаат информациите; оние кои конкурентите ги немаат или не ги бараат. Информациите доаѓаат од инвестирање во истражување и развој, но често пати и како резултат на отвореноста, вложен напор или чисто испитување во областите неинтересни за „конвенционалната вистина“. Поради ова, иноваторите не ретко се „аутсајдери“; иновациите може да се јават во нови компании, чиј основач нема докажано реноме за еден иноватор, или едноставно не бил респектиран во друга компанија.

Со ретки исклучоци, иновацијата е резултат на вонредни напори. Всушност, за да успее, иновацијата обично подразбира притисок, неопходност, дури и одбивност: практиката кажува дека стравот од загуба е поголем од желбата за добивка.

Компанијата која постигнала конкурентска предност преку иновација може да ја одржи истата само преку континуирано усовршување; речиси секоја иновација може да се имитира. Да ги земеме за пример корејските компании кои веќе ја достигнаа способноста на јапонските ривали за масовно (и евтино) производство на телевизори и видео рекордери или бразилските компании кои денес располагаат со технологија и дизајн еднаков на италијанските конкуренти во производство на обувки. Динамичните конкуренти, порано или подоцна (неизбежно) ќе ја надминат компанијата која го прекинала процесот на усовршување тогаш кога стекнала конкурентска предност.

Спротивно, единствен начин да се одржи предноста е таа постојано да се одржува и да се тежнее кон поголема софистицираност. Токму ова го направија јапонските производители на автомобили. Тие, најпрвин, влегоа на странските пазари со понуда на мали и квалитетни автомобили со добар квалитет и беа конкурентни поради поевтината работна сила. Уште додека нивната конкурентност беше сè уште присутна, тие постојано го усовршуваа производството; инвестираа огромни средства за изградба на големи и модерни производни области за да постигнат економија на обем, односно пониски трошоци по единица производ. Сосема природно, јапонските производители набрзо станаа иноватори на полето на процесната технологија, пионери на производство во реално време

(just-in-time production). Ваквото унапредување на производниот процес резултираше и со повисок квалитет, подобро сервисирање и повисока доверба на потрошувачите од своите ривали. Денес, јапонската автомобилска индустрија е „лидер“ во производните технологии и голем конкурент на водечките светски производители на патнички автомобили.

Овој пример ја потврдува врската помеѓу иновацијата и промената. Меѓутоа, промената е неприроден акт посебно во успешните гранки каде силни фактори делуваат во насока на нејзино спречување. Така, успешните компании, настојувајќи да го зачуваат она што го имаат, тежнеат кон создавање на цврсти основи за „предвидливост и стабилност“. Сите нивоа на компанијата ја отфрлуваат идејата за нов пристап кон работата, негова модификација или излегување од нормите, поради стравот од голема загуба. Внатрешниот организам на компанијата делува како систем за изолација на „непријателските“, индивидуи кои предлагаат промени од било каков карактер. Следствено, иновациониот процес застанува, компанијата станува стагнантна и останува само прашањето за времето кога таа ќе биде престижната од конкурентите.

Дијамант на националните предности

Зошто одредени компании лоцирани во одредени национални економии се способни за континуирано иновирање? Зошто тие се способни да ги надминат бариерите кои стојат на патот на промените и иновациите?

Одговорот на овие дилеми лежи во четири атрибути на нацијата кои индивидуално и како систем сочинуваат т.н дијамант на национални предности, односно окружувањето кое го креира секоја нација и во кое делуваат домашните компании. Атрибутите се следните:

1. Расположливоста на производни фактори-националните услови од аспект на факторите на производство, на пример квалификувана работна сила или инфраструктура, неопходни за натпреварување во дадена гранка.

2. Условите на страна на побарувачката-природата на домашната побарувачка за производите/услугите на гранката.

3. Поврзани и поддржувачки гранки-(не)постоење на добавувачи и други поврзани гранки кои и самите се меѓународно конкурентни.

4. Стратегијата, структурата и ривалството на компаниите-упатува на условите во стопанството кои го определуваат начинот на формирање на компаниите, нивната организација и управување, вклучително и природата на домашното ривалство.

Овие детерминанти го креираат националното окружување во кое компаниите се раѓаат и учат како да се натпреваруваат. Секоја точка на дијамантот, и дијамантот како систем, обезбедува значајни елементи за постигнување на успех во меѓународната конкуренција.

Како тие делуваат?

Производни фактори. Според стандардната економска теорија, производните фактори-труд, земја, природни богатства, капитал, инфраструктура-ги определуваат правците на трговијата. Нацијата ќе ги извезува производите, за чие производство највеќе се вклучени производните фактори кои земјата ги има во изобилство. Оваа доктрина, чии корени датираат од времето на Адам Смит и Давид Рикардо и е вметната во класичната економија, во најдобар случај е нецелосна, а во краен случај, неточна.

Имено, во софистицираните гранки кои ја сочинуваат основата на развиените економии, нацијата не ги наследува туку ги креира најважните производни фактори како што се квалификувани човечки ресур-

лизирани во испитување и третирање на дијабетис и истата е најголем светски извозник на инсулин.

Она што е поучно од оваа студија е дека одредени неповолности во поглед на основните производни фактори може да ја поттикнат компанијата да се усовршува и иновира-негативностите во статистичкиот модел на конкуренција може да станат предност во динамичкиот модел. Доколку во земјата постои голема понуда на евтини сировини или работна сила, компаниите може да се потпрат само на оваа предност и да ја користат истата неефикасно, но во случај на скапа „земја“ или недоволно работна сила, компаниите мора да го иновираат и усовршуваат своето производство. Така, италијанските производители на челик во регионот Бреша, се соочиле со бројни проблеми: високи капитални трошоци, високи трошоци за енергија, недоволно сировини во регионот и високи транспортни и логистички трошоци до извозните пристаништа. Како резултат на ова, тие се пионери на технолошки интензивните мини производни полиња за кои се потребни ниски капитални инвестиции, помалку енергија, ефикасни се и при мал обем на производство и дозволуваат лоцирање на производството близу до изворите на сировини и до потрошувачите.

Сепак, за да се оствари ваква трансформација на неповолните услови во предности, потребно е да се исполнат неколку предуслови. Прво, негативностите мора да им испраќаат вистински сигнали на компаниите за условите и промените кои ќе се одвиваат кај другите нации, овозможувајќи им на тој начин да се усовршуваат пред странските ривали. Швајцарските компании кои први се соочија со недостиг на работна сила по Втората светска војна, веднаш се ориентираа кон унапредување на продуктивноста и фокусирање кон високо профитабилни пазарни сегменти, за разлика од компаниите од другите економии кои се уште располагаа со голема работна сила и беа фокусирани на други прашања поради што заостанаа во напредокот.

Вториот услов за претворање на негативностите во предности се поволните услови во останатите детерминанти на националниот дијамант. За иновирање, компаниите мора да имаат пристап до работници со соодветни квалификации, домашна побарувачка која ќе испраќа вистински сигнали до производителите, и домашни ривали кои создаваат притисок за усовршување. Понатаму, компанијата мора да биде обврзана кон одредена гранка, затоа што во спротивно таа може да ги надмине проблемите преку преориентирање кон други дејности или пазари (не преку иновирање). На пример, американските производители на електроника за широка потрошувачка, соочени со високи

Конкурентноста во одредена гранка произлегува од поврзувањето на менаџерските практики и организационите модели преферирани во земјата и изворите на конкурентски предности во дадената гранка

си или научна база. Дотолку повеќе, количеството на фактори со кои земјата располага во одреден период е помалку важна од стапката и ефикасноста на создавање на факторите, нивното унапредување и лоцирање во конкретни гранки. Основните фактори на производство како големината на работна сила или природните сировини, не создаваат предност во гранките кои интензивно го користат знаењето. Така, спротивно на конвенционалното сфаќање, изобилството на работна сила која е со високо образование, па дури и универзитетско, не претставува предност во современата меѓународна конкуренција. За еден произведен фактор да влијае позитивно на конкурентноста, треба да е високо специјализиран за потребите на конкретната гранка. Ваквите фактори се многу поретки, потешко се имитираат од страна на конкурентите и бараат континуирани инвестиции за нивно креирање. Така, нациите успеваат во оние гранки каде се исклучително успешни во создавање на ваквите фактори; конкурентските предности се резултат на постоењето на напредни институции кои креираат специјализирани фактори и се грижат за нивно унапредување. На пример, во Данска постојат две болници специја-

трошоци за работна сила, решија да не ги менуваат производниот процес и/или производите, и, едноставно, го реалосираа трудо-интензивното производство во Тајван и другите азиски земји. Од друга страна пак, јапонските компании кои произведуваат електроника за широка потрошувачка, соочени со интензивна домашна конкуренција и заситен пазар, ја неурализираа скапата работна сила со целосна автоматизација на производниот процес. Ова резултираше со пониски трошоци на составување на деловите (главно се произведуваат во околните азиски земји), производи составени од помалку компоненти и повисок квалитет. Набрзо, јапонските компании почнаа да градат производни полиња во САД каде домашните компании не успеаа.

Услови на страна на побарувачката. На прв поглед би заклучиле дека глобализацијата ја намалува важноста на домашната побарувачка, меѓутоа практиката го покажува спротивното. Всушност, композицијата и карактерот на домашниот пазар има пропорционален ефект врз тоа како компаниите ги перципираат потрошувачките потреби, како ги интерпретираат и согласно на тоа, преземаат конкретни чекори. Нациите стекнуваат компаративни предности во гранките каде домашната побарувачка им дава на компаниите појасна или предвремена слика за новите потрошувачки потреби и навики и каде потрошувачите вршат притисок врз компаниите за иновирање и повисока софистицираност.

Сепак, карактерот на домашната побарувачка е далеку поважен од големината на истата. Домашната побарувачка овозможува стекнување на предности доколку одреден индустриски сегмент е поголем или позначаен во домашната економија отколку на другите пазари; поголемите пазарни сегменти во националната економија привлекуваат поголемо внимание од домашните фирми, а помалите сегменти обично имаат понизок приоритет.

Многу поважно од мешавината на сегментите е природата на домашните потрошувачи. Националните компании стекнуваат конкурентски предности доколку домашните потрошувачи се најсофистицирани светски купувачи кои на компаниите им даваат сигнали за идните потрошувачки потреби, ги поттикнуваат компаниите на примена на повисоки стандарди, на усовршување и иновирање. Слично како производните фактори, условите во побарувачката обезбедуваат конкурентски предности преку форсирање на компаниите да ги прифаќаат и одговараат на тешките предизвици.

Мошне строги, односно конкретни, потрошувачки потреби се создаваат како резултат на локалните

вредности и околности. На пример, јапонските потрошувачи кои живеат во мошне мали станови мора да се справат со топлите и скапата електрична енергија. Како одговор на ова, јапонските компании пронајдоа мали, тивки клима уреди кои работат на компресори со висока заштеда на енергија. Слично, и во други гранки строгите барања на јапонските купувачи ги поттикнуваат компаниите на постојано иновирање и создавање кеи-хаку-тан-схо производи (светли, тенки, куси и мали производи), широко прифатени во светот.

Локалните потрошувачи може да и' помогнат на нацијата да стекне конкурентски предности доколку нивните потреби ги антиципираат дури и моделираат потребите на другите нации односно претставуваат „рани сигнали“ за глобалните пазарни трендови. Интересен е случајот со Шведска каде како резултат на долгогодишната владина политика за помош на инвалидните лица се разви високо конкурентна индустрија за специјални ортопедски помагала.

Генерално, националните компании може да ги антиципираат глобалните трендови доколку националните вредности се шират, односно во случај кога нацијата ги извезува своите вредности и вкусови заедно со извозот на производи. Меѓународниот успех на американските компании во областа на брзата храна и кредитните картички не е резултат само на успехот на домашниот пазар, туку и на брзото ширење на американските вкусови во светот. Нациите ги извезуваат своите вредности и вкусови преку медиумите, обука на странци, преку политичко влијание или преку странска активност на нивните жители и компании.

Поврзани и поддржувачки гранки. Третата детерминанта на националните предности е постоењето на поврзани и поддржувачки гранки кои се меѓународно конкурентни. Меѓународно успешни локални добавувачи креираат предности во гранките на неколку начини. Првенствено, тие вршат дотур на инпути по најповолни цени на ефикасен и префериран начин и навремено. Италијанските производители на накит од злато и сребро се водечки производители во оваа гранка делумно поради фактот дека други италијански компании снабдуваат 2/3 од светските производители на накит со машини и опрема за производство на накит.

Многу поважно од пристапот до производните компоненти и опрема е предноста која домашните поврзани и поддржувачки гранки ја обезбедуваат во поглед на иновирање и усовршување-предност која се базира на блиските деловни врски. Добавувачите и крајните корисници кои се лоцирани близу еден до друг ја користат предноста на кратки комуникациони ли-

нии, брз и константен проток на информации, како и постојана размена на идеи и иновации. Така, компаниите имаат можност да влијаат врз техничките напори на добавувачите и може да служат за тестирање на нивните новини.

Успехот на италијанскиот кластер за производство на обувки е пример за предноста која ја обезбедуваат меѓусебно поврзаните гранки кои се меѓународно конкурентни. Производителите на обувки редовно соработуваат со производителите на кожа давајќи им совети за развој на нови стилови и производни техники, но и учат од нив за новите текстури и бои на кожата уште во фаза на нивна подготовка. Ваквата интеракција носи предности и е само-засилувачка, но тоа не се случува автоматски: близината помага, но потребна е и заедничка волја и работа.

Националните компании уживаат најголеми користи во случај кога и самите добавувачи се глобални натпреварувачи. Неповолно е доколку добавувачите се целосно зависни од домашните производители и изолирани од „служење“ на странските компании. Меѓутоа, не мора сите добавувачки гранки да бидат меѓународно конкурентни за да националните компании бидат конкурентни. Компаниите можат во голе-

За креирање на иновативен амбиент, компаниите мора да имаат пристап до работници со соодветни квалификации, домашна побарувачка која ќе испраќа вистински сигнали до производителите, и домашни ривали кои создаваат притисок за усовршување

ма мера да се потпираат на надворешни извори на сировини, материјали и технологии без поголем негативен ефект врз иновацијата и успешноста на производството.

Стратегијата, структурата и ривалството на компаниите. Националните услови креираат строги тенденции во начинот на кој се основаат фирмите, нивната организација и управување, но ја определуваат и природата на домашната конкуренција. На пример, меѓународно успешните компании од Италија се најчесто мали и средни претпријатија во приватна сопственост, кои работат како проширени фамилии; германските успешни компании се со строга хиерархија во организацијата и управувањето а врвните менаџери обично доаѓаат од техничките струки.

Ниту еден менаџерски систем не е универзално применлив-можеби со исклучок на јапонскиот систем на управување. Конкурентноста во одредена гранка произлегува од поврзувањето на менаџерските практики и организационите модели преферирани во земјата и изворите на конкурентски предности во даде-

ната гранка. Така, германскиот менаџерски систем овозможи брз развој и меѓународен успех на техничките и инженерските гранки на германското стопанство каде комплексните производи бараат прецизно производство, одлични сервисни услуги и висока дисциплина на менаџерската структура. Германскиот успех е многу поретка појава во областа на стоки за широка потрошувачка и услугите каде имиџ-менаџментот и брзите промени во моделите и карактеристиките на производите се основа за натпреварување.

Големи разлики помеѓу земјите постојат и во поглед на целите кои компаниите и индивидуите сакаат да ги постигнат. Компаниските цели ги рефлектираат карактеристиките на националните пазари на капитал и начините на компензирање на менаџерите. Во Германија и Швајцарија каде банките сочинуваат голем дел од националните акционери, со акциите се тргува мошне ретко во исчекување на долгорочна апresiasija. Компаниите се успешни во зрелите гранки каде тековните инвестиции во истражување и развој се големи, но приносите се само скромни. Состојбата е спротивна во САД каде акционерите се спремни на ризик, тргувањето со јавните компании е честа појава, а инвеститорите се концентрирани на квартална и годишна апresiasija на цените на акциите; менаџерската компензација се врши во облик на годишни бонуси тесно поврзани со индивидуалните резултати. Поради ова, американските компании се успешни во релативно новите гранки како софтвер или биотехнологија.

Индивидуалната мотивација за работење и унапредување на квалификациите е исто така важна за стекнување на конкурентска предност; „вечниот“ талент е ретка појава во било која нација. Националниот успех зависи од начинот на школување кој го избираат талентираните поединци, каде тие се одлучуваат да работат и нивното залагање и напор. Целите кои националните институции и вредности ги поставуваат пред поединците и компаниите и престижот кој тие го етикетаат кон одредени гранки, го определува протокот на физички и човечки капитал- во крајна линија тоа ги определува и конкурентските перформанси на дадените гранки. Нациите настојуваат да бидат успешни во активностите кои луѓето ги претендираат или зависат од нив, активностите во кои се раѓаат национални херои. Во Швајцарија тоа е банкарството и фармацијата; во Израел, земјоделството и одбрамбените активности.

Присуството на силни локални ривали е последниот моќен стимуланс за креирање и одржување на конкурентски предности. Ова е вистина за мали земји како Швајцарија, каде ривалството помеѓу фармацевт-

ските компании, Hoffman-La Roche, Ciba-Geigy и Sandoz, придонесоа за водечка глобална позиција на овие компании. Ривалството е можеби најизразено во Јапонија каде 112 компании произведуваат машинска опрема, 34 произведуваат локомотиви, 25-аудио опрема, односно во сите овие гранки во Јапонија има двојно повеќе ривали од најголемите светски конкуренти.

Помеѓу точките на дијамантот, домашното ривалство, аргументирано, е најзначајно поради моќните стимулирачки ефекти кои ги има врз другите компоненти на дијамантот. Според конвенционалното сфаќање, домашната конкуренција е непотребна: таа води кон дуплирање на напорот и ги ограничува компаниите во постигнување на економија на обем. „Вистинско решение“ е да се избераат два национални шампиони, компании со капацитет да им конкурираат на странските ривали и на тие компании, со владина поддршка, да им се обезбедат потребните производни фактори. Во реалноста, најголем дел од националните шампиони се неконкурентни и покрај тоа што се во голема мерка субвенционирани и заштитени од државата. Во повеќе значајни сектори каде постои само еден национален ривал, на пример телекомуникациите, владата одиграла важна улога во дисторзија на конкуренцијата.

Статичната ефикасност е помалку важна од динамичното усовршување, кое домашното ривалство го проширува подеднакво. Домашното ривалство, како и секое друго ривалство, создава притисок врз компаниите за иновирање и усовршување. Локалните ривали се поттикнуваат меѓусебно кон пониски трошоци, подобар квалитет и сервисни услуги, и креираат нови производи и процеси. Но, за разлика од ривалството со странските конкуренти кое е аналитичко и просторно оддалечено, локалните ривалства често ја поминуваат границата на чисто економска- и бизнис-конкуренција и стануваат лични. Компаниите често пати им го припишуваат успехот на странските конкуренти исклучиво благодарение на некои „не-фер“, предности кои тие ги имаат; со домашните ривали тоа не е можно.

Географската концентрација ја зголемува моќноста на домашното ривалство, за што постојат докази низ целиот свет: италијанските компании за произ-

водство на накит кои се концентрирани околу два града; фармацевските компании во Базел, Швајцарија; моторите и музичките инструменти во Хамаматсу, Јапонија. Колку е полокализирано ривалството, толку е поинтензивно, а поинтензивното ривалство е подобро.

Друга предност на домашната конкуренција е притисокот кој го врши во насока на постојано унапредување на изворите на компаративни предности. Постоенето на домашни конкуренти автоматски ги исклучува предностите на компаниите настанати како резултат на делување во одредена економија- трошоците на производните фактори, пристапот или предноста на домашниот пазар, или трошоците на странските конкуренти кои увезуваат на тој пазар; компаниите се приморани да претендираат кон други, повисоки предности и на тој начин обезбедуваат „трајни“ компаративни предности. Ваквите компании нема да влезат во стапницата на државни субвенции, туку ќе бараат поконструктивна форма на владина поддршка, како на пример помош во излез на странски пазари, инвестиции во специфични образовни институции и слично.

Строгата домашна конкуренција е понекогаш и причина за излез на компаниите на меѓународниот пазар и нивниот несекојдневен напор за успех на глобален план. Така, во случај на постоење на економија на обем, локалните ривали се стимулираат еден со друг за излез на странски пазари за да се обезбеди поголема ефикасност и профитабилност

Звучи иронично, но строгата домашна конкуренција е понекогаш и причина за излез на компаниите на меѓународниот пазар и нивниот несекојдневен напор за успех на глобален план. Така, во случај на постоење на економија на обем, локалните ривали се стимулираат еден со друг за излез на странски пазари за да се обезбеди поголема ефикасност и профитабилност. Ваквите компании кои веќе успешно го поминале тестот на домашната конкуренција, имаат големи изгледи да успеат во глобалната економија. Доколку компанијата Digital Equipment може да напредува во чекор со IBM и Data General сосема е јасно дека нејзините глобални перспективи се одлични.

МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ФИНАНСИИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - ЛИДЕР И УЧИТЕЛ ВО ТРЕЗОРСКОТО РАБОТЕЊЕ

Маја
БОГДАНОВСКА

Марија
ЈАНЕВА

Маја Богдановска е Помошник на раководителот во Секторот трезор во Министерството за финансии. Родена е 1978 година, а дипломирала во 2001 година на Економскиот факултет во Скопје – отсек деловна (бизнис) економија, насока финансиско-сметководствен менаџмент. Во Министерството за финансии работи од 2000 година. Член е на проектниот тим за имплементација на националната платежна картичка. Посетувала голем број домашни и меѓународни семинари од областа на јавните финансии, трезорското работење, политиката на трошоците и социјалната политика, како и развојот на малите и средните претпријатија на Балканот. Зборува англиски и италијански јазик.

Марија Јанева е помошник раководител за извршување на Буџетот, во Секторот трезор во рамките на Министерството за финансии. Родена е 1975 година во Кочани. Дипломирала на Економскиот факултет во Скопје во 1998 година на насока финансиско-сметководствен менаџмент. Во Министерството за финансии е вработена во 1999 година во Секторот за буџет и фондови. Во Секторот трезор е од неговото основање – 2000 година, а функцијата помошник на раководител ја извршува од крајот на 2000 – та година. Има посетувано повеќе обуки и семинари од областа на трезорското работење, управување со проекти и оценување на ризици, и сл. Одлично го познава англискиот јазик.

Постојат две работи во кои сме многу подобри од Република Словенија: реформата на платниот систем и трезорското работење

Во изминатиот двегодишен период на напорна работа, безрезервно залагање, огромна мотивација и желба за успех во спроведување на реформите во трезорското работење, вработените во Министерството за финансии имаа прилика да посетат повеќе високоразвиени земји, кои веќе имаат долга традиција во практикување на трезорското работење. Посебно отворено за соработка беше, и се' уште е, Министерството за финансии на Кралството Холандија.

Посетите на земја која се карактеризира со висока развиеност и сите други благодети што ги носи овој епитет (благосостојба, висок стандард на живеење, стабилност во сите сфери на општеството, развиени финансиски пазари, уште поразвиен платен и трезорски систем) раѓаа уште поголем елан, одлични идеи и ја зацврстуваа нашата решеност успешно да ја реализираме имплементацијата на трезорското работење во нашата земја.

Посетите од ваков вид ни помогнаа да осознаеме уште колку залагање, одрекување и работа ни претстои, за да ги склопиме делчињата од мозаикот наречен „Трезор“, но ниту во еден момент не беа доволни репер за оценување на она што ние веќе го имавме постигнато.

Во таа смисла, добро дојдено беше учеството на семинарот на тема „Имплементација на реформите во Трезорот“, кој во организација на „Center of Excellence in Finance“, се одржа во Ре-

публика Словенија, во ноември минатата година. Учество на семинарот зедоа претставници од министерствата за финансии на сите поранешни југословенски републики и Република Албанија.

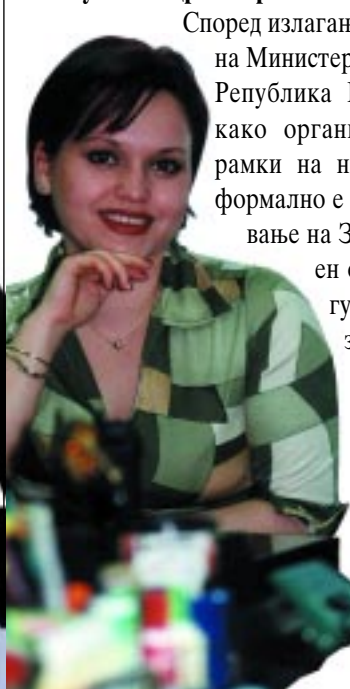
Собир на земји кои во исто време го почнаа процесот на политичко, економско и општествено осамостојување и реструктурирање, со исто бремено од минатото, иста институционална поставеност, исти или слични придобивки и товари од поранешниот солијалистички систем, и земји кои во сегашноста опстојуваат во не толку различен економски, политички и безбедносен амбиент.

Одлична можност за компаративно согледување на степенот на развој на трезорскиот систем во секоја земја поединечно, и можност да ја утврдиме својата позиција на скалилото на квалитетно спроведени реформи во оваа област.

Што се случувало и се случува во поранешните југословенски републики на полето на развој на трезорот?

Република Црна Гора

Според излагањата на претставниците на Министерството за финансии на Република Црна Гора, Трезорот како организациона единица во рамки на нивното министерство, формално е воспоставен со донесување на Законот за Буџет, усвоен од Парламентот во август 2001 година. Со тоа за првпат се формирани три посебни сектори и тоа: Сектор за буџетско планирање, Сектор трезор и Сектор за внатрешна ревизија.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

Всушност, поставувањето на законската рамка на трезорот и формирањето на посебен сектор, не значи и де факто започнување со спроведување на реформите во овој домен. Впечаток е дека фазата на подготовка, која по логиката на нештата, треба да претходи на вистинскиот почеток на реформите, а која кај нас траеше неколку месеци, во Република Црна Гора е прескокната.

Дури кон крајот на 2001 година е поставен раководител на секторот, а организационата поставеност и систематизацијата се уште не се докрај подготвени и операционализирани.

Нивната главна определба е разработка на сметководствени процедури, подготовка на детална законска рамка и дизајнирање на софтвер за поддршка на трезорското работење.

Во рамки на Министерството за финансии на оваа поранешна југословенска република, до крајот на 2001 година, сè уште не беше ревидирана и востановена нова класификација на приходите и расходите, односно во употреба е класификација, која претставува микс на функционални и економски кодови.

Исто така, реформата на платниот систем што неминовно подразбира и затворање на „гигантот“, односно социјалистичкиот синоним за носител на платниот промет - Заводот за платен промет, е на самиот почеток, т.е. сè уште функционира и ги процесира финансиските трансакции на сите субјекти, меѓу кои и на буџетските корисници.

Во иднина им претстои тестирање на софтверот, финансиран со средства донирани од Европската унија, кој треба да обезбеди поврзување на сите буџетски корисници во еден интегрален систем.

Општ впечаток е дека реформата на трезорското работење во Црна Гора генерално е започната, но со одредени пропусти и прескокнување на круцијалната подготвителна фаза за успешно спроведување на истата и без јасна визија за патот кој треба да го „изодат“ до постигнување на крајната цел - современ трезорски систем.

Република Србија

Интересно беше излагањето на претставниците на Министерството за финансии на Република Србија, кое започна со нивната шеговита констатација дека и во реформите на трезорско работење и платниот систем се поинакви од другите поранешни југословенски републики: реформите се започнати радикално и со екстремна храброст.

Почеток на реформата било она што обично треба да претставува „круна“ на реформските зафати во трезорското работење: затворање на сметките на бу-

џетските корисници и имплементација на Единствената трезорска сметка.

Имено, од 1 Октомври 2001 година, е воведен концептот на Единствена трезорска сметка и сите расходи се извршуваат преку неа. На овој потфат, му претходело затворање на сметките на буџетските корисници, но „храброста“ изостанала за затворање на сметките на одредени корисници: Претседател на Република Србија, Национален Парламент, Влада на РС, Уставен суд, Министерство за правда и локална самоуправа, Министерство за внатрешни работи и Дирекција за стоковни резерви. Според планираното, фактичкото затворање на овие сметки требаше да се реализира до крајот на минатата година.

Треба да се истакне дека, сè до 2001 година, процесот на плаќање не бил технички поддржан со соодветен софтвер, што и од самите предавачи беше истакнато како голем проблем за обезбедување на правилна евиденција на извршените расходи, како и за навремено известување.

Тоа претставува и хендикеп за воспоставување на ефикасен процес на планирање на ликвидноста, управување со финансиските средства, контрола на наменското трошење на државните пари, наплатата на приходите и слично.

Инаку, плановите на Министерството за финансии на Република Србија во доменот на трезорско работење се движат во утврдена насока: подготовка на законски и подзаконски акти за формирање на посебен Сектор Трезор и утврдување на предметот на работа на истиот, формирање на посебни одделенија во негови рамки и тоа: за извршување на Буџетот, сметководство и известување, за кеш менаџмент, финансиско планирање и контрола на трошоците, Одделение за управување со долгот и внатрешна ревизија, како и формирање на посебно Одделение за управување со имотот на државата.

Што се однесува до реформата на платниот систем, односно затворањето на ЗПП во Република Србија, ова прашање го сметаа за „голем залак“, што би предизвикало лавина реакции и негодувања. На нашите прашања кога се планира затворањето на оваа институција, не добивме одговор и остана „табу“ тема.

Заслужува да се спомене дека претставниците на Република Србија изразија воодушевување од она што ние го презентиравме за реформата во трезорското работење кај нас и едногласно побараа посета, размена на искуства и обука во овој домен.

Република Хрватска

Секторот Трезор во Република Хрватска го носи името Државен трезор, кој е основан во рамки на Ми-

нистерството за финансии. Обидите за реформски зафати во делот на трезорот датираат од 1997 година, кога се планирало воспоставување на функциите на Трезорот, креирање на Единствена трезорска сметка и обезбедување на САП менаџмент систем.

Сегашната организациона поставеност на Државниот трезор ја сочинуваат три сектори и две одделенија: Сектор за подготовка на Буџет, сектор за извршување на Буџет, Сектор за управување со јавниот долг, Одделение за унапредување на програмот за трезорско работење (САП систем), како и Одделение за надзор на буџетите.

Државниот трезор е одговорен за обезбедување на финансиската контрола, известување за приходите и расходите, за финансиските средства и обврските на државата, управување со долгот на државата, дефинирање на буџетски и даночни политики и слично.

Државниот трезор во своето работење го користи софтверскиот пакет наречен САП, кој овозможува електронско поврзување на буџетските корисници од прва линија (министерства, агенции, дирекции), додека пак комуникацијата со единките корисници, односно втората линија корисници се остварува преку ресурсните министерства.

Трезорот всушност претставува "квази банка" со близу 3000 сметки (во Главната книга на Трезорот), на буџетските корисници, сметки за наплата на јавните приходи и други наменски сметки на државата, кој преку Народната банка на Република Македонија го извршува платниот промет за Буџетот и буџетските корисници

Иако овој софтвер е набавен во 1998 година, неговото практично користење започнува во 2001 година и тоа со делумно користење на модулите, односно функциите на системот. Имено, во 2001 година за прв пат се користи модулот за извршување на буџетот, додека останатите модули, како што е управувањето со јавниот долг, подготовката на буџетот и управувањето со готовинските текови сè уште не се имплементирани, а според последните сознанија нивната имплементација се очекува во април 2002 година.

Впечаток е дека концептот на Единствена трезорска сметка е делумно имплементиран, односно процесот на извршување на плаќањата е комбиниран. Имено, поголемите плаќања се извршуваат централизирано во износ од над 200.000 куни во случај на тековни трошоци, платите и сите капитални трошоци, додека пак сите останати плаќања се извршуваат преку сметки кои буџетските корисници ги имаат во Заводот за платен промет.

Треба да се истакне улогата на Одделението за управување со долгот кое е овластено да издава и откупува трезорски записи, државни обврзници, да води евиденција за отплата на заемите, како и да издава и наплатува побарувања по основ на активирани државни гаранции, издадени со Одлука на Владата на Република Хрватска и има дискреционо право да одлучува по задолжувањата на Република Хрватска било од домашни или од странски извори на финансирање.

Позначајни промени се направени во делот на сметководствениот систем со усвојување на GFS методологијата (Статистика на владините финансии, н.з.), имплементирана во новиот контен план и со новата функционална класификација.

Што се однесува до реформата на платниот систем, треба да се истакне дека во Република Хрватска, платниот промет сè уште го извршува Заводот за платен промет или т.н. ФИНА - Финансиска агенција и тоа за буџетските корисници и за банките.

Според најновите сознанија, банките треба да го преземат платниот промет, почнувајќи од 1 април 2002 година. На крајот на март само 20% од вкупниот број на сметки, мигрирале во банките. Ова упатува на заклучок дека банките во Република Хрватска сè уште не се подготвени за овој потфат и според информациите од ФИНА, повеќе банки ќе склучат договори со оваа институција за вршење на платниот промет во нивно име.

Имајќи ги предвид реформските зафати во Република Хрватска впечаток е дека Република Македонија е далеку понапред во делот на реформата на платниот промет воопшто, како и платниот промет за буџетските корисници, додека во делот на сметководствениот систем и кеш менаџментот одиме во чекор со реформските зафати на Република Хрватска, со оглед на фактот дека тоа се веќе наши утврдени приоритети.

Република Словенија

Организационата поставеност на Трезорот во Република Словенија се пресликува во постоењето на Одделение за управување со готовинските средства (кеш менаџмент) со две организациони единици: Одделение за планирање на ликвидноста и пазар на пари и Одделение за управување со долгот.

Од излагањето на претставниците на Република Словенија можеше да се заклучи дека реформските процеси во делот на трезорското работење во одредени домени се квалитативно на високо ново во однос на други.

Во делот на кеш менаџментот и планирањето на ликвидноста се постигнати значајни резултати, за

што главни „виновници“ се релативно поразвиените финансиски пазари и стабилноста на економијата, во однос на останатите поранешни југословенски републики. Во насока на подобрување на кеш менаџментот применуваат софтверско решение, што овозможува со стандардни инпути (одобрен буџет на буџетски корисници, временски серии за приходите и расходите, најавени плаќања од буџетските корисници и слично) да добијат релативно точни проекции за движењето на државните приходи и расходи на краткорочен и среднорочен период.

Севкупниот економски амбиент во Република Словенија овозможува државата, преку Трезорот, да пламира средства во комерцијалните банки и централната банка, со издавање на трезорски записи.

Во останатите сегменти, реформските процеси во Република Словенија сè уште се во фаза на спроведување, што важи и за укинувањето на сметките на буџетските корисници и воведување на концептот на Единствена трезорска сметка, реформи во делот на сметководството и слично.

Исто така, реформите се одвиваат со бавна динамика и во однос на платниот промет, за што зборува и фактот дека Заводот за платен промет се уште постои како институција што го врши платниот промет во државата.

Наша оценка е дека постои извесна доза на несигурност и нејасна визија за начинот на негово трансформирање и пренос на неговите функции на други институции.

Федерација Босна и Херцеговина

Посебно внимание во делот на реформите во Трезорот заслужува искуството на Босанско-херцеговската федерација.

Во време на одржување на семинарот, ова Министерство беше единствено, кое уште од 01.01.2001 година го укинало Заводот за платен промет и можеби затоа им се поставуваа најголем број на прашања за нивното искуство, согледувања, откривање на позитивни и негативни страни и сл.

Босанската добра смисла за хумор и овојпат не изостана и упатија шеговити пораки до останатите присутни дека ако сакаме да го примениме нивното искуство во реформските процеси во платниот промет и во трезорското работење, потребно е најпрвин да се направи поделба на кантони, да се здружат во федерација, а потоа да се пристапи кон реформи со „полна пара“.

Заводот за платен промет е укинат, а платниот промет се одвива преку деловните банки, но концептот на Единствена трезорска сметка не е воведен во целост.

Посебно интересно е дека трезорскиот систем, иако е имплементиран на ниво на Федерација, сепак не ги вклучува финансиските средства со кои располагаат кантоните и Република Српска.

Токму поради тоа, зацртаните приоритети на Федерацијата се во насока на подобрување на трезорското работење и воспоставување на интегриран систем на финансиско управување, кој треба да овозможи поефикасен менаџмент за сите финансиски средства на федерацијата, вклучувајќи ги средствата, обврските, приходите, расходите, зајакнување на капацитетите за извршување на буџетот, подобрување на квалитетот на евиденцијата и обработка на финансиските информации. Новиот систем треба да им овозможи и автоматизирање на одредени функции кои до крајот на 2001 година, се одвивале мануелно, воведување на Главна книга на Трезорот, евиденција на сите набавки, преземени обврски на буџетските корисници по добавувачи, обезбедување на податоци за сите трансакции по економски кодови, воведување на кеш менаџмент, планирање на ликвидноста и слично.

Општ впечаток е дека реформите се започнати пребрзо, без претходно испитување на економскиот амбиент во Федерацијата, без проценка на можните ризици и со изоставување на значајни фази од реформските процеси.

Во функција на оправдување на насловот на оваа статија, само накратко, уште еднаш би истакнале што се направи Министерството за финансии на Република Македонија во доменот на трезорското работење, почнувајќи од 2000 година, до денес, и кои се понатамошните клучни приоритети.

Во 2000 година започнаа подготовките за спроведување на реформите со целосна сондажа на економскиот амбиент, макроекономската рамка, подготвеноста на Министерството за финансии и сите останати буџетски корисници за овие реформски зафати.

Целите веќе почнаа сами да се поставуваат: подобрување на процесот на извршување на Буџетот на Република Македонија, зајакнување на контролата на користење на буџетските средства, зголемување на транспарентноста во користење на јавните приходи, поефикасно управување со финансиските средства на Буџетот и воспоставување на систем за поефикасно управување со долгот на Република Македонија.

По успешното заокружување на првата фаза се прави значаен квантитативен скок во трезорското работење, кој се пресликува во следното: промени во структурата на сметките на буџетските корисници, во начинот на извршување на плаќањата и воведување практика за месечно планирање на трошоците од страна на буџетските корисници елиминирање на сал-

По успешното заокружување на првата фаза, во Министерството за финансии на Република Македонија се прави значаен квантитативен скок во трезорското работење: промени во структурата на сметките на буџетските корисници, во начинот на извршување на плаќањата и воведување практика за месечно планирање на трошоците од страна на буџетските корисници елиминирање на салдата на сметките за редовно работење на буџетските корисници

дата на сметките за редовно работење на буџетските корисници. Сето тоа овозможи почитување на приоритетите при финансирањето и вложување на слободниот капитал врз основа на економски принципи; по-

добрување на евиденцијата за извршување на расходите во согласност со промените во буџетскиот процес, следење на расходите по основ на добиени донации и кредити.

Во чекор со реформата на платниот систем и укинувањето на Заводот за платен промет, почнувајќи од 01.01.2002 година се укинаа сметките на буџетските корисници и се воведо концептот на Единствена Трезорска Сметка, што подразбира директна наплата на јавните приходи и централизирано извршување на расходите.

Трезорот всушност претставува „квази банка“ со близу 3000 сметки (во Главната книга на Трезорот), на буџетските корисници, сметки за наплата на јавните приходи и други наменски сметки на државата, кој преку Народната банка на Република Македонија го извршува платниот промет за Буџетот и буџетските корисници.

Досега поставените цели успешно се реализирани, а клучни приоритети на Секторот за трезорско работење во натамошниот период се: усовршување на функционалноста на трезорскиот систем преку имплементирање на нови контролни механизми, пред се во однос на преземањето на обврски од страна на буџетските корисници, промени во сметководствениот систем, подобрување на процесот на евиденција и дистрибуција на приходите за единиците на локална самоуправа; унапредување на процесот на управување со долгот и гаранциите на Република Македонија и развивање на финансиското планирање и управување со ликвидноста.

Заклучокот што може да се извлече од оваа статија сепак би го оставиле на читателите. Можеби ќе звучеше нескромно и субјективно ако тоа го сторевме ние, бидејќи во тој случај секако ќе ги имавме предвид позитивните оценки од страна на многу меѓународни финансиски институции дадени за нашите постигнувања во оваа област, а посебно изјавата и признанието на експертот за Трезор на Меѓународниот монетарен фонд, воедно и резидентен консултант за Трезор во Р. Словенија, Данкан Ласт, упатена до министерот за финансии, Никола Груевски, дека постојат две работи во кои сме многу подобри од Република Словенија: реформата на платниот систем и трезорското работење.

ГРУПАТА ЕГМОНТ (THE EGMONT GROUP)

Повеќе од десетина години наназад, борбата против перењето пари претставува неопходен дел од напорите за сузбивање на нелегалната трговија со наркотици и на организираниот криминал. Притоа, клучно прашање во насока на спречување на перењето пари беше - информациите во врска со овој вид на организиран криминал да бидат во рацете на вистинските луѓе

1. Борбата против перењето пари како еден од облиците на организиран криминал

Перењето пари не е нов феномен - криминалците отсекогаш се обидуваа да ги сокријат средствата кои потекнуваат од нивната криминална активност. Иако во текот на долг период било сметано како маргинален проблем, по експанзијата на трговијата со дрога, перењето пари стана составен дел од секоја сериозна криминална дејност. Добивката од криминалот, која е главно во форма на готови пари, мора да биде „исчистена“, за да потоа може повторно да се користи од страна на криминалците. Перењето на пари вклучува серија на финансиски операции (депозити, нивно повлекување, трансфери итн.) кои на крајот резултираат со тоа што валканите пари од криминалот стануваат чисти пари, кои можат да се користат за легитимни бизниси. Всушност, „исчистените“ валкани пари се „рециклираат“ низ легитимните бизниси, а оттаму навлегуваат на легитимниот пазар и се распространуваат низ целата економија.

Повеќе од десетина години наназад, борбата против перењето пари претставува неопходен дел од напорите за сузбивање на нелегалната трговија со наркотици и на организираниот криминал. Во текот на тие десетина години, клучно прашање во насока на спречување на перењето пари беше - информациите во врска со овој вид на организиран криминал да бидат во рацете на вистинските луѓе - иследниците и обвинителите, надлежни за гонење на криминалците и нивно казнување, како и одземање на нивните нелегално стекнати приходи. Информациите потребни за правилно водење на истрагите во врска со перењето пари, бараат во нив да бидат вклучени широк круг на активности, бидејќи за успешна истрага не е доволно само познавање на законските прописи, истражните техники и анализи, туку и познавањето на банкарските, финансиските, сметководствените и други еко-

номски активности. Сето тоа е потребно од причина што перењето пари пред сè е економски феномен, бидејќи перачите на пари не користат некои посебни инструменти за чистење на валканите пари, туку се потпираат на постоечката финансиска и деловна практика како начин на криење на нелегално стекнатите приходи. Токму поради тоа, во истрагата против овој вид на криминал, релевантните информации и нивната размена претставуваат неопходен услов за успешноста на истите. Притоа, бариерите што постојат во размената на потребните информации, директно се одразуваат на успехот на самата истрага на можните случаи на перење пари. Кривичното дело перење пари може да не биде комплетно расветлено и јасно видливо, се' додека сите информации во врска со него не се концентрираат на едно место. Поради фактот што современите начини на трансфер на парите (електронски и сл.) се случуваат во мошне куси временски интервали, неопходно е да постои и брза размена на информациите во врска со нив, како и дестекција на можните случаи на перење пари уште во нивната почетна точка - т.н. предистражна или извештувачка фаза.

2. Концептот на FIU (Financial Intelligence Unit)

Пред околу една декада, во одреден број земји започнаа да се формираат специјализирани државни агенции како дел од нивниот систем за справување со проблемот на перењето на пари, попознати како „Financial Intelligence Units“ или FIU's (финансиски извештувачки единици). Овие тела привлекоа големо внимание со својата многу битна улога во рамки на програмите за борбата против перењето пари, а која се состои во можноста за што поголема размена на

Марија
АНГЕЛОВСКА

Марија Ангеловска е родена во 1978 година во Скопје. Дипломирала на Правниот Факултет во Скопје во 2001 година. Од Јануари 2002, работи во Министерство за финансии, Дирекцијата за спречување на перење пари. Посетувала неколку семинари и тренинг курсеви од областа на финансискиот криминал и спречувањето на перење пари, организирани во Република Македонија и во странство. Учесувала на 4-от состанок за типологија на Комитетот на Советот на Европа за борба против перење на пари, кој се одржа во Вадуз, Лихтенштајн, како член на делегацијата на Република Македонија. Во моментот активно учествува во подготовките за членство во Егмонт групата.

*Мислењата изразени во овој текст се на авторите и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

информации (помеѓу финансиските институции и министерствата за внатрешни работи / обвинителството, судовите), истовремено штитејќи ги интересите на невините лица во врска со кои имаат сознанија во својата база на податоци. Предизвиците пред кои беа изложени овие национални тела надлежни за обезбедување на ефективна имплементација на мерките против перењето пари, резултираа со создавањето на нови, потенцијално значајни извори на финансиски информации кои ќе им бидат достапни на истите. Во оваа насока, низа меѓународни стандарди, како препораките на FATF и Директивите на Советот на Европа во врска со перење на пари од 1991 година, укажуваа на потребата од известување за сомнителни трансакции на релевантните надлежни тела. Меѓутоа, ни во двата случаи не е специфицирана формата и структурата низ која ќе бидат превземани овие мерки од страна на надлежните национални тела.

FIU's во различни земји се поставени врз основа на неколку различни модели. Во полицискиот модел, кој се употребува во Велика Британија (NCIS) и Словачка (OFIS) - извештаите за сомнителни трансакции се доставуваат до полициските органи за истрага. Во правниот модел, кој се употребува во Исланд и Португалија, покрај другите, извештаите се доставуваат до Канцеларијата на Јавниот обвинител. Во некои случаи, извештаите се доставуваат до здружени полициски и судски единици. Мешаниот систем, е исто така застапен и во Норвешка и Данска. Конечно, тука е и посредничкиот или административен модел, кој е креиран во голем број на законодавства, вклучувајќи ја Словенија (OMLP), САД (FINCEN) и Австралија (AUSTRAC), каде овие институции делуваат како посредник меѓу приватниот сектор, Министерството за внатрешни работи (полицјата) и обвинителството.

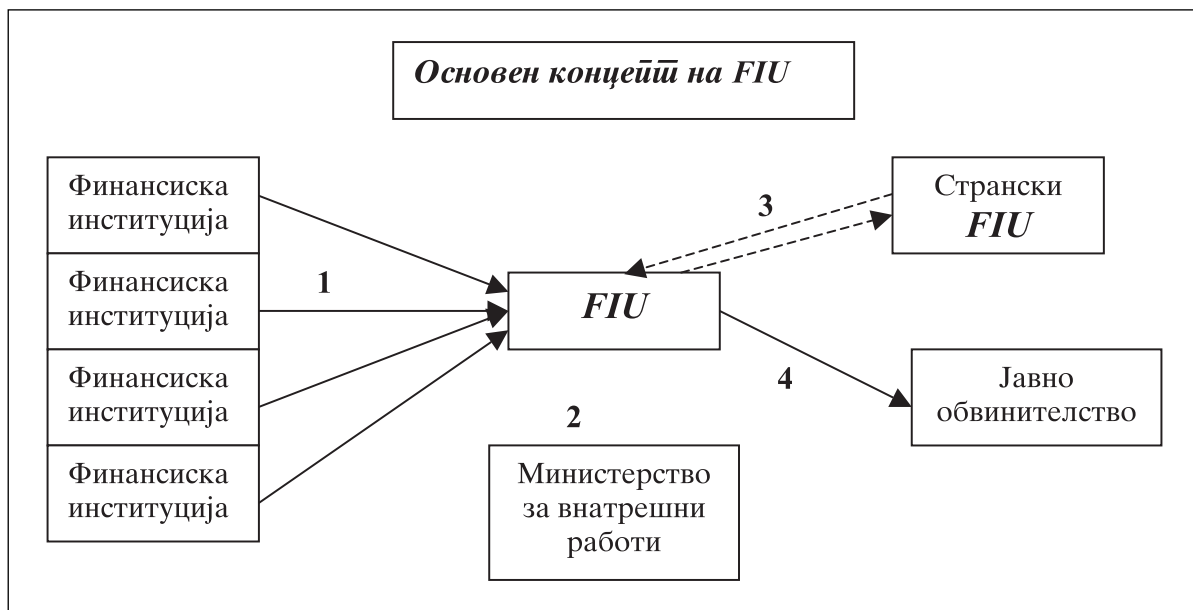
1. Податоци за трансакции поднесени до ФИУ
2. ФИУ добива дополнителни информации од МВР
3. Можна размена на информации со странски ФИУ
4. По анализата, ФИУ го отстапува случајот на Јавното Обвинителство

3. Почетоците на Егмонт Грууп

И покрај фактот што FIU's во одделни земји беа основани уште во првите години од минатата декада, нивното основање сепак беше сметано само како изолиран феномен поврзан со специфичните потреби на законодавствата кои ги формираа овие тела. Во почетокот на 1995-та година, постоечките FIU's започнаа да работат заедно во една неформална организација позната како Egmont Group (именувана е по Egmont-Arenberg Palace во Брисел каде се одржа првиот состанок). Основната цел на групата е да биде еден вид форум на FIU's и да ја поддржува нивната значајна улога во националните програми за борба против перењето пари. Оваа поддршка вклучува проширена и систематска размена на информации помеѓу FIU's, обезбедување на вработените во овие тела со потребни знаења од областа на перењето пари и финансискиот криминал воопшто, како и воспоставување и одржување на што е можно подобра комуникација помеѓу FIU's преку примена на современи технологии.

4. Состаноците на Egmont Group

Првиот состанок на групата Егмонт беше резултат на неколкугодишните национални и интернационални напори против перењето пари. Бројни документи, како што се Виенската Конвенција на Обединетите

Нации, Групата од десет Базелски принципи и особено 40-те препораки на Financial Action Task Force (FATF), и дадоа уште поголем поттик на меѓународната соработка во оваа област. Како што се создаваа нови FIU's во различни земји, тие добиваа сè поголема улога во претставувањето на своите земји на меѓународните конференции и семинари за борба против перењето пари. Нивната соработка се одвиваше преку низа неформални средби, кои набрзо прерасна во потреба од нивно редовно состанување.

Иако различни по големина, структура и одговорност, сите FIU's имаат иста цел - борба против перењето пари. Според тоа, задачата на Егмонт е да бара начини за развивање на активна практична соработка помеѓу нејзините членки, особено во областа на размената на информации и на искуства. Проучувањето на овие и други прашања водеше кон одржување на втор состанок на Егмонт груп, кој се одржа во Париз (30 Ноември 1995), а потоа и трет - во Сан Франциско (22-23 Април 1996), од страна на работните групи кои беа основани на првиот состанок во Брисел. Овие работни групи се фокусирани на три големи области: правни прашања, технологија и обуки.

Четвртиот состанок се одржа од 21-22 Ноември во Рим. Со присуство на повеќе од 30 земји и 4 меѓународни организации, Егмонт Груп направи еден чекор напред кон прераснување во примарна рамка за кооперација помеѓу FIU's. Групата направи обид да го испита функционирањето на различните FIU's и да ги утврди оние цели и функции кои ќе бидат предмет на заедничка реализација. На состанокот во Рим 1996 година е усвоена дефиниција за FIU's (Financial Intelligence Unit): „Централна, национална агенција одговорна за примање (ако е дозволено, и барање), анализирање и испраќање до компетентните надлежни тела на финансиски информации:

- 1) за сомнителни приходи од криминал; и
- 2) побарани (обезбедени) согласно националните закони и регулативи, со цел откривање и спречување на перење на пари“

Една од целите поради кои се одреди дефиницијата на FIU беше да се разграничат овие тела од останатите компоненти на програмата против перењето на пари. Оваа дефиниција исто така помогна да се идентификува Егмонт Груп, и да се разграничи од FATF и од други меѓународни тела кои го третираат проблемот на перењето пари. Дефиницијата се формулираше, од една страна за да ги разграничи FIU's од другите државни органи, а од друга - да бидат доволно воопштено дефинирани со цел да се овозможи формирање на различни облици на вакви тела во зависност од законодавствата на различни земји. Во креирањето на оваа

дефиниција, Egmont Group се обиде да избегне истакнување на било каков посебен тип на структура (пр. полициска, судска, административна). Откако беше усвоена оваа дефиниција, таа стана стандард врз основа на кој се осмислени новоформираните FIU's.

Петтиот состанок на Егмонт Груп се одржа од 23-24 Јуни 1997 год. во Мадрид, Шпанија, во присуство на 35 земји и 5 меѓународни организации. На состанокот во Мадрид, групата превзема значителни чекори во низа области. Можеби најзначајно од сè е реafirмирањето на дефиницијата на FIU's и нејзино инкорпорирање во формално усвоениот т.н. „Statement of purpose“, документ во кој е опишана дотогашната активност, како и актуелните цели во рамките на националните и меѓународните напори против перењето пари. И на овој состанок приоритет беше подобрувањето на интернационалната размена на информации и други мерки за зголемување на соработката меѓу страните кои партиципираат, во рамки на една поформализирана структура на самата група.

Основната цел на групата е да биде еден вид форум на FIU's и да ја поддржува нивната значајна улога во националните програми за борба против перењето пари. Оваа поддршка вклучува проширена и систематска размена на информации помеѓу FIU's, обезбедување на вработените во овие тела со потребни знаења од областа на перењето пари и финансискиот криминал воопшто, како и воспоставување и одржување на што е можно подобра комуникација помеѓу FIU's преку примена на современи технологии

Една од најзначајните активности на групата беше отварањето на веб страница (Egmont Secure Web) за сигурна размена на информации. Ова овозможува, сите членови да имаат пристап до информациите на секоја FIU единица, трендовите на перење на пари, средствата за финансиска анализа и технолошки развој. Оваа веб страница не е достапна до јавноста. Имено, членовите можат да разменуваат доверливи информации, но во заштитена околина.

На шестиот состанок (30 Јуни -1 Јули 1998, Буенос Аирес), уште 10 нови FIU's кои ги исполнуваа условите од дефиницијата станаа членки на групата. Во текот на пленарниот состанок беше договорено формирање на четири работни групи кои ќе се фокусираат на раните фази во развитокот на FIU's. Прашањето за формирање на извршен секретаријат на Егмонт и воспоставување на стандардни правила за размена на финансиски информации меѓу FIU's исто така беа предмет на дискусија и истите беа разделени помеѓу работните групи за понатамошна анализа.

Седмиот пленарен состанок се одржа во Братислава, Словачка од 26-28 Мај 1999 год. Покрај приемот во членство на новоформираните FIU's, беше договорено работната група за технологија да биде преименувана во работна група за тренинг програми и комуникации. Програмите кои се одржуваа во рамки на пленарниот состанок на различни теми од областа на перењето пари и меѓународната соработка, исто така, се покажаа како многу корисни. Меѓу останатите активности, една од најважните беше формирање на посебно административно тело Permanent Administrative Support (на местото на дотогашниот секретаријат).

Осмиот состанок, кој се одржа во Панама (14-17 Мај 2000), беше главно насочен кон развивање на планови за тренинг-обуки на FIU's, како и преглед на дотогашните активности на работните групи и планирање на идните активности.

Една од најзначајните активности на групата беше отварањето на веб страница (Egmont Secure Web) за сигурна размена на информации. Ова овозможува, сите членови да имаат пристап до информациите на секоја FIU единица, трендовите на перење на пари, средствата за финансиска анализа и технолошки развој. Оваа веб страница не е достапна до јавноста. Имено, членовите можат да разменуваат доверливи информации, но во заштитена околина

Деветтиот состанок на Егмонт Групп се одржа во Хаг, Холандија на 14 и 15 Јуни 2001. Најважните активности на овој состанок беа прифаќањето на низа амандмани, како и анекс под име „Принципите на размена на информации помеѓу FIU's во случаите на перење пари“ на т.н. Statement of Purpose. Исто така беше договорено дека FIU кандидатите за членство во Егмонт, барањето за членство можат да го поднесуваат секоја година пред одржувањето на пленарните состаноци, во рамки на состаноците на работните групи во текот на месец март. Работната група за тренинг и комуникации поднесе информација за првиот тренинг-семинар на FIU's кој се одржа во Виена во Јануари 2001 и презентираше компакт диск и книга на успешно решени случаи на перење пари, како компилација на вистински случаи од скоро сите земји членки на Егмонт.

На сите досегашни состаноци на Егмонт Групп, една од основните активности беше прифаќањето во членство на новоформираните FIU, така што по последниот состанок во Хаг, досега 58 земји се членки на оваа група (Аруба, Австралија, Австрија, Бахами, Белгија, Бермуди, Боливија, Бразил, Британските Девствени острови, Бугарија, Кајмански Острови,

Чиле, Колумбија, Коста Рика, Хрватска, Кипар, Чешка, Данска, Доминиканска Република, Ел Салвадор, Естонија, Финска, Франција, Грција, Кина, Унгарија, Исланд, Ирска, Италија, Јапонија, Латвија, Литванија, Лихтенштајн, Луксембург, Мексико, Монако, Холандија, Нов Зеланд, Норвешка, Панама, Парагвај, Португалија, Романија, Словачка, Словенија, Шпанија, Шведска, Швајцарија, Тајван, Тајланд, Турција, Велика Британија, САД, Венецуела), а бројот на земји членки и натаму ќе се зголемува паралелно со формирањето на нови FIU во земјите во кои досега истите не постоеја.

5. Процедура за препознавање како FIU од страна на Egmont Group

Најзначајниот документ на групата, „Statement of Purpose“, усвоен на пленарниот состанок во Мадрид, ја предвидува формата на станувањето членка на Egmont Group на FIU, која ги исполнува условите согласно дефиницијата усвоена од страна на групата. Согласно таа форма, работната група за правни прашања има усвоено посебна процедура за станување членка на Егмонт. Имено, кога работната група за помош ќе дојде до сознание за постоење на агенција против перење пари, која може да се идентификува како FIU во согласност со дефиницијата на Егмонт, најпрво се обезбедуваат информации околу самата агенција (име, адреса, лице за контакт-обично првиот човек на агенцијата, организационата поставеност, соодветните закони и сл.). Откако ваквите информации ќе бидат разгледани на состанок на групата за помош, истата може да одлучи (во зависност од резултатите од информацијата), да ја предаде самата информација на шефот на групата за правни прашања. По неговото разгледување на информацијата, тој одлучува за испраќање на писмо до FIU во кое ја повикува на членство во Егмонт и ги истакнува бенефициите од можното членство во групата. Писмото содржи копија од Статемет оф Пурпосе, кратка историја на Егмонт групата и еден прашалник. Со ова писмо шефот на правната група официјално бара мислење од првиот човек на соодветната агенција за тоа дали смета дека истата ги исполнува условите од егмонтската дефиниција за FIU. По добивањето на позитивен одговор, потребно е агенцијата да одговори на прашалникот добиен во рамки на првото писмо, и да го испрати заедно со соодветна пропратна документација до правната група. Оваа група истовремено назначува т.н. спонзор (водач), кој има за задача да ја води кандидираниот FIU низ постапката за добивање на членство пред работните групи на Егмонт. Спонзо-

рот е обично FIU која ја дала првичната информација за основањето на новата FIU. Откако ќе се пополни прашалникот и откако ќе се обезбедат потребната документација и информации, шефот на правната група ќе го стави прашањето за новата FIU на дневен ред на состанок на правната група (прашањето за кандидирање на нова FIU за членство во Егмонт се поставува само на состаноците што се одржуваат во септември/октомври и во март). За примање во членство на кандидираната FIU обично не се дискутира на состаноците на работните групи кои се одржуваат во периодот непосредно пред одржувањето на пленарниот состанок на групата. Доколку правната група врз основа на сите претходно добиени потребни податоци и информации се согласи дека кандидираната FIU ги исполнува условите за станување на членка, ќе им достави на сите FIU - членки информација за новата FIU, со предлог да ја прифатат нејзината кандидатура, која на пленарниот состанок уште еднаш детално се разгледува и конечно се прифаќа новата FIU како членка на Egmont Group. Прифаќањето за членство во групата се врши само еднаш во годината - на пленарните состаноци, додека потенцијалните членки, на овие состаноци, можат да присуствуваат како FIU кандидати, во улога на посматрачи. Оваа процедура за членство за прв пат беше востановена на пленарниот состанок во Мадрид и оттогаш се применува како редовна (официјална) процедура за стапување во членство во Egmont Group.

6. Република Македонија и Егмонт Гроуп

Република Македонија на 29 Август 2001 за прв пат донесе свој Закон за спречување на перење пари, врз основа на кој се формираше Дирекција за спречување на перење пари како FIU, согласно меѓународните

стандарди и принципи. Дирекцијата стана оперативна од 1 Март 2002, откако и започна да се применува законот. Имајќи ги предвид досегашните активности на Дирекцијата, како на домашен така и на меѓународен план, како и успешниот почеток на примената на законот, приоритетна активност на Дирекцијата во меѓународни рамки за периодот што следи, ќе биде зачленувањето во Егмонт Гроуп, а со тоа и стекнување на сите бенефиции што ги нуди членството во оваа неформална организација. Во овој контекст, Дирекцијата за спречување на перење пари, на 19 Април 2002 година поднесе и официјално барање за членство, со што ја започна процедурата за станување на дел од групата. Дирекцијата за спречување на перење пари на Република Македонија на овогодишниот десетти пленарен состанок на Egmont Group, кој ќе се одржи од 4 до 7 Јуни во Монако, е поканета да присуствува како FIU -кандидат за членство, што прет-

Дирекцијата за спречување на перење пари, на 19 Април 2002 година поднесе и официјално барање за членство, со што ја започна процедурата за станување на дел од групата. Дирекцијата за спречување на перење пари на Република Македонија на овогодишниот десетти пленарен состанок на Egmont Group, кој ќе се одржи од 4 до 7 Јуни во Монако, е поканета да присуствува како FIU-кандидат за членство, што претставува прв чекор кон асоцирање на Република Македонија во Egmont Group

ставува прв чекор кон асоцирање на Република Македонија (Дирекцијата за спречување на перење пари) во Egmont Group, која според зборовите на Европската Комисија, стана „оригинален интернационален форум“ и неопходен елемент во интернационалната борба против перењето пари.

ПРОГРАМА ЗА ЈАВНИ ИНВЕСТИЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, 2002-2004

Тахир
ШАКИРИ

Тахир Шакири е државен советник во Министерството за финансии, кој раководи со Секторот за јавни инвестиции. Роден е во 1949 година во Скопје, а дипломирал на Економскиот факултет – Скопје во 1971 година, насока – макроекономија. Учествовал во подготовката на повеќе развојни документи и проекти на среден и долг рок, меѓу кои и во „Националната стратегија за економскиот развој на Република Македонија до 2020 година“, Рамковната програма за економски развој и реформи „Македонија 2003“. Учествовал на повеќе семинари и воркшопови во земјата и странство од областа на јавните инвестиции, организирани од страна на Светската банка, Европската комисија и други меѓународни институции.

Како земја во транзиција, Република Македонија во рамките на процесот на спроведување на политичко - економските реформи, вложува значителни напори за подобрување на економската и социјалната состојба на земјата. При тоа, реформските активности што се спроведуваат, пред сè, се во функција на создавање на услови за инфраструктурно поврзување на земјата со сите соседни земји и за интензивирање на процесите за поскора и успешна интеграција на Република Македонија со Европската Унија

Поддршката на динамизирањето на инвестициите во Република Македонија се наметнува со својата приоритетност, поради потребата од надминување на состојбите на недоволна развиеност и незаокруженост на инфраструктурата, како и релативно техничко-технолошката застареност и ниска ефикасност на капацитетите.

Развојната политика на Владата на Република Македонија за инвестирање во јавната инфраструктура на земјата на среден рок и подолгорочно се базира на динамична инвестициона активност, која се очекува да резултира со оптимизација на користењето на постојните капацитети, реконструкција и модернизација на јавната инфраструктура во функција на обезбедување економичност и повисока ефикасност, како и поскоро довршување на започнатите економски оправдани проекти, имајќи ги предвид опциите на помали трошоци.

Тежината на проблемите со кои се соочува земјата и длабочината на зафатите кои треба да се реализираат, во услови на оскудност на сопствени средства и лимитирани можности за задолжување на земјата во странство, бараат поинтензивно ангажирање на странски капитал, пред сè, со директни инвестиции, заеднички вложувања, концесии, донаторства, како и селективно задолжување во странство согласно на платно - билансните можности на земјата.

Република Македонија, имајќи ги во вид значајните потреби кои произлегуваат од ниското ниво на развиеност од една страна и ограничените ресурси со кои располага од другата страна, значајно место дава на

рационалното користење и планско насочување на средствата наменети за инвестиции. Сврзано со ова, Владата на Република Македонија донесува и секоја година ажурира посебна Програма за инвестиции во јавната инфраструктура на среден рок.

Во Програмата за јавни инвестиции во Република Македонија 2002-2004, (донесена на 19.03.2002 година), вклучени се инвестициони проекти кои согласно искажаните приоритетни проекти Владата оцени дека имаат значаен придонес за развојот на секторот енергетика, транспорт, водоснабдување, наводнување, екологија и нестопанските дејности.

При изготвувањето на Програмата за јавни инвестиции во Република Македонија 2002-2004, при одредувањето на приоритетните потреби се имаа предвид реалните можности за:

- 1/ обезбедување на средства за капитални инвестиции од Буџетот на државата;
- 2/ обезбедување на сопствени средства од страна на инвеститорите;
- 3/ обезбедување на неповратни средства од земји донатори;
- 4/ селективно задолжување со поволни кредити, согласно платно-билансните можности на земјата.

Во Програмата се вклучени инвестициони проекти кои, согласно со искажаните приоритетни потреби на одделните министерства, се од значаен придонес за развојот на секторот и имаат соодветно изготвена инвестиционо-техничка документација.

Програмата за јавни инвестиции содржи 196 инвестициони проекти. Вкупните трошоци за овие проекти се ценат на 2,603.82 милиони долари. Дел од средствата, во износ од 678.94 милиони долари, се реализирани до крајот на 2001 година. Реализацијата на одреден

*Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги претставуваат ставовите на Министерството за финансии

обем на инвестициони активности, со оценета вредност од 678.75 мил. долари, се планира по 2004 година. Со тоа, во периодот 2002-2004 година се предвидува дека ќе се реализираат 1,246.13 милиони долари, односно само во 2002 година 409.05 милиони САД долари.

Определбата на Владата за ангажирање на странски инвестиции, во прв ред преку концесии, директни и заеднички вложувања, донации, претставува императив поради високото учество на странските кредити во финансирањето на инвестициите во претходниот период. Покрај тоа, неопходно е натамошно зголемување на обемот на неповратните средства од странство, особено во секторот на водоснабдувањето, наводнувањето, животната средина, образованието и здравството.

Од вкупно предвидените средства со Програмата за периодот 2002-2004 година, за развој на стопанската инфраструктура ќе бидат насочени 1,079.26 милиони САД долари или 86.6%, а за развој на човечките ресурси 166.87 милиони САД долари, или 13.4% од вкупните средства.

Во 2002 година ќе се продолжи со инвестиционите активности во јавната инфраструктура во следната насока:

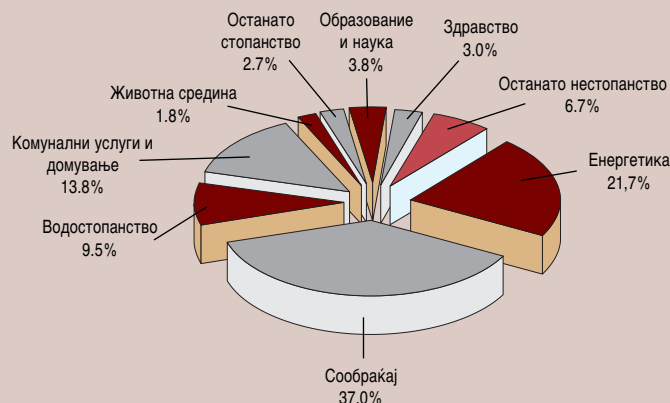
- во енергетиката, ќе се интензивираат активностите за довршување на изградбата на Хидроелектраната „Козјак“, ревитализацијата на главните хидриенергетски постројки, дистрибутивната електроенергетска мрежа, како и на техничкиот систем за управување, контрола и комуницирање. Истовремено, ќе се интензивираат активностите за изградба на интерконективни врски со електроенергетските системи на соседните земји, како чекор кон воспоставување на неопходната стабилност на електроенергетскиот систем на Република Македонија.
- во сообраќајот, инвестиционите активности се насочени кон отстранувањето на тесните грла на постојната патна инфраструктура, со изградба на нови патни делници на коридорот Исток - Запад и Север - Југ. При ова, со средствата од Европската инвестициона банка, Светската банка, како и со финансиска поддршка од Програмата PHARE, продолжи изградба на автопатните делници Неготино - Демир Капија од коридорот 10, а завршува изградбата на делницата Скопје - Тетово од коридорот 8. Исто така, со финансиска поддршка на Европската инвестициона банка, Европската банка за обнова и развој и од Кре-

дитната банка за обнова и развој (KfW), започна изградбата на автопатната обиколка на Скопје.

Трошоци по сектори	2002 – 2004			мил. САД \$
Сектор	2002	2003	2004	Вкупно
Вкупно	409.05	453.85	383.23	1,246.13
Енергетика	100.64	105.60	64.38	270.62
Сообраќај	110.21	174.45	176.80	461.46
Водостопанство	34.17	39.57	44.62	118.36
Комунални услуги и домување	62.43	62.52	47.16	172.11
Животна средина	14.96	6.94	0.28	22.18
Останато стопанство	13.91	10.82	9.80	34.53
Образование и наука	14.92	17.49	14.95	47.36
Здравство	24.58	11.07	2.06	37.71
Останато нестопанство	33.23	25.39	23.18	81.80

Вкупни трошоци по извори на финансирање	2002 – 2004			мил. САД \$
	2002	2003	2004	Вкупно
Вкупно	409.04	453.86	383.24	1,246.14
Странски кредити	124.56	235.12	214.22	573.90
Неповратна помош од странство	72.95	76.93	54.54	204.42
Буџет ¹	47.52	55.72	55.08	158.32
Мак Телеком	46.61	10.70	0.00	57.31
Сопствени средства	69.70	28.42	9.83	107.95
Фондови	47.70	46.97	49.57	144.24

Трошоци по сектори 2002 - 2004

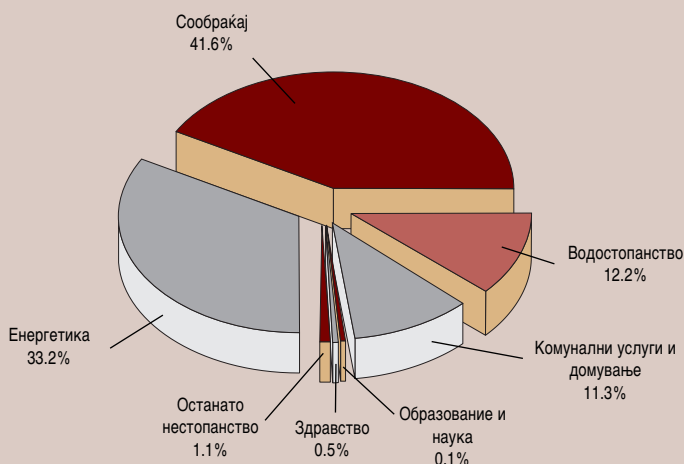
Во сообраќајот, инвестиционите активности се насочени кон отстранувањето на тесните грла на постојната патна инфраструктура, со изградба на нови патни делници на коридорот Исток - Запад и Север - Југ. При ова, со средствата од Европската инвестициона банка, Светската банка, како и со финансиска поддршка од Програмата PHARE, продолжи изградба на автопатните делници Неготино - Демир Капија од коридорот 10, а завршува изградбата на делницата Скопје - Тетово од коридорот 8

¹ Буџетските средства за патништа се опфатени во ставката „Фондови“

Учество на одделни сектори во користење на странски кредити (%)

	2002	2003	2004	Вкупно
Вкупно	124.56	235.12	214.22	100.00
Енергетика	50.72	82.69	57.37	33.24
Сообраќај	23.76	104.47	111.25	41.73
Водостопанство	19.61	21.61	28.50	12.15
Комунални услуги и домување	25.18	23.86	15.70	11.28
Образование и наука	0.00	0.44	0.00	0.08
Здравство	2.09	0.65	0.00	0.48
Останато нестопанство	3.20	1.40	1.40	1.05

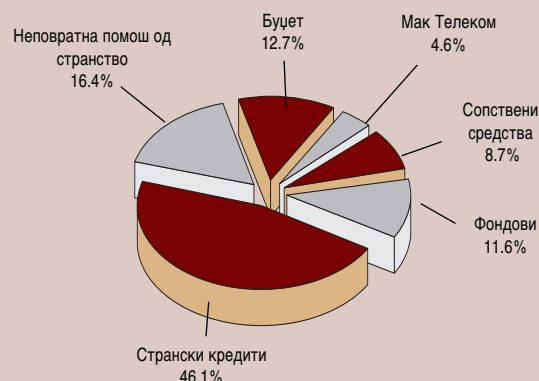
Учество на одделни сектори во користење на странски кредити (%)

Развојната политика на Владата на Република Македонија за инвестирање во јавната инфраструктура на земјата на среден рок и подолгорочно се базира на динамична инвестициона активност, која се очекува да резултира со оптимизација на користењето на постојните капацитети, реконструкција и модернизација на јавната инфраструктура во функција на обезбедување економичност и повисока ефикасност, како и поскоро довршување на започнатите економски оправдани проект

- во областа на телекомуникациите, активностите се насочени кон продолжување со проширувањето и осовременувањето на телефонските капацитети и воведување нови телекомуникациски услуги.

Вкупни трошоци по извори на финансирање 2002 - 2004 година

- во водостопанството, приоритет во инвестиционите активности е даден на изградбата на објекти за водоснабдување во подрачјата кои сè уште го немаат решено прашањето за редовно и долгорочно снабдување со вода за пиење.
- во секторот заштита на животната средина, активностите се насочени кон заштита на водите од загадување, обезбедување на квалитетна вода за пиење и обновување и одржување на шумите.
- во нестопанскиот сектор, приоритетите се насочени на совладување на најургентните тековни проблеми, реконструкција и санација на постојните објекти, довршување на започнатите инвестиции и набавка на современа опрема.

Програмата за јавни инвестиции, покрај планско - развојниот карактер има и промотивен карактер. Имено, Програмата се презентира на донаторските конференции за Република Македонија, кои досега беа организирани во Париз и Брисел од страна на Светската банка и Европската Унија.

Досегашната финансиска и техничка поддршка од странство имаше свој придонес во напорите за заживување на инвестиционата активност во земјата, имајќи во вид дека инвестициите во јавниот сектор придонесуваат и за поттикнување на развојот на вкупното стопанство во земјата.

ФИНАНСИСКИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Финансискиот систем на Република Македонија го сочинуваат Народната банка на Република Македонија, комерцијалните банки, штедилниците, пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност, Фондот за осигурување на депозити, осигурителните друштва, брокерските друштва и Македонската берза за долгорочни хартии од вредност

1. Вовед

Економските текови во Република Македонија во последните години

За Република Македонија, 1999 и 2000 година без исклучително успешни, односно Македонија покажа дека спроведува разумна макроекономска политика и цврсто ги спроведува структурните реформи. Имено, порастот на реалниот БДП во 1999 година изнесуваше 4,3%, а во 2000 година достигна 4,6%. Просечната стапка на инфлација во 1999 година беше негативна и изнесуваше -1,1%, а во 2000 година, наспроти негативното влијание на цената на нафтата и еднократно влијание врз цените од воведувањето на ДДВ, инфлацијата мерена преку трошоците на живот изнесуваше 5,8%. Така, Република Македонија, според ценовната стабилност и натаму останува во групата на најуспешни земји во транзиција. Девизните резерви бележат континуиран пораст, од 480 милиони САД \$ во 1999 година, достигнувајќи ниво од 710 милиони САД \$ во 2000 година. И за 2001 година беше предвидено македонската економија да оствари висок раст трета година по ред, ниска инфлација, балансиран буџет, одржлив дефицит на тековната сметка од платниот биланс и да ги заокружи реформите во нефинансискиот сектор. Меѓутоа, по терористичките напади во февруари земјата западна во сериозна безбедносна криза која генерираше контракција на домашната и екстерната побарувачка, пад на економската активност, зголемени буџетски трошоци за одбраната на земјата и раст на дефицитот во тековната сметка.

Со внимателна координација на макроекономските политики, Владата не дозволи макроекономската стабилност да излезе од контрола. И покрај сите тешкотии, 2001 година заврши со пад на БДП од околу 4,5%, инфлација од околу 5,4%, буџетски дефицит од 6,7% од БДП и девизни резерви од околу 744 милиони САД \$. Кон крајот на годината, македонската економија

мија полека се нормализира и монетарната политика беше релаксирана, што е добра најава дека економската политика се враќа на предкризниот колосек.

Макроекономска рамка во 2002 година

Со подобрување на безбедносната ситуација се создаваат услови за заживување на економската активност во оваа година. Се очекува враќање на довербата на потрошувачите и претприемачите што ќе доведе до раст на личната потрошувачка и инвестициите кои ќе бидат генератори на растот од 4%. Индустриската во најголем дел ќе ги поврати пазарите загубени во текот на безбедносната криза, а во земјоделството се очекува надоместување на најголем дел од загубеното производство во 2001 година поради неповолните временски прилики. Дополнително, обновата на разурнатите објекти, интензивирањето на инвестициите финансирани од парите од Телеком, станбената изградба и неколку нови инвестиции на Фондот за патишта ќе имаат позитивно влијание врз растот на градежништвото.

Стабилизирањето на цените во втората половина на 2001 година, се очекува да продолжи и во оваа година. Просечната годишна инфлација мерена преку трошоците на живот ќе изнесува околу 2,5% што е на нивото на земјите членки на Европската Монетарна Унија. Курсот на денарот ќе продолжи да биде фиксиран за еврото, а за негова поддршка ќе треба да се одржуваат девизните резерви во износ од четиримесечен увоз на стоки и услуги.

2. ФИНАНСИСКИ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Финансискиот систем на Република Македонија го сочинуваат Народната банка на Република Македонија, комерцијалните банки, штедилниците, пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност, Фондот за

осигурување на депозити, осигурителните друштва, брокерските друштва и Македонската берза за долгорочни хартии од вредност.

Банкарски систем

Народната банка е единствена емисиона институција во Република Македонија. Со Законот за Народна банка, кој беше изготвен во 2001 година, а донесен на почетокот на оваа година, се уредени функциите и организацијата на Народната банка, како централна банка, во согласност со потребите на пазарното стопанство и модерно уредената правна држава, со што е направено приближување кон законодавството на земјите членки на Европската унија. Примарна цел на Народната банка станува ценовната стабилност, односно зачувувањето на куповната моќ на парите, што претставува гаранција за стабилни пазарни услови и економски раст. Во рамките на своите права и одговорности, Народната банка ги врши следните

Со внимателна координација на макроекономските политики, Владата не дозволи макроекономската стабилност да излезе од контрола. И покрај сите тешкотии, 2001 година заврши со пад на БДП од околу 4,5%, инфлација од околу 5,4%, буџетски дефицит од 6,7% од БДП и девизни резерви од околу 744 милиони САД \$. Кон крајот на годината, македонската економија полека се нормализира и монетарната политика беше релаксирана, што е добра најава дека економската политика се враќа на предкризниот колосек

функции: ја изготвува и спроведува монетарната политика; ја регулира општата ликвидност на банкарскиот систем; ја регулира ликвидноста во плаќањата спрема странство; ја спроведува политиката на девизниот курс на денарот; управува и ракува со девизните резерви; го уредува платниот систем; ги координира плаќањата и порамнувањата на сметките меѓу банките и врши дистрибуција на готовина; врши супервизија на банките и штедилниците; издава книжни и ковани пари; откупува ретки и оригинални монети од тлото на Република Македонија; врши работи за сметка на органите на државната власт и органите на државната управа и ја претставува Република Македонија во меѓународните финансиски институции. Следејќи ја тенденцијата на Европската Централна банка за обезбедување на функционалната, институционалната, личната и финансиската независност на Народната банка, Законот за Народна банка ја зацврстува самостојноста и независноста на Народната банка на Република Македонија, при остварувањето на функ-

циите и поставените цели. Во согласност со препораките на Европската Унија и Меѓународниот Монетарен Фонд, а со цел да се спречи можноста за финансирање на буџетскиот дефицит во законот оставена е можност Народна банка да ѝ одобрува на државата само краткорочни кредити или позајмици со рок на враќање до еден ден.

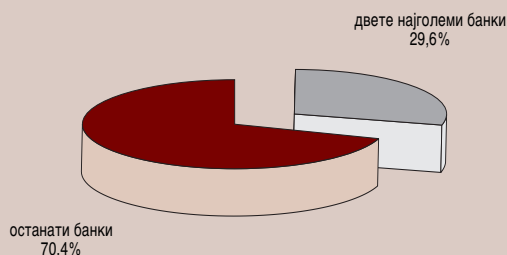
На крајот на 2001 година, банкарскиот сектор на Република Македонија го сочинуваат 21 банка од универзален тип и 17 штедилници, од кои 18 банки имаат неограничена дозвола за работа која вклучува вршење на платен промет и кредитни и гаранциски работи со странство, а 3 банки имаат ограничена дозвола за работа само на домашен пазар.

Со оглед на функциите што ги извршуваат и учеството од 99% во вкупниот финансиски потенцијал, банките го претставуваат речиси целокупниот македонски банкарски систем. Освен класичната функција на прибирање депозити и давање кредити, банките имаат можност да вршат и други работи, за кои во некои земји, кои не го следат концептот на универзалното банкарство, постојат специјализирани банкарски институции. Меѓу другото, банките имаат можност за учество на пазарот на капитал преку емисија на сопствени хартии од вредност и посредување во прометот со хартии од вредност на други субјекти.

Анализата на банкарскиот систем според обемот на работење, односно пазарното учество, големината на финансискиот потенцијал, и сопствените средства со кои располагаат поодделните банки, покажува негова асиметрична структура. Имено, во 1999 година 63,2% од вкупниот обем на работење на банките, како и 62,0% од прибраниот финансиски потенцијал отпаѓа на првите три банки по големина во Република Македонија. Во однос на капиталната сила, трите најголеми банки бележат учество од 38,4%, што во однос на 31.12.1998 година претставува опаѓање за 1,1 процентен поен. Намалувањето на концентрацијата на сопствениот потенцијал кај првите три банки по големина, во најголема мера се должи на динамичкото усогласување на банките со законски пропишаниот капитален цензус за вршење на платен промет и кредитни и гаранциски работи со странство. На крајот од 2000 година, петте најголеми банки во банкарскиот систем на Република Македонија зафаќаат 72,4% од вкупната нето актива, што споредено со состојбата на 31.12.1999 година претставува пораст од 1 процентен поен. При тоа, кај првите три банки по големина концентрирани се 64,0% од вкупниот потенцијал на банките, што е 2 процентни поени повеќе од состојбата на 31.12.1999 година, додека на финансискиот потенцијал на најголемата банка во банкарски-

от сектор на Република Македонија отпаѓаат 35,8% од вкупниот финансиски потенцијал на банките во земјата. Доколку како критериум за големината на банките се земе целокупноста на нивните билансни и вонбилансни активности, повторно се потврдува приматот на првите пет најголеми банки на банарскиот пазар во Република Македонија. Имено, структурното учество на првите пет банки во банкарскиот систем на Република Македонија на 31.12.2000 година, согласно овој критериум, изнесува 73,7%. Ако, при анализата се земат предвид само првите три банки по големина, тогаш нивното структурно учество е 65,8%. Притоа, најголемата банка во Република Македонија, на 31.12.2000 година зафаќа 37,2% од вкупниот обем на работа на македонските банки. На крајот на 2000 година, најголемите пет банки во Република Македонија располагаа со 51,8% од вкупниот капитал на банките. На крајот на 2001 година двете најголеми банки учествуваат во вкупната актива со 55,8%, а во вкупниот капитал нивното учество изнесува 29,6%.

Концентрација на банкарскиот систем според капиталната моќ во 2001 г.

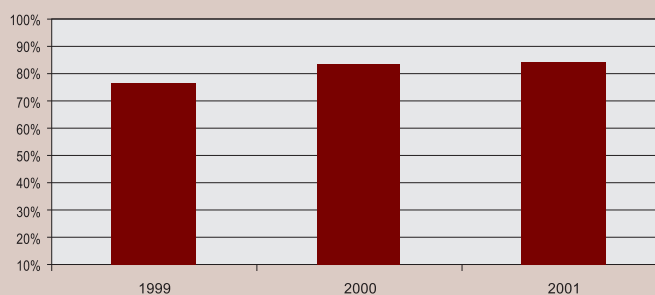

Степенот на приватизираност на банкарскиот капитал во Република Македонија на 31.12.1999 година изнесува 76,8%, што во однос на 31.12.1998 година претставува намалување за 0,4 процентни поени. Намалувањето се должи на основањето на две банки кои се целосно во државна сопственост: „Македонска банка за поддршка на развојот“ и филијалата на „Т.Ц. Зираат Банкаси“ од Република Турција. Ако при анализата се исклучат овие две банкарски институции, тогаш степенот на приватизираност на останатите банки во Република Македонија на 31.12.1999 година изнесува 86,7%. Анализирани по поодделни банки, со исклучок на двете банкарски институции кои се целосно во државна сопственост, степенот на приватизираност се движи во интервал од 46,5% до 100% кај 5 банки.

Мошне значајно обележје на банкарскиот систем на Република Македонија во текот на 2000 година е влезот на странски стратешки инвеститори во некол-

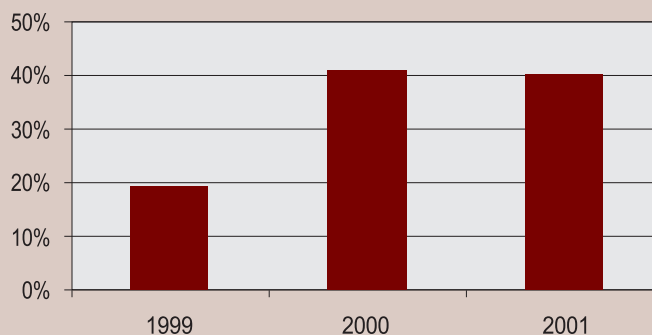
ку македонски банки. Така, на крајот на декември 2000 година, степенот на приватизираност на банкарскиот капитал во Република Македонија изнесува 83,5% и споредено со 31.12.1999 година укажува на пораст од 6,7 процентни поени. Анализирани по поодделни банки, степенот на приватизираност се движи во интервал од 61,5% до 100% кај 6 банки. На крајот на 2001 година стапката на приватизираност на македонскиот банкарски сектор изнесува 84,3%.

Степен на приватизираност на банкарскиот капитал

На крајот на 1999 година процентот на учество на странски капитал во вкупниот капитал на банките во Република Македонија изнесува 19,3%. Анализата по поодделни банки покажува дека странскиот капитал е присутен во 15 банки, а процентот на негово учество се движи од 0,3% до 100%. Во текот на 2000 година се остварија значителни вложувања на странски капитал во банките во Република Македонија, со што процентот на учество на странски капитал во вкупниот банкарски капитал се зголеми од 19,3% (состојба на 31.12.1999 година) на 40,8% на крајот на декември 2000 година. Странскиот капитал е присутен во 16 банки, со процентуално учество кое се движи од 0,3% до 100%. На крајот од 2001 година учеството на странскиот капитал во вкупниот банкарски капитал изнесува 40,1%.

Учество на странски капитал во вкупниот банкарски капитал

Набљудувано од регионален аспект, структурата на банкарскиот систем на Република Македонија ја потврдува констатацијата за негова асиметричност, која бележи тренд на зајакнување. Од вкупно 22 банки, 1 филијала на странска банка и 16 штедилници, на крајот на 1999 година, само 6 банки и 4 штедилници се лоцирани надвор од Скопје, од кои само 3 банки имаат овластување за вршење на платен промет и кредитни работи со странство. Постојната регионална структура се ублажува со релативно разгранетата мрежа на филијали, експозитури, шалтери, деловни единици и претставништва. На крајот на 2000 година, банките во Република Македонија имаа: 20 филијали, 89 експозитури, 8 деловни единици, 96 шалтери и 4 претставништва.

Со состојба на 31.12.2000 година вкупниот износ на побарувања и вонбилансни ставки класифицирани во ризични категории В, Г и Д изнесува 17.615 мил. денари, што претставува 34,8% од вкупната кредитна изложеност или 94,2% од гарантниот капитал на банките во Република Македонија. За споредба, на кра-

На крајот на 2001 година, банкарскиот сектор на Република Македонија го сочинуваат 21 банка од универзален тип и 17 штедилници, од кои 18 банки имаат неограничена дозвола за работа која вклучува вршење на платен промет и кредитни и гаранциски работи со странство, а 3 банки имаат ограничена дозвола за работа само на домашен пазар

јот на 1999 година овој показател изнесуваше 41,3%, односно 6,5 процентни поени повеќе, додека во 2001 година истиот е намален и изнесува 33,7%.

Просечната стапка на капитализираност (однос меѓу сопствените средства и активата на банките) на македонските банки и штедилници во 2001 година изнесува 18,1%.

Просечната стапка на адекватност на капиталот (како однос меѓу гарантниот капитал и ризично пондерираната актива) на банките и штедилниците на 31.12.2001 година изнесува 35,3%.

Стапката на поврат на активата (РОА), пресметана како однос помеѓу прикажаната нето добивка на банките за 1999 година и нивната просечна актива за истиот период, изнесува 0,8%. Стапката на поврат на капиталот (РОЕ), пресметана како однос помеѓу прикажаната нето добивка на банките за 1999 година и просечните сопствени средства на банките во истиот период, изнесува 3,5%.

Реформските зафати во банкарскиот систем се преземаат со цел да се создаде ефикасен и здрав банкарски систем. Обезбедувањето на поефтини

средства за финансирање на стопанството и населението, ќе биде генератор на економскиот развој на Република Македонија. Од тие причини се презедоа комплексни мерки за заздравување и модернизација на македонскиот банкарски систем (тнр. „втора генерација на реформи на банкарскиот систем“).

Главна основа за постоење на добар и модерен банкарски систем е постоење на квалитетна законска регулатива. Ваквата законска регулатива осигурува остварување на оптимален баланс меѓу стриктното регулирање на одредени аспекти на банкарското работење и креирање на атмосфера на повисок степен на либерализација во кој ќе дојдат до израз конкурентноста, способноста и креативноста на поодделните банкарски институции. Во таа насока, во јули 2000 година донесен е нов Закон за банки, кој е насочен кон зајакнување на стабилноста и сигурноста на банкарскиот систем и приближување кон меѓународните (Базелски) стандарди и директивите на Европската Унија. Новите законски решенија се насочени кон: а/ либерализација на работењето на банките и создавање на можности за воведување на нови финансиски инструменти; б/ зајакнување и унапредување на конкуренцијата преку поттикнување на влезот на странски инвеститори во банкарскиот систем; в/ поцврста супервизорска контрола и натамошно усогласување со меѓународните стандарди за супервизија; г/ доизградување на системот на мерки спрема банки кај кои се констатирани неправилности и незаконистости и спрема раководниот кадар во тие банки; и д/ подобрување на менаџментот и воспоставување на адекватни внатрешни контролни механизми.

На тој начин, преку создавање на квалитетна законска регулатива, се овозможува банките да работат поефикасно, поодговорно и со помали торшоци. Всушност, се создава атмосфера банките да ги насочуваат финасиските средства кон здрави профитабилни проекти и кон населението каде што имаат поголема сигурност за наплата на средствата. Исто така, можат да понудат нови финансиски инструменти, како на пример наменско штедење врзано со одобрување на станбени и потрошувачки кредити, наменско штедење во девизи по повисоки каматни стапки, брокерски услуги, консалтинг услуги, финансиски лизинг итн. Сето тоа ќе овозможи не само да се врати довербата на населението во банкарскиот систем и да се зголеми понудата на финансиски средства, туку и да се намали нивната цена (односно каматната стапка) до реално ниво кое ќе биде прифатливо за граѓаните и за претпријатијата.

Во моментот се очекува донесување на Законот за изменување и дополнување на Законот за банки. Нај-

значајна новина која се предлага со овој закон е контрола на изворите на средствата кои се инвестираат во банкарскиот систем во Република Македонија. Имено, се предлага секоја уплата на капитал, без оглед на висината и при секоја промена на сопственоста на акциите, без оглед дали се стекнува квалификувано учество во капиталот на банката или помалку, да биде документирана со доказ за изворот на средствата со кои се купуваат акции во банка. Истовремено, со предложениот закон се институционализира електронското банкарство во Република Македонија, како дел од Проектот за електронско тргување, со што ќе се овозможи успешно вклучување на домашните банки во современите текови и технологии и нивна конкурентност на пазарот.

Во јануари 1997 година беше институционализиран Фондот за осигурување на депозити а.д. Скопје, преку кој се обезбеди гаранција на штедните влогови на физичките лица до одредено ниво. Покрај донесувањето на Законот за банките, клучен исчекор во враќањето на довербата на штедачите е направен преку целосното застанување на државата зад системот на осигурување на депозитите. Имено, еден од позначајните реформски закони донесен во јули 2000 година е Законот за Фондот за осигурување на депозити, со кој Фондот се конституира како државна институција и државата целосно ја презема обврската за обештетување на штедачите во финансиските институции-членки на Фондот за осигурување, во висина на влогот предвиден со Законот. Така, висината на депозитите кои се предмет на обештетување е зголемена од 5 на 7,5 илјади Евра, зголемен е и процентот на обештетување и тоа од 75% на 90%, односно 100% за тн. мали штедачи чиј депозит е до 1.500 Евра.

Со цел понатамошно јакнење на довербата на граѓаните кон финансиските институции и зголемување на домашното штедење, како предуслов за вкупниот економски развој, изготвен е Закон за изменување и дополнување на Законот за Фондот за осигурување на депозити. Со Предлогот за изменување на Законот, се предлага зголемување на износот на поединечниот депозит за кој гарантира Фондот од 7,5 на 10 илјади Евра, како и зголемување на износот за кој Фондот гарантира целосна исплата од 1,5 на 3 илјади Евра. Имено, во случај на ризичен настан, Фондот ќе го исплати износот на поединечниот депозит до 3 илјади Евра во целост, а износот на депозитот помеѓу 3 и 10 илјади Евра во висина од 90%, но не повеќе од 10 илјади Евра (доколку депозитот надминува 3 илјади Евра, износот до 3 илјади Евра се исплатува во целост, а над 3 илјади Евра се исплатува во висина од 90%).

Депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците се во постојан пораст. Така, од 9,701 милијарди денари во 1999 година, депозитите пораснаа на 13,588 милијарди денари во 2000 година, за да во декември 2001 година го достигнат плафонот од 41,829 милијарди денари, односно 1,342 милијарди ДМ, што е три пати повеќе во однос на истиот месец од претходната година.

Македонска банка за поддршка на развојот

Со цел да се помогне основањето и работењето на малите и средни претпријатија во Република Македонија и да се олесни нивниот пристап до странските кредитни линии, со посебен закон основана е Македонска Банка за поддршка на развојот. Банката го започна своето функционирање во ноември 1998 година, како акционерско друштво, каде Владата на Република Македонија е главен акционер. Во согласност со Статутот, акционери на банката можат да бидат домашни и странски финансиски институции и други правни лица. Основачкиот капитал на банката изнесува 30 милиони ДМ.

Основната задача на Македонската банка за поддршка на развојот е да го поддржи развојот преку постигнување на следниве цели: 1) финансирање на инвестициите на малите и средни претпријатија; 2) поддршка и финансирање на извозот; 3) управување со странските кредитни линии и донации; 4) обезбедување на среднорочни и долгорочни кредити за основање на мали и средни претпријатија; 5) издавање на гаранции за одобрени кредити за идентификувани приливи од извоз; 6) осигурување и реосигурување на идентификувани приливи од извоз, од комерцијални и некомерцијални ризици; итн. Македонската банка за поддршка на развојот, своите функции на финансирање и кредитирање ги извршува преку комерцијалните банки во земјата. До сега, има обезбедено и одобрено неколку кредитни линии за различни цели од меѓународни финансиски институции, како и од странски банки и други инвеститори.

Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност

Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност е основан во 1997 година од страна на 24 основачи (18 банки, Поштенската штедилница и 5 штедилници) со вкупен основачки (акционерски) капитал од 157.200 ДМ.

Согласно со Закон, Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност се дефинира како посредник во среќавањето на понудата и побарувачката на ликвид-

ни средства (пари) и краткорочни хартии од вредност. Основањето на Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност произлеже од потребата за намалување на ризикот, подобрување на распределбата на ликвидност во банкарскиот систем и олеснување на управувањето со глобалната ликвидност на пазарот на пари. Главни учесници на овој пазар се банките, штедилниците и Фондот за осигурување на депозити. Народната банка е учесник на пазарот во функција на краен регулатор на волуменот на побарувачка и понуда на краткорочни хартии од вредност. Прометот и трансакциите на Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност се во постојан пораст, иако се' уште мали во споредба со соодветните пазари во понапредните економии. Вкупниот промет регистриран во 1999 година изнесуваше 19,794 милиони денари, во 2000 година достигна 19,953 милиони денари, додека поради влошената политичко безбедносна ситуација и нејзините негативни импликации врз економијата, во 2001 година реализираниот промет на Пазарот на пари изнесуваше 16,510 милиони денари. Реализираната просечна пондерирана каматна стапка бележи тенденција на намалување од 18,11% во 1999 година на 9,69% во 2000 година. Во 2001 година просечната каматна стапка изнесуваше 11,7%.

Мошне значајно обележје на банкарскиот систем на Република Македонија во текот на 2000 година е влезот на странски стратешки инвеститори во неколку македонски банки. Така, на крајот на декември 2000 година, степенот на приватизираност на банкарскиот капитал во Република Македонија изнесува 83,5% и споредено со 31.12.1999 година укажува на пораст од 6,7 процентни поени

Пазар на капитал

По осамостојувањето, во 1992 година со Одлука на Владата на Република Македонија е формирана Комисијата за хартии од вредност, со цел да врши регулирање и контрола над работењето на пазарот на капитал и учесниците на истиот во Република Македонија. Комисијата за хартии од вредност е самостојна и независна организација одговорна за спроведување на Законот за хартии од вредност, Законот за инвестиционите фондови и Законот за преземање на акционерските друштва, како и на сите подзаконски акти донесени врз основа на овие три закона. Комисијата има својство на правно лице со седиште во Скопје. Комисијата за хартии од вредност врши регулирање и контрола на сите учесници во работењето со долгорочни хартии од вредност на територијата на Република Македонија и се грижи за заштита на правата на

инвеститорите, со цел постојано јакнење на довербата на широката јавност во институциите на пазарот на долгорочни хартии од вредност во Република Македонија. Во основа, Комисијата за хартии од вредност ги врши следниве функции: а/ регулативна функција; б/ давање одобренија и согласности за: емисија на хартии од вредност; основање на брокерски куќи; основање на берза; основање на централен депозитар; основање на инвестициони фондови и на друштва за управување со фондови; именување на директори на берзата, брокерските куќи, централниот депозитар и др.; учесници за работа со хартии од вредност; и учесници за инвестиционо советување; в/ контролна функција; г/ едукативна функција; д/ меѓународна соработка.

Хартиите од вредност како една од главните категории во современото финансиско работење во светот, во последните години сè понагласено го заземаат своето вистинско место и во финансиската сфера на Република Македонија. Новиот Закон за хартии од вредност донесен во 2000 година претставува продолжување во насока на континуирано подобрување и приспособување на законската рамка не само кон македонските услови, туку и кон современите западни трендови во операциите со хартии од вредност.

Законот содржи една крупна промена која значи и усогласување со Директивите на Европската Унија и Препораките на Г-30 - наместо досегашното класично евидентирање на хартиите од вредност со издавање во физички облик, се воведува електронскиот запис како дематеријализиран облик на евиденција, со следните придобивки: намалување на трошоците на евидентирање и зголемување на ефикасноста; зголемување на безбедноста на хартиите од вредност и заштита на инвеститорите; обезбедување на конзистентност на евиденцијата на хартиите од вредност и подобрување на контролата на страна на Комисијата за хартии од вредност. Основањето на Централниот депозитар на хартии од вредност на 31.12.2001 година претставува логистичка поддршка на овој дематеријализиран систем на евиденција. Централниот депозитар не само што ќе спречи понатамошни грешки, пропусти, неправилности, неефикасности, бавност и слично, туку ќе претставува вистинска револуција во правата на малцинските акционери на компаниите. Сите акционерски друштва своите акционерски книги ги пренесоа на управување во централниот депозитар за хартии од вредност. Со ова се анулира еден од главните мотиви за избегнување на котација на берза на македонските компании.

Друга значајна новина во Законот за хартии од вредност претставува проширувањето на членството

на берзата со банките како нови членки, што се случи во 2002 година. Членството на банките на берзите често се среќава во светската практика и во најголема мера е определено од останатите системски решенија. Законското решение од една година претставува солиден период за консолидирање на состојбите во банките кои веќе имаат основано брокерски друштва, како и за банките кои се заинтересирани да нудат услуги за тргување со хартии од вредност и планираат да станат членки на берзата. Дополнителен аргумент за оваа измена претставува капиталната сила и кадровската екипираност на банките за поквалитетно пружање на одреден вид услуги во работењето со хартии од вредност.

Една од не помалку значајните новини во Законот за хартии од вредност е воведувањето на капитално базирани овластувања (capital based activities) на брокерските куќи во извршувањето на одредени активности, предвидени со Законот. Со Законот е предвидено поврзување на основната главнина со дејностите за кои таа куќа е регистрирана. Така, зависно од дејноста на брокерската куќа, основната главнина изнесува 75.000, 150.000 или 500.000 Евра. Вообичаено, брокерската куќа е должна да ја одржува вредноста на основната главнина во секој момент од своето работење.

Во настојување да се развие оваа област, а сметајќи на фактот дека најбрз начин за нејзино динамизирање и развивање е привлекувањето на странските инвеститори, извршена е корекција на правото на учество на странските основачи во основната главнина на брокерските куќи. Досегашното право на учество на странските основачи само со 25% од основната главнина, е проширено, со што брокерска куќа може да основаат најмалку две домашни и/или две странски правни или физички лица. Вклучувањето во странските брокерски куќи на македонскиот пазар на хартии од вредност би обезбедило не само дополнително динамизирање и развивање, туку и зголемување на шансите за привлекување на странски инвеститори кои преку овие брокерски куќи би инвестирале во македонското стопанство.

Со предложените измени на Законот за хартии од вредност, кои се во собраниска процедура, се обврзуваат најголемите акционерски друштва во Република Македонија да котираат на Берзата за долгорочни хартии од вредност до 2003 година. На тој начин, ќе се придонесе кон поголем развој на пазарот на капитал, како и развој на свеста на акционерските друштва во насока на доблестите кои ги нуди котирањето на нивните хартии од вредност.

На почетокот од 2000 година донесен е Законот за инвестициони фондови. Законот е работен според за-

падноевропските принципи и стандарди и е усогласен со Директивата за колективно инвестирање во преносливи хартии од вредност (УНЦИТС).

Законот регулира основање на два вида инвестициони фондови: отворен и затворен и на друштвата за управување со фондовите. Покрај принципите за овластување, Законот ги дефинира правилата за продажба и инвестирање на удели, односно акции на фондовите, за чување на имотот на фондовите и за контрола на нивното работење, со што се обезбедува транспарентност и сигурност во работењето.

Две години по воспоставувањето на институционалната рамка, и покрај сите очекувања, на финансискиот пазар во Република Македонија не се појавил ниту еден инвестиционен фонд.

Со Законот за преземање на акционерските друштва, кој се донесе на почетокот од 2002 година, утврдени се начинот и условите за купување на хартии од вредност на едно акционерско друштво, кога определено правно или физичко лице стекнало или има намера да стекне над 25% од правата на глас кои произлегуваат од хартиите од вредност на тоа акционерско друштво. Лицето кое има намера да стекне или се стекнало со право на глас од најмалку 25%, мора да даде понуда за откуп (јавна понуда) за да се стекне со тие хартии од вредност на начин и постапка пропишана со овој закон. Со овој Закон се очекува преземањето на акционерските друштва да се врши на транспарентен начин, со целосна информираност на сопствениците на акциите и на јавноста за преземањето на друштвата. Со предложените измени на Законот за преземање на акционерски друштва, точно се определуваат елементите што треба да ги содржи понудата за откуп (хартиите од вредност на кои се однесува понудата за откуп, цената по која ќе се откупат хартиите од вредност, рокот за плаќање на хартиите од вредност, датум на започнување и датум на завршување на рокот за прифаќање на понудата за откуп). Понудата за откуп во името на понудувачот ја дава банка или брокерска куќа.

Македонска берза за долгорочни хартии од вредност

Македонската берза за долгорочни хартии од вредност е основана во септември 1995 година, а тргувањето започна на 28 Март 1996 година, како централно место за тргување со хартии од вредност и прва организирана берза во Република Македонија. Берзата се формираше како акционерско друштво.

Со измените на Законот за хартии од вредност во 2001 година, Берзата од непрофитно прејде во проф-

итно акционерско друштво. Членки на берзата се 18 акционери, од кои 10 брокерски друштва, 7 банки и 1 осигурително друштво. Тргувањето со хартии од вредност на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност се врши преку првиот и вториот пазар, кои имаат карактер на официјални пазари и третиот неофицијален пазар. За одредена хартија од вредност да биде воведена на официјалните пазари на Берзата и за да биде предмет на купопродажа, треба да задоволи одредени општи и посебни услови дефинирани со Правилникот за котација на хартии од вредност на Македонската берза. Во тие рамки, треба да бидат исполнети следните:

Главна основа за постоење на добар и модерен банкарски систем е постоење на квалитетна законска регулатива која осигурува остварување на оптимален баланс меѓу стриктното регулирање на одредени аспекти на банкарското работење и креирање на атмосфера на повисок степен на либерализација во кој ќе дојдат до израз конкурентноста, способноста и креативноста на поодделните банкарски институции. Во таа насока, во јули 2000 година донесен е нов Закон за банки, кој е насочен кон зајакнување на стабилноста и сигурноста на банкарскиот систем

а) Општи услови: хартиите од вредност кои се котираат на Берзата треба да претставуваат хартии од вредност без ограничување во нивната преносливост; издавачот да е акционерско друштво регистрирано во Република Македонија, кое работи согласно со позитивните прописи; да постои јавен интерес за дејноста на издавачот и хартиите од вредност за кои се бара котација; издавачот, како и дејноста со која се занимава, мора да бидат погодни за котација според мислењето на Берзата; и друштвото кое за прв пат доаѓа на котација, треба да има соодветно искуство и углед во дејноста.

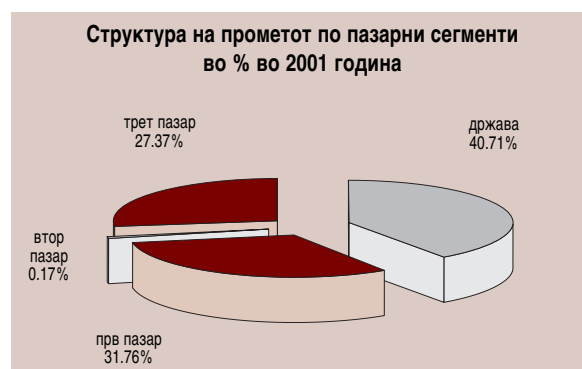
б) Посебни услови:

- Прв пазар - минимален процент на хартии од вредност што ги поседува јавноста да изнесува 25% при минимален број на акционери од 200. Издавачот кој за прв пат бара котација, треба да има пазарна капитализација од најмалку 15.000.000 ДМ и да достави ревидиран тригодишен извештај;
- Втор пазар - минимален процент на хартии од вредност што ги поседува јавноста да изнесува 15%, минималниот број на акционери да е 100, почетната пазарна капитализација на друштвото да изнесува 5.000.000 ДМ и доставување на двегодишен ревидиран финансиски извештај; и
- Трет пазар - е неофицијален пазар, на кој се тргува со сите останати хартии од вредност, освен оние што се котираат на првиот и вториот пазар. При тоа, не постојат никакви посебни услови за

друштвото со чии хартии од вредност се тргува, освен фактот истите да се трансферибилни и да се достават основни податоци за друштвото.

Заклучно со 2001 година, на Првиот пазар на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност котираат акциите на една компанија, тоа е Топлификација а.д. Скопје и обврзниците издадени од страна на Република Македонија врз основа на „старото“ девизно штедење, додека на Вториот пазар котираат акциите на Инвест банка а.д. Скопје.

Со измените на даночните закони, се овозможи извонреден дополнителен стимул за котирање на берза. Имено, доколку некоја компанија се котира на официјалниот пазар на берзата, таа во првите три години е за цели 50 проценти ослободена од данокот на добивка. Истовремено, со овие измени сите трансакции со акции и обврзници се ослободени од било каков данок, па така ако некој заработи тргувајќи на берза, за неговиот профит не плаќа данок на државата.

цијалниот пазар на берзата, таа во првите три години е за цели 50 проценти ослободена од данокот на добивка. Истовремено, со овие измени сите трансакции со акции и обврзници се ослободени од било каков данок, па така ако некој заработи тргувајќи на берза, за неговиот профит не плаќа данок на државата.

Во 2000 година Македонската берза оствари пет пати поголем обрт од претходната година, и кумулативно поголем обрт од сите претходни 4 години на нејзино постоење. Заради неповолната безбедносна состојба во земјата во 2001 година, отсутствуваа во поголем број инвеститорите во земјата, а особено оние од странство што влијаат на опаѓање на побарувачката на хартии од вредност на македонскиот пазар на капитал. Како резултат на ваквата состојба во земјата во 2001 година вкупниот промет на Македонската берза беше за околу 40% помал во споредба со 2000 година.

Трансакции на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност

Период	Вк. промет (во ден.)	Број на тргувани хартии од вредност	Број на трансакции
1996 (од 28 март)	34,790,000	12,378	499
1997	1,101,000,000	8,030,323	6,525
1998	4,764,168,266	8,505,473	3,392
1999	1,552,771,065	4,289,880	2,480
2000	7,780,523,404	161,780,482	4,782
2001	3,200,000,000	25,257,305	10,123

На Македонската берза се тргува три пати неделно, секој вторник, среда и четврток, со посредство на берзанскиот електронски систем за тргување (БЕСТ).

Новиот електронски систем на тргување БЕСТ, кој е воведен на 25 Април 2001 година, овозможува т.н. „далечинско тргување“, односно членките на берзата тргуваат директно од своите деловни простории.

Од 1 Ноември 2001 година беше воведен Македонски берзански индекс (МБИ), во кој беа вклучени петте најликвидни акции во 2001 година (акциите на Топлификација - а.д. Скопје, Макпетрол - а.д. Скопје, Алкалоид - а.д. Скопје, Комерцијална банка - а.д. Скопје и Европа - а.д. Скопје).

Голем придонес во развојот на пазарот на капитал имаше издавањето на обврзниците за исплатување на депонираните девизни влогови на граѓаните. Обврзниците дадоа голема раздвиженост и нови моменти и можности на пазарот на капитал. Тие значително го зголемија прометот на берзата и ќе бидат предмет на постојани трансакции во оваа и идните години.

Во собраниска процедура моментно се наоѓа и Предлогот на законот за издавање на обврзници за денационализација. Согласно Предлог законот, Република Македонија издава обврзници за намирување на обврските по основ на надоместот, кој во постапката за денационализација се дава во вид на обврзници. Република Македонија во наредните шест години се предвидува да врши еднаш годишно по една емисија на обврзници за денационализација.

Следејќи го трендот на окрупнување и глобализација на финансиските институции, во првата половина на 2002 година се очекува да се реализира Проектот на поврзување на македонската и словенечката берза. Тоа ќе создаде нови перспективи за македонските претпријатија и услови за поголемо присуство на странски инвеститори на пазарот на капитал. Процесот на окрупнување и зголемување на понудата и побарувачката на берзата се очекува да продолжи и со отварање кон други компатибилни пазари, пред сè од блиското опкружување. Во таа насока, на

28.03.2002 година потпишан е Меморандум за соработка меѓу Македонската берза - а.д. Скопје и Атинската берза/Берзански Центар-Солун.

Процесот на поврзување на македонската и словенечката берза ќе придонесе забрзување на постапката за хармонизација на македонската регулатива во оваа област со европските стандарди.

Осигурителен сектор

Осигурителната индустрија во Република Македонија сè уште се карактеризира со екстремно ниско учество во финансискиот сектор. Осигурителниот пазар го сочинуваат 4 друштва за осигурување, од кои едно има дозвола за вршење на неживотно осигурување, осигурување на живот и реосигурување, а останатите три се регистрирани само за неживотно осигурување.

Осигурителниот пазар се карактеризира со висока концентрација на осигурителната дејност во едно осигурително друштво, кое поседува над 90% од вкупните средства на осигурителниот сектор и над 40% од реализираниот профит. Останатите три осигурителни друштва, кои покриваат приближно 10% од пазарот, се карактеризираат со релативно помал број на вработени и помали оперативни трошоци.

Осигурителната дејност во Република Македонија е регулирана со Законот за осигурување донесен во 1997, а кој претрпе измени во 1999 и 2001 година. Внимание заслужуваат измените кои имаа за цел понатамошно усогласување на домашното законодавство со директивите на Европската Унија кои ја регулираат областа на осигурувањето, либерализација на пазарот, привлекување на странските инвеститори и јакнење на конкуренцијата. Во насока на јакнење на сигурноста на осигурениците, зајакната е надзорната и контролната функција на Министерството за финансии. Паралелно со измените на Законот, во Министерството за финансии е формирана единица за супервизија која веќе започна со теренски контроли на друштвата.

Поаѓајќи од објективните, во основа неповолни состојби во сферата на осигурувањето, како од заложбите на Република Македонија за интегрирање во европските економски текови, се изврши изменување и дополнувања на Законот за осигурување. Со измената на Законот се врши понатамошно усогласување на областа на осигурувањето со директивите на Европската Унија. Ова особено се однесува на усогласување на термините кои се употребуваат во законот со оние кои се употребуваат во европската и меѓународната законска регулатива и пракса.

Предложените измени овозможуваат поголема заинтересираност на странските инвеститори за вложување во областа на осигурувањето во Република Македонија, како резултат на еднаквиот третман кој им се дава на домашните и странски инвеститори. Предложените измени предвидуваат неограничено учество во капиталот на друштвото за осигурување доколку како инвеститор се јави странско друштво за осигурување, а се укинаа повеќе одредби кои претставуваа дополнителни барања за странските инвеститори во поглед на вложувањето со што се отежнуваше пристапот на странски инвеститори во дејноста. Се предвидува од почетокот на 2003 година комплетно да се отстрани лимитот за вложување на поединечен акционер, при што поединечен инвеститор ќе може да вложува во друштво за осигурување до 100%. Сето ова ќе придонесе за креирање на еден поагресивен пристап во привлекување на странски капитал во сферата на осигурувањето со што ќе се обезбеди поголема конкуренција и ширина на осигурителниот пазар, развој на нови производи и услуги како и приме-

Покрај донесувањето на Законот за банките, клучен исчекор во враќањето на довербата на штедачите е направен преку целосното застанување на државата зад системот на осигурување на депозитите. Имено, еден од позначајните реформски закони донесен во јули 2000 година е Законот за Фондот за осигурување на депозити, со кој Фондот се конституира како државна институција и државата целосно ја презема обврската за обезбедување на штедачите во финансиските институции-членки на Фондот за осигурување, во висина на влогот предвиден со Законот

на на нови техники и методи во работењето. Во контекст на либерализација на осигурителниот пазар во земјата со измените на Законот се предвидува слобода во определбата на осигурителните друштва за плаќање на вишокот на ризик кај реосигурителни друштва во Република Македонија и странство, а со што се отстранува можноста за евентуално монополизирање на оваа функција во земјата. Исто така, се предвидува од почетокот на 2006 година да се овозможи правните и физички лица од Република Македонија да се осигуруваат во странство, што внесува поширок дух на конкуренција на осигурителниот пазар во земјата и ќе придонесе за зголемување на ефикасноста во работењето на друштвата за осигурување.

Како резултат на досегашното меѓународно искуство, со новите измени на Законот за осигурување се отвара можност за формирање на осигурителни бро-

керски друштва на македонскиот осигурителен пазар. Осигурителните брокерски друштва застапувајќи ги интересите на своите клиенти посредуваат при склучување на договори за осигурување и реосигурување помеѓу осигурениците и друштвата за осигурување со цел договарање на најоптимално осигурително покритие, а истовремено посредуваат и во реализација на оштетените побарувања.

Со цел понатамошно усогласување на регулативата од областа на осигурувањето со онаа на ЕУ, и во согласност со Спогодбата за Стабилизација и Асоцијација меѓу Република Македонија и ЕУ, на крајот на август 2001 година започнаа подготовките за изработка на нов закон за супервизија на осигурувањето, кој се донесе во април 2002 година. Донесувањето на новиот закон за супервизија на осигурувањето ќе значи понатамошно хармонизирање на домашното законодавство со директивите на ЕУ, особено преку деталната регулатива за критериумите за лиценцирање на осигурителните друштва, воведување на прудентни принципи за управување со ризикот, финасиско известување на осигурителните друштва до Министерството за финансии, како и примена на супервизорски мерки врз осигурителните компании. Новиот закон ќе придонесе кон создавање на здрав, ефикасен и транспарентен осигурителен сектор, атрактивен за нови инвестиции.

Пензиски фондови

Со измените на Законот за пензиско и инвалидско осигурување во март 2000 година се поставија основите на новиот пензиски систем во Република Македонија. Имено, постојниот систем на задолжително пензиско и инвалидско осигурување заснован на тековно финансирање е заменет со повеќеслоен пензиски систем: задолжително осигурување врз основа на генерациона солидарност, задолжително капитално финансирање и доброволно капитално финансирање.

Реформираниот пензиски систем ќе стои на три столба:

Прв столб - задолжителен државен пензиски фонд, во кој ќе се уплаќаат 13% од бруто платата, со што ќе се обезбедува дел од старосната, инвалидската, семејната и минималната пензија.

Втор столб - задолжителен приватен пензиски фонд, во кој ќе се уплаќаат 7% од бруто платата, со што ќе се обезбедува останатиот дел од старосната пензија.

Трет столб - доброволен приватен пензиски фонд, нуди можност за остварување на повисока пензија или за пензиско осигурување на оние кои не се опфатени со задолжителното пензиско осигурување.

Придонесите за пензиско и инвалидско осигурување, кои ќе се уплаќаат во поензиските фондови остануваат непроменети, т.е. ќе изнесуваат 20% од бруто платата.

Реформираниот пензиски систем е со тростолбна структура за да се овозможи поделба на ризиците и сигурна пензиска иднина за секој граѓанин.

Согласно овие измени на Законот, задолжителното капитално финансирање или т.н. втор столб требаше да почне да се применува од 1 септември 2001 година, до кога требаше да се донесе и посебен закон со кој ќе се регулира основањето и работењето на приватниот пензиски фонд и друштвото за управување со пензиски фондови. Меѓутоа, со последните измени на Законот за пензиско и инвалидско осигурување од јули месец минатата година, имплементацијата на капиталното финансирање на пензиското осигурување е одложена до „донесување на Закон со кој ќе се уреди капитално финансирано пензиско осигурување“, кој закон е во собраниска процедура.

Во моментот функционира стариот систем на задолжително, тековно финансирано пензиско и инвалидско осигурување. Доброволно пензиско осигурување може да се оствари само во рамките на осигурителните друштва.

Лизинг

Во Република Македонија до денес не е регистрирана ниту една компанија чија основна дејност е лизингот. Сепак, лизингот, макар и во рудиментарна фаза и форма, функционира на територијата на Република Македонија. Во моментот, и покрај законската можност, банките во многу мал обем вршат финансиски лизинг.

Поради тоа, следејќи ги светските трендови во развојот на лизинг индустријата и нејзиното влијание врз економскиот развој на земјите во развој, се пристапи кон изготвување на посебен Закон за лизинг. Законот за лизинг е конципиран да делува стимулативно на развојот на лизингот во Република Македонија (стимулативно оданочување, сигурна наплата на побарувањата и ефикасна постапка за одземање на опремата во случај на неплаќање).

Девизен систем

Во април 2001 година донесен е нов, модерен Закон за девизно работење, чија примена започнува во август оваа година.

Одредбите во Законот за девизно работење, пред сè се насочени кон усогласување на директивите и

стандардите на ЕУ и се во согласност со Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Македонија и ЕУ, со која се предвидува поголема либерализација во работењето со странство, односно целосно ослободување од ограничувањата кај тековните трансакции, и постепена либерализација кај капиталните трансакции.

Во контекст на општата политика на либерализација на надворешно-трговското и девизното работење, со Закон за девизно работење директните инвестиции на резидентите во странство и директните инвестиции на нерезидентите во Република Македонија се целосно слободни. Со тоа ќе се создадат услови за поголема заинтересираност и стимулирање на влезот на странските инвеститори и привлекување на странски капитал. Посебно е значајно за странските инвеститори што се обезбедува сигурност на нивните вложувања, при што преносот на добивката и преносот на финансиските средства добиени со отуѓување и продажба на сопственички дел во директната инвестиција е комплетно слободен.

Новиот Закон за девизно работење дава либерални услови за издавање и воведување на домашни хартии од вредност во странство и вложување на резиденти во хартии од вредност во странство, а исто така и за издавањето и воведувањето на странски хартии од вредност во Република Македонија и вложувањето на нерезиденти во хартии од вредност во Република Македонија. По истекот на првата етапа од Спогодбата со ЕУ граѓаните и претпријатијата ќе можат слободно да вложуваат во хартии од вредност во странство или да инвестираат во имот во странство. Истовремено, странските лица можат слободно да тргуваат со домашни хартии од вредност во Република Македонија преку овластени учесници на берзата.

Со Законот за девизно работење се дава можност домашните претпријатија да имаат странски платежни средства на девизни сметки во банките во Република Македонија и неограничено да можат да ги држат средствата на девизни сметки. Либерализацијата на располагањето со странски платежни средства и можноста за отворање на девизни сметки по слободен избор ќе овозможи проток и дистрибуција на девизните средства врз пазарни критериуми, поголема мотивираност кај извозниците за трансфер на девизните приливи во домашни банки, со што ќе се зголеми понудата на девизни средства на девизниот пазар.

По истекот на првата и втората етапа од Спогодбата со ЕУ домашните претпријатија ќе можат слободно да отвораат и држат девизни сметки во странски банки.

Со Законот за девизно работење се предвидува претпријатијата и банките во Република Македонија да можат без сложени административни процедури да земаат кредити од странски банки или странски компании, со што ќе се овозможи поголема конкуренција на кредитниот пазар и побрзо ефектуирање на кредитните линии.

Со Законот за девизно работење се дава можност на банките да одобруваат кредити на домашни субјекти во странска валута, наменети за плаќање на увоз на стоки или услуги или за намирување на други тековни обврски кон странство.

Голем придонес во развојот на пазарот на капитал имаше издавањето на обврзниците за исплатување на депонираните девизни влогови на граѓаните. Обврзниците дадоа голема раздвиженост и нови моменти и можности на пазарот на капитал. Тие значително го зголемија прометот на берзата и ќе бидат предмет на постојани трансакции во оваа и идните години

Со Законот за девизно работење се создаваат услови и за поефикасно функционирање на девизниот пазар, целосно пазарен и транспарентен пристап во утврдување на цената на девизните средства (девизниот курс), поголема конкуренција и поврзаност на девизниот пазар со останатите финансиски пазари.

Воведувањето на можноста за склучување на трансакции кои што се однесуваат на финансиските дерив

вати (фјучерси, девизни опции, девизни свопови и др.) во голема мера ќе им овозможи на економските субјекти во соработка со банките да го елиминираат влијанието на флукуациите на девизните курсеви врз своето работење. Од друга страна, тоа ќе придонесе девизниот пазар да стане подлабок, поразвиен, поди-верзифициран и поликвиден.

Промените во процедурите кои се предлагаат со законот за девизно работење, предвидуваат наместо преку досегашните сложени процедури на барање одобрение за трансакции меѓу резиденти и нерезиденти, неопходниот надзор и евиденција да се обезбедат преку известување за тие трансакции.

Интенцијата е предложените реформи со овој закон да влијаат во насока на стимулирање на стопанските субјекти кон поголем трансфер на девизни приливи во домашните банки, подобра конкурентска позиција на претпријатијата на странските пазари, поедноставување на процедурите на склучување на кредитни работи и вршење на платен промет со странство, како и на трансфер на средства од и кон странство, обезбедување на поголема сигурност и транспарентност за странските инвеститори, зголемување на интересот на странските инвеститори за вложување во директни инвестиции и во домашни хартии од вредност. Сето ова, од една страна ќе овозможи намалување на дефицитот во платниот биланс, а од друга страна ќе овозможи многу подобри услови за развој на претпријатијата и банките од Република Македонија.

ПРЕВОД И ПЕЧАТЕЊЕ НА СТРУЧНА ЛИТЕРАТУРА

Министерството за финансии како дел од својата програма за работа за 2002 година, има намера да реализира проект за превод и печатење на дваесетина книги од областа на економијата и финансиите кои имаат врвна репутација во стручните и научните кругови и кои се користат како литература на најпознатите универзитети во светот.

При изборот на книги, во кој учествуваа реномирани стручњаци од областа на економијата од земјата и странство, особено беа земен во предвид актуелноста на проблематиката и современите трендови во економијата, бидејќи книгите пред сè се наменети за вработените во Министерството за финансии и другите Владините институции, Универзитетите во Република Македонија, библиотеките, банките, брокерските куќи, приватниот сектор итн.

Реализацијата на еден ваков проект, кој е прв од ваков тип во Република Македонија, очекуваме да придонесе за усовршување на кадарот кој работи на соодветната проблематика во државната администрација но и за квалитетна едукацијата на новите генерации на студенти по економија.

Истовремено, сличен проект спроведува и Комисијата за хартии од вредност која донесе одлука за превод на десетина наслови од областа на Хартиите од вредност, кои во моментот се најпознати и најприфатени во светот.

ЛИСТА НА КНИГИ - МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ

НАСЛОВ НА КНИГАТА	НАСЛОВ НА ОРГИНАЛОТ	АВТОР
Основни сметководствени принципи (шеснаесетто издание)	Fundamental Accounting Principles (Sixteenth Edition)	Larson Wild Chiappetta
Меѓународно деловно работење (трето издание-Вашингтонски Универзитет)	International Business (Third Edition - University of Washington)	Charles W.L. Hill
Принципи на маркетингот	Principles of Marketing	Philip Kotler, Gary Armstrong, John Saunders and Veronica Wong
Основи на финансискиот менаџмент (десетто издание)	Foundations of Financial Management (Tenth Edition)	Stanley B. Block i Geoffrey A. Hirt
Економија на јавниот сектор (трето издание)	Economics of the Public Sector (Third Edition)	Joseph E. Stiglitz
Напредна макроекономија (второ издание)	Advanced Macroeconomics (Second Edition)	David Romer;
Микроекономија на средно ниво (петто издание) Вежби по микроекономија на средно ниво (петто издание)	"Intermediate Microeconomics (Fifth Edition) Workouts in Intermediate Microeconomics (Fifth Edition) "	"Hal R. VarianTheodore C. Bergstrom i Hal R. Varian"
Менаџмент на деловни банки	Commercial Bank Management	Peter S. Rose
Финансиски менаџмент (второ издание)	Financial Management (Second Edition)	Timothy J. Gallagher i Joseph D. Andrew, J.R
Економија на пари, банкарство и финансиски пазари	The Economics of Money, Banking and Financial Markets	Frederic S. Mishkin
Економија на европска интеграција, теорија, практика, политика (трето издание)	The Economics of European Integration, Theory, Practice, Policy (Third Edition)	Willem Molle
Основна економетрија (трето издание)	Basic Econometrics (Third Edition)	Damodar N. Gujarati
Меѓународна економија, теорија и политика (петто издание)	International Economics, Theory and Policy (Fifth Edition)	Paul R. Krugman i Maurice Obstfeld;
Јавни финансии (шесто издание)	Public Finance (Sixth Edition)	Harvey S. Rosen;
Макроекономија (четврто издание)	Macroeconomics (Fourth edition)	Andrew b. Abel & Ben S. Bernanke
Модерна актуарска теорија и практика	Modern actuarial theory and practice	Philip M. Booth, Robert Chadbur, Deborah Cooper, Steven Habermen & Dewi James
Современ менаџмент (второ издание)	Contemporary management (2nd edition)	Gereth R. Jones, Jenifer M.George &Charles W.L.Hill
Основи на ризикот и осигурувањето (осмо издание)	Fundaments of risk and Insuranc, (8th edition)	E.J.Vaughan and T.M.Vaughan
Микроекономски анализи	Microeconomic Analysis	Hal R. Varian

ЛИСТА НА КНИГИ - КОМИСИЈА ЗА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Случаен од по Wall Street	A Random Walk Down Wall Street	Burton G. Malkiel
Ирационален ентузијазам	Irrational Exuberance	Robert J. Shiller
Како да купувате акции	How to Buy Stocks	Louis Engel i Henry R. Hecht
Прирачник за разбирање на парите и инвестирањето	Guide to Understanding Money and Investing	Kenneth M. Morris i Virginia B. Morris;
Меѓународно право на хартии од вредност	International Securities Law	Karc I. Steinberg;
Управување со ризикот	Risk Management	Michael Crouhy & Henry R. Hetch
Ителегентен распределувач на средства	The Intelligent Asset Allocator	William J. Bernstein
24 основни лекции за успех во инвестирањето	24 Essential Lessons for Investment success	William J. O'Neil

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ул. "Даме Груев" 14, 1000 Скопје, Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280

Интернет адреса: <http://www.finance.gov.mk>

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Никола Груевски

ПРВ ЗАМЕНИК ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Александар Стојков

ВТОР ЗАМЕНИК ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Дејан Рунтевски

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИУМ

Димитар Богов

Ванчо Каргов

Александра Накева

Гордана Јанкулоска

Миле Јанакиески

Наташа Валкановска

ДИЗАЈН:

ДС Винсент

ПЕЧАТИ

Винсент Графика, Скопје

ТИРАЖ

500 примероци

ПРЕВОД

Јасминка Васкова

Жана Шокаровска

Емилија Сиркаровска

Маја Петровска

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА
ПУБЛИКАЦИЈА, ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ
ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**

ISSN 1409 - 9209

Билт. Минист. Финанс.

04/2002